

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว:
กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย
Learning Process Management for Home Schooling:
A Case Study of Southern Thailand

รุจณี เอ็งฉ้วน
Rudjane Engchun

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Education in Educational Administration

Prince of Songkla University

2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย
ผู้เขียน	นางสาวรุจณี เอ็งฉ้วน
สาขาวิชา	การบริหารการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสันต์ อติศัพท์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฐิติมดี อापัทธนานนท์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฐิติมดี อापัทธนานนท์)

.....
(ดร. ชีร หลุทัยธนาสันต์)

.....กรรมการ
(ดร. ชีร หลุทัยธนาสันต์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจิตร อุดม)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นางสาวรุจณี เอ็งฉ้วน)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติในระดับใดมาก่อนและไม่ได้ถูกใช้
ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวรุจณี เอ็งฉ้วน)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย
ผู้เขียน	นางสาวรุจณี เอ็งฉ้วน
สาขาวิชา	การบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - Phase mixed method research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทของครอบครัว 2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ 3) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ และ 4) เพื่อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาในภาคใต้ของประเทศไทย ในงานวิจัยนี้แบ่งได้เป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 และ 2 เป็นการเก็บรวบรวมเชิงคุณภาพโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับประถมศึกษา จำนวน 4 ครอบครัว ในภาคใต้ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอน จำนวน 24 คน เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้วิจัยใช้เวลาร่วมกับครอบครัว กรณีศึกษาทั้ง 4 ครอบครัว เป็นเวลา 1 สัปดาห์ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ กับครอบครัวเป็นจำนวนอย่างน้อย ครอบครัวละ 2 ครั้ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มประชากรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัวจาก 10 จังหวัด ในปีการศึกษา 2556 โดยใช้แบบสอบถาม และระยะที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษา โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย มีผู้เข้าร่วมงานวิจัยทั้งหมด 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือในงานวิจัยโดยการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคย การใช้เวลาในพื้นที่ที่เพียงพอ และการเก็บข้อมูลยืนยันแบบสามเส้า

ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ในบริบทของการจัดการศึกษาในครอบครัว ครอบครัวมีความพร้อมในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี สาเหตุสำคัญในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ แนวคิดพื้นฐานของพ่อแม่ที่ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต แต่แต่ละครอบครัวมีปรัชญาและแนวคิดแตกต่างกัน แต่แนวคิดร่วมพื้นฐาน คือ แนวการศึกษาแบบองค์รวม และรูปแบบการจัดการศึกษานั้นเป็นไปตามวิถีชีวิตและเป้าหมายการศึกษาของครอบครัวเป็นสำคัญ

2) การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว ครอบครัวปรับใช้ทั้งหลักสูตรในประเทศและต่างประเทศแบบบูรณาการ เป็นหลักสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน รวมถึงแนวคิดและวิถีชีวิตของครอบครัว ครอบครัวใช้การทัศนศึกษาเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และเน้นหลักศาสนาเป็นตัวช่วยในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาตามบริบทของผู้เรียน ครอบครัวใช้ทั้งสื่อภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว และแหล่งเรียนรู้

อย่างให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด และครอบครัวใช้การประเมินผลการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เป็นการประเมินผลตามสภาพจริงที่ต้องสอดคล้องกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครอบครัว และเป็นการประเมินเพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

3) ผลการวิจัยจากการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ครอบครัว ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ นั้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ในด้านที่อยู่ในระดับมาก มี 3 ด้าน คือ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ปรากฏข้างต้น

4) แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษา ภาคใต้ นั้น พบว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีหลักการสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่อง การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวร่วมกันเสียก่อน ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ความเข้าใจเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการตระหนักถึงการเป็น บุคคลแห่งการเรียนรู้ภายในครอบครัว ทุกฝ่ายควรมีการวิจัยและพัฒนาาร่วมกันเกี่ยวกับหลักสูตรและ ควรจะจัดตั้งให้มีหน่วยงานอิสระในการดูแล ให้คำแนะนำและช่วยเหลือครอบครัว ผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว ส่วนวิธีการจัดการเรียนการสอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดควรช่วย ส่งเสริมสร้างช่องทางในการเรียนรู้เพิ่มเติมให้กับครอบครัว และมีการนัดหมายเพื่อพบปะเสวนากัน อยู่เรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่องระหว่างครอบครัวผู้จัดการศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ควรร่วมกันจัดทำ Mapping เรื่องสื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถใช้สื่อร่วมกับ หน่วยงานทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน โดยอาจสร้างข้อตกลงที่จะร่วมมือระหว่างสองฝ่าย (Memorandum of Understanding: MOU) และการประเมินผลการเรียนรู้ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ควรทำความเข้าใจมุมมองของครอบครัว มองเห็นความแตกต่างระหว่างหลักคิดของการศึกษาในระบบ และการศึกษาทางเลือก ควรช่วยเหลือและปรับการใช้คำศัพท์เฉพาะทางการศึกษาให้เป็นภาษา ที่เข้าใจได้ง่าย เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

Thesis Title	Learning Process Management for Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand
Author	Miss Rudjane Engchun
Major Program	Educational Administration
Academic Year	2014

ABSTRACT

This research was a multi - phase mixed method study which aimed to investigate 1) contexts of home schooling, 2) learning process management, 3) opinions on learning process management organized by home schooling families in Southern Thailand, and 4) propose the learning process management guideline for home schooling families in Southern Thailand. This research was divided into 4 phases as follows; Phase 1 and 2: Qualitative study: Key informants were four home schooling families at basic education in the South of Thailand. A purposive sampling was employed for informant recruitment. Twenty - four key informants of this study included guardians, homeschoolers and teachers. Data collection was conducted by using in - depth interviews. The researcher was permitted to spend times with families for a week and participated in their activities at least 2 times per family. The data were analyzed by using content analysis. Phase 3: Quantitative study: The population of the study was all twenty five home schooling families from 10 provinces in the Southern Thailand during the academic year 2013. The research instrument was a questionnaire. Phase 4: Qualitative study on learning process management guideline for home schooling in Southern Thailand. Data collection was conducted by using focus group discussion with 9 participants. Research instruments included a handout for focus group discussion. The trustworthiness of the study was promoted by using rapport, prolonged engagement in the field, and data triangulation.

The findings showed as follows:

1) In the contexts of Southern Thailand, most families had good readiness in providing home schooling. The important reasons for home schooling were embraced with their fundamental perspectives in promoting life - long learning and happiness in life learning for children. Despite each family had various philosophies and concepts about home schooling, they mutually shared fundamental ideas on holistic education. The style of educational management of each family depended on lifestyle and education goals.

2) The emphasis of learning process was placed on student - centered style and experience - based learning which each step of learning process had flexibility and was in accordance with families' lifestyle. Home schooling families applied and adapted both national and international curriculum to serve learner's interest, families' concepts and lifestyles. Families did field trips in order to foster learners' learning experiences and applied religious principles as an ideal of living which was flexible and changeable with regards to contexts of learners. Families also applied both inside and outside learning resources to maximize benefits of students learning. In addition, their educational assessment was flexible. The authentic assessment was done in line with families' learning experience management, and aimed for learning development.

3) The overall opinion of schooling families on the learning process management in Southern Thailand was found at a good level. When each item was considered, it was found that the usage of media and learning resources, learning and instructional method, and learning assessment were found at a good level. These findings represented the conformity to the qualitative findings as mentioned above.

4) The learning process management guideline for home schooling families in Southern Thailand included fundamental understanding of related stakeholders especially learning management principles of home schooling, for example participation, understanding of home schooling learning process, and self - recognition as an active learner within the family. In addition, all related sectors should be involved in research and curriculum development. An independent organization should be established in taking care, advising, and facilitating home schooling families. In terms of learning and instructional method, the Educational Service Area Offices in each province should provide additional learning channels for families as well as continuously organize a meeting among home schooling families and related officials. In addition, a mapping for media and learning resources should be collaboratively developed. In the meanwhile, families should be able to use learning resources of both private and public educational institutes through a memorandum of understanding (MOU). In terms of learning assessment issue, the government officers should try to understand families' perspectives, deeply recognize differences between a concept of formal and informal education, and should help simplify the comprehensive educational terminology so that families can clearly and mutually understand for their own practices.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับแรงบันดาลใจและทำสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำมอบแรงบันดาลใจ แก้ปัญหาพัฒนางานวิจัย และให้กำลังใจเป็นอย่างดียิ่งเสมอมา ขอขอบพระคุณ ดร. ชีระ หลุยธนาสันต์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฐิติมดี อาพัทธนานนท์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ให้ความใส่ใจช่วยเหลือและคอยแนะนำการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดี รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสันต์ อดิศักดิ์ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจิตร์ อุดมกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำชี้แนะและมอบกำลังใจในการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาความสมบูรณ์ของงานวิจัย

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยยังรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาทางวิชาการให้ความรู้ คำชี้แนะงานวิจัยเป็นอย่างดีจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย นายสาทร และนางจินตนา สมพงษ์ นางกนกพร สบายใจ นายประกอบ มณีโรจน์ ว่าที่ร้อยตรีอนุชาติ จูวัตร นางสมจิต คาระวี และโรงเรียนได้ร่วมมือ สมาคมบ้านเรียนไทย เครือข่ายบ้านเรียนแต่ละภูมิภาค สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในภาคใต้ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงกัลยาณมิตรให้ประสบการณ์การเรียนรู้วิจัยและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่ายิ่ง ทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 ครอบครัว ครอบครัวบ้านเรียนในแต่ละภูมิภาค และคณะผู้บริหาร คณะครู โรงเรียนชาตรีวิทยา ที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยขึ้นนี้ ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากสถานวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สพย.) และทุนบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัว ที่สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนให้กำลังใจและคอยดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

รุจณี เอ็งฉ้วน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
ABSTRACT	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการตาราง	(14)
รายการภาพประกอบ	(15)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
คำถามการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	13
พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	13
สิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	17
การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบัน	25
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว	30
ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว.....	30
ภูมิหลังของครอบครัว	31
มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	33
ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	36
รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	41
จุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	45
การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว	45
หลักสูตร	46
วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้.....	48

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้.....	62
	การวัดประเมินผล.....	68
	ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.....	72
	การวิจัยแบบผสมผสาน.....	73
	ความหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน.....	73
	เป้าหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน.....	74
	ประเภทของการวิจัยแบบผสมผสาน.....	75
	การออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน.....	76
	การผสมผสานวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ.....	81
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	82
3	ระเบียบวิธีในการวิจัย.....	90
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	91
	คำถามการวิจัย.....	91
	ขอบเขตการวิจัย.....	91
	วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	93
	ระยะที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	101
	ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก.....	103
	ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม.....	105
	ระยะที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการประชุมกลุ่มย่อย.....	107
	การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย.....	108
	การสร้างที่น่าเชื่อถือของการวิจัย.....	110
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	112
	บริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	113
	ภูมิหลังของครอบครัว.....	113
	ความพร้อมด้านผู้ปกครอง.....	113
	วุฒิการศึกษา.....	113
	อายุ.....	114
	ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	115
	อาชีพ.....	115
	การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	116
	รูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาของครอบครัว.....	121

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	ความพร้อมด้านผู้เรียน.....	122
	ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้.....	125
	มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	127
	ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	133
	รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา.....	137
	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	140
	หลักสูตร.....	141
	วิธีการจัดการเรียนการสอน.....	143
	การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้.....	162
	การประเมินผลการเรียนรู้.....	171
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ.....	178
	ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	179
	ตอนที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	188
6	แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว.....	202
	หลักการในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว.....	202
	แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้.....	203
	หลักสูตร.....	203
	วิธีการจัดการเรียนการสอน.....	204
	การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้.....	206
	การประเมินผลการเรียนรู้.....	207
7	การอภิปรายผล.....	209
	การอภิปรายผลการวิจัยบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	209
	ภูมิหลังของครอบครัว.....	209
	ความพร้อมด้านผู้ปกครอง.....	209
	ความพร้อมด้านผู้เรียน.....	211
	ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้.....	212
	มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	212
	ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	215
	รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	216
	การอภิปรายผลการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว... ..	217
	หลักสูตร.....	217
	วิธีการจัดการเรียนการสอน.....	219

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
7	
การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว.....	222
การประเมินผลการเรียนรู้.....	224
ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	226
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	226
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	226
บรรณานุกรม.....	228
ภาคผนวก.....	236
ภาคผนวก ก หนังสือราชการ.....	237
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย.....	245
ภาคผนวก ค คุณภาพเครื่องมือ.....	267
ภาคผนวก ง ตารางผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย.....	271
ภาคผนวก จ ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน ภาพประกอบการเรียนรู้ของครอบครัว และ ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	274
ภาคผนวก ฉ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย.....	291
ประวัติผู้เขียน.....	295

รายการตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบแนวคิดการสอนแบบโฮมสคูลกับโรงเรียนทั่วไป	47
2	เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างการประเมินผลโดยทดสอบกับการประเมินผล โดยใช้แฟ้มสะสมงาน.....	71
3	ข้อมูลภูมิการศึกษาของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	114
4	ข้อมูลอายุของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	114
5	ข้อมูลประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของครอบครัว.....	115
6	ข้อมูลอาชีพของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	116
7	ข้อมูลรูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	121
8	ข้อมูลผู้เรียน	122
9	ข้อมูลด้านการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้.....	125
10	ข้อมูลมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	127
11	ข้อมูลปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	134
12	ข้อมูลรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา.....	138
13	ข้อมูลหลักสูตร	141
14	ข้อมูลวิธีการเรียนการสอน	145
15	ข้อมูลตัวอย่างกิจวัตรประจำวัน.....	160
16	ข้อมูลตัวอย่างสื่อ	163
17	ข้อมูลตัวอย่างแหล่งเรียนรู้.....	165
18	ข้อมูลการประเมินผลการเรียนรู้.....	172
19	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและบริบทของครอบครัว	179
20	การจดทะเบียนของครอบครัว.....	184
21	รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว.....	185
22	การประมาณสัดส่วนการใช้รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว.....	186
23	ปรัชญาหรือแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	187
24	การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวทั้ง 4 ด้าน คือ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้.....	188
25	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา...	189
26	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน	191
27	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้.....	195
28	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการประเมินผลการเรียนรู้.....	198

รายการภาพประกอบ

	ภาพประกอบที่	หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
2	กรวยประสบการณ์	65
3	การวิจัยแบบผสมผสานเชิงคู่ขนาน (Convergent parallel design)	79
4	การวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบายขยายความเป็นลำดับ (The explanatory sequential design)	79
5	การวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจเพิ่มเสริมข้อมูลเป็นลำดับ (Exploratory sequential design)	80
6	การวิจัยแบบผสมผสานเชิงฝังในขยายความ (Embedded mixed methods design)	80
7	การวิจัยแบบผสมผสานวิธีย้อนกลับไปเปลี่ยนแปลง (The transformative design)	81
8	การวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (The multiphase design)	81
9	วิธีการดำเนินงานวิจัย	93
10	การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย	109

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

หลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่มีเจตนารมณ์เน้นย้ำถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายตามมาตรา 4 โดยเฉพาะในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทย ตามมาตรา 26 - 69 ที่รับรองสิทธิแก่ประชาชนคนไทยทุกคนในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแบบบุคคล หรือแบบกลุ่มเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยเฉพาะมาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ส่วนหนึ่งของมาตรา 49 ระบุว่าการจัดการศึกษาอบรมขององค์วิชาชีพ หรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐและบุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ตามมาตรา 50 ซึ่งสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551)

จากหลักการข้างต้นจึงได้กลายมาเป็นเจตนารมณ์และหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กฎหมายที่สำคัญยิ่งในการดำเนินการทุกประการ ด้านการศึกษาของประเทศไทย ภายใต้จุดมุ่งหมายและหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และ 3) มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงทำให้ระบบการศึกษาไทยจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียน ออกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบการศึกษา

นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน ฉะนั้นแนวทางใหม่ คือ สถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ดังนี้ 1) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มและ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

จากระบบการศึกษาของประเทศข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความแตกต่างหลากหลายออกไป และการปรับบทบาทของภาครัฐ จากการดำเนินการเองมาเป็นการส่งเสริมสนับสนุน เปิดให้สถาบันทางสังคมทั้งหมดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จากบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาทางเลือก (Alternative education) หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาตามปกติ ซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญา ความเชื่อทางการศึกษา และการเรียนรู้หรือตามปรัชญาความเชื่อทางการเมือง ศาสนา และความศรัทธา หรือเป็นการสนองความต้องการส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะ มิใช่การศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทั่วไป หรือแม้กระทั่งการสนองตอบของบุคคลที่จะปฏิเสธระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ในการศึกษาแบบปกติจากความหมายดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างการจัดการศึกษาทางเลือกในปัจจุบัน สามารถเห็นได้จากรูปแบบของโรงเรียนวิถีธรรม โรงเรียนวิถีธรรมชาติ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home - school) เป็นต้น ซึ่งมีจุดเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร การจัดบรรยากาศให้เข้ากับวิถีของชุมชน และความเชื่อเป็นหลัก (สำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551)

ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางเลือก ในประเทศไทย และเป็นการจัดการศึกษาที่ได้รับรองว่าถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบครัวที่จัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานหรือสมาชิกในครอบครัวจะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งมีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกับผู้อยู่ในระบบการศึกษาอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; ศรีวรรณ มีคุณ, 2545) เมื่อมีลักษณะเช่นนี้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งถือเป็นทางเลือกใหม่ทางการศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบค่าจำกัดความเพื่อให้เป็นเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือ Home school คือ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกในวัยเรียนที่บ้าน โดยมีพ่อ แม่ ญาติ หรือบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเป็นผู้สอน และถ่ายทอดความรู้ให้เน้นการจัดการเรียนการสอน ที่ยึดความจำเป็น เอาความพร้อม ความสนใจของเด็กเป็นสำคัญ (สมจิตร์ อุตม, 2548) ซึ่งลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจะเป็นการวางแผนอย่างตั้งใจสำหรับเด็ก

ที่เป็นสมาชิกของครอบครัว และกิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในบ้านหรือในสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้ทำหน้าที่ครู หรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้นโดยตรง (Lsabel, 1998 อ้างถึงใน นิลวรรณ แซ่จิ๋ว, 2543) ภายในเวลาไม่นาน หลังการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในสังคมไทย ซึ่งเป็นแนวทางหรือรูปแบบการศึกษาอย่างใหม่ก็ได้รับความสนใจ มีพัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว มีครอบครัวที่ตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาให้ลูกหลานไปแล้วเป็นจำนวนไม่น้อย และที่อยู่ระหว่างการสร้างความมั่นใจเพื่อการตัดสินใจก็ยังมีจำนวนมาก

แนวโน้มที่ดีดังกล่าวล้วนเป็นผลมาจากความพยายามในอดีตทั้งสิ้น หากย้อนกลับไปในอดีตสิทธิในการเลือกวิถีทางการให้การศึกษา ฝึกรบมแก่บุตร ซึ่งพึงเป็นสิทธิโดยธรรมชาติ รากฐานแต่เดิมมาของสังคมไทย แต่สิทธิอันชอบธรรมดังกล่าวถูกระงับไปโดยกฎหมายของรัฐภายใต้ระบบการศึกษาอย่างเป็นแบบแผนในโรงเรียน และการควบคุมเกณฑ์ในนามการศึกษาภาคบังคับ นับแต่ปี พ.ศ. 2464 เป็นต้น มาจากการที่ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ช่วยฟื้นคืนสิทธิของพ่อแม่ในการเลือกวิถีทางการให้การศึกษา ฝึกรบมแก่บุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่เป็นรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษา เรียนรู้ภูมิทัศน์หนึ่งที่แตกต่างไปจากการศึกษาในแบบแผนของโรงเรียน มีความอิสระยืดหยุ่นหลากหลายในท่ามกลางยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษา และการปฏิรูปสังคมไทยทุก ๆ ด้านนับเป็นการเริ่มต้น “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” อันเคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณกาลให้กลับคืนมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

จากนั้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีการเคลื่อนตัวไปอีกก้าวหนึ่งในความสัมพันธ์ที่ขยายใหญ่ขึ้น ในรูปแบบของเครือข่ายครอบครัวบ้านเรียน ด้วยการจัดตั้งเป็น “ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” (ศปศค.) โดยจะเป็นองค์กรตัวแทนเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยและกลายเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ในเดือนกุมภาพันธ์ 2546 ซึ่งมุ่งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ พร้อมทั้งให้บริการคลินิกบ้านเรียนเพื่อให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว และผู้สนใจต่อไป ในปัจจุบันองค์กรเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้จัดตั้งขึ้นเป็น “สมาคมบ้านเรียนไทย” (สบท.) เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ครอบครัวผู้จัด และผู้สนใจในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและกฎหมายเพื่อให้รองรับสถานภาพของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวให้ถูกต้องสมบูรณ์อย่างแท้จริง แสดงให้เห็นว่าการศึกษاب้านเรียนไทยมุ่งให้มีมิติทางสังคมมากกว่าความเป็นปัจเจกชน มีแนวโน้มของการรวมตัวกันสร้างความผูกพันในเชิงชุมชนกัลยาณมิตรอยู่ด้วยพิจารณาจากรูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งนับเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มบ้านเรียน

สำหรับในสถานการณ์ปัจจุบันต้องถือว่าการศึกษاب้านเรียนในสังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงของการแบ่งบานมากยิ่งขึ้น กำลังค่อย ๆ สร้างสรรค์วิถีทางของตน เพื่อที่จะก้าวไปให้ถึงเป้าหมายของแต่ละครอบครัว สอดคล้องกับ “หัวใจของบ้านเรียนไทย” มีดังนี้ 1) เรียนรู้ตามธรรมชาติ ตอบสนองต่อความหลากหลายในเด็กแต่ละคน เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง โดยที่มีพื้นฐานมาจากความเคารพในสิทธิของเด็กและความเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กทุกคน

มีอยู่ จนเกิดการรู้ที่เป็นการประจักษ์จากภายในตัวเด็ก เกิดความรักในการเรียนรู้และสร้างทักษะที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต 2) เรียนรู้อย่างบูรณาการชีวิต การเรียนรู้ของเด็กบ้านเรียน โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมากที่สุด มุ่งเข้าหาสาระการเรียนรู้อันเป็นองค์รวมของชีวิตเพื่อการเรียนรู้ความจริงของชีวิตสังคมนิยมชาติอย่างมีความสมดุล 3) ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกับการศึกษาบ้านเรียน เรียนรู้จากกันและกัน กลายเป็นวิถีทางที่ครอบครัวทั้งครอบครัว ทำให้ทุกเวลา ทุกสถานที่ สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาที่ศนะและพฤติกรรมของครอบครัว 4) ประเมินผลตามสภาพจริง ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่จะให้การสังเกตและบันทึกพัฒนาการดูจากผลงาน/โครงการจากการเรียนรู้ที่เด็กทำขึ้น ซึ่งมีความหลากหลายในเครื่องมือและวิธีการประเมิน มีความต่อเนื่อง เห็นพัฒนาการของตัวเด็กมากกว่าดูเพียงชิ้นงานหรือผลการทดสอบ และคำนึงถึงความแตกต่างในตัวเด็กแต่ละคน และข้อสุดท้ายที่สำคัญ 5) มีเป้าหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในที่นี้หมายความว่าถึงลูก มีความรู้และทักษะอันจำเป็น สามารถเชื่อมต่อการศึกษาในระบบในระดับที่สูงขึ้นไปได้ ผู้จัดเชื่อว่าไม่เวลาดีกี่เวลาหนึ่งเด็กบ้านเรียนยังต้องกลับเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาปกติ โดยที่ลูกสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพของตนที่อย่างน้อยก็ได้มุ่งมั่นพยายามอย่างดีที่สุดแล้ว

ความเป็นมาดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความมานะอุสาหะของครอบครัวที่ต้องการสรรสร้างสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุตรหลานของตนเอง สำหรับเหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย นั้นเกิดขึ้นจากหลากหลายสาเหตุ ดังนี้ การศึกษาในระบบสร้างคามทุกข์ให้กับผู้เรียน เน้นการจดจำ การแข่งขัน เพาะสร้างคามเห็นแก่ตัวมากกว่าความเมตตาอาทร ไม่เพียงมีปัญหาในเรื่องคุณภาพ ยังมีปัญหาเด็กและเยาวชน ตลอดจนความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษา มองเห็นถึงความล้มเหลวไร้ประสิทธิภาพทั้งในตัวระบบและบุคลากร ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีข่าวสาร ที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสและเส้นทางเข้าถึงการศึกษาได้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนสามารถกำกับวิถีการเรียนรู้ของตนเองได้ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมั่นใจในความปลอดภัยในโรงเรียนน้อยลง เป็นลำดับที่สำคัญการศึกษาในปัจจุบัน “ทำให้การเรียนรู้เป็นความทุกข์” (ประเวศ วะสี, 2553) ไปเสียแล้ว หรือปัจจัยจากภายในครอบครัวและตัวเด็กเอง เช่น ครอบครัวมีทัศนคติที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน อาจเพราะมีศรัทธาทางศาสนาและทัศนคติเชิงอุดมคติเป็นรากฐานความคิด ตัวบุตรมีความจำเป็นไม่สามารถเข้าเรียนในระบบได้ เนื่องจากการศึกษาในโรงเรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

สิ่งที่ตามมาจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นนั้น คือ ครอบครัวจึงตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากครอบครัวก็มีทัศนคติ ความเชื่อ และแนวคิดที่แตกต่างหลากหลายกันไป ตามแนวคิดของนักคิดแต่ละท่านที่เป็นแรงผลักดันในการจัดการศึกษาให้ลูก ดังนี้ แนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic education) พัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget) มอนเตสซอรี (Montessori) วอลดอร์ฟ (Waldorf) แบบนีโอฮิวแมนนิส เพียร์ซ (Joseph chilton pearce) และนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงฝั่งตะวันออก เช่น รพินทรนาถ ฐากูร กฤษณมูรติ (สาทร สมพงษ์ และคณะ, 2553)

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้สังคมและกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองเกิดความตื่นตัว และความเคลื่อนไหวทางการศึกษากับกลุ่มพ่อแม่และนักวิชาการทางการศึกษาที่สนใจและให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยมีรูปแบบของการดำเนินการ (ยูทซัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย,

2543) เป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน โดยโรงเรียนยินดีให้ความร่วมมือในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงพิจารณาร่วมกันกับครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 2) ครอบครัวเดี่ยวเป็นรูปแบบที่มีมากที่สุด มีการดำเนินการไปตามวิถีทางที่เหมาะสมกับสภาพของครอบครัว ตามความหลายหลายของผู้เรียน 3) แบบข่ายประสานงาน เป็นครอบครัวเดี่ยว หลายครอบครัว มีการจัดการศึกษาร่วมกันในบางส่วนอย่างมีความต่อเนื่อง จริงจัง และ 4) แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียวครอบครัวหลายครอบครัว มาจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กที่คณะครอบครัวกำกับ ดูแล ทั้งในทางนโยบาย และการบริหารจัดการรูปแบบในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเพื่อรองรับครอบครัวที่อาจจะยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาด้วยตัวเองโดยตรงและ กลุ่มครอบครัวอยู่ในละแวกเดียวกัน

ทั้งนี้เมื่อครอบครัวตัดสินใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวแล้ว ครอบครัวต้องพิจารณาต่อว่าจะต้องจดทะเบียนเพื่อเป็นครอบครัวบ้านเรียนอย่างไร เช่น จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาในแต่ละจังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จดทะเบียนฝากชื่อไว้กับโรงเรียน เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เป็นต้น และจดทะเบียนกับองค์การบริหารจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ รวมถึงต้องพิจารณาความพร้อมของครอบครัวทั้งในด้านพ่อแม่ ตัวเด็ก และสถานที่ที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้อยู่โดยการจัดการศึกษา โดยครอบครัวที่เริ่มต้นจากการเลือกใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร ซึ่งบางครอบครัวใช้หลักสูตรที่ครอบครัวทำเอง หรือจากองค์กรทางการศึกษาต่าง ๆ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียน หรือจัดหาหลักสูตรจากต่างประเทศ ส่วนวิธีการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากบูรณาการวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง เป็นภารกิจจัดการศึกษาในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้หรือประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะสำคัญสามารถบรรลุเป้าหมายของแผนหรือหลักสูตรที่ครอบครัวกำหนดไว้ได้

ในส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครอบครัว ในสังคมไทยนั้นมีความหลากหลายกันไปตามวิถีทางของแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมเสริมทักษะ และพื้นฐานอาชีพ กิจกรรมพัฒนาสติและสมาธิ การเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว โครงการศึกษาร่วมกันเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543)

ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นการจัดในบรรยากาศแบบครอบครัวที่ “ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการเรียนรู้” ดังนั้นในงานวัดและประเมินผลจึงเป็นงานที่ละเอียดอ่อน และยุ่งยากตามไปด้วยแนวโน้ม เทคนิควิธีการวัดผลและประเมินผล การจัดการเรียนการสอน จึงค่อนข้างจะไปในทางที่เจาะลึกเพื่อเข้าไปถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สลับซับซ้อนของเด็กแต่ละคน ในวงการวัดผลประเมินผล เรียกเทคนิคเหล่านี้ว่าเป็นการ “ประเมินตามสภาพจริง”(Authentic assessment) หรือ “การประเมินผลทางเลือก” (Alterative assessment) ซึ่งเป็นการประเมินจากการสอบอัตนัย การประเมินผลในรูปแบบโครงการ การเขียนอนุทินประเมินผล (Narrative report) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) รวมถึงภาพถ่ายหรือวิดีโอที่บันทึกการเรียนการสอน ซึ่งสามารถถ่ายทอดให้เห็นการเรียนรู้จากความเข้าใจอย่างแท้จริงของผู้เรียน

ความสำเร็จของเด็กที่ได้รับการศึกษาโดยครอบครัวจากกลยุทธ์การเรียนอยู่ที่บ้าน ประกอบกับเทคนิคการประเมินผลที่ช่วยกระตุ้นการพัฒนาขีดความสามารถของเด็กตามที่กล่าวมานี้ว่ามีส่วนช่วยอธิบายความสำเร็จของเด็กที่ได้เรียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไม่น้อย ผลการวิจัยในสหรัฐหลายชิ้นได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนระหว่างเด็กบ้านเรียนกับเด็กในโรงเรียนปกติ ซึ่งผลในภาพรวมค่อนข้างจะชี้ไปในทางเดียวกัน คือ เด็กบ้านเรียนจะไม่ได้มีจุดบกพร่องอย่างที่คนจำนวนไม่น้อยคิด ตรงกันข้ามเด็กที่เรียนกับพ่อแม่อยู่ที่บ้านค่อนข้างจะ “ไปได้ดี” กว่าเด็กทั่วไป ในการเปรียบเทียบพัฒนาการและความสามารถด้านต่าง ๆ เสียด้วยซ้ำ รวมถึงคะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้สูงเป็นพิเศษ นอกจากนี้พบว่าสัมฤทธิ์ผลในวิชาพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ ดีกว่าเด็กในโรงเรียนปกติในระดับชั้นเรียนเดียวกัน (Griffith, 1997 อ้างถึงใน อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2543; Rudner, 1999) และเด็กบ้านเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป และมีงานบางชิ้นที่ชี้ว่าเด็กบ้านเรียนค่อนข้างจะมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองมากกว่า และมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาทางการปรับตัวอันเนื่องจากแรงกดดันในกลุ่มเพื่อน (Peer pressure) ดังที่พบในจุดเด่นของนักเรียนบ้านเรียน คือ สามารถเข้าสังคมกับเพื่อน ๆ ในชั้นได้อย่างดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับเพื่อน ด้านวิชาการพัฒนาได้มากกว่านักเรียนในชั้นเรียน โดยเฉพาะทักษะการคิดและการบูรณาการความรู้กับชีวิตจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

แต่เมื่อใดก็ตามที่เราลงมือทำอะไรบางอย่าง สิ่งก็ตามมานอกจากผลลัพธ์ที่ดีนั้น ยังมีปัญหาอุปสรรคควบคู่มาด้วย การจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็เช่นกัน อันได้แก่ ทางด้านครอบครัวโดยทั่วไป อาจจะยังขาดความเข้าใจและความเชื่อมั่นต่อรูปแบบการศึกษาใหม่นี้ เสียงคัดค้านและไม่เห็นด้วยจากญาติมิตรและคนรอบข้าง การขาดประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ขณะที่ทางภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักเขตพื้นที่การศึกษาก็ยังขาดความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ การเปิดให้มีความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาระบบกับการศึกษาที่เป็นทางเลือก ตลอดจนหน่วยงานในส่วนกลางของกระทรวงศึกษาธิการเองก็ยังไม่มีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างแท้จริง การมีกฎหมายรองรับ มีสิทธิทางกฎหมายสมบูรณ์ จึงเชื่อว่าทุกอย่างจะสำเร็จเรียบร้อยราบรื่นดีแล้ว หากครอบครัวจดทะเบียนที่เขตพื้นที่การศึกษา การกำหนดให้มีการประเมินผลตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนรู้ไปตามความสนใจและตามลักษณะเฉพาะของลูกจึงตรวจสอบได้ยาก เนื่องจากภาระงานที่มาก และบางครั้งมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่รับผิดชอบเครื่องมือในการวัดประเมินผลยังไม่ชัดเจน รวมถึงบทบาทของผู้ปกครองและเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) จนถึงปัจจุบันครอบครัวที่เจอปัญหาจะใช้วิธีกลับไปลงทะเบียนกับโครงการบ้านเรียนในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก และกับ กศน. เช่นเดิม โดยยอมละทิ้งสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายไป ซึ่งถึงเดือนมิถุนายน 2552 พบว่ามีจำนวน 26 ครอบครัว เป็นเด็กผู้เรียนจำนวน 35 คน ส่วนที่ลงทะเบียนกับ กศน. ไม่สามารถระบุจำนวนได้

นอกจากนี้ยังคงอุปสรรคอื่น ๆ ที่ครอบครัวกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน จากรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

และเครือข่าย (2550) พบว่า ครอบครัวยุทธศาสตร์ต้องการการส่งเสริมสนับสนุนใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ครอบครัวยุทธศาสตร์ในช่วงสนใจ/ตัดสินใจสิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ข้อมูลข่าวสาร ข้อปฏิบัติในการจดทะเบียนขออนุญาต ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และบทเรียน ประสบการณ์ของครอบครัวที่ได้จัดการศึกษามาก่อน
- 2) ครอบครัวยุทธศาสตร์ที่เริ่มต้นจัดการศึกษาสิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ การเสริมความรู้และทักษะในการเป็นนักจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล การศึกษา การได้รับเงินอุดหนุนการศึกษาและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ค)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ในภาคใต้เองก็มีสภาพไม่ต่างกัน ทั้งนี้รายงานการวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ครอบครัวบ้านเรียนภาคใต้ โดยสาทร สมพงษ์ และคณะ (2553) ให้ข้อมูลครอบครัวโสมสกุลในภาคใต้ เท่าที่ทราบจากการติดต่อประสานงานและพบปะกันอย่างต่อเนื่อง มีอยู่ประมาณ 20 - 25 ครอบครัว นับว่าเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับกับจำนวนครอบครัวโสมสกุลในภาคอื่น ๆ รวมถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ไม่นานนัก จากประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับครอบครัวผู้จัดการศึกษา โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ พบว่า ส่วนใหญ่จังหวัดที่สำคัญในภาคใต้จะมีครอบครัวอยู่จำนวนมากเมื่อเทียบในสัดส่วนทั้งหมด ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดภูเก็ต ครอบครัวส่วนใหญ่จัดให้บุตรเพียงคนเดียวอยู่ในระดับก่อนประถมศึกษา และจดทะเบียนที่เขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัด ข้อสังเกตที่สำคัญจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ในภาคใต้จะจัดรูปแบบการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อม และการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวต้องรับผิดชอบในรายละเอียดทั้งหมด

ผู้วิจัยในฐานะนักการศึกษาคนหนึ่งที่มีความสนใจใคร่เรียนรู้และมีความพยายามทำความเข้าใจเรื่องการจัดศึกษาโดยครอบครัว จากการทบทวนเอกสารและประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมกับครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า ในภาคใต้ปัจจุบันมีครอบครัวที่สนใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็พบว่าคนทั่วไปส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคการศึกษาก็ยังมีความไม่เข้าใจในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมิน การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐค่อนข้างมากเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษารูปแบบนี้ สังเกตได้จากการประชุมกลุ่มย่อยของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ครอบครัวที่กำลังสนใจหรือกำลังตัดสินใจ มักถามเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังคงมีความต้องการความรู้เหล่านี้เพื่อนำไปต่อยอดทางการศึกษาให้บุตรหลานต่อไปในอนาคต จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจใคร่รู้และต้องการศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มโอกาสทางการศึกษาของสังคมไทย

คำถามการวิจัย

1. บริบทของครอบครัวในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้เป็นอย่างไร
2. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้เป็นอย่างไร
3. สภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้มีอะไรบ้าง
4. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้

มีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
2. เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้
3. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
4. เพื่อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาและวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้ มุ่งศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่อยู่ในเขตภาคใต้ ที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 24 อันประกอบด้วยหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

เนื่องจากงานวิจัยต้องการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดลุ่มลึกตามลักษณะของการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - phase mixed method research) (Creswell & Clark, 2011) เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว โดยเน้นให้ความสำคัญที่ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เนื่องจากสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณีซึ่งมุ่งเน้นศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งโดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

ระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยทั้ง 2 ระยะนี้ใช้ครอบครัวกรณีศึกษาเหมือนกัน ซึ่งได้มาจากการเลือกครอบครัวกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 4 ครอบครัว จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ตามแนวทางการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่ ตัวอย่างที่มีประสบการณ์มาก และตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน (สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์, 2553) จากเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

1) เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

2) มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างน้อย 3 ปี

3) เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย

โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตามด้วยวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์

ระยะที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ซึ่งได้แหล่งข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดภาคใต้ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเครือข่ายบ้านเรียนภาคใต้ โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 1 และ 2 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อยจากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว เจ้าหน้าที่จากสำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาทางเลือก และผู้ประเมินที่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว โดยใช้เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งมาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 ร่วมกับข้อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งได้จากคำถามปลายเปิดในแบบสอบถามของระยะที่ 3 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้ มีบิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานด้วยตนเอง หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยแนวคิดและความพร้อมของครอบครัวเป็นสำคัญ

2. บริบทของครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

2.1 ภูมิหลังของพ่อแม่ หมายถึง ความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

2.1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์ ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อาชีพ การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเอง ในฐานะผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว รูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว

2.1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน ได้แก่ ระดับชั้น อายุ ประวัติการศึกษา พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน

2.1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย

2.2 มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง ประเด็นใด ๆ หรือทัศนคติ ที่มีผลในการทำให้ครอบครัวตัดสินใจเลือกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.3 ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง สิ่งที่เป็นความเชื่อ หลักการ วิสัยทัศน์ ซึ่งครอบครัวยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อเรื่องการศึกษา และ

2.4 รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา หมายถึง ลักษณะหรือแนวปฏิบัติที่ครอบครัว จัดการศึกษาให้บุตรหลาน มี 4 รูปแบบ ได้แก่ แบบมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน แบบครอบครัวเดี่ยว แบบช่วยประสานงาน แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ในตัวผู้เรียนตามการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 อันประกอบด้วย หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้

4. หลักสูตร หมายถึง การวางแผนเตรียมการเพื่อการจัดการเรียนการสอน รวมถึง เป็นวิถีทางไปสู่การเกิดความรู้ของครอบครัว ได้แก่ หลักสูตรที่ครอบครัวจัดทำเอง หลักสูตรจากองค์กร ของรัฐ หรือเอกชน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนนานาชาติ เป็นต้น และหลักสูตรจากต่างประเทศ

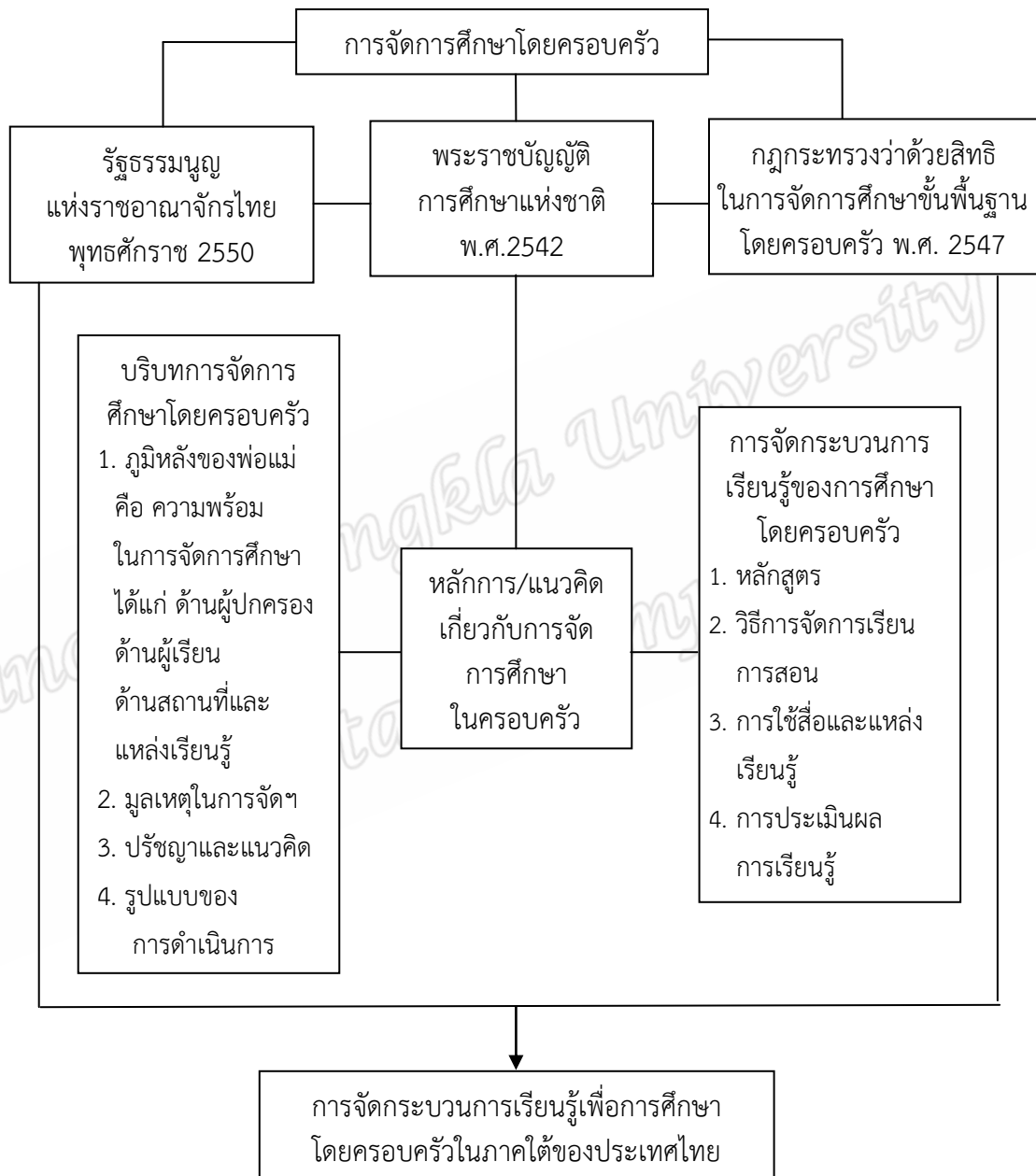
5. วิธีการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการกระทำ ทักษะรวมถึงความรู้สึก ได้แก่ การสาธิต ทัศนศึกษา อภิปรายกลุ่มย่อย กรณีตัวอย่าง ละคร เกม สถานการณ์จำลอง ศูนย์การเรียน เป็นต้น

6. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่เสนอเนื้อหาสาระความรู้แก่ผู้รับ ช่วยอำนวยความสะดวกในการให้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จำแนกได้เป็นสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงแหล่งเรียนรู้ในบ้านและนอกร้านในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

7. การประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีคุณสมบัติ เป็นไปตามที่ครอบครัวต้องการหรือไม่ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานการประเมินผลจากสภาพจริง โดยใช้ กระบวนการสังเกต การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ผู้เรียนทำ ได้แก่ สมุดบันทึกการเรียนรู้ แฟ้มสะสมงานของพ่อแม่ แฟ้มสะสมงานของลูกสมุดบันทึก ส่วนตัวของผู้เรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงกรอบแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบงานวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อเรียงลำดับ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 1.1 พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 1.2 สิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 1.3 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบัน
2. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 2.1 ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 2.2 ภูมิหลังของครอบครัว
  - 2.3 มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 2.4 ประชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 2.5 รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
  - 2.6 จุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว
  - 3.1 หลักสูตร
  - 3.2 วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้
  - 3.3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้
  - 3.4 การวัดประเมินผล
  - 3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย
4. การวิจัยแบบผสมผสาน
  - 4.1 ความหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน
  - 4.2 เป้าหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน
  - 4.3 ประเภทของการวิจัยแบบผสมผสาน
  - 4.4 การออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน
  - 4.5 การผสมผสานวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

1.1 พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สำหรับประเทศไทยกระบวนการศึกษาได้เปลี่ยนผ่านจากการศึกษาในบ้าน วัด มาเป็นการศึกษาที่มีระบบระเบียบแบบแผนในสถานศึกษามานับร้อยปีเศษ สร้างความเจริญพัฒนาให้กับประเทศชาติมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะความเจริญทางวัตถุ แต่ความเจริญทางด้านจิตใจ กลับถดถอยลงละไม่ได้รับผลทางการศึกษาเท่าที่ควร ประเทศไทยจึงประสบกับปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน ผู้เรียนบางส่วนทำตัวแปลกแยกจากชุมชนท้องถิ่นรากเหง้าและวัฒนธรรมดั้งเดิม ขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ไม่สามารถจัดการและแก้ปัญหาของตนเองและกลุ่มได้ กลายมาเป็น ความแตกแยกในชาติอย่างรุนแรงในปัจจุบัน (วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ, 2553)

จากรายงานการส่งลูกเข้าโรงเรียนแต่ต้นมานั้นถือเป็นสิทธิของพ่อแม่ ใครที่ไม่พร้อม ยังไม่เห็นความจำเป็นหรือเห็นว่าขัดกับค่านิยมของตน ก็จะไม่มีการบังคับกะเกณฑ์ ความคิดที่จะให้เป็นการศึกษาบังคับ เริ่มเกิดขึ้นโดยเสนาบดีกระทรวงธรรมการจัดทำร่าง “ความคิดเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ. 131” (พ.ศ. 2545) ให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า - เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ครั้งแรกพระองค์ท่านไม่ทรงมีพระราชวินิจฉัยอย่างไรใด จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2464 หรือสิบปีต่อมาจึงมีการประกาศ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา” ฉบับแรกขึ้นให้เด็กอายุตั้งแต่ 7 - 14 ปี ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา มีการเก็บเงินศึกษาพลี (ยกเลิก พ.ศ. 2468) มีบทลงโทษ ผู้ปกครองที่ขัดขืนถูกปรับไม่เกิน 50 บาท

อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยยังมีการยอมรับสิทธิในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน ของครอบครัวไว้ในมาตรา 10 ว่า รัฐมนตรีอาจยกเว้นเด็กไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ก็ได้ถ้าบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง แจ้งว่าเด็กได้รับการศึกษาในครอบครัวแล้ว เด็กที่ได้รับการยกเว้นนี้ ต้องส่งให้ศึกษาธิการอำเภอสอบไล่ปีละครั้ง เพื่อดูว่าเด็กได้รับการศึกษาเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอ รัฐมนตรีอาจถอนการยกเว้นการเข้าเรียนเสียก็ได้”

ในพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่มีการแก้ไขปรับปรุงมาเป็นลำดับ (นับถึงฉบับ ปัจจุบันได้ 8 ฉบับ) ยังเปิดโอกาสให้กับการศึกษาของชุมชนในรูปแบบโรงเรียนประชาบาลที่ประชาชน จัดตั้งหรือโรงเรียนที่นายอำเภอแต่งตั้ง รวมทั้งบางฉบับมีการยืนยันสิทธิของครอบครัวเอาไว้อย่างชัดเจน จนมาถึงพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นฉบับบังคับใช้ในปัจจุบันนี้เอง ที่ได้ยกเลิกโรงเรียนอย่างที่ประชาชนในชุมชนจัดตั้งขึ้น และไม่ได้กล่าวถึงสิทธิการจัดการศึกษา โดยครอบครัวไว้แต่อย่างใดเท่ากับเป็นการล่งละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวอย่างโจ่งแจ้งเป็นครั้งแรก คงเหลือไว้ เพียงการบังคับให้เด็กไทยทุกคนต้องเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ เท่านั้น

มาถึงวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถาบันครอบครัวไทยหลายอย่าง การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจน ก็คือที่เคยเป็นครอบครัวเครือญาติ มีปู่ ย่า ตา ยาย และ ความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมีความอบอุ่นและมีภูมิคุ้มกัน สำหรับการพึ่งพาตนเองและดูแลซึ่งกันและกันได้ แปรเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวเดี่ยวและมีจำนวนมาก ที่เป็นครอบครัวเดี่ยว แตกแยก หย่าร้าง มีการอพยพทิ้งถิ่นฐานเข้าสู่เมืองใหญ่ พ่อแม่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อความอยู่รอด เกิดความคร่ำครึยมากกว่าความเจริญงอกงามทางวัฒนธรรมและจิตใจ

ขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลแก่กัน อย่างที่เคยเป็นจุดแข็งของวิถีชีวิตไทยในอดีต อีกทั้งสภาพการณ์ที่ไม่เป็นผลดีนี้มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้น

ในรายงานการวิจัย “การจัดการศึกษาโดยครอบครัวประสบการณ์ของนานาชาติประเทศ” (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543) ได้สรุปให้ความหมายของการศึกษา Home school หรือ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในบริบทของนานาชาติประเทศว่า คือ “กิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ถูกวางแผนขึ้นอย่างตั้งใจ สำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวโดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น” พร้อมกับได้สรุปปัจจัยหรือมูลเหตุสำคัญ ที่ทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นที่นิยมมีความแพร่หลายขึ้นเป็นอย่างมากในหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งได้แก่

1. ความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษา มองเห็นถึงความล้มเหลวไร้ประสิทธิภาพ ทั้งในคัวระบบและบุคลากร
2. ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีข่าวสาร ที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสและเส้นทางเข้าถึงการศึกษาได้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนสามารถกำกับวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้
3. ปัญหาเด็กและเยาวชน ตลอดจนความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองมั่นใจในความปลอดภัยในโรงเรียนน้อยลงเป็นลำดับ

เมื่อพิจารณาเทียบเคียงดูกับการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย จะเห็นแนวโน้มที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่หากจะกล่าวว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยที่ฟื้นคืนขึ้นมาในขณะนี้ เป็นแต่เพียงการวิ่งตามกระแสทางตะวันตกอีกครั้ง ไม่มีเนื้อหาแท้ ๆ ที่เป็นของตัวเอง ก็เห็นจะเป็นการกล่าวหาอย่างขาดการมองในรายละเอียดข้อเท็จจริง

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยย่อมมีเหตุที่มาในความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเราอย่างอย่างแน่นอน อย่างน้อยที่สุดก็มาจากวิกฤตการณ์ของประเทศในหลาย ๆ ด้านรวมทั้งวิกฤตการณ์ของระบบการศึกษาที่ส่งสัญญาณชัดเจนว่าล้มเหลวมากกว่าสำเร็จ ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมพุทธมาแต่โบราณกาล จึงมีรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีตั้งแต่อยุบนาการให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวดังคิดว่าพ่อแม่ คือ พรหมของลูก คือ ครูคนแรกของลูก ในการสร้างทางเลือกเพื่อให้เกิดทางรอดออกจากทุกข์หรือวิกฤตการณ์ทางการศึกษา จึงย่อมมีโอกาสที่จะย้อนกลับมาสู่รากฐานเดิมของตน

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ที่ผ่านมามีพบว่าก่อนหน้าการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งหมายถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือการจัดการศึกษาให้กับบุตรโดยครอบครัวเอง ยังเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย แต่ก็ได้มีครอบครัวไทยจำนวนหนึ่งที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยเหตุผลและรูปแบบการดำเนินการที่แตกต่างกันไป

มูลเหตุสำคัญที่เป็นแรงผลักดัน สร้างความอาจหาญให้กับครอบครัวนักบุกเบิกเหล่านั้น เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังและเหตุผลในการตัดสินใจ ที่รวบรวมไว้ในรายงานการวิจัย “รูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย (ยุทธชัย อุทัยวรรณ, 2543) ได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า “ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการก่อกำเนิดขึ้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือ ทศนะความคิดในเชิงอุดมคติและศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนา

บุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม โดยที่มีปัญหาในโรงเรียนและความสิ้นศรัทธาต่อการศึกษาในระบบ เป็นตัวหนุนส่งช่วยให้การตัดสินใจเลือกการศึกษานอกทางสายใหม่มีความแน่วแน่ยิ่งขึ้น แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมาย รวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายบ้านเมืองด้วยก็ตาม”

ในรายงานฉบับเดียวกันได้แสดงพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยตามลำดับของช่วงเวลา ดังนี้

ระยะแรก ก่อนปี พ.ศ. 2530 มีสองครอบครัวนักบุกเบิกที่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ได้แก่ ครอบครัวคุณพิภพ - รัชนี้ ธงไชย และครอบครัว นายแพทย์โชติช่วง ชูตินธร

ระยะที่สอง หลังปี พ.ศ. 2535 ได้แก่ ครอบครัวนายแพทย์พร พันธุ์โอสถ์ ครอบครัวคุณสมพร พิงอุดม ครอบครัวคุณนิราพร เหลืองแจ่ม ครอบครัวคุณสาทร สมพงศ์ ครอบครัวคุณบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ

ระยะที่สาม ช่วงรอยต่อของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้แก่ ครอบครัวคุณกนกพร สบายใจ ครอบครัวคุณอาทิตย์ แดงพวงไพบูลย์ ครอบครัวคุณพรสรวง คุณวิวัฒนการ ครอบครัวกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร เป็นต้น

ปัจจุบันต้องเพิ่มเติมขึ้นอีกช่วงเวลาหนึ่ง คือ ระยะที่สี่ หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนหลายสิบครอบครัว ถึงแม้จะยังไม่มีการประกาศกฎกระทรวงฯ เพื่อการนี้ ซึ่งจะทำให้สิทธิการศึกษาโดยครอบครัวมีความสมบูรณ์ขึ้นและในลำดับต่อไป คงจะได้มีการสรุปพัฒนาการในช่วงระยะที่ห้า คือ ภายหลังจากประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งคาดว่าจะถึงตอนนั้นจะมีจำนวนครอบครัวผู้ตัดสินใจเริ่มต้นดำเนินการเพิ่มขึ้นอีกมากจนเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

ในรายงานการศึกษาเบื้องต้น “การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” (ยุทธชัย อุทัยวรรณ เฉลิมชัย และคณะ, 2544) ได้แสดงพัฒนาการโดยพิจารณาจากปรากฏการณ์ของการเชื่อมโยงเข้าหากัน ที่มีการพัฒนาจากการเป็นครอบครัวเดี่ยวสู่การเป็นกลุ่มครอบครัว และเป็นเครือข่ายของการศึกษาโดยครอบครัวในที่สุด

ในระยะเริ่มแรก การจัดการศึกษาโดยครอบครัวต้องมีรูปแบบของความเป็น “ครอบครัวเดี่ยว” อันเนื่องมาจากสภาพการณ์รอบตัวทั้งหลายผลักดันให้เป็นไปเช่นนั้น ในการดำเนินการมีความเป็นปัจเจกเฉพาะในครอบครัวของตนสร้างสรรค์หลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ไปตามวิถีทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพครอบครัว ทักษะความเชื่อ ความถนัด ความสนใจของลูกแตกต่างกันไป ต่อมาโดยเฉพาะช่วงหลังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวแพร่หลายขึ้นมีจำนวนครอบครัวผู้จัดมากขึ้น ได้เกิดลักษณะของการรวมตัวเป็น “กลุ่มครอบครัว” ทั้งนี้คาดว่านอกจากจำนวนครอบครัวที่เพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นผลมาจากรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการเป็นชุมชน มีความเกื้อกูลต่อกันประกอบกับการรวมกลุ่มนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประสบการณ์เป็นกำลังใจแก่กันและกัน มีเพื่อนมิตรรวมทั้งประโยชน์อื่น ๆ ที่สามารถสร้างสรรค์ขึ้นจากกระบวนการกลุ่มได้อีกมาก โดยมีรูปแบบของการรวมกลุ่มเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะเป็นข่ายประสานงาน แบบหลวม ๆ ไม่เป็นทางการ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามโอกาสอำนวยตามสถานที่ที่นัดหมายเป็นครั้ง ๆ ไป โดยที่สมาชิกแต่ละครอบครัวยังคงดูแลจัดการศึกษาให้กับบุตรของตนเองเป็นหลัก

2. ลักษณะรวมศูนย์การจัดการ มีการดำเนินการกลายเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก จัดการศึกษาให้บุตรหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง ดำเนินงานโดยคณะผู้บริหารและคณะครูที่มีค่าตอบแทนเป็นแบบแผนกลุ่มลักษณะนี้ มีแนวโน้มและมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นสถานศึกษาประเภท “ศูนย์การเรียนรู้” โดยองค์กรเอกชน หรือองค์กรชุมชน

ความเป็นกลุ่มครอบครัวได้ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย มีพัฒนาการอย่างสำคัญขึ้น สามารถช่วยแก้ไขปัญหาในข้อที่เกี่ยวกับความไม่พร้อมของครอบครัว บางครอบครัว และทำให้มีมิติทางสังคมซึ่งส่วนใหญ่จะวิตกกังวลกันว่าอาจจะเป็นจุดอ่อนของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

อย่างไรก็ตาม หากจะให้มีความพึงพอใจที่จะผลักดันแนวทางการจัดการศึกษา โดยครอบครัวให้มีการเคลื่อนไหวไปอย่างหนักแน่น จนกลายเป็นนวัตกรรมที่ชัดเจนในขอบนของการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาของการรวมกลุ่ม รวมพลังให้แน่นแฟ้นขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ก่อให้เกิดลักษณะการรวมตัวที่เป็น “เครือข่ายครอบครัว” ขึ้นมา

เดือนกันยายน พ.ศ. 2543 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา) ได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานการศึกษาโดยครอบครัว” มีชื่อย่อว่า “ศปศค. นับเป็นองค์กรเครือข่ายการศึกษาโดยครอบครัวแห่งแรกของสังคมไทย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการพัฒนาองค์กรให้มีโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นทางการยิ่งขึ้น มีแผนงาน และเจ้าหน้าที่ประจำ รวมทั้งเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ชื่อย่อ สบท. โดยยังคงได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ภารกิจของสถาบันบ้านเรียนไทยในฐานะองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษา โดยครอบครัวในสังคมไทย ตามที่กำหนดไว้ในเอกสารของสถาบัน พ.ศ. 2546 มีดังต่อไปนี้

วิจัยสร้างองค์ความรู้ วิจัยพัฒนาสร้างองค์ความรู้ การจัดการศึกษา โดยครอบครัว ในสังคมไทยและเรียนรู้ประสบการณ์จากนานาประเทศ สร้างความร่วมมือระดับองค์กรกับหน่วยงาน ต่างประเทศ

เคลื่อนไหวสังคม เผยแพร่ขยายผลและพัฒนาแนวทางการศึกษาโดยครอบครัว ในสังคมไทย ผลักดันให้ข้อเสนอต่อนโยบาย กฎ ระเบียบ ของภาครัฐ สร้างการยอมรับที่จะเป็นองค์กร ทำหน้าที่รับจดทะเบียนให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สร้างชุมชนบ้านเรือน จัดกิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสำนักบ้านเรียนไทยให้กับสมาชิกและสาธารณชนสนับสนุนประสานงานให้เกิดการรวมกลุ่ม ครอบครัวบ้านเรือนที่มีถิ่นอาศัยในพื้นที่เดียวกันเพื่อการร่วมมือเกื้อหนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนประยุกต์บทเรียนระหว่างกันและกัน

สำหรับพัฒนาการในมิติอื่น ๆ ดังเช่นพัฒนาการสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวหรือพัฒนาการที่พิจารณาจากตัวเด็กที่ผ่านการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ขณะนี้อาจจะยังเร็วเกินไปที่จะทำการวิจัยสรุปให้เห็นชัดเจน เนื่องจากครอบครัวผู้จัดปัจจุบันยังมี

จำนวนจำกัดการดำเนินการของภาครัฐ ทั้งในทางกฎระเบียบและการสนับสนุนส่งเสริมยังไม่มีผล
ในทางปฏิบัติ การจัดการศึกษาของครอบครัวยังมีลักษณะแฝงตัวไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่
เต็มศักยภาพ เป็นต้น ควรให้สภาพการณ์เหล่านี้คลี่คลายไปอีกระยะหนึ่ง

แม้ว่าปัจจุบันจะมีความพยายามปฏิรูปการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพโดยมี
เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษา
และการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา
แต่ก็ยังไม่อาจสรุปได้ว่า จะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบและครบวงจร เนื่องจากการศึกษา
เป็นเรื่องใหญ่ที่ยากจะประสบความสำเร็จได้ในระยะเวลาอันใกล้และด้วยความสามารถขององค์กรใด
องค์กรหนึ่ง แต่จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน

แนวคิดของการศึกษาเป็นการศึกษาที่เชื่อว่า “คนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้”
บนหลักการ “การศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา” ช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไก
ปลูกฝังและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์
ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติ เป็นการศึกษาที่เอา “ชีวิตเป็นตัวตั้ง” แทนการเอา “วิชาเป็นตัวตั้ง”
ดังที่ผ่านมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนจะต้องได้รับทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม
รูปแบบการศึกษาจึงเป็นการจัดเป็นการศึกษาระบบเปิด ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ
การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ทุกคนมีสิทธิที่จะให้ความเห็นหรือเข้าไปมีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาที่ “ฟัง” เสียงของประชาชน (ประเวศ วะสี, 2553)

โดยสรุปแล้ว การศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยนั้นมาตั้งแต่ในอดีต และ
เปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจจนทำให้การศึกษาโดยครอบครัวเลือนหายไป
สังคมให้ความสำคัญกับโรงเรียนมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามกาลเวลา จนมีครอบครัวที่บุกเบิกทำให้เกิด
กระแสการจัดการศึกษาโดยครอบครัวขึ้นในสังคมไทย ซึ่งถือเป็นการศึกษาทางแตกต่างจากการศึกษา
กระแสหลัก จากครอบครัวเดี่ยว ขยายตัวเป็นกลุ่มครอบครัว เมื่อครอบครัวมีเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ก็
พัฒนาจนกลายเป็นเครือข่ายโฮมสคูลที่เข้มแข็งและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกัน
ครอบครัวเหล่านี้ก็ได้เรียกร้องสิทธิในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย
จนสำเร็จ และการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกลายเป็นการศึกษาทางเลือกที่แพร่หลายมากขึ้น
มีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าการศึกษาในระบบดังเช่นในปัจจุบันนี้

1.2 สิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
มีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา
ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
อย่างมีความสุข เมื่อกล่าวถึงสิทธิของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีความจำเป็นอย่างที่ต้อง
อ้างอิงถึงระบบการศึกษาของประเทศไทย เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสิทธิของครอบครัว
ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างแท้จริง ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบการศึกษา
ชั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษา
ขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3

ระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนออกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน ฉะนั้นแนวทางใหม่ คือ สถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ ทั้ง 3 รูปแบบ ตามกฎกระทรวงการแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2546 โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 กล่าวว่า การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ดังนี้

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนด ในกฎกระทรวง การแบ่งระดับ หรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงการศึกษา ในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นสามระดับ

1.1.1 การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3 - 6 ปี

1.1.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี

1.1.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ ดังนี้

- การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี

- การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี

มี 2 ประเภทดังนี้

1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

1.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา การใช้คำว่า "อุดมศึกษา" แทนคำว่า "การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย" ก็เพื่อจะให้ครอบคลุมการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ที่เรียนภายหลังที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ทั้งนี้การศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาภาคบังคับนั้นต่างจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่บังคับให้ประชาชนต้องเข้าเรียนแต่เป็นสิทธิของคนไทย ส่วนการศึกษาภาคบังคับเป็นการบังคับให้เข้าเรียนถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองตามมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญ

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงานการสอน และจะส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ นอกจากนี้การดำเนินงานการศึกษาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข แต่ระบบการศึกษาปัจจุบันไม่สามารถสร้างผู้เรียนที่มีคุณภาพได้ตามที่มุ่งหวังไว้สืบเนื่องจากปัญหาหลายประการ รวมทั้งกระบวนการที่ยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้การปฏิรูปดังกล่าวบังเกิดผลได้กฎหมายจึงเปิดโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งเปิดโอกาสให้การศึกษาทางเลือกเข้ามามีบทบาทในสังคมให้พ่อแม่ได้สิทธิจะจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลานได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ดังสาระบัญญัติไว้ในมาตรา 4 6 12 13 14 18(3) และ 22 - 26 ดังนี้

มาตรา 4 “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

“การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตร หรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล
2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด
3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุน หรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ
2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด
3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 18 (3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษา

นอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่น เป็นผู้จัดตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับสิทธิของครอบครัวในการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า กฎหมายกำหนดให้บุคคล ครอบครัว มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ และเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์
ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. กิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น
และทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน
รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน
และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย
เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน
การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา
มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์
อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้
อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการ
ของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่
ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา
ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมิน
ผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

นอกจากกฎหมายที่เข้ามามีบทบาทอย่างที่สุดสำหรับการจัดศึกษาโดยครอบครัว
ที่ผ่านความมูมานะพยายามอย่างยาวนานในการเรียกร้องสิทธิเพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ให้ถูกต้อง สามารถมีผลบังคับใช้ได้จริง ทั้งในระดับครอบครัว และหน่วยงานราชการ นั่นคือ
กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ที่มีใจความ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

"จัดการศึกษา" หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

"ครอบครัว" หมายความว่า บิดา มารดา หรือบิดา หรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจ
ปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ผู้จัดการศึกษา" หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจาก
ครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

"ผู้เรียน" หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

"สำนักงาน" หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ 2 ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว
- (2) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน
- (3) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- (4) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา
- (5) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

ของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ หรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา

- (6) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา
- (7) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย

หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ 3 ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัว ที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2

ข้อ 4 ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ 2 (7) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ 5 ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ 6 ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานกำหนด

ข้อ 7 ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามข้อ 6

ข้อ 8 การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว
- (2) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ 4

จากกฎกระทรวงกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 สะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย รวมถึง

การให้ความร่วมมือจากทางภาครัฐที่ให้ความสนใจและสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานทั้งฝ่ายผู้จัดและเจ้าหน้าที่ของรัฐในสำนักเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัด อันนำไปสู่ความเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีการเคลื่อนตัวไปอีกก้าวหนึ่ง ในความสัมพันธ์ที่ขยายใหญ่ขึ้นในรูปแบบของเครือข่ายครอบครัวบ้านเรียน ได้พัฒนาเริ่มต้นจากการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ศปศค.) และกลายเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” เป็นองค์กรที่มุ่งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อช่วยในการส่งเสริม สนับสนุน ในด้านนโยบายและกฎหมายเพื่อให้รองรับสถานการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ถูกต้อง สมบูรณ์อย่างแท้จริง และองค์กรเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้จัดตั้งขึ้นเป็น “สมาคมบ้านเรียนไทย” (สบท.) ในปัจจุบัน เครือข่ายที่เข้มแข็งเหล่านี้ร่วมกันผลักดันข้อกฎหมายที่เป็นธรรม และช่วยรับรองสิทธิการจัดการศึกษาโดยครอบครัวยิ่งขึ้น โดยผลักดันเสนอนโยบายและข้อคิดเห็นต่าง ๆ จนปรากฏผลลำดับต่อมา คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่มีใจความสำคัญตามมาตรา 3 - 9 ดังต่อไปนี้

มาตรา 3 พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาที่ได้บัญญัติไว้แล้ว

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“การศึกษานอกระบบ” หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

“การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวัน ของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาสความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

“ภาคีเครือข่าย” หมายความว่า บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีส่วนร่วมหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมสนับสนุนและประสานความร่วมมือการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยให้บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว หรือไม่ก็ตามมีสิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยได้ แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ตามกระบวนการและการดำเนินการที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหลักดังต่อไปนี้

1. การศึกษานอกระบบ ความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรม และมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน และการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้
2. การศึกษาตามอัธยาศัย การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

มาตรา 7 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ
2. ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา

มาตรา 8 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ ให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

มาตรา 9 ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องตามบทบาทและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ และสามารถเลือกรับบริการได้หลากหลายตามความต้องการของตนเอง
2. ผู้จัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบ และผู้จัดแหล่งการเรียนรู้สำหรับ

การศึกษาตามอัธยาศัย มีการดำเนินการที่หลากหลายตามศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยบูรณาการความรู้ ปณิธานคุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม

3. ผู้ส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งเป็นผู้ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ มีการดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เป็นกฎหมายสำหรับให้สถานศึกษาและเครือข่ายดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับสถานศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและภาคีเครือข่าย ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะส่งผลให้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้ง่ายขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ

โดยสรุปแล้ว สิทธิในการจัดการศึกษาในครอบครัวในสังคมไทยเกิดขึ้นจากการผลักดันจากภาคประชาชนหรือผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างแท้จริงตั้งเริ่มต้น ซึ่งผ่านระยะเวลายาวนานผ่านความพยายามของครอบครัวรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่ยังไม่ละความเพียรเพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับผู้เรียน การจนไปถึงเป้าหมาย คือ การศึกษาตลอดชีวิตที่เป็นรูปแบบของการศึกษานับตั้งแต่วัยแรกเกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดและความเชื่อของการจัดการศึกษาในครอบครัว

1.3 การจัดการศึกษาในครอบครัวในปัจจุบัน

ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นับเป็นกฎหมายสำคัญยิ่งในการปฏิรูปทางการเมืองพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็ย่อมถือเป็นตัวบทกฎหมายของการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันที่มีเจตนารมณ์ให้เกิดการปรับปรุงทางการศึกษาขนานใหญ่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีบทบัญญัติส่งเสริมสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของครอบครัวในการจัดการศึกษาอยู่หลายมาตรา โดยเฉพาะในมาตรา 12 ที่รับรองให้สิทธิครอบครัวสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรของตนเองได้ให้หลักประกันไว้ในมาตรา 13 และมาตรา 14 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหรือบุคคลในความดูแล มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ เช่น การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี เป็นต้น มาตรา 15 และมาตรา 18 ให้มีความหลากหลายในรูปแบบการจัดการศึกษายืดหยุ่นแตกต่างกันไปได้ มาตรา 38 ให้อยู่ในการส่งเสริมสนับสนุนของเขตพื้นที่การศึกษา (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และคณะ, 2547)

จากรายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย, 2543) กล่าวถึงเรื่องการศึกษาอย่างชนิดตระหนักรู้ว่ากำลังอยู่ในภาวะแห่งความวิกฤต เป็นเรื่องอันเร่งด่วนที่จะต้องมีการปฏิรูปหรือถึงขั้นต้องปฏิวัติ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องของเศรษฐกิจและการเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องลงลึกไปให้ถึงแก่น

คงจำเป็นต้องกล่าวถึง การศึกษาในระบบหรือกระแสหลักที่เป็นคนไทยทุกคนยอมรับและรับรู้กันมายาวนานถึงปัญหาที่เรื้อรังและแก้ไม่เคยตก คำถามสำคัญอย่างแรกที่ต้องตั้ง

ข้อสังเกตจากใจของคนทุกคนก็คือ การศึกษาชนิดที่เป็นแบบแผนตายตัวอย่างไรในระบบโรงเรียน ที่กลายเป็นความเคยชินของคนในยุคสมัยนี้จนยากที่จะเห็นอย่างอื่นไปได้แล้วนั้น เป็นการศึกษา ที่สร้างความรุ่งเรืองพัฒนาชีวิต หรือเป็นการศึกษาที่สร้างความทุกข์ทำลายชีวิตให้เสื่อมลง มันเป็นไปได้ ในทางใดกันแน่

จากการสำรวจครอบครัวที่มีความสนใจที่จะจัด การศึกษาโดยครอบครัวด้วยวิธีการเปิดรับข้อมูลโดยตรงผ่านเครือข่ายงานประชาสัมพันธ์ของสถาบันบ้านเรียนไทย (จดหมายข่าว รายเดือน” บ้านเรียนไทย”, www.banrian.com) และของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ในช่วงระหว่างเดือนเมษายน - กันยายน 2546 (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547) รวมทั้งสำรวจ จากครอบครัวที่มาเข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการเวทีบ้านเรียนในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และ ภาคใต้ รวม ๔ ครั้ง ผลการสำรวจทำให้สามารถคาดการณ์แนวโน้มการขยายตัวของการศึกษา โดยครอบครัวในสังคมไทยในปี พ.ศ. 2547 - 2548 สามารถชี้ให้เห็นด้วยข้อค้นพบที่สำคัญ คือ มีการขยายตัวของครอบครัวบ้านเรียนอย่างมาก ภายหลังจากประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งก็เกิดขึ้นจริงดังที่คาดหมาย สำหรับในปัจจุบันได้มีครอบครัวที่ตัดสินใจจัดการศึกษา ให้กับบุตรหลานเองเพิ่มขึ้นอย่างมาก เมื่อเทียบกับในอดีต ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันสำคัญ คือ “ทัศนคติ ความคิดในเชิงอุดมคติและความศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายมุ่งให้การศึกษา เป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม” การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้ ได้รับ อิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาองค์รวม (Holistic education) และการศึกษาทางเลือก (Alternative education) เป็นความพยายามสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่ต่างออกไปจากเดิม เพื่อการค้นพบ พื้นที่ที่เป็นอิสระของตนท่ามกลางการอยู่ร่วมอย่างไม่แปลกแยกกับสังคมสมัยใหม่ การศึกษา โดยครอบครัวในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการศึกษาที่บ้าน หรือ Home school ของทางตะวันตก มาบ้าง และมีเหตุมาจากความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นเพทางวัฒนธรรม ที่ยกย่องให้พ่อแม่เป็นครูคนแรก และครอบครัวคือแหล่งเรียนรู้บ่มเพาะสร้างความเป็นคนที่สำคัญ ที่สุดของเด็ก รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการเป็นชุมชน การเชื่อมโยงเข้าหากันเพื่อการเกื้อกูลกัน ตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยจึงมีแนวโน้มของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม “กลุ่มครอบครัวบ้านเรียน” ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมตะวันตก

การรวมตัวกันของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน จะกระทำอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ

1. กลุ่มครอบครัวบ้านเรียน ที่มีลักษณะเป็นข่ายประสานงาน สมาชิกดูแลจัดการศึกษาให้กับบุตรของตนเป็นหลัก พร้อมไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามเวลาและสถานที่ที่นัดหมายเป็นครั้ง ๆ ไป มีการประสานงานแบบหลวม ๆ ไม่เป็นทางการนัก ตัวอย่างได้แก่ กลุ่มบ้านเรียนปัญญากร และกลุ่มประสานใจ
2. กลุ่มครอบครัวบ้านเรียน ที่มีลักษณะรวมศูนย์การจัดการในทีเดียว ครอบครัว ที่มีจุดมุ่งหมายหรือปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือร่วมกัน ได้ร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาในสถานที่ตั้ง แห่งหนึ่ง อาจมีการมอบหมายหรือจ้างครู ผู้ดำเนินการโดยอยู่ในการกำกับดูแลของคณะครอบครัว กลุ่มลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ที่จะจัดตั้งเป็นสถานศึกษาในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2544)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

(ศปศค.)

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีการเคลื่อนตัวไปอีกก้าวหนึ่ง ในความสัมพันธ์ที่ขยายใหญ่ขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดระบบของการประสานงานดูแลจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในรูปแบบของเครือข่ายครอบครัวบ้านเรียน ด้วยการจัดตั้งเป็น “ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” (ศปศค.) โดยจะเป็นองค์กรตัวแทนเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ “การศึกษาโดยครอบครัว” ในสังคมไทย อันนำไปสู่แก่นแท้และจุดมุ่งหมายที่สมบูรณ์ของชีวิต ซึ่งจะมีการกิจหลักด้วยกัน 3 ประการ คือ 1) สร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย 2) สร้างสรรค์ชุมชนครอบครัวแห่งการเรียนรู้ และ 3) วิจัยพัฒนาเผยแพร่ ขยายผล เพื่อการร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะดำเนินตามโครงการ 3 โครงการ คือ โครงการเพื่อครอบครัวบ้านเรียน โครงการเพื่อครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน และโครงการวิจัยพัฒนา เผยแพร่ ขยายผล แต่ละโครงการจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) โครงการเพื่อครอบครัวบ้านเรียน ประกอบด้วยกิจกรรม อาทิ การจัดทำทะเบียนครอบครัวบ้านเรียน การจัดกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในทางความรู้ ความสามารถ วัตถุประสงค์ และทรัพยากรการศึกษา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกัน การจัดเรียนรู้ร่วมกัน ในรูปกิจกรรมเด็ก กิจกรรมครอบครัว สนับสนุนให้มีชมรมเด็กบ้านเรียน หลากหลายลีลาตามความสนใจ ความถนัดของเด็ก และสนับสนุนให้มีอาสาสมัครช่วยบ้านเรียน การช่วยเหลือจากกัลยาณมิตร 2) โครงการเพื่อครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วยกิจกรรม อาทิ การสัมมนาสำหรับผู้สนใจและผู้เริ่มต้นจัดการศึกษาโดยครอบครัว จัดการเรียนรู้ร่วมกันในรูปกิจกรรมเด็กกิจกรรมครอบครัวในวันหยุด วัตถุประสงค์การศึกษา และ 3) โครงการวิจัยพัฒนา เผยแพร่ ขยายผล ประกอบด้วยกิจกรรม อาทิ ติดตาม ผลักดันรณรงค์ ต่อนโยบาย กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อสิทธิอันสมบูรณ์และชอบธรรมของการศึกษาโดยครอบครัว วิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ประสานงานในความร่วมมือกับสถานศึกษาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จัดทำจดหมายข่าว และการเผยแพร่ทางสื่อสาธารณะต่าง ๆ

ทั้งนี้การรวมกลุ่มสร้างองค์กรเครือข่ายบ้านเรียน เพื่อสนับสนุนประโยชน์นานับประการต่อการปฏิรูปการศึกษาของชาติ ได้พัฒนาเริ่มต้นจากการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ศปศค.) ในเดือนกันยายน 2543 และกลายเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ในเดือนกุมภาพันธ์ 2546 เป็นองค์กรที่มุ่งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อช่วยในการส่งเสริม สนับสนุน ในด้านนโยบายและกฎหมาย เพื่อให้รองรับสถานภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ถูกต้อง สมบูรณ์อย่างแท้จริง พร้อมทั้งให้บริการคลินิกบ้านเรียนเพื่อให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวและผู้สนใจต่อไป

ในปัจจุบันองค์กรเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้จัดตั้งขึ้นเป็น “สมาคมบ้านเรียนไทย” (สบท.) เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นตัวแทนในทางสิทธิประโยชน์ให้กับครอบครัวบ้านเรียนได้เต็มที่มากขึ้นโดยสมาคมได้รับอนุญาตตามใบสำคัญการจดทะเบียนลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2548 และได้ทำงานอย่างเต็มที่ เต็มสรรพกำลังของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ร่วมมีส่วนร่วมอย่างแข็ง เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ครอบครัวผู้จัดและผู้สนใจ

ในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและกฎหมายเพื่อให้รองรับสถานการณ์ของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวให้ถูกต้องสมบูรณ์อย่างแท้จริง ดังที่ปรากฏในสิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวข้างต้น

ในการประสานงานกันทำงานอย่างแข็งขันนี้ แสดงถึงอีกพัฒนาการสำคัญอีกขั้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากการศึกษาบ้านเรียนไทยมุ่งให้มีมิติทางสังคมมากกว่าความเป็นปัจเจกชน มีแนวโน้มของการรวมตัวกันสร้างความผูกพันในเชิงชุมชนกัลยาณมิตรอยู่ด้วย พิจารณาจากรูปแบบการจัดการศึกษา ครอบครัวบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่จะจัดการเรียนรู้อันครอบครัวของตนประสานไปกับการมีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ เป็นครั้งคราวหรือสม่ำเสมอตามโอกาสที่เอื้ออำนวยและตามความสนใจนอกจากนี้ ยังมีการเข้าร่วมกับกิจกรรมของเครือข่ายบ้านเรียน ซึ่งนับเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มบ้านเรียน โดยองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนที่มีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน คือ “สถาบันบ้านเรียนไทย”

ยุทธชัย เฉลิมชัย (ออนไลน์, 2552) นายกสภาคบ้านเรียนไทยนำเสนอในการประชุมปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสุขภาวะคนไทย” ครั้งที่ 11 วันที่ 9 มิถุนายน 2552 ณ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ จัดโดยเครือข่ายสถาบันทางปัญญา สสส. กล่าวถึงข้อเท็จจริง ก่อนหน้า พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีครอบครัวไทยจำนวนหนึ่งไม่ส่งลูกเข้าโรงเรียน พยายามจัดการศึกษาให้เองที่บ้านอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะเป็นการขัดกับกฎหมายบ้านเมือง โดยใช้วิธีลงทะเบียนเป็นนักเรียนในโครงการโฮมสคูล โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ของมูลนิธิเด็ก ต่อเมื่อมีการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ซึ่งกำหนดให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่ประสงค์จะจัดการศึกษาให้กับบุตร ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนจัดการศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา โดยพ่อแม่อาจจะเป็นผู้สอนเองหรือมอบหมายให้ผู้จัดการศึกษาให้ก็ได้ หลังจากนั้นมาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย

จากการสำรวจล่าสุดถึงเดือนมิถุนายน 2552 มีผู้จดทะเบียนจัดการศึกษาบ้านเรียนจำนวน 106 ครอบครัว เป็นเด็กผู้เรียน 144 คน ใน 40 เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ แต่ละปีมีการขยายตัวเพียงเล็กน้อยและมีผู้ถอนตัวออกสม่ำเสมอ เท่ากับ 4 ปีหลังประกาศกฎกระทรวงฯ หรือ 9 ปีหลังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เรื่องการศึกษาบ้านเรียนยังไม่ถึงไหน ยังไม่เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างทางเลือกใหม่ทางการศึกษาให้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา

โดยสรุปแล้ว สำหรับในสถานการณ์ปัจจุบันต้องถือว่าการศึกษากลับบ้านเรียนในสังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงของการเบ่งบานมากยิ่งขึ้น กำลังค่อย ๆ สร้างสรรค์วิถีทางของตน เพื่อที่จะก้าวไปให้ถึงเป้าหมายของแต่ละครอบครัว ทิศทางหลักในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือหัวใจบ้านเรียนไทยในปัจจุบัน (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) ที่สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เรียนรู้ตามธรรมชาติตอบสนองต่อความหลากหลายในเด็กแต่ละคน พิจารณาจากแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะค้นหาและต่อยอดการเรียนรู้มาจากความสนใจหรือตามความถนัดของลูกให้มากที่สุด กล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง โดยที่มีพื้นฐานมาจากความเคารพในสิทธิของเด็กและความเชื่อมั่น

ในศักยภาพการเรียนรู้ที่เด็กทุกคนมีอยู่ (สร้างเนื้อหาหลักสูตรให้เหมาะกับเด็กแทนการยึดเย็ดเด็กให้เข้ากับหลักสูตร) จนเกิดการรู้ที่เป็นการประจักษ์จากภายในตัวเด็กเกิดความรักในการเรียนรู้และสร้างทักษะที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เรียนรู้อย่างบูรณาการชีวิต การเรียนรู้ของเด็กบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมากที่สุด มีการคลี่คลายออกจากการเอาวิชาต่าง ๆ เป็นตัวตั้ง เปลี่ยนเป็นมุ่งเข้าหาสาระการเรียนรู้อันเป็นองค์รวมของชีวิต เพื่อการเรียนรู้ความจริงของชีวิต สังคม ธรรมชาติ อย่างมีความสมดุล ผสมผสานทั้งความรู้ทางสากลกับภูมิปัญญาไทย ดังนั้นจึงแทนที่จะเป็นการบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพราะเด็กจะเกิดความสนใจระตือร้อนที่ว่าจะสับสน ทดลอง สร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ ขึ้นมาด้วยตัวเองได้

3. ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกันการศึกษาบ้านเรียน กำลังพยายามเปลี่ยนวิธีการศึกษาที่มีผู้สอนกับผู้เรียน ให้กลายมาเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้จากกันและกัน ผลัดกันเป็นผู้สอนและผู้เรียน กลายเป็นวิถีทางที่ครอบครัวทั้งครอบครัว ควรพัฒนาจนกลายเป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของครอบครัว ใช้ชีวิตให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการเรียนรู้ ทำให้ทุกเวลาทุกสถานที่สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมในครอบครัวไปในทางที่เป็นกุศโลบาย ๆ ขึ้น จะทำให้เกิดชุมชนครอบครัวเรียนรู้ร่วมกันที่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในมิติทางสังคมของกลุ่มและเครือข่ายครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

4. ประเมินผลตามสภาพจริง ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กครอบครัวบ้านเรียน ส่วนใหญ่จะใช้การสังเกตและบันทึกพัฒนาการ ดูจากผลงาน/โครงการ จากการเรียนรู้ที่เด็กทำขึ้น มีการใช้แบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดบ้างตามความเหมาะสม ตามหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งมีความหลากหลายในเครื่องมือและวิธีการวัด/ประเมิน ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความต่อเนื่องเห็นพัฒนาการของเด็กมากกว่าดูเพียงชิ้นงานหรือผลการทดสอบ และคำนึงถึงความแตกต่างในตัวเด็กแต่ละคน

5. มีเป้าหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงความถึง ลูกมีความรู้และทักษะอันจำเป็น สามารถเชื่อมต่อการศึกษาในระบบในระดับที่สูงขึ้นไปได้ ผู้จัดเชื่อว่าไม่เวลาดีกี่เวลาหนึ่งเด็กบ้านเรียนยังต้องกลับเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาปกติ โดยที่ในช่วงระยะอันใกล้นี้ ลูกสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพของตนที่อย่างน้อยก็ได้มุ่งมั่นพยายามอย่างดีที่สุดแล้ว กาได้อยู่ร่วมในชุมชนแห่งกัลยาณมิตร อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษมีความลึกซึ้งมากกว่าความสัมพันธ์กันโดยผิวเผินที่เป็นปรากฏการณ์ทั่วไป

โดยสรุปแล้ว การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบันดำเนินการไปในทิศทางบวก เมื่อได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการทางกฎหมาย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับการศึกษา และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต ที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้นเป็นตัวช่วยให้เกิดความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น จำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวก็ขยายตัวและรวมกลุ่มกันจนกลายเป็นเครือข่ายครอบครัวที่สามารถช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวผ่านประสบการณ์ของครอบครัวที่ทึ่มาก่อน คำแนะนำในการจัดการศึกษา และการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในระดับจังหวัด

และภูมิภาค ซึ่งเอื้อให้ครอบครัวผู้จัดการศึกษาสามารถค้นพบธรรมชาติของการเรียนรู้ของครอบครัว และดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.1 ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว

การกำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยครอบครัว ให้เห็นเด่นชัดขึ้น เบื้องต้นเทียบเคียงกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในฐานะที่เป็นหลักเป็นกติกาทางการศึกษาของสังคมไทยในปัจจุบัน สามารถสรุปและช่วยให้มองเห็นเป็นภาพรวม แสดงความเป็นการศึกษาโดยครอบครัวในบริบทของสังคมไทย (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543) ได้ดังนี้ “การศึกษาโดยครอบครัว คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อย่างมีการเทียบโอนผลการศึกษาได้” ทั้งนี้ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย เมื่อเทียบเคียงกับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547) สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีการเทียบโอนผลการศึกษากันได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถดำเนินการในสถานศึกษาประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับโรงเรียน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงมีสถานภาพ สิทธิ หน้าที่ และข้อพึงปฏิบัติต่าง ๆ ในความเป็นสถานศึกษาที่ทัดเทียมกัน และโดยพิจารณาความเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันระดับหนึ่งด้วย

พร้อมทั้งได้บอกถึงหลักการสำคัญ 2 ประการ เป็นการขยายความความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวให้มีคุณค่าชัดเจนขึ้น คือ 1) การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นสิทธิโดยพื้นฐานตามธรรมชาติและวัฒนธรรมของบิดา มารดา และครอบครัว เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ฝึกรอบรมให้บุตรหลานหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และ 2) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งนอกเหนือจากที่รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่ ซึ่งมีความหลากหลายในเรื่องปรัชญา ความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ของแต่ละครอบครัว โดยจะต้องจัดตามหลักการและแนวการจัดการศึกษาที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จากหลักการดังกล่าว ทำให้ข้อสังเกตได้ว่า การศึกษาโดยครอบครัวสามารถดำเนินการในสถานศึกษาที่เรียกว่าศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีฐานะเป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับโรงเรียน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงมีสถานภาพ สิทธิ หน้าที่ และข้อพึงปฏิบัติต่าง ๆ ในความเป็นสถานศึกษาที่ทัดเทียมกัน และโดยพิจารณาความเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันระดับหนึ่งด้วยการศึกษาโดยครอบครัวอยู่ในการส่งเสริมและสนับสนุนของคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา จากความหมายนี้แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนว่า การศึกษาโดยครอบครัว เป็นอีกมิติของการศึกษาอันหลากหลายที่ต่างจากการศึกษาในโรงเรียน ทั้งไม่ใช้การศึกษาเอกชน (ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550) จะต้องมีการออกข้อกำหนดในรายละเอียด

การดำเนินการต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ภายใต้สถานภาพที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในฐานะที่เป็นนวัตกรรม การศึกษาให้มีอิสระ มีความยืดหยุ่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางการศึกษาอย่างเปิดกว้าง

นอกจากนี้การศึกษาโดยครอบครัวจึงยังอาจหมายถึง “ข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกัน ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน” และ “การมีส่วนร่วมบางส่วนกับโรงเรียน” ทั้งนี้เมื่อประมวลทั้งหมดแล้ว สามารถสรุปเป็นลักษณะที่เด่นชัดที่บอกถึงความเป็นการศึกษาโดยครอบครัว อยู่ในลักษณะ 5 ประการ ดังนี้ 1) เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น 2) มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยวแบบขยายประสานงานหรือศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในทางตอบสนองต่อปรัชญา ทศนะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่า การศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม 3) ความสำเร็จของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็ก เป็นรายบุคคล อย่างพยายามให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการที่มีอยู่จริง จากการศึกษาขนาดเล็ก ที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้ และ 5) ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจเพื่อผลกำไรและไม่เป็นไปเพื่อการแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

โดยนัยความหมายทั้งหมดกล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การจัดการศึกษาที่ผู้ปกครองหรือผู้จัดการศึกษาได้รับสิทธิและเสรีภาพในการเลือกวิธีการให้ การศึกษาอบรมแก่บุตร โดยมีศักดิ์และศรีเทียบเท่ากับสถานศึกษาในปัจจุบัน เน้นการพัฒนาเต็มศักยภาพ ของเด็กเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีรูปแบบการจัดที่หลายหลายตามเจตจำนงร่วมของครอบครัว โดยมีรัฐคอยให้ความช่วยเหลือในเกือบทุกด้าน เพื่อช่วยเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่สังคมไทย

2.2 ภูมิหลังของครอบครัว

ในหนังสือคู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษา โดยครอบครัว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) กล่าวถึงความพร้อมของครอบครัว เป็นประเด็นสำคัญในการจัดการโดยครอบครัว รวมทั้งเป็นหลักการหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐใช้ ในการพิจารณาในการอนุมัติให้ครอบครัวจัดการศึกษาแบบนี้ ภูมิหลังของครอบครัว อันหมายถึง ความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยด้านผู้ปกครอง ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์ การจัด อาชีพ ด้านผู้เรียน ได้แก่ ระดับชั้น อายุ ประวัติการศึกษา พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน และด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ความพร้อม ที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียน ครอบครัวควรพิจารณาจากปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ความรู้ของพ่อแม่ ขึ้นกับแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับลูก ถ้าต้องการเน้น วิชาการเป็นแบบแผน พ่อแม่ก็ต้องเตรียมตัวเองในทางวิชาความรู้ให้มากขึ้น แต่ถ้ามุ่งให้ลูกเรียนรู้ จากสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน ให้ลูกสามารถวางแผนการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นสำคัญ พ่อแม่ก็จะมีบทบาทหลักเป็นนักอำนวยความสะดวก นักจัดกิจกรรม คอยดูแลให้คำปรึกษาและ จัดเตรียมสิ่งสนับสนุนที่จำเป็นให้กับลูก ประสบการณ์ และความเข้าใจต่อชีวิตของพ่อแม่จึงมี

ความจำเป็นมากกว่าวุฒิการศึกษาอย่างเป็นทางการ (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก)

2. ฐานะของครอบครัว การศึกษาบ้านเรียนเมื่อเทียบกับการส่งลูกเข้าโรงเรียน (โดยเฉพาะโรงเรียนดัง ๆ) ค่าใช้จ่ายจะต่ำกว่า ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น คือ การจัดหาหนังสือ วัสดุอุปกรณ์ การเรียนวิชาพิเศษบางอย่างเพิ่มเติม การเดินทางไปยังแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากพ่อแม่เลือกที่จะใช้วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมตามสภาพจริงมาเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของลูก สิ่งอื่น ๆ ธรรมดา และธรรมดาที่รอบตัวก็กลายเป็นสื่อชั้นดีของการเรียนรู้ได้ ควรพิจารณาจากสองด้าน คือ ทั้งด้านรายได้และด้านรายจ่ายของครอบครัว 1) ด้านรายได้ ครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัว ตัดสินใจเลือกสละรายได้จากงานอาชีพของพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่ง เพื่อมาทำหน้าที่ดูแลจัดการศึกษาให้ลูก ซึ่งเป็นไปพร้อมกับการตัดสินใจเปลี่ยนการดำรงชีวิตของครอบครัวให้เข้าลักษณะสมถะ เรียบง่ายด้วย ในระดับที่พอเพียงในทางเศรษฐกิจ เลือกทางความมั่นคงทางจิตใจมากกว่าการยึดติดในเงินทองหรือยศตำแหน่ง 2) ด้านรายจ่าย เมื่อมีการบริหารด้านรายจ่ายอย่างมีความพอดีตามสภาพ ครอบครัว ก็จะสามารถมีอิสระจากการถูกแรงแย่งยวนของการบริโภคที่ขาดสติ การผ่อนเบาภาระ ค่าใช้จ่ายของครอบครัวบ้านเรียน ยังมีผลมาจากการรวมตัวจัดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือเครือข่าย ทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรลดทอนค่าใช้จ่ายและใช้เงินได้คุ้มค่า ทั้งยังเป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของสังคมไทยเรอีกด้วย (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543)

3. เวลา หากพ่อแม่คนใดคนหนึ่งมีเวลาจากการทำงานอาชีพที่ไม่รัดตัวหรือยอมสละเวลาจากการทำงานอาชีพมาทำหน้าที่ดูแลลูกโดยตรง ก็จะช่วยให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้กับลูกได้อย่างเต็มที่มากขึ้น แต่ที่สำคัญกว่า คือ “คุณภาพของการใช้เวลา” เพราะการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากมายเหมือนในโรงเรียน ด้วยมีบรรยากาศที่ผ่อนคลายส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจของเด็ก เวลาทุกนาทีจึงมีคุณภาพของการเรียนรู้อยู่ในตัว ยิ่งตอบสนองความสนใจใคร่รู้ในตัวลูกได้มากเท่าไรก็ยิ่งหมดความจำเป็นที่จะต้องขลุกอยู่กับลูกตลอดเวลามากขึ้นเท่านั้น เวลาที่ครอบครัวบ้านเรียนควรจะใช้ให้มาก น่าจะเป็นเวลาของการเดินทางไปในโลกของการเรียนรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ให้ลูกได้เก็บประสบการณ์ตรงที่มีคุณค่ากว่าการเรียนรู้แต่เพียงตัวหนังสือ (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก)

4. ความเห็นพ้องต้องกันของพ่อแม่ลูก เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมาก จะส่งผลให้เกิดความราบรื่นสร้างความมั่นใจและความรู้สึกที่ดีให้กับลูก กรณีที่มีเสียงคัดค้านจากญาติมิตรและคนรอบข้างอยู่บ้างเป็นเรื่องธรรมดา เพราะกำลังทำสิ่งที่ต่างจากคนส่วนใหญ่ทำจากประสบการณ์ของหลายครอบครัวบ้านเรียน พบว่า ด้วยความมั่นคงแน่วแน่และพัฒนาการที่เกิดขึ้นจริงในตัวเด็ก จะทำให้เสียงคัดค้านเหล่านั้นเบาบางและกลายเป็นการยอมรับในที่สุด (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

5. ความพร้อมของตัวบ้าน สถานที่เรียน เมื่อจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น เป็นการปรับเปลี่ยนสถานที่เรียนโดยใช้บ้านหรือครอบครัวเป็นฐานของการศึกษาเรียนรู้ สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ขึ้นในครอบครัว ฟื้นคืนความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และจากกระบวนการที่ครอบครัว

กำลังเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน บรรยากาศในการเรียนรู้ที่เริ่มจากที่บ้านจึงเป็นส่วนสำคัญ เช่นกันในการจัดการศึกษา (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2555)

นอกจากปัจจัยภายนอกดังกล่าวแล้ว ยังควรพิจารณาความพร้อมจากการให้ความสำคัญต่อปัจจัยภายในจิตใจด้วย ได้แก่ ทักษะและศรัทธามั่นคงที่มีต่อชีวิต ความรัก ความเมตตาอย่างลึกซึ้งต่อลูก ความเป็นคนเด็ดเดี่ยวไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาอุปสรรค เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นเชื่อมโยงกับสมาชิกทุกคนในครอบครัวซึ่งมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ในที่นี้ภูมิหลังของครอบครัว หมายถึงความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ได้แก่ ความรู้ของพ่อแม่ อาชีพ ฐานะของครอบครัว ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงความพร้อมด้านผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษา พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน และสุดท้ายความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ซึ่งกล่าวถึงลักษณะที่อยู่อาศัยของครอบครัว ซึ่งทั้งหมดถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในเตรียมพร้อมครอบครัวการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.3 มลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เมื่อก้าวถึงมูลเหตุสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้กับครอบครัวนักบุกเบิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่รวบรวมไว้ในรายงานการวิจัย “รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย (ยุทธชัย อุทัยวรรณ, 2543) ทำให้ทราบว่าปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการก่อกำเนิดขึ้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือ ทักษะความคิดในเชิงอุดมคติและศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม โดยที่มีปัญหาในโรงเรียนและความสิ้นศรัทธาต่อการศึกษาในระบบ เป็นตัวหนุนส่งช่วยให้การตัดสินใจเลือกการศึกษานอกระบบใหม่มีความแน่วแน่ยิ่งขึ้น แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมายรวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายบ้านเมืองด้วยก็ตาม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในประเทศไทย แนวโน้มการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะเพิ่มมากขึ้น โดยมีสาเหตุอันเป็นที่มาสำหรับการศึกษาโดยครอบครัวให้กับบุตรหลานอาจพอสรุปได้ ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมที่โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่เหมาะสมกับลูก ความไม่เหมาะสมของการจัดการศึกษา ตลอดจนปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน และความปลอดภัยของลูก (อมรวิชัย นาคทรพร. 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; Princiotta & Bielick, 2006; Rajamony, 2008; ผกาพรรณ นันทวิจิต, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

2. ด้านความพร้อมของครอบครัว รวมถึงประสบการณ์ พื้นฐานความคิดของพ่อแม่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (ยุทธชัย เฉลิมชัยและอุทัยวรรณ, 2543; นิลวรรณ แซ่จิว, 2543; ทองไพเราะ สถาวรินทุ. 2543; ผกาพรรณ นันทวิจิต, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก)

3. การมีอิสระทางความคิด เคยได้รับประสบการณ์ของการแสวงหาคำตอบให้กับชีวิต ทำให้มีความคิดที่แตกต่าง สนใจไปในทางปรัชญา ชื่นชมในแบบทางทางอุดมคติ (ยูทอซัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ, 2543; ยูทอซัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; Rajamony, 2008; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก)

4. การจัดการศึกษาที่บ้านโดยการสอนลูกด้วยตนเอง ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ สูงกว่าการจัดการศึกษาที่โรงเรียน ตลอดจนสามารถสอนลูกตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ลูกเรียนรู้ได้ดีที่สุด (Princiotta & Bielick, 2006; Rajamony, 2008; Sheperd, 2010; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก)

5. เหตุผลด้านความจำเป็น โดยเฉพาะเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีความบกพร่อง ตลอดจนเด็กที่มีปัญหาเมื่อไปโรงเรียน (Princiotta & Bielick, 2006; ทองไพรี สถาวรินทุ, 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; ยูทอซัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; ผกาพรรณ นันทวิจิต, 2549)

6. เหตุผลทางศาสนา โดยผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวต้องการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม ความเชื่อของแต่ละครอบครัว ตลอดจนสอนความเชื่อทางศาสนาที่ตนนับถือ สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมทางจริยธรรมของบุตรหลาน สามารถบูรณาการคุณค่าทางศาสนากับหลักสูตรในชีวิตประจำวัน (Princiotta & Bielick, 2006; อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2543; ยูทอซัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ, 2543; Mckeon, 2007; ผกาพรรณ นันทวิจิต, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ก, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

7. ประสบการณ์จากการใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ ได้เห็นได้ซึมซับแบบอย่างของการศึกษาที่ดี เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และมีคุณค่ามากกว่าที่เป็นอยู่ในบ้านเมืองเรา (ยูทอซัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ, 2543)

8. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (Rajamony, 2008)

นอกจากนี้ปัจจัยที่จะมีผลสำคัญต่อการตัดสินใจ (ยูทอซัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547) พบว่า ในจำนวนที่ใกล้เคียงจนถึงได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เหมือนกัน ครอบครัวจะพิจารณาจาก 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) มั่นใจว่าครอบครัวมีความพร้อมแล้ว 2) ได้พบกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่สามารถหนุนช่วยกันได้ 3) มีกฎกระทรวงฯ รองรับ รัฐมีนโยบายสนับสนุนชัดเจน ความพร้อมของครอบครัว ส่วนใหญ่พิจารณาจากมีเวลาว่างเพียงพอที่จะให้กับลูก มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่ไม่ต้องห่วงกังวลพร้อมที่จะจัดหาสื่อสนับสนุนต่าง ๆ จัดครูสอนพิเศษเป็นบางวิชา มีความรู้ความสามารถและความเข้าใจที่จัดให้ลูกเกิดการเรียนรู้ได้ การแสวงหาและได้พบกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน โดยเฉพาะที่อยู่ในถิ่นฐานหรือจังหวัดเดียวกัน ส่วนใหญ่เพราะต้องการได้รับข่าวสาร มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีเพื่อนช่วยแก้ปัญหา มีกิจกรรมให้ เด็กได้เรียนรู้ด้วยกัน และมีผลต่อทางจิตใจให้เกิดความอบอุ่นและมั่นใจว่าไม่โดดเดี่ยวต่อเรื่องกฎกระทรวง หรือกฎระเบียบอื่น ๆ และนโยบายของภาครัฐ ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการได้รับการรับรองผลทางการศึกษาของบุตรอย่างมีสถานภาพทางกฎหมายที่สมบูรณ์ ซึ่งจะมีผลต่อการต่อยอดในการศึกษาระดับที่สูงขึ้นไป ทั้งต้องการความมั่นใจว่าการศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษาบ้านเรียนไม่ใช่สิ่งแปลกแยกในสังคม สามารถตอบทุกคำถามต่อสังคมได้

เพื่อความเข้าใจมากยิ่งขึ้น จึงขอกล่าวถึงงานวิจัยในต่างประเทศ ที่กล่าวถึงมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากลักษณะความเชื่อทางศาสนาที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญประการหนึ่งในสังคมตะวันตก ที่ผลักดันให้พ่อแม่ก้าวเข้ามาจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ทำให้มีผลต่อลักษณะการจัดการศึกษาที่ตามมาด้วย โดยอาจได้จำแนกกลุ่มพ่อแม่ออกเป็นเป็น 2 ประเภท (อมรรวิช นาคทรพร, 2543) คือ

1. กลุ่ม “อุดมคตินิยม” (Ideologues) ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มที่เคร่งศาสนา โดยกลุ่มนี้มีความต้องการหลักในการนำลูกออกจากโรงเรียนก็เพื่อขจัด “มลพิษ” จากโรงเรียนหรือปัญหาสภาพแวดล้อมที่อาจกระทบหรือแปดเปื้อนความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของครอบครัว (Shepherd, 2010) ส่วนในวิถีทางการจัดการเรียนการสอนในบ้านของพ่อแม่กลุ่มนี้นั้น ก็มักจัดแบบ “โรงเรียน” ทั่วไปนั่นเอง คือ มีโครงสร้างหลักสูตรชัดเจน เน้นเนื้อหาวิชาซึ่งไม่ต่างจากโรงเรียนทั่วไปเท่าใดนัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พ่อแม่กลุ่มนี้ไม่ได้เน้นว่า จะต้องหลักสูตรพิเศษหรือหาแต่ประการใดขอแต่เพียงให้ลูกออกจากสภาพแวดล้อมที่ “เป็นพิษ” ในโรงเรียนมาก็พอแล้ว ที่เหลือพ่อแม่ก็ใช้หลักสูตรเนื้อหาวิชาทั่ว ๆ ไปมาสอนนั่นเอง

2. กลุ่ม “การเรียนรู้นิยม” (Pedagogues) ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่เชื่อในวิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เน้นครูและหลักสูตรเป็นศูนย์กลางจนล้มธรรมชาติและศักยภาพของเด็กแต่ละคน พ่อแม่กลุ่มนี้เชื่อการ “ไปโรงเรียน” ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ “การเรียนรู้” เพราะการเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดจากชีวิตจริงที่เด็ก เป็นผู้ค้นหาและค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง พ่อแม่กลุ่มนี้จึงมีแนวโน้มที่จัดหาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นหลากหลายกว่าพ่อแม่กลุ่มแรกมาก โดยเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย สาระ ตลอดจนการประเมินความสำเร็จในการเรียนด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความแตกต่างในการจัดจากฐานความเชื่อที่ต่างกันก็ตาม แต่งานวิจัยบางชิ้นชี้ว่าไม่มีความแตกต่างต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กแต่อย่างใดระหว่างพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งแบบอนุรักษ์นิยมที่มีโครงสร้างเนื้อหาชัดเจนกับกลุ่มเสรีนิยมที่เน้นโครงสร้างน้อยกว่า

นอกจากนี้ กระแสการพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ การศึกษาในปัจจุบันที่เน้นเรื่องเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Child - centered learning) ก็ค่อย ๆ ลดความแตกต่างเชิงแนวคิดของพ่อแม่ลงได้มาก ปัจจุบันแนวโน้มการจัดการศึกษาจึงค่อนข้างเอียงไปทางเสรีนิยมมากยิ่งขึ้น เฉกเช่นเดียวกับสังคมไทย

โดยสรุปแล้ว มูลเหตุในการจัดการศึกษาในครอบครัวของประเทศไทยนั้น ส่วนหนึ่งนั้นได้รับอิทธิพลหรืออยู่บนพื้นฐานมาจากความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้ปกครอง ที่ต้องการมอบโอกาสทางการศึกษาให้กับบุตรหลาน หลอมรวมกับความรักและความปรารถนาต่อบุตร เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และอีกส่วนหนึ่งก็เพื่อตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ซึ่งมีความต้องการพิเศษทั้งความบกพร่อง พิการ หรือมีแววปัญญาเลิศ จึงทำให้ครอบครัวเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อเอื้อต่อการใช้ชีวิตและสามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม

2.4 ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เมื่อผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน โดยผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างถูกต้องโดยมีกฎหมายมารองรับ พบว่า แต่ละครอบครัวมีแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามปรัชญา ความเชื่อของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังนี้

1. แนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic education)

สมพร พิงอุดม (2544) ได้กล่าวว่า การศึกษาแบบองค์รวมคือกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมตัวเองเข้ากับโลก ความสัมพันธ์นี้ต้องครอบคลุมทุกด้านทั้งด้านร่างกายหรือกายภาพ (Physical body) ด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก (Mind) ตลอดจนด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) ต้องเป็นการศึกษาที่ไม่ติดยึดกับเทคนิคหรือหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งอย่างตายตัว ครูต้องยอมรับศักยภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน จะต้องไม่พยายามใช้มาตรฐานเดียวในการตัดสินใจเด็กนอกจากนี้ การเรียนรู้แบบองค์รวมยังต้องสอนให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ที่ตัวเด็กต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับทั้งโลกภายนอก และโลกภายในของตัวเอง (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข; สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548)

2. แนวคิดพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ ได้กล่าวถึงแนวคิดพัฒนาการ (Cognitive constructivism) ไว้ว่า ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ โดยเป็นผู้สร้างความรู้ (Active) โดยการลงมือกระทำ และเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นในใจเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในการก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางพุทธิปัญญาขึ้นเป็นเหตุใหญ่เรียนปรับความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่งเกิดความสมดุลทางพุทธิปัญญา หรือเกิดความรู้ใหม่ขึ้น และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้เด็กมีระดับขั้นการพัฒนาระบบการคิดที่ต่างกันในแต่ละช่วงอายุ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเด็กพร้อมที่จะรับ "การสอน" ไม่เหมือนกัน ในแต่ละวัย เช่น เด็กต่ำกว่าช่วง 2 - 7 ปี จะเริ่มเข้าใจภาษาและเริ่มจดจำประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และในช่วงอายุ 7 - 11 ปี เด็กก็จะเริ่มใช้ประสบการณ์นั้นในการตัดสินใจและตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว เป็นต้น ในการนี้พ่อแม่จึงต้องเข้าใจพฤติกรรมของเด็กในแต่ละวัย และการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กวัยนั้น อีกนัยหนึ่งพ่อแม่จะต้องสังเกตพฤติกรรมของลูกอย่างใส่ใจเพื่อเข้าใจในความต้องการของลูกที่ค่อย ๆ เปลี่ยนไปในแต่ละช่วง (Griffin, 1999 อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพรพ 2543; สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; Fowler, 1994; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

3. แนวคิดของมอนเตสซอรี (Montessori)

แนวคิดมอนเตสซอรีที่เน้นการจัดการสภาพแวดล้อมและสื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เด็กแสดงศักยภาพของตนเองออกมาค่อนข้างละเอียดอ่อนในเรื่องสื่อการเรียนและสภาพแวดล้อมในการเรียนนั้น โดยเน้นการที่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดเป็นอิสระ แต่ในขณะเดียวกันก็มีทักษะในการเรียนรู้ที่ดี เน้นการใช้สื่อที่เรียบง่ายที่ใกล้ชิดธรรมชาติในตัวเด็ก ของเล่นที่ทำด้วยไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นปฏิสัมพันธ์กับสื่อสมัยใหม่ เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้อง

กับปรัชญาของมอนเตสซอร์รี่ว้ดนี้ 1) เด็กจะต้องได้รับการยอมรับนับถือเนื่องจากเด็กแต่ละคน มีความแตกต่างกันควรจัดการศึกษาให้เด็กแต่ละคนตามความสามารถ และความต้องการตามธรรมชาติ โดยพัฒนาการสอนให้สัมพันธ์กับพัฒนาการความต้องการของเด็ก 2) เด็กมีจิตที่ซึมซาบได้ มอนเตสซอร์รี่ เชื่อว่ามนุษย์เรานี้เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ตนเอง และเปรียบจิตของเด็กเหมือนฟองน้ำ ซึ่งจะซึมซาบข้อมูล จากสิ่งแวดล้อม เด็กใช้จิตในการหาความรู้ซึมซาบเอาสิ่งต่าง ๆ เข้าไปในจิตของตนได้เองโดยไม่ต้องสอน อย่างเป็นทางการ 3) ช่วงเวลาหลักของชีวิต คือ ช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ในระยะแรก เป็นช่วงของการพัฒนาสติ ปัญญา และเด็กสามารถเรียนทักษะเฉพาะอย่างได้อย่างดี ครูต้องช่างสังเกต และใช้ประโยชน์จากช่วงเวลานี้ในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อเด็กจะได้มีโอกาส ในการเลือกกิจกรรมของแต่ละบุคคล มอนเตสซอร์รี่เชื่อว่าช่วงที่สำคัญในชีวิตของเด็ก คือ ช่วงอายุ ตั้งแต่เกิดจนถึง 6 ขวบ 4) การเตรียมสิ่งแวดล้อม มอนเตสซอร์รี่เชื่อว่าเด็กเรียนได้ดีที่สุดในสภาพ การจัดสิ่งแวดล้อม ที่ได้เตรียมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมาย มอนเตสซอร์รี่สนับสนุนการจัดห้องเรียน แบบเปิด เพื่อให้เด็กจะได้เลือกทำงานอย่างมีอิสระตามที่ตนเองต้องการ ภายใต้ขอบเขตที่กำหนดให้ จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เขาทำได้ และ 5) การศึกษาด้วยตนเอง เด็กสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง จากการที่เด็กมีอิสระในสิ่งแวดล้อม ที่จัดเตรียมเอาไว้อย่างสมบูรณ์ เมื่อเด็กได้ลงมือทำงาน เขาก็ได้ ศึกษาด้วยตนเอง มีความพอใจและทำให้เกิดพลังในการทำงานต่อ ๆ ไปอีก (อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2543; สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

4. แนวการศึกษาของวอลดอร์ฟ (Waldorf education)

นายแพทย์พร พันธุ์โอสถ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด วอล ดอร์ฟ ว่าหัวใจสำคัญของการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ คือ ความเชื่อมั่นว่าคุณค่าอันลึกที่สุดและเป็นสากลที่สุดของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการศึกษานำมาซึ่งความสมดุลระหว่างความสามารถ ในการคิด รู้สึกและพลังเจตจำนง ซึ่งดำรงอยู่ในตัวเด็กแต่ละคนหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาแบบ วอลดอร์ฟ มุ่งหวังจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ซึ่งมีความคิดแยกกาย สดใส มีพลัง และสร้างสรรค์ ผู้ซึ่ง มีความรู้สึกในใจเปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตา กล้าหาญ ศรัทธาต่อชีวิตและมีจิตใจใฝ่รู้ ผู้มีพลังเจตจำนง แน่วแน่ สามารถบรรลุภารกิจแห่งชีวิตที่ตนเองเป็นผู้เลือกสรร การศึกษาแบบวอลดอร์ฟมุ่งหมายที่จะ ดึงศักยภาพซึ่งแฝงเร้นอยู่ในตัวเด็กแต่ละคนให้แสดงออกมา ไม่ใช่มุ่งจะนำข้อมูลความรู้จากภายนอก ใส่เข้าไปในเด็กเพื่อการผลิตซ้ำ โดยนัยนี้จึงเอื้ออำนวยให้อุณหภูมิของชีวิตทั้งหลายค้นพบพลัง ความกระตือรือร้น และปัญญาที่ตนเองมีอยู่ เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพสูงสุดของตัวเขาเอง การศึกษาแบบวอลดอร์ฟให้ ความสำคัญกับวัยเด็ก ด้วยเห็นว่าวัยเด็กเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ทุกคน ต้องก้าวผ่านและควรจะได้รับ การเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้เติบโตเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ได้ ในเรื่องทัศนคติต่อความเป็นมนุษย์ วอลดอร์ฟเชื่อว่าความเป็นมนุษย์ประกอบไปด้วย 3 มิติ คือ 1) รูปร่าง (Body) คือ ส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นรูปร่างของมนุษย์ ทำให้เราสามารถรับรู้โลก รู้จักตัวเอง และสิ่งต่าง ๆ โดยรอบ ตลอดจนสามารถลงมือ กระทำการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโลก 2) จิตใจ (Soul) คือ มิติของโลกภายในใจเรา ทำให้เราเกิดความรู้สึกต่อโลก ต่อตัวเอง และสิ่งต่าง ๆ 3) สำนึกและจิตวิญญาณ (Spirit) คือ มิติซึ่งก่อให้เกิดความตระหนักรู้ในตนและนำไปสู่การแสวงหา ความเป็นจริงแห่งชีวิตโดยนัยนี้ การพัฒนาความคิดของมนุษย์จึงจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งการ - แสวงหาสัจจะ การเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามภาวะที่เป็นจริง (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย,

2543; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ช; สาทร์ สมพงษ์ และคณะ, 2553; สุชาติ จักรพิสูทธิ์ และคณะ, 2548)

5. แนวคิดของซิมเมอร์ฮิล

นِيل (2539) มีแนวคิดว่าการศึกษามุ่งที่จะทำให้เสรีภาพอย่างเต็มที่แก่ผู้เรียน ทั้งในด้านการเรียนและการปกครองตนเอง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่าง การเรียนเป็นเรื่องของการเลือก ไม่บังคับ เพราะต้องการให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง เอ เอส นِيل ซึ่งเป็นเจ้าของแนวความคิดนี้ มีความเชื่อว่าเด็กเกิดมาพร้อมกับความเฉลียวฉลาดและมีความคิดที่ตรงกับความเป็นจริง ถ้าปล่อยให้เด็กพัฒนาตนเองอย่างมีอิสระปราศจากการควบคุม ก็จะสามารถพัฒนาตัวเองไปได้มากที่สุดที่จะทำได้ตามศักยภาพและความสนใจ ลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนซิมเมอร์ฮิล คือ การปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียนเป็นระบบใหม่ทั้งหมด ทั้งหลักสูตรการเรียน การสอนและการบริหาร จัดกิจกรรมตามความสนใจของเด็ก ทุกคนมีเสรีภาพที่จะเรียนหรือไม่เรียนก็ได้แล้วแต่ความสมัครใจ แต่ถ้าไม่มาเรียนแล้วตามเพื่อนไม่ทัน จะให้ครูสอนใหม่ไม่ได้ ต้องชวนหาความรู้เอาเอง และเด็กจะไม่ถูกบังคับให้เชื่อถือเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่กำหนดให้ยึดศาสนาหรือคุณธรรมใด การปฏิบัติต่อกันควรเป็นเรื่องที่เด็กจะคิดและตกลงกันเอง เด็กทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปกครองและการดำเนินการในรูปแบบของกรรมการ (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; สุชาติ จักรพิสูทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สาทร์ สมพงษ์ และคณะ, 2553)

6. แนวคิดของไอวาน อิลลิช (Ivan illich)

จากเนื้อหาในหนังสือ Deschooling society ที่เขียนโดยอิลลิชแสดงถึงแนวคิดทางการศึกษาให้เลิกการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเชื่อว่าการศึกษามีได้หลายวิธี ซึ่งไม่จำเป็นต้องได้รับจากสถานศึกษาหรือโรงเรียน ระบบโรงเรียนที่เป็นอยู่มีจุดมุ่งหมายและการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นเครื่องมือในการแบ่งชนชั้น กล่าวคือ ระบบโรงเรียนจะเป็นผู้คัดเลือกคนที่ประสบความสำเร็จในการศึกษา จากการตัดสินใจด้วยคะแนนหรือผลการสอบ ให้กลายเป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูง ส่วนผู้ที่ไม่ผ่านการศึกษาก็กลายเป็นคนชั้นต่ำ อิลลิชเสนอแนะว่า การศึกษาไม่ควรเสร็จสิ้นเฉพาะในโรงเรียน แต่ควรเป็นการศึกษาตลอดชีวิต หลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมากที่สุด ไม่ใช่เรียนเพื่อเอาคะแนนเท่านั้น การศึกษามุ่งที่จะสร้างคามยุติธรรมให้แก่คนส่วนใหญ่ โดยกระจายทรัพยากรทางการศึกษาให้ทั่วถึง กล่าวโดยสรุป แนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวข้างต้น ไม่ว่าจะเป็แนวคิดใดแต่ก็มาจากพัฒนาการที่เหมือนกัน คือ ให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้สอนต้องทำความเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคล และปรับการสอนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน แม้ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในแต่ละครอบครัวจะมีแนวคิดที่มีความหลากหลายแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาศักยภาพของลูกได้อย่างเต็มที่ (อิลลิช, 2537; นิลวรรณ แซ่จิว, 2543; ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543)

7. แนวคิดตามปรัชญาของศาสนา

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงศาสนาหลักที่มีความสำคัญในประเทศไทย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ ที่ส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรงจากภายใน ดังนี้

- 1) ศาสนาคริสต์ เกิดจากพระเยซูคริสต์ ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก สอนให้มนุษย์ปลุกฝัง

ความรักความเมตตาในตน คือ เริ่มต้นจากการรักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนบ้าน และรักมิตร สหายของตนเหมือนกับตนเอง และการรู้จักให้อภัย หลักคำสอนสำคัญส่วนใหญ่เป็นคำสอนในระดับศีลธรรมและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญให้เข้าถึงพระเจ้า เคารพพระเจ้า เพื่อมีชีวิตนิรันดร์กับพระเจ้า ดังนั้นผู้เป็นคริสต์ศาสนิกชนจึงต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า ที่ทรงแสดงไว้ทั้งในพระคัมภีร์เดิมและพระคัมภีร์ใหม่ คริสต์ศาสนาแบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ ๆ 3 นิกาย คือ โรมันคาทอลิก ออร์ทอด็อกซ์ และโปรเตสแตนต์ สำหรับประเทศไทย คริสต์ศาสนา 2 นิกาย คือ นิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งกรมการศาสนารับรองแบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ โรมันคาทอลิก สภาคริสตจักรในประเทศไทย สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย และคริสตจักรเซเว่นเดย์ แอ็ดเวนติสแห่งประเทศไทย 2) ศาสนาอิสลาม แหล่งกำเนิดสำคัญแห่งปรัชญาอิสลามก็คือ “พระมหาคัมภีร์อัล - กุรอาน และวจนะของท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล.)” ดังนั้นหลักการพื้นฐานของทุกสิ่งเกี่ยวกับชีวิตของมุสลิมจึงต้องวางอยู่บนรากฐานสองประการนี้เสมอ และแล้วปรัชญาอิสลามจึงพัฒนาไปในทิศทางของตนอย่างอิสระ กล่าวคือ เพื่อความมุ่งหมายที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีและขจัดสิ่งที่ชั่ว ซึ่งกฎหมายแห่งพระเจ้าได้เป็นทางนำและพิทักษ์มนุษย์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระเจ้า เพื่อก้าวไปสู่แนวทางของพระองค์และใฝ่ปฏิบัติแต่กัลยาณธรรม ทั้งยังสนับสนุนให้มนุษย์ศึกษาถึงเรื่องธรรมชาติ และกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ใช้ความคิดใคร่ครวญและใช้เหตุผล และ 3) ศาสนาพุทธ พระองค์ทรงสร้างปรัชญาแห่งทางสายกลางในการแสวงหาความรู้และในการพ้นทุกข์ และปรัชญาแห่งเสรีภาพเพื่อปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากอำนาจต่าง ๆ ทั้งภายในตัวและนอกตัว มนุษย์จะได้มีเสรีภาพสมบูรณ์แบบและความสุขสูงสุด ปรัชญาแห่งมนุษยนิยมส่งเสริมมนุษย์ให้มั่นใจในศักยภาพของตนที่จะช่วยตัวเองให้พ้นทุกข์ และมีความสุขที่แท้จริงได้ด้วยการกระทำของตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยอำนาจนอกตัว ปรัชญาแห่งสันติสุขเพื่อให้มนุษย์มีจิตใจเปิดกว้างในเรื่องศาสนาและความจริง ไม่ยึดติดกับความคิดเห็นและความเชื่อของคนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งมีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน นอกจากนี้ยังทรงเน้นให้ชาวพุทธให้เหตุผลและประสบการณ์ทดสอบพระธรรมด้วยตัวเอง ให้เห็นความจริงก่อนที่จะยอมรับและปฏิบัติตาม หลักปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ ไตรสิกขา มรรค 8 หรือที่เรียกสั้นว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ (ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; บุญมี แทนแก้ว, 2548; สุขาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

8. แนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส

แนวคิดนี้มาจากโยคีชาวอินเดียผู้ยิ่งใหญ่ พี. อาร์. ชาร์การ์ (P. R. Sarkar) ที่นำศาสตร์ทางตะวันออกกับความทันสมัยแบบตะวันตกมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เช่น มีการให้เด็ก ๆ ฝึกสมาธิ ทำโยคะ ขณะเดียวกันก็ใช้เสียงเพลงและวิธีการสอนใหม่ ๆ รวมเข้าไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนในเด็กเล็ก โดยมีหลักการ คือ สิ่งแวดล้อม และการศึกษาในวัยต้น ๆ ของชีวิต มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อความเฉลียวฉลาด คุณธรรม และความสุขของคนเรา โดยเชื่อว่าความเก่ง ความฉลาด ซึ่งเป็นศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แต่มนุษย์ดึงศักยภาพดังกล่าวออกมาใช้แค่ 5 - 10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และเชื่อว่าความเป็นคนที่สมบูรณ์นั้นเกิดจากศักยภาพที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) ร่างกาย (Physical) จะต้องแข็งแรง 2) จิตใจ (Mental) 3) ความมีน้ำใจ (Spiritual) มีความรัก

ให้กับคนอื่นในวงกว้าง ช่วยเหลือคนอื่น และ 4) วิชาการ (Academic) ทั้ง 4 ด้าน คือ หลักการสู่ความเป็นคนที่สมบูรณ์ การศึกษาที่ที่จะต้องจัดให้ครบทั้งหมดนี้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, ม.ป.ป.; สุขาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

9. แนวคิดแบบรพินทรนาถ ฐากูร

รพินทรนาถ ฐากูร มีสมัญญานามว่าคุรุเทพ เป็นนักปรัชญาพรหมโมสมัช นักธรรมชาตินิยม นักธรรมคตินิยม และกวีภาษาเบงกอล ได้รับการยอมรับจากโลกของนักคิดนักอ่านตะวันตก โดยสรรสร้างบทกวี บทละคร เพลง ดนตรี จิตรกรรม โดยเฉพาะดนตรีนั้นมีการแยกออกมาเป็นรพินทรสังคีตเลยทีเดียว ท่านได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ประจำปี 1913 จากกวีนิพนธ์ “คีตาอุชลี” นับเป็นชาวเอเชียคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบล จนได้ชื่อว่าเป็นกวีที่ดังโลกตะวันตกและตะวันออกให้มาบรรจบกัน เช่นเดียวกับงานทางด้านการศึกษา ท่านมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเห็นการศึกษาในอุดมคติได้ปรากฏเป็นจริงขึ้น การศึกษาดังกล่าวก็คือความมีอิสรภาพในการศึกษาเรียนรู้ของเด็ก ๆ เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เข้าถึงภาวะจริงแท้ของธรรมชาติ และภาวะมนุษย์ที่แท้ การศึกษาในความหมายของรพินทรนาถ คือ การพัฒนาคุณค่าที่แท้จริงในตัวมนุษย์ โดยกำหนดคุณค่าสูงสุดทางการศึกษาว่า คือ คุณค่าทางศาสนา การรู้แจ้งทางด้านจิตใจ ท่านเชื่อว่าการศึกษาที่สมบูรณ์แบบอยู่ที่การรู้แจ้ง ถึงสภาวะสูงสุดของการมีชีวิต และการที่จะเข้าถึงภาวะดังกล่าวได้ ร่างกาย จิตใจ และโลก ต้องมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย, 2543; สุขาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สาทร สมพงศ์ และคณะ, 2553)

10. แนวคิดแบบกฤษณมูรติ

การศึกษาปรัชญาการศึกษาของกฤษณมูรติได้ให้ความหมายของการศึกษา คือ การเรียนรู้กระบวนการทั้งหมดของชีวิต ให้เกิดความเป็นเอกภาพ พัฒนาจิตใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดอิสรภาพและมีสติปัญญา พัฒนาชีวิตของบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสามารถจำแนกจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) การศึกษาเพื่อให้ความรู้ในสาขาต่าง ๆ ก่อให้เกิดความชำนาญที่สุดทางวิชาการและเทคโนโลยี 2) การศึกษาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยวิธีการเรียนรู้โดยการเฝ้าสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงภายในความคิดด้วยความใส่ใจ การเรียนรู้โดยการเฝ้าสังเกตเช่นนี้ไม่มีการเก็บบันทึกข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์เอาไว้ จิตใจจึงเป็นอิสระจากการถูกกำหนดโดยเนื้อหาและเงื่อนไขของความคิด และมนุษย์ที่สมบูรณ์ไม่ใช่บุคคลที่สะสมความรู้และไม่ใช้บุคคลสำรวจชีวิตข้างใน แต่มนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นคือต้องรู้จักตัวเอง จึงมีความอิสระอย่างแท้จริง (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย, 2543; สุขาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551; พระมหาพินันท์ ชยาภินโน (ลาตบัวขาว), 2553; สาทร สมพงศ์ และคณะ, 2553)

11. แนวคิดของเพียร์ซ (Joseph chilton pearce)

เชื่อว่าองค์ประกอบของมนุษย์มี 3 ส่วน คือ ร่างกาย สมอง และหัวใจ โดยพัฒนาการของสมอง ซึ่งทำงานร่วมกับหัวใจและร่างกาย ดังนี้ 1) R - system หรือสมองสัตว์เลื้อยคลาน ทำหน้าที่พื้นฐานการดำรงชีวิต เช่น สันชาตญาณ 2) Limbic brain หรือสมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ความจำ พฤติกรรม อารมณ์พื้นฐาน และ

3) Neocortex หรือสมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมสมัยใหม่ (มนุษย์) ทำหน้าที่เกี่ยวกับสำนึก สติสัมปชัญญะ โดยสมองดังกล่าวนี้จะพัฒนาเป็นลำดับ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข)

12. แนวคิดของเรกจิโอ เอมีเลีย

การจัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่พัฒนามาจากความเชื่อว่าการเรียนการสอนนั้นไม่ใช่การ ถ่ายโอนข้อมูลความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน การสอนในเด็กปฐมวัยจึงไม่ใช่การมองว่าเด็กเป็นแก้วที่ว่างเปล่าที่ครูจะเทน้ำตามความต้องการของครูลงไปสู่เด็ก นักการศึกษาที่เมืองเรกจิโอ เอมีเลียเปรียบเทียบการเรียนรู้ของเด็กและการสอนของครูเป็นการผสมผสานของวัตถุดิบจากแก้วทั้งสองไปรวมกัน การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ หรือเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับเด็ก และบทบาทของครูจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจได้อย่างเต็มตามศักยภาพของเด็ก ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้ ได้อย่างไรและเด็กมีความสามารถในการสื่อสารออกมาถึงความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยวิถีทางใด จัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยโดยมีเด็กเป็นศูนย์กลางตามแนวคิดแรก จีโอเอมีเลีย จึงเป็นการจัดสภาพการเรียนรู้ที่สนองต่อความอยากรู้และแรงจูงใจ ภายในของเด็กในการเรียนรู้ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน (สุชาติดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549; สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์ สินสุข, 2550)

โดยสรุปแล้ว ปรัชญาและแนวคิดที่ครอบครัวผู้จัดการศึกษาในครอบครัวยึดถือเป็นแก่นหรือหลักการในการดำเนินชีวิตของครอบครัวนั้น โดยสามารถจัดได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดตะวันตก ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ในหลายสาขาวิชา ซึ่งเกี่ยวข้องและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการศึกษาเป็นสำคัญ เช่น แนวคิดของเพียเจท์ มอนเตสซอรี วอลดอร์ฟ ซัมเมอร์ฮิล เป็นต้น ซึ่งเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทั้งให้ความสำคัญกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ของระดับบุคคล ส่วนประเภทที่ 2 ปรัชญาและแนวคิดตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียและมีความเชื่อมโยงกับศาสนาอย่างใกล้ชิด เช่น แนวคิดทางศาสนา แบบนีโอฮิวแมนนิส แบบบริพินทรนาถ ฐากูร เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดแบบใดก็ล้วนดีทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับวิธีการนำไปใช้เพื่อเชื่อมต่อกับวิถีชีวิตของผู้เรียนและครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

2.5 รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในสังคมไทยช่วงที่ผ่านมา การจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยทั่วไปมีรูปแบบการจัดการที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย เพราะลักษณะการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ได้เอื้ออำนาจให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็ก ผู้คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คนในทุกสาขาอาชีพ สามารถร่วมกันทำหน้าที่ครู เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้แก่เด็กตามรูปแบบและกลวิธีของแต่ละบุคคล ดังนั้นเด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว จากบุคคล ชุมชน และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยอาศัยประสบการณ์ตรงของตนเอง ไม่ใช่จากตำราเรียนหรือในห้องเรียนเท่านั้น (สมพร พึ่งอุดม, 2544) และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ พบว่า รูปแบบของการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมาและเป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ (ปิยนารถ ประยูร, ม.ป.ป.;

ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547; สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ดังนี้

1. การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน

เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีข้อตกลงร่วมกัน โรงเรียนยังคงเป็นหลักในการให้
การศึกษา พ่อแม่มีส่วนในการจัดการศึกษาเพียงส่วนหนึ่งโดยที่เด็กยังคงมีสถานภาพเป็นนักเรียน
ของโรงเรียน ตัวอย่างครอบครัวที่ใช้รูปแบบการจัดการศึกษาแบบนี้ ได้แก่ ครอบครัวครูบาสุทธินันท์
ปรัชญาพฤทธิ ที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีข้อตกลงกับโรงเรียนที่ลูกเรียนอยู่โดยให้โรงเรียน
จัดการศึกษา 3 วัน ในวิชา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมลักษณะนิสัยและภาษาอังกฤษ
ส่วนทางบ้านจัด 4 วัน (รวมเสาร์ - อาทิตย์) ในวิชาสร้างประสบการณ์ชีวิต และการงานพื้นฐานอาชีพ
โดยกรณีของครอบครัวครูบาสุทธินันท์นั้น อยู่ในความดูแลและสนับสนุนของสำนักงานโครงการพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันนี้ การดำเนินการดังกล่าวได้ยุติลงแล้ว
สิ่งที่ควรพิจารณา มี 5 ประการ คือ

- 1.1 ความสมัครใจของครูและผู้บริหารโรงเรียนที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบนี้
- 1.2 การตรวจสอบและประเมินความพร้อมของโรงเรียนที่จะดำเนินการร่วมกับ

ครอบครัว

- 1.3 ลักษณะความร่วมมือกับโรงเรียนอาจทำได้หลาย ๆ โรงเรียนในและรายวิชา
- 1.4 โรงเรียนมีข้อตกลงร่วมกับครอบครัว อาจจัดการศึกษาในรูปแบบที่ละชั้น
คละอายุเป็นชั้นเรียนใหม่ และบูรณาการวิชาต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อเด็ก
- 1.5 การสนับสนุนอย่างจริงจัง และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา
ในรูปแบบใหม่ ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเองทั้งหมด โดยครอบครัวเดียว

เป็นรูปแบบที่พ่อแม่ดำเนินการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
ด้วยตนเองทั้งหมดตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพครอบครัว ความต้องการ ความสนใจ
และความถนัดของลูก โดยคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ในช่วงแรกของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ในสังคมไทยที่เกิดขึ้น จะเป็นรูปแบบนี้มากที่สุด เพราะมีความคล่องตัวและไม่ติดกับข้อจำกัดใด ๆ
เหมือนรูปแบบแรก ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษารูปแบบนี้ ได้แก่ ครอบครัวคุณสมพร พึ่งอุดม
(แม่ส้ม)

3. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน

เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาด้วยตนเองของแต่ละครอบครัวพร้อม ๆ ไปด้วย
การจัดการศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสมในช่วงเวลา ตามความพร้อม
ความสนใจ และข้อจำกัดของแต่ละครอบครัว ในลักษณะที่ต่อเนื่องและจริงจัง โดยครอบครัวที่เป็น
สมาชิกของกลุ่มจะมีความเป็นเอกภาพในเรื่องปรัชญาการศึกษา และหลักการพื้นฐานของกลุ่ม
แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีอิสระในแนวความคิดและการจัดการเป็นของตนเอง ลักษณะการจัดการ
ยังคงการกระจายตัว มากกว่าการที่จะรวมศูนย์การบริหารจัดการเข้ามาอยู่ในที่เดียว การจัดการศึกษา
เกิดขึ้นได้ทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว และตามที่นัดหมายของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มครอบครัวที่มีรูปแบบ

การจัดการศึกษาแบบนี้ ได้แก่ กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนปัญญากร ที่มีสมาชิกเริ่มแรก 8 ครอบครัว โดยมีหลักการร่วมกัน 4 ข้อ ดังนี้

3.1 ปรัชญาการศึกษาที่กลุ่มยึดถือ คือ การศึกษาตามหลักพุทธธรรมในฐานะที่เป็นสังฆสภาล ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของตนเองและสามารถฝึกฝนตนไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตได้ โดยมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พัฒนาให้ชีวิตติงตามศักยภาพของคนที่ทำได้ นำมาชีวิตของตนได้และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม

3.2 คุณลักษณะของเด็กที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น คือ คุณลักษณะแห่งบุพนิมิตแห่งมรรค 7 ประการ ได้แก่ ความมีกัลยาณมิตร การทำศีลให้ถึงพร้อม การทำฉันทะให้ถึงพร้อม การทำตนให้ถึงพร้อม การทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม การทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม และการทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม

3.3 หลักการพื้นฐาน 3 ประการ ของกลุ่ม คือ ความมีเสรีภาพในการจัดการศึกษาตามสิทธิโดยธรรมชาติของพ่อแม่ ความเป็นชุมชนครอบครัวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ แบ่งปัน และตัดสินใจร่วมกัน การศึกษาและพัฒนาตามความสนใจ ความแตกต่างของแต่ละบุคคลอันเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต

4. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มครอบครัว แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

เป็นรูปแบบที่หลาย ๆ ครอบครัวมาร่วมกันจัดการศึกษาให้เด็กในสถานที่แห่งหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นโรงเรียนหรือศูนย์การเรียน ที่มีครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา กำกับดูแลนโยบาย และการบริหารจัดการ อาจจะมีจดทะเบียนกิจการเป็นองค์กรสาธารณกุศลในการดำเนินงาน มีการมอบหมายหรือจ้างคณะทำงานบริหารจัดการเต็มตัว มีครูที่รับผิดชอบเรื่อง การเรียนการสอน พ่อแม่ในกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมาะสม อาจจะร่วมเป็นครูหรือทีมงานบริหารได้รูปแบบการจัดการในลักษณะนี้ มีความเหมาะสมกับกลุ่มครอบครัวที่ยังไม่พร้อมจะจัดการศึกษาด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากภาระและข้อจำกัดต่าง ๆ กลุ่มครอบครัวที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความเป็นไปได้มากที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ตัวอย่างกลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษารูปแบบนี้ ได้แก่

4.1 สถาบันปัญญาทัย ที่ดำเนินการภายใต้การดูแลของมูลนิธิวอลดอร์ฟปัญญาทัย ที่มีนายแพทย์พร พันธุ์โอสธ เป็นผู้ร่วมจัดการศึกษาให้ลูก ๆ ของตนเอง และให้กับลูกหลานของกลุ่มครอบครัวที่เห็นด้วยกับแนวทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ไม่กี่ครอบครัว ใช้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ตั้ง และกำลังพัฒนาไปเป็นโรงเรียนครอบครัว หรือศูนย์การเรียนของกลุ่มครอบครัวอย่างมีระบบการบริหารจัดการ มีอาคารสถานที่ตั้งในพื้นที่ที่สามารถรองรับผู้เรียน และการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น ปัจจุบันสถาบันปัญญาทัยครอบครัวที่เป็นสมาชิกทั้งหมด 20 กว่าครอบครัว มีเด็ก ๆ ที่เรียนรู้ร่วมกันประมาณ 40 คน

4.2 กลุ่มบ้านเรียนแห่งความรักและศานติ เริ่มต้นมาจากโครงการจัดการศึกษาในศูนย์เด็กเล็กวัดศิริพงษ์ ภายใต้ความอุปถัมภ์ของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุตธรรมสถาน จัดการศึกษาช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในบริเวณนั้น ต่อมากลุ่มครอบครัวนี้ จำนวนหนึ่งที่มีศรัทธาต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางของเสถียรธรรมสถาน ได้นำลูกหลานเข้าร่วมด้วย ทำให้เป็นกลุ่มครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาร่วมกันที่ใหญ่ขึ้น โดยมีพ่อแม่ในกลุ่มจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน ในปัจจุบันมีสมาชิก

8 ครอบครัว และมีเด็กจำนวน 9 คน ข้อแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษารูปแบบนี้ กับโรงเรียนทั่วไป มี 3 ข้อ คือ

4.2.1 เป็นโรงเรียนที่กลุ่มครอบครัวเป็นเจ้าของ โดยมีแนวความเชื่อหรือปรัชญาการศึกษาาร่วมกัน

4.2.2 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษาให้เฉพาะลูกหลานภายในกลุ่มหรืออาจย้ายไปในแต่ละปี จากครอบครัวที่สมัครใจเข้ามาร่วมด้วย แต่ในปริมาณไม่มากนัก

4.2.3 เป็นกิจการโรงเรียนแบบการกุศล ไม่เป็นธุรกิจการค้ามุ่งหวังหากำไร นอกจากกลุ่มข้างต้น จากรายงานการประชุมวิชาการการจัดการศึกษา โดยครอบครัวกับการรับจดทะเบียนของโรงเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ยังให้ข้อมูลกลุ่มการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพิ่มเติม

4.3 กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น เป็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มีการรวมกลุ่ม 5 ครอบครัว จัดการศึกษาปีที่ 1 บริหารจัดการโดย ดร. สมใจ แจงจิรวัดน์ สถานที่จัดการศึกษาใช้โรงเรียนอนุบาลชวนชื่น ซึ่งนอกจากจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ลูกของตนแล้ว ยังมีลูกของครูในโรงเรียน อีก 3 ครอบครัว ที่ประสงค์จัดการศึกษาในรูปแบบนี้ร่วมกัน รูปแบบการจัดการศึกษาเป็นการศึกษาในระบบ (มีการกำหนดหลักสูตร ตารางสอน และการประเมินผลที่ชัดเจน) ควบคู่กับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พร้อมกับการไปเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาธรรมดาทุกวันจันทร์ เน้นบูรณาการทุกรายวิชา เน้นการศึกษาที่สอนให้ผู้เรียนรู้จักจิตวิญญาณของตนเอง มีความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลา

4.4 กลุ่มดาวจรัสแสง (Shining star) จัดการศึกษาโดยครอบครัวผ่านหลักสูตร Christien light education (CLE) สหรัฐอเมริกา การดำเนินงานได้รับประกาศนียบัตรการสอนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของ Christien light education ซึ่งได้รับสิทธิให้ใช้หลักสูตรดังกล่าวได้ หลักสูตรประกอบด้วย 8 วิชา โดย 4 วิชาบังคับต้องใช้หลักสูตร CLE ได้แก่ อังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ ส่วนอีก 4 วิชาไม่บังคับต้องใช้หลักสูตร CLE คือ ภาษาไทย คหกรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ (ประกอบด้วยศิลปะการแสดง และศิลปะคอมพิวเตอร์) แต่ต้องส่งให้ CLE รับรองในส่วนวิชา ภาษาไทย และประวัติศาสตร์ กลุ่มดาวจรัสแสง ใช้หลักสูตรของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ละปีลงทะเบียนเสียค่าใช้จ่ายกับ CLE หลังจากนั้นจะได้รับแบบแสดงผลการเรียนรู้รายเดือน ซึ่ง CLE รายงานผลการเรียนให้ครอบครัวทราบปีละ 2 ครั้ง เน้นพื้นฐานคุณธรรมของคริสเตียน ปลูกฝังจริยธรรม เน้นให้ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตนเอง

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา หมายถึง ลักษณะหรือแนวปฏิบัติที่ครอบครัวจัดการศึกษาให้บุตรหลาน มี 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่หนึ่ง แบบครอบครัวเดี่ยว ซึ่งครอบครัวเป็นผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือจัดการศึกษาด้วยตนเองทั้งหมด รูปแบบที่สอง แบบมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน ซึ่งครอบครัวและโรงเรียนได้มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนควบคู่กันไป รูปแบบที่สาม แบบช่วยประสานงาน ซึ่งครอบครัวจัดการศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และแบบสุดท้าย คือ แบบรวมศูนย์ การจัดการในทีเดียว ซึ่งหลาย ๆ ครอบครัว ได้จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีคณะบริหารที่มีหน้าที่จัดการการศึกษาอย่างเป็นระบบ

2.6 จุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

Hamilton, E. and Hamilton, D. ได้สรุปข้อได้เปรียบของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ 5 ข้อ ดังนี้ (อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543)

1. พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกเต็มที่ ความผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกย่อมแน่นแฟ้นขึ้น
2. พ่อแม่มีโอกาสเลือก และปรับแนวทางการจัดการหลักสูตร และการสอนให้เหมาะสมกับแบบแผนชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการและความพร้อมของลูกได้อย่างยืดหยุ่น
3. เด็กได้รับการปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ และมีสิทธิเสรีภาพของตนเอง ไม่มีพ่อแม่คนใดตีตราลูกว่าเป็นเด็กเรียนรู้อ่อน หรือเด็กมีปัญหาเหมือนในโรงเรียน
4. การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ต่อเนื่องตลอดเวลา โดยไม่มีเปิดเทอม หรือปิดเทอม การเรียนรู้สนุกสนานจะค่อย ๆ ปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
5. ในชีวิตจริง การเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ตรง และจากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นไปได้ง่ายในบรรยากาศของครอบครัวที่สามารถจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งในบ้าน และนอกบ้านได้อย่างมากมาย แทนที่จะให้เด็กเรียนจากหนังสือและคำบรรยายเท่านั้น

ในขณะที่ Nation association elementary school principles (NAESP) ของสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายถึงความไม่เหมาะสมของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ 8 ข้อ ดังนี้ (อ้างถึงใน อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543)

1. เป็นการปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม
2. เป็นการแยกเด็กออกจากกลุ่มชนชั้นทางสังคม หรือกลุ่มเชื้อชาติอื่น ๆ ในสังคม
3. จำกัดโอกาสที่เด็กจะได้สัมผัสกิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ที่มีในหลักสูตรปกติ
4. อาจาดำเนินการสอนไปโดยผู้ที่ไม่มีความรู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นครู
5. เป็นการเพิ่มภาระแก่เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในการสอดส่องดูแล
6. เป็นผลเสียต่อสุขภาพและความปลอดภัยของเด็ก
7. ทำให้การสอบวัดมาตรฐานการศึกษาเป็นไปด้วยความยากลำบาก
8. อาจไม่เหมาะสมในกรณีเด็กพิเศษที่มีความต้องการต่างจากเด็กทั่วไป

โดยสรุปแล้ว แนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ยังคงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยข้อดีนั้นทำให้เกิดความสุข ความแน่นแฟ้นภายในครอบครัว และการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างรวดเร็ว เหมาะสม และอยู่บนฐานประสบการณ์จริงในชีวิต ส่วนข้อเสียที่เป็นข้อกังวลนั้น เป็นประเด็นการเข้าสังคม คุณลักษณะการเป็นครูของผู้ปกครอง ความปลอดภัยของเด็ก และการประเมินผลที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นจะเกิดผลเช่นไร ขึ้นอยู่กับการนำเอาแนวคิดดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

3. การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ถือเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงการศึกษาที่แท้จริง ซึ่งเป็นธรรมชาติจริงของมนุษย์ เราจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์เช่นกัน ดังนั้นต้องตระหนักว่ากระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัวนั้นออกมา

จากการศึกษาในระบบ เพื่อเข้าไปสู่การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และตอบสนองความต้องการของเด็กได้มากกว่า (ยุทชัย เฉลิมชัยและคณะ, 2543) โดยมีประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

จุดมุ่งหมายและความคาดหวัง

ครอบครัวบ้านเรียนจำนวนมาก ระบุว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และขยายความถึง “ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ว่าหมายถึง การเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เห็นแก่ตัว มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นเหยื่อของสังคม มีจุดยืนและความมั่นใจในตัวเอง มีความสุขจากความพอดี รู้จักตัวเอง รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ได้มีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งที่มีความถนัดความสนใจ สามารถสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจากความเป็นจริงท่ามกลางกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีครอบครัวเป็นพื้นฐานคอยประคับประคองและภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมและหลักศาสนา

สำหรับจุดมุ่งหมายมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในลำดับถัดไป มีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับเรื่องการทำงานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ และคอมพิวเตอร์, ทักษะไม่ปฏิเสธการแข่งขัน แต่โดยไม่มุ่งเอาไรต์เอาเปรียบกัน และการคำนึงถึงศักยภาพที่เป็นจริงของเด็ก ตามความเร็ว/ความเฉื่อย (SPEED) ของแต่ละคน เป็นต้น เมื่อถามย้ำลงไปถึง คุณลักษณะของบุตรที่คาดหวัง ได้รับคำตอบที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับจุดมุ่งหมาย คือ อยากเห็นลูกมีชีวิตที่ดีงามและมีความสุข มีความรู้และทักษะอันเป็นสากล ประสบความสำเร็จในชีวิตสูงสุด ให้ความสำคัญลดหลั่นกันไปเรียงตามลำดับโดยที่คุณลักษณะที่คาดหวังนั้นยังคงให้น้ำหนักอยู่ที่ การเป็นคนดี มีความสุข มีสติรู้เท่าทัน มีชีวิตตามหลักธรรมทางศาสนา พึ่งตนเองและเป็นที่ยอมรับของคนอื่นได้ ข้อที่น่าสังเกต คือ ไม่พบทัศนคติความคาดหวังอย่างสมบูรณ์แบบ ความสำเร็จสูงสุดในชีวิตเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นคนธรรมดาคนหนึ่งก็ได้ บนความมั่นใจว่าอย่างน้อยได้ทำดีที่สุดแล้ว

3.1 หลักสูตร

เมื่อกล่าวถึงประเด็นนี้พึงระลึกถึงการจัดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการศึกษาทางเลือก เป็นกระบวนการเรียนรู้จากเนื้อหาที่ไม่ใช่ระดับปฐมวัยหรือระดับขั้นพื้นฐานมากล่าวอ้าง หากแต่เป็นเนื้อหาที่เอาปัญหาเป็นตัวตั้งไม่ใช่เอาหลักสูตรเป็นตัวตั้ง (สุชาติ จักรพิสุทธ์, 2547) แต่ทั้งนี้ยังต้องพิจารณาเทียบเคียงกับรูปแบบการจัดการศึกษาในประเทศไทย คือ การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำหรับครอบครัวที่ตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยตนเองอาจทำเป็นครอบครัวเดี่ยว หรือสามารถจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีฐานะเป็นสถานศึกษาแห่งหนึ่ง หากเลือกที่จะจัดการศึกษาในระบบจะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน แต่หากจัดแบบนอกระบบก็จัดการศึกษาก็คล้ายคลึงกับในระบบแต่ทุกขั้นตอน มีความยืดหยุ่น สอดรับกับความต้องการของเด็กหรือกลุ่ม และยิ่งถ้าเป็นแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ความยืดหยุ่นก็จะยิ่งมีอิสระมากขึ้น เป็นไปตาม

ความสนใจ ความพร้อมและโอกาสโดยศึกษาเรียนรู้ได้จากทุกสภาพการณ์และทุกแหล่งข้อมูล ครอบคลุมส่วนใหญ่เชื่อว่าการประเมินค่าความสำเร็จนั้นไม่จำเป็นต้องอยู่บนมาตรฐานหนึ่งเดียว

แนวทางการวางหลักสูตรการศึกษาของครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่ จะยึดหลัก ยึดหยุ่นไปตามความถนัดความสนใจของลูกมากที่สุด รองลงไป คือ ใช้การผสมผสานแนวทางหรือ หลักสูตรจากหลายที่ สำหรับการยึดถือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมีจำนวนไม่มากนัก ในรายละเอียดของความยืดหยุ่นที่สำคัญ ได้แก่ จะเอาความสนใจของลูกเป็นตัวตั้ง ดูตามความเหมาะสม ความชอบ, ให้เป็นไปตามธรรมชาติ มีการวางกรอบวางแนวทางหลัก ๆ ไว้ แล้วปรับเปลี่ยนไปตาม สถานการณ์, กำหนดเป้าหมายระยะสั้นระยะยาวที่สามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดได้ วิชาไหนที่ลูก สนใจเป็นพิเศษก็เรียนมากกว่าวิชาอื่น เน้นความรู้ที่จะช่วยให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมปัจจุบัน, ซักถาม สนทนา กระตุ้น และแนะนำในบางครั้ง จัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน เตรียมสื่อ อุปกรณ์ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้เด็กเลือกเรียนรู้ได้เอง, เพิ่มเติมสิ่งที่พ่อแม่เห็นว่าลูกควรได้รู้เพื่อประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตภายภาคหน้า มีการสังเกตแล้วหากิจกรรมมาทำให้เรียนรู้เพื่อปรับปรุงพฤติกรรม ที่ควรจะต้องแก้ไข เป็นต้น

ในการผสมผสานหลักสูตรจากหลายที่ จะเป็นการดึงเอาหลักสูตรจากต่างประเทศ ที่เห็นว่าเหมาะสมมาประยุกต์ใช้ ส่วนหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการนั้น จะใช้ในส่วนที่เป็นวิชาหลัก วิชาบังคับ โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับวัยและตัวเด็ก ด้วยประสงค์ให้ลูกมีพื้นฐานความพร้อม หากต้องกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบเมื่อใดก็สามารถทำได้ เมื่อกกล่าวถึงลักษณะการจัดหลักสูตรและ การเรียนการสอนแบบบ้านเรียนในต่างประเทศ ค่อนข้างจะมีพื้นฐานแนวคิดที่ต่างจากการสอน ในระบบ “โรงเรียน” ทั่วไปอยู่ไม่น้อย นับตั้งแต่วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่มุ่งสร้าง “นักเรียนตลอดชีวิต - นักคิดอิสระ” ไปจนถึงรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (independent study) ค่อนข้างมาก ซึ่งมักจะต่างจากโรงเรียนทั่วไปที่ดูจะเน้นแต่การสร้าง “ผู้รู้” ตามเนื้อหาวิชาหรือทักษะ ที่กำหนดกับการสอนแบบบอกหนังสือที่เน้นบทบาทครูเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบแนวคิด การสอนแบบโฮมสคูลกับโรงเรียนทั่วไป ตามตาราง 1 ดังต่อไปนี้ (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวคิดการสอนแบบโฮมสคูลกับโรงเรียนทั่วไป

องค์ประกอบการสอน	เปรียบเทียบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับโรงเรียน	
	โรงเรียน	โฮมสคูล
1. ลักษณะวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้	สร้าง “ผู้รู้” ให้มีความรู้หรือคุณลักษณะบางอย่างที่พึงประสงค์ของสังคม	สร้าง “นักเรียนรู้” ให้มีไฟและทักษะในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้วยตนเองตลอดชีวิต
2. ลักษณะการสอน	เน้นการ “บอกหนังสือ” บทบาทหลักในฐานะผู้ “ให้” ความรู้ เน้นหนักในการเรียนรู้เกิดขึ้นในสถานการณ์ห้องเรียนเป็นหลัก	เน้นการหาความรู้ด้วยตนเองของเด็ก โดยการจัดสภาพการณ์ ให้เด็กค้นคว้าและแก้ปัญหาด้วยตนเองการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบการสอน	เปรียบเทียบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับโรงเรียน	
	โรงเรียน	โฮมสคูล
3. ลักษณะการจัด ทรัพยากรการเรียนรู้	เน้นทรัพยากรในรูปหนังสือ ตำรา โสตทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นหลัก	เน้นหนังสือ ตำรา โสตทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ควบคู่ไปกับการให้ “ชีวิตจริงประจำวัน” เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ไปด้วย
4. ลักษณะการวัดผล ประเมินผล	เน้นการให้เด็ก “ถูกสอน” ด้วยแบบทดสอบ หรือเครื่องมือ ทดสอบ ความรู้แบบต่าง ๆ ที่ครู หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้จัดขึ้น แรงจูงใจของเด็กในการเรียนรู้ เกิดจากความรู้สึกไม่อยาก “แพ้คนอื่น” มากกว่าความรู้สึก “อยากชนะคนอื่น”	เน้นการ “สอนตนเอง” ด้วยการให้ เด็กมีส่วนสำคัญในการกำหนด เป้าหมายในการเรียนรู้กิจกรรม การเรียนรู้และเกณฑ์บ่งชี้ ความสำเร็จในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กบังเกิด แรงจูงใจในการเรียนรู้จาก “ข้างใน” มากกว่า “ข้างนอก”

อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของพ่อแม่ในการเป็นครูของลูกในรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ค่อนข้างเป็นบทบาทของนักจัดการเรียนรู้ (Learner manager) มากกว่าเป็นนักสอนเหมือนครูทั่ว ๆ ไป เพราะหัวใจสำคัญ คือ การจัดสภาพการณ์ให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความสุขตามความถนัดและความสนใจของตน เพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ที่รักเรียนไปตลอดชีวิต

โดยสรุปแล้ว หลักสูตรที่ครอบครัวนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานนั้นให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของเนื้อหาเป็นตัวตั้ง เน้นการความยืดหยุ่นเพื่อสามารถตอบสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตามสมรรถภาพของผู้เรียนแต่ละคนที่มีความสนใจและความถนัดแตกต่างกันไป ทั้งอาจเริ่มต้นการนำหลักสูตรจากแหล่งต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ หรือปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของครอบครัว จนกลายเป็นหลักสูตรที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวได้ในที่สุด

3.2 วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่ จะยึดหลักให้เป็นธรรมชาติอยู่ในวิถีประจำวันมากที่สุด โดยผสมผสานกับการใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้าช่วยหลายครอบครัวมีการจัดตารางเรียนอยู่บ้าง แต่ไม่ได้เคร่งครัดตายตัวนักโดยที่ วิธีการเรียนรู้ของบุตรโดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เรียนรู้จากประสบการณ์แวดล้อมที่พ่อแม่จัดให้ และลูกค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นหลัก นอกจากนี้ยังเรียนรู้จากการมีครูพิเศษมาสอนเป็นบางสาระรวมทั้งการไปเรียนกับองค์กร/สถาบันที่จัดการสอนต่าง ๆ ด้วย เช่น การเรียน ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์

ศิลปะ ดนตรี กีฬา เป็นต้น สำหรับสาระที่พ่อแม่เป็นผู้สอนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก คือ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

ในที่นี้จะขอกล่าวอ้างถึงกระบวนการเรียนรู้แบบบ้านเรียนที่มาจากประสบการณ์ 10 ปีของครอบครัวสบายใจอันมีคุณค่า ที่ใช้ความพร้อมของปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เหมาะสม พัฒนาความรู้ความเข้าใจ ความถนัด ความสามารถ เป็นผลต่อการสร้างสรรค์พัฒนาการตามศักยภาพ ที่เกิดประโยชน์จริงได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ข) ดังนี้

1. หลักวิธีปฏิบัติของการศึกษาโดยครอบครัวที่สำคัญ คือ “การใช้จิตวิญญาณของความรักและความปรารถนาดีระหว่างพ่อแม่ลูกตามธรรมชาติ สร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ของลูก ให้เติบโตไปด้วยศรัทธาแห่งคุณงามความดีของการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิตครอบครัว” อันเป็นปัจจัยพื้นฐาน สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว นำไปสู่การเตรียมความพร้อมและการปรับสร้างคุณค่า ในกระบวนการเรียนรู้ทุกเรื่องราวของชีวิตตามความเชื่อ ความศรัทธาที่เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต ครอบครัว และเป็นปัจจัยสำคัญที่ดำเนินไปโดยความสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมที่แตกต่างกัน ของลูกหลานและสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่หลากหลาย

2. กระบวนการศึกษาของครอบครัวที่เริ่มต้นเชื่อมโยงทักษะการเรียนรู้ตามความสนใจ ภายในตัวเด็กและสร้างสัมพันธ์ภาพกับวิถีชีวิตของครอบครัวอย่างต่อเนื่อง คือ พลังสร้างสรรค์ ศรัทธา ให้เกิดความรักในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3. เด็ก ๆ เป็นผู้สร้างสรรค์พัฒนาการทางวุฒิภาวะทางปัญญาให้เกิดขึ้น สืบเนื่องจาก แต่ละกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีครอบครัวและสังคมเป็นสิ่งแวดล้อม ที่เกื้อกูลการศึกษาเรียนรู้ตามเหตุปัจจัยที่เหมาะสม

4. เมื่อกระบวนการเรียนรู้สามารถสร้างสรรค์ได้ตามเหตุปัจจัยของชีวิตที่แตกต่าง การบ่มเพาะสร้างฐานการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้จัก เข้าใจและค่อย ๆ พัฒนาศักยภาพ ของตนเอง จึงเป็นโอกาสของการสร้างกระบวนการ เตรียมความพร้อมไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดประสิทธิผล บนพื้นฐานทางศักยภาพที่เป็นจริงของตนเอง

5. กระบวนการฝึกพัฒนาชีวิตอย่างมีดุลยภาพ ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการศึกษา เรียนรู้ทั้งสองด้านต่อเนื่อง คือ เกิดความรู้ด้วยกระบวนการพัฒนาปัญญาด้วยความเข้าใจ พร้อมกับ การปรับสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ ทักษะการเรียนรู้ตามศักยภาพ สร้างพัฒนาการที่เป็นเอกลักษณ์และบุคลิกภาพเฉพาะบุคคล

6. การค้นพบเป้าหมายการเรียนรู้แต่ละขั้นตอนแต่ละห้วงเวลา ได้รับการส่งเสริม ให้พัฒนาจนเกิดศักยภาพเต็มพร้อมแต่ละเรื่องราวไปตามลำดับวันเวลาของวิถีทางที่สมดุลของครอบครัว สร้างคุณค่าของการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการพัฒนาชีวิต

7. การมีโอกาสนำประสบการณ์เรียนรู้ไปศึกษาทำความเข้าใจต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์โดยตรงต่อแนวทางการศึกษาที่เด็ก ๆ สนใจ เป็นการร่วมค้นหาเจตนาธรรมที่ชัดเจน หรือใช้ โอกาสของวันเวลาสานต่อกระบวนการของการเรียนรู้ทักษะพิเศษ หรือร่วมสร้างประสบการณ์เฉพาะ ทางนั้น ๆ ให้พัฒนาต่อเนื่อง

8. กระบวนการพัฒนาตนเองจากฐานการเรียนรู้ภายในใจ เป็นกระบวนการของ การค้นหาวิธีการศึกษา ความถนัด ความสามารถตามศักยภาพของตนเอง เป็นพลังสำคัญของการนำ

ความรู้ความเข้าใจความสามารถตามศักยภาพไปเชื่อมต่อการพัฒนาคุณประโยชน์ของการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม เป็นกระบวนการสร้างพัฒนาการไปสู่การเข้าใจตนเอง การค้นพบความต้องการพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่ตนสนใจ หรือเลือกการพัฒนาการศึกษาไปสู่วิชาชีพในอนาคตที่สอดคล้องกับศักยภาพหรือความสนใจเฉพาะบุคคล

9. ครอบครัวและสังคมมีหน้าที่ร่วมกันในการให้โอกาสพัฒนาต่อยอดกระบวนการเรียนรู้ไปตามแนวทางที่เอื้อประโยชน์ต่อความสำเร็จในเป้าหมายเฉพาะทางของบุคคลในแต่ละช่วงเวลาอย่างเหมาะสม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็ก ๆ ใช้วันเวลาให้เป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อม มีโอกาสปรับพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาประสบการณ์เฉพาะบุคคล หรือการศึกษาต่อเฉพาะทางต่อไป

9.1 การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระบบนั้นหมายถึง ทางเลือกที่เกิดการยอมรับแนวทางการศึกษาต่อในระบบโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง เพื่อประโยชน์ของการเลือกศึกษาให้สอดคล้องกับความสนใจและศักยภาพของลูกหลานที่ได้รับการพัฒนามาแล้วระดับหนึ่ง หรือเป็นหนทางมุ่งไปสู่การศึกษาเฉพาะทางที่เป็นประโยชน์ทางตรงต่อการดำรงชีวิตและวิชาชีพในอนาคต

9.2 การเลือกใช้วิธีพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกฝนประสบการณ์ตรงจากวิชาชีพเฉพาะทางที่สนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมสู่กระบวนการพัฒนาตนเองเพื่อเป้าหมายเฉพาะทางมากขึ้น เป็นแนวทางการฝึกวิชาชีพหรือพัฒนาทักษะเฉพาะทางจากประสบการณ์ตรงและสร้างกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ก็ย่อมเกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้ภายในตัวตนได้อย่างต่อเนื่องตามศักยภาพการเรียนรู้ที่มากขึ้น จนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ตรงในวิชาชีพนั้น ๆ ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเข้าศึกษาต่อในระบบ หรือใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมากำหนดการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเฉพาะทางนั้น

ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้

ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยให้ความสำคัญ และดำเนินการอยู่ตั้งอยู่บนแนวคิดสำคัญ 6 ประการ (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543) ดังนี้

1. ความเคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก
2. การศึกษาในครอบครัวเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครอบครัว
3. เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในความหมายที่ว่า การเรียนรู้เกิดจากเด็กและพัฒนาไปสู่การค้นพบตัวตนที่แท้จริงตามธรรมชาติของเด็ก โดยเด็กจะพัฒนาไปตามความสนใจและความถนัดที่มีอยู่อย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการในด้านอื่น ๆ
4. การเรียนรู้เป็นระบบของการบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ ให้กลมกลืนไปกับทักษะและวิถีชีวิตของเด็ก
5. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง
6. การเรียนรู้ที่แท้จริงสามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต

สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครอบครัวในสังคมไทยนั้น มีความหลากหลายกันไปตามวิถีทางของแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับ

การดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมเสริมทักษะ กิจกรรมเสริมพื้นฐานอาชีพ กิจกรรมพัฒนาสติและสมาธิการเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว โครงการศึกษาร่วมกันเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว โครงการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นเด็กจากครอบครัวเดียวกัน หรือจากกลุ่มครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาร่วมกัน

สอดคล้องกับรายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยโดย (ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ, 2547) ว่าครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินการอยู่เฉพาะในครอบครัวของตน ประสานไปกับการมีกิจกรรมร่วมกับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ เป็นครั้งคราว ในส่วนที่มีการรวมกลุ่มแบบมีการบริหารจัดการอย่างเป็นแบบแผนในสถานที่หนึ่ง ทราบว่าในข้อเท็จจริงมีจำนวนอยู่มากทีเดียว แต่เนื่องจากเกือบทั้งหมดจะไม่ได้ถือว่าตนเป็นครอบครัวบ้านเรียน ดังนั้นจึงมีครอบครัวที่มีการดำเนินการในลักษณะนี้ที่ตอบสนองสอบถามมาเพียง 4 ครอบครัว (ซึ่งได้แก่ครอบครัวที่เข้าร่วมอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ปัญญา กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น และกลุ่มบ้านเรียนดวงตะวัน) สำหรับรูปแบบที่มีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนบางส่วน พบว่า มีจำนวน 4 ครอบครัว

การรวมกลุ่มร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปแบบนาน ๆ ครั้ง ตามโอกาสที่เอื้ออำนวยและความสนใจ แต่ก็มีครอบครัวจำนวนไม่น้อยที่พยายามสร้างโอกาสของการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ครอบครัวที่ระบุว่าไม่เคยเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมการเรียนรู้เลย บอกสาเหตุว่าเป็นเพราะเพิ่งเริ่มต้นจัดการศึกษา อยู่ห่างไกลและลูกอายุยังน้อย การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมโดยส่วนใหญ่เกิดจากกลุ่มครอบครัวที่มีความใกล้ชิดกัน มีความสนใจใกล้เคียงกัน ริเริ่มจัดกันขึ้นเอง การเข้าร่วมกลุ่มค่ายเรียนรู้ของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี และการเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันบ้านเรียนไทย กิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกัน เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ กิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ, กิจกรรมค่าย, การทำจุลสารของกลุ่มเด็ก, การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่มีองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น เป็นต้น

เพื่อให้เห็นเข้าใจแนวการจัดการจัดกิจกรรมชัดเจนมากขึ้น จึงได้นำเสนอลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ของครอบครัวในต่างประเทศ (อมรวิรัช นาคทรพร, 2543) ดังต่อไปนี้

1. ส่วนใหญ่ไม่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน
2. ส่วนใหญ่สอนแต่ลูกของตนเอง
3. ส่วนมากใช้เวลาประมาณ 20 - 30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละประมาณ 5 ชั่วโมง
4. สไตล์การสอนมีหลากหลาย โดยเด็กเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง (Self directed learning)
5. ครอบครัวจำนวนมากมีการจัดกิจกรรม เพื่อเสริมการเรียนรู้ให้ลูกของตนเอง เช่น การไปพิพิธภัณฑ์, การไปทัศนศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น และการร่วมกิจกรรมกับชุมชน
6. ส่วนผู้ใหญ่มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ Home school ในละแวกใกล้เคียง ไปจนถึงระดับชาติ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือกันในส่วนขององค์กรระดับชาติ ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ National home education research Institute และ Home school legal defense of america ซึ่งมีบทบาททั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินการทางกฎหมายตามลำดับ

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้นอกบ้าน

1. พาไปพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ โดยให้เด็กเขียนเล่าสิ่งที่พบเห็น
2. พาไปโบราณสถานให้เด็ก ๆ หาข้อมูลจากหน่วยงานท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัดและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
3. พาไปตามแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศวิทยาต่าง ๆ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล โดยให้เด็กหัดสังเกต และเปรียบเทียบความแตกต่าง
4. พาไปศึกษาชุมชนท้องถิ่นที่มีอาชีพเฉพาะ หรือมีลักษณะเฉพาะที่เด็กกำลังสนใจ สวนสัตว์ หรือสถานที่ท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียง

ตัวอย่างกิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มพ่อแม่ Home school

1. จัดประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ ปัญหา และประสบการณ์
2. ไปทัศนศึกษาร่วมกันหลาย ๆ ครอบครัว
3. จัดวิทยากรมาบรรยายพิเศษให้สมาชิกในกลุ่ม
4. พบปะสังสรรค์ จัดงานปาร์ตี้ เพื่อกระชับความสัมพันธ์
5. จัดงานประจำปีของกลุ่ม
6. จัดนิทรรศการหลักสูตร
7. จัดสัมมนาวิชาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. จัดตั้งห้องสมุดเล็ก ๆ ของกลุ่ม
9. จัดทำหนังสือหรือปฏิทินประจำปี
10. ประสานงานกับหน่วยงานที่ให้บริการทดสอบความรู้ด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้มีแนวคิดสำคัญต่าง ๆ ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัว ซึ่งได้รับสนใจอย่างมากจากครอบครัว รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายภาค ส่วนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย โดยพอจะสรุปได้ 3 แนวคิด คือ วิธีการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการเรียนการสอนโดยการชี้นำตนเอง วิธีการเรียนการสอนตามแนวคิดแบบพหุปัญญา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 วิธีการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองสูงสุด ตามกำลังหรือศักยภาพของแต่ละคน แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และยังมีทักษะพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ อันได้แก่ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ความสามารถทางสมอง ระดับสติปัญญา และการแสดงผลของการเรียนรู้ออกมาในลักษณะที่ต่างกัน จึงควรมีการจัดการที่เหมาะสมในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามเหตุปัจจัยของผู้เรียนแต่ละคน

สำหรับความหมายของสำหรับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาร์ ยินดีสุข (2548) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวการจัดการเรียน

การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะอาด จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้หลากหลายวิธีการสอน หลากหลายแหล่งความรู้ พัฒนาปัญญาได้อย่างหลากหลาย รวมทั้งเน้นการใช้วิธีการวัดผลอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ที่ได้กำหนดลักษณะกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเป็นสำคัญไว้ 9 ประการ คือ

1. มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน
2. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้

ด้วยตนเอง

ในการจัดการเรียนการสอน

4. นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้
5. ฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน
6. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ

กีฬา

ความรับผิดชอบกลุ่มร่วมกัน

7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น และ
8. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนเองและมีความกระตือรือร้น

ในการเรียนรู้

9. ประเมินพัฒนาการผู้เรียนด้วยวิธีการหลากหลายและต่อเนื่อง
- ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงแนวความคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีเจตนารมณ์ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนในชาติให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง นำมาสู่การทำความเข้าใจเรื่องหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือที่รู้จักในชื่อเดิมว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student centered หรือ Child centered) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่รู้จักกันมานานในวงการศึกษไทย แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ เพราะมีความเคยชินจากการที่ได้รับการอบรม สั่งสอนมาด้วยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher centered) มาตลอด เมื่อเป็นครูก็เคยชินกับการจัดการเรียนการสอนแบบเดิมที่เคยรู้จัก จึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเท่าที่ควร แต่ในยุคของการปฏิรูปการศึกษานี้ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ที่ยอมรับว่า บุคคลหรือผู้เรียนมีความแตกต่างกัน และทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครู หรือผู้จัดการเรียนรู้ควรมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน 2) เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และ 3) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ ทุกเวลา

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการบรรยากาศ กิจกรรม สื่อ สถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ผู้จัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องรู้จักผู้เรียนอย่างรอบด้าน และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบ หรือวางแผน การเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียน สำหรับในการจัดกิจกรรมหรือออกแบบการเรียนรู้ อาจทำได้หลายวิธีการ และเทคนิค แต่มีข้อควรคำนึงว่าในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง แต่ละเรื่อง ได้เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่ กล่าวคือ

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้เลือกหรือตัดสินใจในเนื้อหาสาระที่สนใจ เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนหรือไม่
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยได้คิด ได้รวบรวม ความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองหรือไม่

ทศนา แคมมณี (2545) ได้นำเสนอแนวคิดในการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม และสามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนต้นตัว พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้ เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อม แม้จะให้ความรู้ที่ดี ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังจะเห็นได้ว่าถ้าปล่อยให้ผู้เรียนนั่งนาน ๆ ในไม่ช้าผู้เรียนก็จะหลับหรือคิดเรื่องอื่น แต่ถ้าให้เคลื่อนไหวทางกายบ้าง ก็จะทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนต้นตัว และพร้อมที่จะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนจึงควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ทำทลายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไปทำให้ผู้เรียนสนุกที่จะคิด

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (Social participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดความหมายต่อตนเอง โดยกิจกรรมดังกล่าวควรเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง โดยปกติการมีส่วนร่วมทางอารมณ์นี้มักเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำอื่น ๆ อยู่แล้ว เช่น กิจกรรมทางกาย สติปัญญา และสังคม

การจัดการเรียนการสอนทั่วไป เราสามารถออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนได้ตามแนวทางต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมเอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้ (Construct) จากความคิดพื้นฐานที่เชื่อว่าในสมองของผู้เรียนไม่ได้มีแต่ความว่างเปล่า แต่ทุกคนมีประสบการณ์เดิมของตนเอง เมื่อได้รับประสบการณ์ใหม่สมองจะพยายามปรับข้อมูลเดิมที่มีอยู่โดยการต่อเติมเข้าไป ในกรณีที่ข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ไม่มีความขัดแย้งกัน แต่ถ้าขัดแย้งกันก็จะปรับโครงสร้างของข้อมูลเดิม เพื่อให้สามารถรับข้อมูลใหม่ได้ ซึ่งอาจทำให้โครงสร้างของข้อมูลเดิมเปลี่ยนแปลงไป และถ้าผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความรู้ที่สร้างได้นั้นออกมาด้วยคำพูดของตนเองการสร้างความรู้นั้นก็สมบูรณ์ ดังนั้นถ้าผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำตามแนวความคิดนี้ ผู้เรียนก็จะสามารถสร้างความรู้ได้ พฤติกรรมที่ผู้สอนควรออกแบบในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีดังนี้

- 1.1 ให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้เดิม
- 1.2 ให้ผู้เรียนได้รับ/แสวงหา/รวบรวมข้อมูล/ประสบการณ์ต่าง ๆ
- 1.3 ให้ผู้เรียนได้ศึกษาข้อมูล ทำความเข้าใจ และสร้างความหมายข้อมูล/ประสบการณ์ต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการคิดและกระบวนการอื่น ๆ ที่จำเป็น
- 1.4 ให้ผู้เรียนได้สรุปจัดระเบียบ/โครงสร้างความรู้
- 1.5 ให้ผู้เรียนได้แสดงออกในสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในกิจกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ครูสามารถออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในขณะที่ทำให้ความรู้ โดยเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยบอกความรู้โดยตรง ให้ผู้เรียนบันทึกหรือคัดลอกเป็นการใช้คำสั่งและคำถามดำเนินกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำเพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเตรียมสื่อการสอนที่เป็นตัวอย่างเครื่องมือหรือการปฏิบัติงานในลักษณะต่าง ๆ เป็นข้อมูลหรือประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้เข้าใจ ครูอาจชี้แนะข้อมูลที่ควรสังเกต และวิธีการจัดระเบียบโครงสร้างความรู้ ให้เช่น สอนให้เขียนโครงสร้างความรู้เป็นแผนผังที่ตนเองเข้าใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องใด เช่น ให้อธิบายแผนผังความคิดที่ตนเองเขียนขึ้นตามความเข้าใจ หรือให้เล่าถึงสิ่งที่เรียนรู้โดยครูใช้คำถามหรือคำสั่งเป็นสื่อและมีการเสริมแรงอย่างเหมาะสมในภายหลังก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความสนุก และต้องการเรียนรู้อีก

2. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) คือการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กระทำสิ่งต่าง ๆ หรือกระทำบางสิ่งบางอย่างดังต่อไปนี้

- 2.1 ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ การพูดอภิปรายกับเพื่อนกับครู หรือผู้เกี่ยวข้องกับการทำงาน ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลบางอย่างที่ผู้เรียนต้องการได้
- 2.2 ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนสำรวจอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าในบริเวณโรงเรียน
- 2.3 ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนสังเกตการกินอาหารของสัตว์ หรือรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของต้นไม้ชนิดต่าง ๆ
- 2.4 ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสื่อสโตนทัศน์ วัสดุและเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ให้ผู้เรียนไปหาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ หรือให้อ่านใบความรู้ ใบงาน หรือใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเรียน

3. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย (Physical participation) คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวอวัยวะหรือกล้ามเนื้อต่าง ๆ

เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความสนใจของผู้เรียน โดยกล่ามนื้อที่เคลื่อนไหว อาจเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

3.1 กล่ามนื้อมัตยอย เช่น พิมพ์ดีด ร้อยมาลัย พับกระดาษ วาดรูป เย็บผ้า ใช้ไขควง เขียนแบบเรียงตัวหนังสือ ปฏิบัติการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์

3.2 กล่ามนื้อมัตใหญ่ เช่น กิจกรรมย้ายกลุ่ม ย้ายเก้าอี้ จัดโต๊ะ ทูบโลหะ ตอกตะปู ยกของ ก่ออิฐ ฉาบปูน ขุดดิน ฯลฯ

4. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการ คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการจัดการ กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ กระบวนการทำงาน หรือกระบวนการอื่น ๆ โดยครูจัดกิจกรรม สถานการณ์ หรือกำหนดให้ผู้เรียนหาข้อมูล หรือความรู้ โดยใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือ

ผลของการเรียนรู้ นอกจากผู้เรียนจะได้รับรู้ข้อมูลที่ต้องการแล้วยังมีความรู้เกี่ยวกับการใช้กระบวนการเหล่านี้เพื่อหาข้อมูลหรือความรู้อื่น ๆ ได้ด้วยตนเองในโอกาสอื่น ๆ เปรียบเหมือนการให้เครื่องมือในการจับปลากับชาวประมงแทนที่จะเอาปลามาให้ เมื่อชาวประมงมีเครื่องมือจับปลาแล้วย่อมหาปลาหากินเองได้ หรือวางแผนจัดสรรเวลาของการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือได้ลงมือแก้ไขงานบางอย่างในขณะที่ลงมือปฏิบัติงาน ซึ่งต้องใช้การพิจารณาข้อมูลรอบด้าน เพื่อการตัดสินใจ ที่สำคัญ คือ ครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้สรุปขั้นตอนในการทำงาน ผู้เรียนต้องบอกได้ว่าการดำเนินงานนี้เสร็จได้ เขาใช้ขั้นตอนและวิธีการใดบ้าง แต่ละขั้นตอนมีปัญหาและอุปสรรคใด เขาใช้วิธีการใดแก้ปัญหา และได้ผลของการปฏิบัติออกมาอย่างไร พอใจหรือไม่ ถ้ามีการทำงานอย่างนี้อีกในครั้งต่อไปเขาจะปฏิบัติอย่างไร

อีกประเด็นหนึ่ง คือ การใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน ต้องแบ่งหน้าที่การทำงาน สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมทำให้งานชิ้นนั้นสำเร็จ มิใช่ให้ผู้เรียนมานั่งรวมกลุ่มกัน แต่ทำงานแบบต่างคนต่างทำ เพราะผู้เรียนจะได้มีโอกาสรับทราบทบทวนของตนเองในการทำงานร่วมกับคนอื่น ตลอดจนรู้วิธีการจัดระบบระเบียบการทำงานในกลุ่ม เพื่อให้งานกลุ่มบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายต่อนักเรียนจะสามารถใช้กระบวนการกลุ่มนี้ในการทำงานกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ได้

5. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ (Application) คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้กระทำสิ่งต่าง ๆ คือ ได้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ที่หลากหลาย หรือได้ฝึกฝนพฤติกรรมการเรียนรู้จนเกิดความชำนาญ โดยผู้สอนจัดสถานการณ์แบบฝึกหัด หรือโจทย์ปัญหาให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความชำนาญในการที่จะนำเอาความรู้ที่นำมาใช้เป็นประจำในชีวิตจริง การจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญแต่กลับเป็นจุดอ่อนของการจัดการเรียนการสอนของไทยทุกระดับ เพราะมีการปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมการนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากในการเรียนการสอน ผู้เรียนยังขาดการฝึกฝนการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในความจริง

โดยสรุป สารสำคัญของ การปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น เป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ โดยเน้นประโยชน์ที่ผู้เรียน จะได้รับพร้อมทั้งคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้จึงควรเริ่มที่สถานศึกษาทุกแห่ง ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการประกัน คุณภาพภายในผสมผสานอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

3.3.2 วิธีการเรียนการสอนโดยการชี้นำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีความสำคัญสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันที่บุคคลควรพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ การรู้จักเชื่อมโยงความรู้กับการทำงาน และรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ตามสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และทวีความรวดเร็วมากขึ้น ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพิ่งมีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเมื่อสามสิบกว่าปี แนวคิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง วางบนรากฐานความเชื่อทางมนุษยนิยม (Humanistic philosophy) ที่กำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ ที่การพัฒนาตนเอง (ชัยฤทธิ์, 2544) ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นแนวคิดของการเรียนรู้ชนิดหนึ่ง ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life - long learning) ของประชาชนทุกคน

การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง (Self - directed learning: SDL) ความหมาย การเรียนรู้ด้วยตนเอง นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้ สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้แยกแยะ เจาะจง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และ ประเมินผลการเรียนรู้นั้น ๆ

Knowles (1975) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สรุปได้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนคิดริเริ่มการเรียนเอง โดยวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตนกำหนดเป้าหมาย และสื่อการเรียน ติดต่อกับบุคคลอื่น หาแหล่งความรู้เลือกใช้ ยุทธวิธีการเรียนรู้เสริมแผนการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนของตน ซึ่งอาจจะได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

Skager (1977) ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นประสบการณ์ การเรียนรู้ส่วนบุคคล ผู้เรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการวางแผน การบริหาร การจัดการ และการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง และในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม การเรียนที่ร่วมมือกัน

Griffin (1983) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้เฉพาะของบุคคล โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาการเรียนรู้ความสามารถในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลการเรียนรู้ของตน

Brookfield (1984) สรุปการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน ควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนในด้านเนื้อหา และวิธีการเรียน ซึ่งอาจขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การกำหนด และใช้หนังสือประกอบการเรียน หรือบทความต่าง ๆ จากบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเลือกวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุปการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัดมีเป้าหมาย รู้จักแสวงหาแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้จนถึงการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเอง โดยจะดำเนินการด้วยตนเองหรือร่วมมือช่วยเหลือกับผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

วัตถุประสงค์การเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในปัจจุบันที่จะต้องมีส่งเสริมให้บุคคลมีคุณลักษณะของการชี้นำตนเองในการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลมีประสบการณ์ และมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาตลอดชีวิตต่อไป

รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง ดังนี้คือ

1. ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถในการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เจตคติ ฯลฯ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสามารถในการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ โดยจัดการเรียนรู้ เนื้อหาและสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้รายบุคคล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์ของตนมาใช้ในการเรียนรู้ด้วย

2. จัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทตั้งแต่การวางแผน กำหนดเป้าหมาย การเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของตน หรือกลุ่มการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้สื่อการเรียน การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ การใช้แหล่งข้อมูล ตลอดจนจนถึงการประเมินผลการเรียนของตน

3. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกให้มีทักษะและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การบันทึกข้อความ การจัดประเภทหมวดหมู่ การสังเกต การแสวงหา และใช้แหล่งความรู้ เทคโนโลยีและสื่อที่สนับสนุนการเรียน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา กำหนดแนวทางการเรียนรู้ และเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

4. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนต้องเรียนคนเดียว โดยไม่มีชั้นเรียนหรือเพื่อนเรียน ยกเว้นการเรียนแบบรายบุคคล โดยทั่วไปแล้วในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะได้ทำงานร่วมกับเพื่อน กับครู และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น

จึงต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นให้กับผู้เรียน เพื่อให้รู้จักการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะเจตคติที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้

5. พัฒนาทักษะการประเมินตนเอง และการร่วมมือกันประเมินในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประเมินการเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะการประเมิน ให้แก่ผู้เรียน และสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนว่า การประเมินตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระบบประเมินผล รวมทั้งยอมรับผลการประเมินจากผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การประเมินผล หลาย ๆ รูปแบบ

6. จัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน สภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นบริเวณในโรงเรียนจึงต้องจัดให้เป็นแหล่ง ความรู้ที่นักเรียนจะค้นคว้าด้วยตนเองได้ เช่น ศูนย์วิทยากร บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน ฯลฯ รวมทั้งบุคลากร เช่น ครูประจำศูนย์วิทยากร ที่ช่วยอำนวยความสะดวก และแนะนำเมื่อผู้เรียน ต้องการ

ดังนั้น หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง ผู้จัดกิจกรรมต้องศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดให้ผู้เรียนมีส่วนรับผิดชอบในการเรียน พัฒนาทักษะ การเรียนรู้ของผู้เรียน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น พัฒนาทักษะการประเมินตนเอง และ การร่วมมือกันประเมินและจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

ทั้งนี้เมื่อสรุปแล้ว แนวคิดการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเอง มีแนวโน้มที่จะเป็น แนวคิดที่สำคัญของการศึกษาในอนาคต นอกจากนั้นคาดว่าจะจะเป็นแนวคิดที่มีพลังขับเคลื่อนในทางการ การศึกษาผู้ใหญ่ก้าวหน้าอย่างมาก อย่างไรก็ตามควรคำนึงถึงการชี้นำตนเองในการเรียนรู้จะเน้นถึง ความรับผิดชอบของบุคคล และเชื่อในศักยภาพที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่ประสบผลสำเร็จ ผู้อำนวยการความสะดวกต้องมีบทบาทในการร่วมปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิด เป็นแหล่งความรู้ตามที่ต้องการ มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน มีส่วนร่วมในการถ่ายโอนบทบาท การเรียนการสอน และสนับสนุนให้ผู้เรียนคิดอย่างแตกฉาน (Critical thinking)

3.2.3 วิธีการเรียนการสอนตามแนวคิดแบบพหุปัญญา

ทฤษฎีพหุปัญญา

ผู้บุกเบิกแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา คือ การ์ดเนอร์ (Gardner) จากมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด (Harvard university) ในปี ค.ศ. 1983 เขาได้เขียนหนังสือชื่อ “Frames of mind: The theory of multiple intelligences” ซึ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง แนวคิดของการ์ดเนอร์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับ “เชาว์ปัญญา” และกลายเป็นทฤษฎีที่กำลังมีอิทธิพล อย่างกว้างขวางต่อการจัดการศึกษาและงานจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับเชาว์ปัญญา (Intelligences) ที่มีมาตั้งแต่เดิมนั้นจำกัด อยู่ที่ความสามารถทางด้านภาษา ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ และการคิดเชิงตรรกะ หรือ เชิงเหตุผลเป็นหลัก การวัดเชาว์ปัญญาของผู้เรียนจะวัดจากคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบทางสติปัญญา ซึ่งประกอบด้วย การทดสอบความสามารถทั้ง 2 ด้าน ดังกล่าว คะแนนจากการวัดเชาว์ปัญญาจะเป็น

ตัวกำหนดเชาว์ปัญญาของบุคคลนั้นตลอดไป เพราะมีความเชื่อว่า องค์ประกอบ ของเชาว์ปัญญา จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยหรือประสบการณ์มากนัก แต่เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด การ์ดเนอร์ได้นิยามคำว่า “เชาว์ปัญญา” ไว้ว่าหมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อม ต่าง ๆ หรือการสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาเพื่อจะหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ (ทิสนา แชมณี, 2547)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้

ความเชื่อพื้นฐานของการ์ดเนอร์มีที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เชาว์ปัญญาของบุคคลมิได้มีเพียงความสามารถทางภาษาและทางคณิตศาสตร์เท่านั้น แต่มีอยู่อยู่หลากหลายถึง 10 ประเภทด้วยกัน แต่ที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง มี 8 ด้าน โดยด้านที่ 9 และ 10 ซึ่งได้แก่ ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) และด้านจิตนิยม (Existential) ยังไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย เชาว์ปัญญาแต่ละด้านทำให้คนแต่ละคนมีความสามารถ เฉพาะด้านที่แตกต่างไปจากคนอื่น และมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ความสามารถ ที่ผสมผสานกันออกมาทำให้บุคคลแต่ละคนมีแบบแผนซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

2. เชาว์ปัญญาของแต่ละบุคคลจะไม่อยู่คงที่ แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม

3. เชาว์ปัญญาของบุคคล ประกอบด้วยความสามารถ 3 ประการ คือ

3.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพการณ์ต่าง ๆ

3.2 ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพและสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม

3.3 ความสามารถในการตั้งประเด็นปัญหาเพื่อแสวงหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้

โดยเชาว์ปัญญา 8 ด้าน ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ มีดังนี้ (Gardner, 1993)

1. เชาว์ปัญญาด้านภาษา (Linguistic intelligence)

เชาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนที่เรียกว่า “Broca’s Area” เป็นความสามารถระดับสูงของบุคคลในการใช้ภาษาเดิมของตน และอาจจะสามารถใช้ภาษาอื่นได้ด้วย เพื่อแสดงความคิดความรู้สึกของตน สติปัญญาด้านนี้แสดงออกทางความสามารถในการอ่าน การเขียน การพูดอภิปราย การสื่อสารกับผู้อื่น การใช้คำศัพท์ การแสดงออกของความคิด การประพันธ์ การแต่งเรื่อง การเล่าเรื่อง เป็นต้น เชาว์ปัญญาด้านนี้เป็นศักยภาพที่พบมากในนักพูด นักเล่าเรื่อง นิทาน กวี นักการเมือง บรรณาธิการ นักเขียนบทละคร นักหนังสือพิมพ์ นักโต้วาที หนายความ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ใช้ภาษาในการประกอบ และสามารถแสดงถึงความมีเชาว์ปัญญาด้านภาษา อย่างชัดเจน

2. เชาว์ปัญญาด้านคณิตศาสตร์หรือการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical - mathematical intelligence)

เชาว์ปัญญาด้านนี้เป็นความสามารถระดับสูงของบุคคลในการเข้าใจ หลักการของเหตุและผล รวมทั้งการใช้ตัวเลข ปริมาณ และการปฏิบัติการทางคณิตศาสตร์ รวมถึง

ความไวในการเห็นความสัมพันธ์ แบบแผน ตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรม และการคิดที่เป็นเหตุเป็นผล (Cause effect) และการคิดคาดการณ์ (If - then) วิธีการที่ใช้ ได้แก่ การจำแนกประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน สรุป คิดคำนวณ การตั้งสมมติฐาน เป็นต้น เป็นศักยภาพที่พบมากในนักคณิตศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นักบัญชี นักสถิติ นักตรรกศาสตร์

3. เซอร์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial intelligence)

เซอร์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนขวา และแสดงออกมาทางความสามารถระดับสูงในการสร้างภาพ 3 มิติ ของโลกภายนอกขึ้นในจิตใจของตนเอง สามารถมองเห็นพื้นที่ และสามารถปรับปรุงและคิดวิธีการใช้พื้นที่ได้ดี รวมถึงความไวต่อสี เส้น รูปร่าง เนื้อที่ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้ และสามารถแสดงออกเป็นรูปร่างถึงสิ่งที่เห็นและคิดเกี่ยวกับพื้นที่ เป็นศักยภาพที่พบมากใน ผู้นำทาง นักเดินเรือ นักบิน นายพราน นักเล่นหมากรุก ช่างแกะสลัก มองภาพ 3 มิติ สถาปนิกศิลปิน มัณฑนากร และนักประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์

4. เซอร์ปัญญาด้านดนตรี (Musical intelligence)

เซอร์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวา แต่ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งที่แน่นอนได้ บุคคลที่มีสติปัญญาด้านนี้ จะแสดงออกทางความสามารถระดับสูงในด้าน จังหวะ การร้องเพลง การฟังเพลง และดนตรี การแต่งเพลง การเต้น และมีความไวต่อการรับรู้เสียง และจังหวะ ต่างสามารถคิดเป็นดนตรีตลอด จนความสามารถในการเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ ทำนอง รูปแบบ แต่งเพลงเรียนรู้ จังหวะดนตรีได้ดี จำดนตรีได้ง่าย ฝึใจในดนตรีได้อย่างไม่มีวันลืม เป็นศักยภาพ ที่พบในนักดนตรี นักแต่งเพลง นักวิจารณ์ดนตรี และเพลง

5. เซอร์ปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily - kinesthetic intelligence)

เซอร์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนที่เรียกว่าคอร์เท็กซ์ โดยด้านซ้าย ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกขวา และด้านขวาควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกซ้าย บุคคลที่มีสติปัญญาด้านนี้ จะแสดงออกทางความสามารถระดับสูงในการใช้ร่างกายทั้งหมดหรือบางส่วน ของตนแสดงความคิดความรู้สึก ทักษะทางกาย เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส เป็นศักยภาพที่พบมาก ในนักแสดง นักกีฬา นักแสดงท่าใบ้ นาฏกร นักฟิสิกส์ รวมถึงผู้ใช้ ความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น ช่างปั้น ช่างแกะสลัก และศัลยแพทย์

6. เซอร์ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal intelligence)

เซอร์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนหน้า ความสามารถที่แสดงออกทางด้านนี้เห็นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่น การเข้าใจและเคารพผู้อื่น การแก้ปัญหา ความขัดแย้ง และการจัดระเบียบ ผู้มีความสามารถทางด้านนี้มีมักเป็นผู้มีความไวต่อความรู้สึก สามารถเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่น ชอบการสังเกตน้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง และสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ให้ความสำคัญกับบุคคลอื่น มีความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น สามารถสื่อสาร ลดการขัดแย้ง ทำให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มปฏิบัติตาม เป็นศักยภาพที่พบมากในนักประชาสัมพันธ์ โฆษก พิธีกร นักสื่อบุคคล ผู้สอน แพทย์ พยาบาล นักการตลาด

7. เซอร์ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence)

เซอร์ปัญญาที่มีความสามารถระดับสูงในการรู้จักตนเอง เข้าใจในอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิดของตนได้ดี รู้จักตนเองตามความเป็นจริงเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็งในเรื่องใด ๆ มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตน สามารถฝึกฝนตนเองได้ สนใจติดตามสิ่งที่ตนเองสนใจเป็นพิเศษ ชอบทำงานคนเดียว ชอบคิดฝันหมกมุ่นกับความรู้สึก ความคิดของตน มีแรงบันดาลใจที่จะแสวงหาความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตนเองสนใจอย่างสร้างสรรค์ สติปัญญาทางด้านนี้มักเกิดร่วมกับสติปัญญาด้านอื่น มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเซอร์ปัญญา อย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป เป็นศักยภาพที่พบมากในผู้นำทางศาสนา นักจิตวิทยา

8. เซอร์ปัญญาด้านความเข้าใจสภาพธรรมชาติ (Naturalist intelligence)

เซอร์ปัญญาด้านนี้เป็นความสามารถในการรู้จักธรรมชาติของพืชและสัตว์ สามารถแยกแยะจัดจำแนกประเภทพืชและสัตว์ มีความไวในการเข้าใจลักษณะอื่น ๆ ของธรรมชาติ สภาพของสิ่งแวดล้อม ก้อนเมฆ ความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สัตว์และสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิต รักธรรมชาติ ชอบศึกษาชีวิตสัตว์ ฟังและแยกเสียงสัตว์ได้ เป็นศักยภาพที่พบมากใน นักพฤกษศาสตร์ นักสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางวิทยาศาสตร์

เนื่องจากเซอร์ปัญญาแต่ละด้านถูกควบคุมโดยสมองส่วนต่าง ๆ กัน ดังนั้น หากสมองส่วนใดถูกทำลาย ความสามารถในด้านที่สมองส่วนนั้นควบคุมก็จะได้รับความกระทบกระเทือน หรือเสียไปด้วย สำหรับสมองส่วนที่ไม่ถูกทำลาย ความสามารถในส่วนที่สมองนั้นควบคุมก็จะยังเป็นปกติ อย่างไรก็ตาม เซอร์ปัญญาแต่ละด้านไม่ได้ทำงานแยกจากกัน แต่มักจะทำงานในลักษณะผสมผสานกันไป แล้วแต่กิจกรรมที่ทำอยู่ว่าต้องการสติปัญญาด้านหนึ่งด้านใดบ้าง การ์ดเนอร์ เชื่อว่า ในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้จะดูเหมือนว่าใช้เซอร์ปัญญาด้านหนึ่งด้านใดอย่างชัดเจน แต่แท้จริงแล้วต้องอาศัยเซอร์ปัญญาหลาย ๆ ด้านผสมผสานกัน เช่น นักร้องนักดนตรีที่ประสบความสำเร็จ แม้จะดูเหมือนว่าต้องอาศัยเซอร์ปัญญาด้านดนตรี แต่จริง ๆ แล้ว การประสบความสำเร็จ ยังอาจต้องอาศัยเซอร์ปัญญาด้านการสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านภาษา และด้านการเข้าใจตนเองด้วย เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว วิธีการเรียนการสอนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ครอบครัวจึงต้องร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน และต้องรู้จักพลิกแพลงการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

3.3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

ส่วนที่หนึ่งที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ สื่อการเรียนรู้อันจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงและเข้าใจความรู้นั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพอจะสรุปความหมายของสื่อการศึกษา หรือสื่อการเรียนการสอน ซึ่งแตกต่างกันไปตามการใช้ของผู้เขียนแต่ละท่าน (กิตานันท์ มลิทอง, 2548; สำนักพัฒนาเทคนิคศึกษา, ม.ป.ป.) โดยหมายถึง สื่อ (medium, pl. media) เป็นคำมาจากภาษาละตินว่า “ระหว่าง” (Betaween) สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลสารสนเทศ หรือเป็นตัวกลางข้อมูลส่งผ่านจากผู้ส่งหรือแหล่งส่งไปยังผู้รับ เพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้

ตรงตามวัตถุประสงค์ อาจเป็นสื่อที่ให้สารสนเทศในตัวเอง หรืออาจเป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ในการนำเสนอ การเรียนการสอนในชั้นเรียน การบริการสารสนเทศในห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง เทคนิค วิธีการ ให้ทันกับความก้าวหน้าและวิทยาการของโลก ผู้เรียน อาศัยสื่อเพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้าตัวตนเองได้ เป็นเครื่องเสริมให้สามารถรับรู้ได้ทัดเทียมกับผู้อื่น เพิ่มทักษะ การศึกษา และสามารถสนองตอบต่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างของผู้สอนและผู้เรียน สื่อหรือวัสดุสื่อ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed media) หรือสื่อพิมพ์
2. สื่อที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ (Nonprinted media) หรือสื่อไม่พิมพ์ แบ่งได้กว้าง ๆ คือ
  - 2.1 สื่อโสตทัศน์ (Audio - visual media) หมายถึง สื่อที่ให้สารสนเทศด้วยการฟัง และการมองเห็น
  - 2.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic media) หมายถึง สื่อที่ต้องใช้ร่วมกับ

คอมพิวเตอร์

ในทางการศึกษามีคำที่มีความหมายแนวเดียวกันนี้ ซึ่งแตกต่างกันไปตามผู้ใช้ หรือลักษณะการนำไปใช้ เช่น ในการเล่าเรียน เมื่อผู้สอนนำสื่อมาใช้ประกอบการสอนเรียกว่า “สื่อการสอน” (Instructional media or teaching media) และเมื่อนำมาให้ผู้เรียนใช้เรียกว่า “สื่อการเรียนรู้” โดยเรียกรวมกันว่า “สื่อการเรียนการสอน” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “สื่อการสอน” หรือ “สื่อการศึกษา” (Educational media) อันหมายถึง สิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภูมิ รูปภาพ ฯลฯ ซึ่งเป็นวัสดุบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือเป็นอุปกรณ์เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้เทคโนโลยี การศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางทำให้การสอนส่งไปถึงผู้เรียน สอดคล้องกับ Rao (2007) ที่กล่าวถึงการนำสื่อมาใช้อย่างเป็นระบบเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษา ทั้งเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียน เป็นต้น สื่อการสอนจึงถือว่ามีบทบาทมาก ในการเรียนการสอนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความหมายของเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ในการใช้สื่อการสอนนั้นผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะคุณสมบัติ ของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอน และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียน โดยต้องการวางแผนอย่างเป็นระบบในการใช้สื่อด้วย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อโสตทัศน์

เป็นสื่อที่นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มของสื่อการเรียนการสอน โดยเป็นสื่อที่บรรจุหรือถ่ายทอด ข้อมูลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยการได้ยินเสียงและเห็นภาพ สื่อที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม เช่น หนังสือ ตำราเรียน ภาพ ของจริง ของจำลอง จะเป็นสื่อที่บรรจุเนื้อหาในตัวเอง ต่อมามีการใช้เทคโนโลยี ในการประดิษฐ์อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาและเนื้อหาและวัสดุที่ใช้กับอุปกรณ์ เหล่านี้ โรเบิร์ต อี. เดอ คีฟเฟอร์ (Robert E. de Kieffer) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็น 2 ประเภท

ตามลักษณะที่ใช้สื่อความหมายทางเสียงและภาพรวมเรียกว่า “สื่อโสตทัศน” (Audiovisual materials) ในปัจจุบันมีสื่อโสตเพิ่มขึ้นมากจากที่ เดอ คีฟเฟอร์ ได้กล่าวไว้ทั้ง 3 ประเภท ในที่นี้จึงขอยกตัวอย่างสื่อใหม่รวมไปในแต่ละประเภท ดังนี้

1. สื่อไม่ใช่เครื่องฉาย (Nonprojected materials) เป็นสื่อที่ใช้การทางทัศน โดยไม่ต้องใช้เครื่องฉายร่วมด้วย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่สื่อภาพ (Illustrative materials) เป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหา เช่น ภาพกราฟิก กราฟ แผนที่ ของจริง ของจำลอง กระดานสาธิต (Demonstration boards) ใช้ในการนำเสนอเนื้อหา เช่น กระดานชอล์ก กระดานนิเทศ กระดานแม่เหล็ก กระดานผ้าสาหลี ฯลฯ และกิจกรรม (Activites)
2. สื่อเครื่องฉาย (Projected and equipment) เป็นวัสดุและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการสื่อสารด้วยภาพหรือทั้งภาพทั้งเสียง อุปกรณ์มีทั้งแบบฉายตรงและฉายอ้อม เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาจากวัสดุแต่ละประเภทที่ใช้เฉพาะอุปกรณ์นั้น เพื่อให้เป็นภาพปรากฏขึ้นบนจอ เช่น เครื่องฉายข้ามศีรษะใช้กับแผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ ใช้กับแผ่นฟิล์มสไลด์ หรือให้ทั้งภาพและเสียง เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ฟิล์ม เครื่องเล่นวีซีดีใช้กับวีซีดีและดีวีดี เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจรวมเครื่องถ่ายทอดสัญญาณ คือ เครื่องแอลซีดีที่ใช้ถ่ายทอดสัญญาณจากคอมพิวเตอร์ หรือเครื่องเล่นวีซีดี เข้าไว้ในเครื่องด้วย เพื่อนำสัญญาณภาพจากอุปกรณ์เหล่านั้นขึ้นจอภาพ
3. สื่อเสียง (Audio materials and equipment) เป็นวัสดุและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการสื่อสารด้วยเสียง อุปกรณ์เครื่องเสียงจะใช้ถ่ายทอดเนื้อหาจากวัสดุแต่ละประเภทที่ใช้เฉพาะกับอุปกรณ์นั้นเพื่อเป็นเสียงให้ได้ยิน เช่น เครื่องเล่นซีดีใช้กับแผ่นซีดี เครื่องเล่น/บันทึกเทปใช้กับเทปเสียง หรืออาจเป็นอุปกรณ์ในการถ่ายทอดสัญญาณเสียง ดังเช่นวิทยุที่รับสัญญาณเสียงจากแหล่งส่ง โดยไม่ต้องใช้วัสดุใดๆในการนำเสนอเสียง

สื่อแบ่งตามประสบการณ์การเรียนรู้

“กรวยประสบการณ์” (Cone of experientess) โดยแบ่งเป็นขั้นตอนตามภาพประกอบที่ 2 ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรง โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากของจริง เช่น การจับต้อง และการเห็น เป็นต้น
2. ประสบการณ์รอง เป็นการเรียนโดยให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด ซึ่งอาจเป็นการจำลองก็ได้
3. ประสบการณ์นาฏกรรมหรือการแสดง เป็นการแสดงบทบาทสมมติหรือการแสดงละคร เนื่องจากข้อจำกัดด้วยยุคสมัยเวลา และสถานที่ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เป็นต้น
4. การสาธิต เป็นการแสดงหรือการทำเพื่อประกอบคำอธิบายเพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนของการกระทำนั้น
5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ภายนอกสถานที่เรียน อาจเป็นการเยี่ยมชมสถานที่ การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

6. นิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้สาระประโยชน์แก่ผู้ชม โดยการนำประสบการณ์หลายอย่างผสมผสานกันมากที่สุด
7. โทรทัศน์ โดยใช้ทั้งโทรทัศน์การศึกษาและโทรทัศน์การสอนเพื่อให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียนหรือผู้ชมที่อยู่ในห้องเรียนหรืออยู่ทางบ้าน
8. ภาพยนตร์ เป็นภาพที่บันทึกเรื่องราวลงบนฟิล์มเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทั้งภาพและเสียงโดยใช้ประสาทตาและหู
9. การบันทึกเสียง วิทยุ ภาพนิ่ง อาจเป็นทั้งในรูปของแผ่นเสียง เทปบันทึกเสียง วิทยุ รูปภาพ สไลด์ ข้อมูลที่อยู่ในชั้นนี้จะให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน ที่ถึงแม้จะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ก็จะสามารถเข้าใจเนื้อหาได้
10. ทัศนสัญลักษณ์ เช่น แผนที่ แผนภูมิ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งของต่าง ๆ
11. วจนสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวหนังสือในภาษาเขียน และเสียงพูดของคนในภาษาพูด การใช้กรวยประสบการณ์ของเดลจะเริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์หรือการกระทำจริง เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงเรียนรู้โดยการเฝ้าสังเกตในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นขั้นต่อไปของการได้รับประสบการณ์รอง ต่อจากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้ด้วยการรับประสบการณ์โดยผ่านสื่อต่าง ๆ และท้ายที่สุดเป็นการให้ผู้เรียนเรียนจากสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ภาพประกอบที่ 2 กรวยประสบการณ์

คุณค่าของสื่อการสอน

สื่อการสอนนับว่าเป็นสื่อสำคัญในการเรียนรู้เนื่องจากเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาจากผู้สอนไปยังผู้เรียน หรือเป็นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นสื่อการสอนจึงนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งกับผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

สื่อกับผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญและคุณค่าต่อผู้เรียน ดังนี้

1. เป็นสิ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยุ่งยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น และช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว
2. สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียนทำให้เกิดความรู้สนุกสนานและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายการเรียน
3. การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน หากเป็นเรื่องของนามธรรมและยากต่อความเข้าใจ และช่วยให้เกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียน
4. สื่อช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วย
5. สร้างเสริมลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากการใช้สื่อเหล่านี้
6. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการศึกษารายบุคคล

แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เราจึงควรทราบความหมายของแหล่งเรียนรู้เพื่อความเข้าใจอันจะนำไปสู่การเลือกสรรไปใช้ในการปฏิบัติ แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2543) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับและถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ จากความหมายของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง ประสบการณ์ แหล่งข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งความรู้วิทยาการต่าง ๆ ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้เป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติระหว่างหรือหลังการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ และสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นั้น ผู้จัดกิจกรรมหรือผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่จะนำมาออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ ซึ่งต้องรู้ว่าแหล่งเรียนรู้นั้น ถูกจัดอยู่ในประเภทใด มีองค์ความรู้เกี่ยวกับ

เรื่องอะไรบ้าง และมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอย่างไร ตลอดจนจุดเน้น หรือกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง และมีเนื้อหาสาระอะไรที่ต้องการเน้นให้ผู้เข้าใช้บริการทราบหรือเรียนรู้ ซึ่งผู้ออกแบบกิจกรรมต้องเข้าใจในเรื่องนี้ เนื่องจากองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้อาจมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในหลักสูตร ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์และมีความหมายต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยเติมเต็มความรู้ หรือการขยายความรู้ความเข้าใจให้ผู้เรียนหรือเสริมทักษะทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ในตัวผู้เรียนต่อไป ฉะนั้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ลักษณะ ประโยชน์ รูปแบบ และขั้นตอน ตลอดจนหลักในการสร้างหรือออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ ความหมาย และความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนได้มีการฝึกเสริมทักษะในการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ ซึ่งในที่นี้หมายถึง การทำกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่กิจกรรมการเรียนรู้ มักจะมีอยู่ทำยบเรียนซึ่งในบางครั้งกิจกรรมการเรียนรู้จะมีลักษณะเป็นแบบฝึกหัดให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติหรือเป็นใบงานให้ผู้เรียนปฏิบัติระหว่างเรียนรู้ หรือหลังการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมแบบการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อผู้เรียน เพราะการทำกิจกรรมจะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ชัดเจนขึ้นกว้างขวางขึ้น ทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ (สมชาย ลีดิรัตน์อัคร์, 2551)

การจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องดำเนินการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้แหล่งการเรียนรู้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 24 ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรม เนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
5. การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนนอกจากมาตรา 24 ที่ให้ ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแหล่งสถานศึกษาแล้ว ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มาตรา 47 กำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐาน การศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 18 ได้กำหนดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ของแหล่งการเรียนรู้หรือสถานศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติ และสนองความต้องการของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษา หาความรู้และแสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 9 มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนและมีความ – กระตือรือร้นในการไปเรียน

โดยสรุปแล้ว ในที่นี้กล่าวถึงด้านการศึกษา สื่อ หมายถึง วัสดุหรือสิ่งที่ช่วยเชื่อมโยง และนำเสนอความรู้จากผู้ส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยทั้งสื่อและแหล่งเรียนรู้นั้นถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่จะสามารถช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ สร้างความเพลิดเพลินกับ การเรียนรู้ ช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เข้าถึงได้ด้วยตนเองเพื่อเท่าทัน การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในสังคมโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

3.4 การวัดประเมินผล

เพื่อที่จะตระหนักว่าบุตรเกิดการเรียนรู้หรือไม่ ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว จะประเมินโดยตั้งอยู่บนหลักความคิดที่สำคัญ คือ การแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริง เป็นรายบุคคล เพื่อให้เด็กได้ค้นพบวิถีทางพัฒนาตนเอง โดยมีวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เน้นการประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic assessment)

ความหมายของการประเมินจากสภาพจริง

การประเมินสภาพจริง หมายถึง การประเมินสิ่งที่นักเรียน ได้แสดงความสามารถ ในการใช้ทักษะการคิด และความรู้เพื่อแก้ปัญหาซึ่งในการประเมินจะใช้กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษา ถึงผลกระทบต่อเด็กเหล่านั้น ไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะ การคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริง (กรมวิชาการ, 2539) เป็นการประเมินการกระทำ การแสดงออกในด้านหลาย ๆ ด้านของนักเรียน ตามสภาพจริง ทั้งในและนอกชั้นเรียน หรือสถานที่อื่น ๆ (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544) เป็นการประเมินที่ผู้เรียน โดยใช้เรื่องราว เหตุการณ์สภาพจริง หรือคล้ายจริงที่ประสบในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออก ลงมือกระทำ หรือผลิตจากกระบวนการทำงาน ตามที่คาดหวังและผลผลิตที่มีคุณภาพ จะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2543) สรุปได้ว่า การประเมินผล ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการประเมินผลที่มุ่งเน้นพัฒนาการในตัวเด็กตามสภาพ ที่เป็นจริง โดยใช้กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูล จากงานและวิธีการที่นักเรียน ทำเพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อเด็กเหล่านั้น และเป็นกระบวนการ ตัดสินว่านักเรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

ลักษณะของการประเมินตามสภาพจริง

Burke, Fogarty and Belgrad (1994 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542) กล่าวถึงลักษณะของการประเมินตามสภาพจริงไว้ดังนี้

1. งานที่ปฏิบัติเป็นงานที่มีความหมาย งานที่ให้นักเรียนปฏิบัติต้องเป็นงาน ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในชีวิตประจำวัน เป็นเหตุการณ์จริงมากกว่ากิจกรรมจำลองขึ้น เพื่อใช้ในการทดสอบ
2. เป็นการประเมินรอบด้านด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นการประเมินนักเรียน ทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะนิสัย โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาการของนักเรียน เน้นให้นักเรียนตอบสนองด้วยการแสดง สร้างสรรค์ ผลิตหรือทำงาน ในการประเมินต้องประเมินหลาย ๆ ครั้ง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม เน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าการประเมินความรู้
3. ผลผลิตมีคุณภาพนักเรียนจะมีการประเมินตนเองตลอดเวลา และพยายามแก้ไข จุดด้อยของตนเอง จนกระทั่งได้ผลงานที่ผลิตขึ้นอย่างมีคุณภาพ นักเรียนเกิดความพึงพอใจในผลงาน ของตนเอง มีการแสดงผลงานของนักเรียนต่อสาธารณชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เรียนรู้และชื่นชม จากการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน นักเรียนมีโอกาสเลือกปฏิบัติงานได้ตามความพึงพอใจ นอกจากนั้น ยังจำเป็นต้องมีมาตรฐานของงาน หรือสภาพความสำเร็จของงานที่เกิดจากการกำหนดร่วมกันระหว่าง ครู นักเรียน และอาจารย์ผู้ปกครองด้วย มาตรฐานหรือความสำเร็จดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ช่วยบ่งบอก ว่างานของนักเรียนมีคุณภาพระดับใด
4. ใช้ทักษะการคิดที่ซับซ้อน ต้องพยายามให้นักเรียนแสดงออก หรือผลิตผลงานขึ้นมา ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินทางเลือก ลงมือกระทำ ตลอดจนการใช้ ทักษะการแก้ปัญหาเมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้น
5. มีปฏิสัมพันธ์ทางบวกนักเรียนต้องไม่รู้สึกเครียดหรือเบื่อหน่ายต่อการประเมิน ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ต้องเกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันในการประเมิน และการใช้ผลการประเมิน มาแก้ไขปรับปรุงนักเรียน
6. งานและมาตรฐานต้องชัดเจน งานและกิจกรรมที่จะให้นักเรียนปฏิบัติต้องมีขอบเขต ที่ชัดเจน สอดคล้องกับจุดหมายหรือสภาพที่คาดหวังที่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว
7. มีการสะท้อนตนเองต้องมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น หรือเหตุผลต่อการแสดงออก การกระทำ หรือผลงานของตนเองว่า ทำไม่ถึงปฏิบัติ ไม่ปฏิบัติ ทำไม่ถึงชอบ ทำไม่ถึงไม่ชอบ
8. มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนได้ตอบสนอง ต้องเป็นปัญหา ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน พฤติกรรมที่ประเมินต้องเป็นพฤติกรรมที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ดังนั้นผู้ปกครองนักเรียนจึงนับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งในการประเมินตามสภาพจริง
9. เป็นการประเมินอย่างต่อเนื่องต้องประเมินนักเรียนตลอดเวลาและทุกสถานที่ อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริง เห็นพัฒนาการ ค้นพบจุดเด่น จุดด้อยของนักเรียน
10. เป็นการบูรณาการความรู้งานที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัตินั้น ควรเป็นงานที่ต้องใช้ ความรู้ความสามารถ และทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้ในสหสาขาวิชา

ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีแนวทางของการวัดและประเมินผล โดยให้การสังเกต และบันทึกพัฒนาการเป็นหลัก ประกอบกับจัดให้มีการทดสอบด้วยเครื่องมือ (ส่วนใหญ่ คือ แบบฝึกหัด) ในระยะเวลาตามความเหมาะสมและการเข้าร่วมในการทดสอบของสถานศึกษา (แม้จะมีผู้ระบุตัวเด็กนี้ มาเพียง 9 ครอบครัว แต่ในข้อเท็จจริงครอบครัวบ้านเรียนในขณะนี้ต้องลงทะเบียนอยู่กับสถานศึกษา จึงทุกครอบครัวจะต้องไปร่วมในการทดสอบกับสถานศึกษาที่ลงทะเบียนด้วย ซึ่งได้แก่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์และกศน.

รายละเอียดเพิ่มเติมที่สำคัญ ได้แก่ การสังเกตที่เป็นแนวทางสำคัญของการประเมินผล เกิดขึ้นอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันปกติ, จากการพูดคุยจากคำพูดคำถามจากพฤติกรรม การเล่น การตอบรับ กับสถานการณ์ที่เผชิญ รับฟังเสียงสะท้อนจากเพื่อนของลูก, ประกอบกับการติดตามดูผลงานจากการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่เด็กทำขึ้น ประเภทภาพวาด บันทึก แบบฝึกหัด, มีหนึ่งครอบครัวบอกว่า ลูกชอบที่จะชวนแม่ให้สร้างแบบฝึกหัดทดสอบตัวเขาเสมอ ๆ และอีกหนึ่งครอบครัวขอให้เพื่อนที่เป็น อาจารย์มหาวิทยาลัยมาช่วยสังเกต และประเมินในบางกิจกรรมที่จัดให้กับลูกด้วย

นอกจากนี้จากแนวทางการประเมินผลของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเน้น การประเมินจากสภาพจริงสามารถทำได้หลายรูปแบบ (อมรวิรัช นาคทรพร, 2543; ยุทธชัย เฉลิมชัย, 2543) ดังนี้

1. การใช้แบบสอบถามมาตรฐาน หรือการใช้แบบทดสอบต่าง ๆ อันเป็นแนวทางดั้งเดิม ยังคงใช้ได้ แต่อาจจะปรับเปลี่ยนเป็นการทดสอบโดยให้เด็กเขียนอธิบายสิ่งต่าง ๆ เพราะนอกจากจะวัด ความรู้ได้เหมือนแบบทดสอบปรนัยทั่วไปแล้ว ยังสามารถวัดการใช้ภาษาและระบบการคิดของเด็กด้วย
2. การใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) แฟ้มสะสมงานเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ ในการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กที่ตรงกับสภาพจริง การประเมินโดยแฟ้มสะสมงาน เป็นการประเมิน ที่เด็กแสดง กระทำผลิตหรือสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง หลักการสำคัญของการทำแฟ้มสะสมงาน ที่สำคัญ คือ การทำหลักฐานการสอนการเรียนรู้ไว้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกแง่มุมให้มากที่สุด ดังนั้น เนื้อในของแฟ้มสะสมงานจึงอาจประกอบด้วยเอกสารหลักฐานที่หลากหลาย นับตั้งแต่แผนการสอน ผลการสอบวัดความรู้ ภาพถ่าย ภาพวาด วิดีทัศน์ที่ถ่ายขณะเรียน หลักฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ตัวอย่างการบ้าน หรือเรียงความของเด็ก บันทึกการสัมภาษณ์เด็ก กระดาษร่างเค้าโครงรายงาน ที่เด็กทำ แบบทดสอบพร้อมคะแนน แบบประเมินตนเองของเด็ก เป็นต้น
3. รายงานความก้าวหน้า (Progress report) เป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่นักวิชาการ หลายคนพยายามส่งเสริมให้พ่อแม่ใช้ โดยเชื่อว่าการเขียนบันทึกเกี่ยวกับการเรียนรู้ของลูกในแต่ละวัน หรือแต่ละสัปดาห์ ทำให้เห็นภาพเกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก การเขียนรายงาน ความก้าวหน้า อาจทำได้โดยการเขียนง่าย ๆ ในลักษณะเชิงบรรยาย ไปจนถึงการบันทึกเชิงประเมินผล
4. การประเมินภาคปฏิบัติเป็นการทดสอบความสามารถในการทำงานของเด็ก ภายใต้อาณัติและเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพจริงมากที่สุด การประเมินภาคปฏิบัติ สามารถ ประเมินได้ 3 ลักษณะ คือ ประเมินกระบวนการ ประเมินผลผลิต และประเมินทั้งกระบวนการ และ ผลผลิตผสมผสานกัน ลักษณะสำคัญของการประเมินภาคปฏิบัติ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของ การวัดอย่างชัดเจน มีการกำหนดวิธีการทำงาน กำหนดความสำเร็จของงาน มีคำสั่งควบคุมสถานการณ์ ในการปฏิบัติงาน มีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน และมีการประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของ

การปฏิบัติงานกระบวนการประเมินภาคปฏิบัติพ่อแม่ ผู้ปกครอง สามารถค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติของลูกด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสืบค้น การสังเกตการวิเคราะห์ และการทดสอบ

จะเห็นได้ว่าโดยลักษณะหลักฐานการเรียนรู้ที่สามารถบรรจุอยู่ในแฟ้มสะสมของเด็กแต่ละคนที่พ่อแม่ต้องใส่ใจกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ลูกทำค่อนข้างมาก โดยที่กิจกรรมที่ดำเนินไปในแต่ละวันไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดก็สามารถสะท้อนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนได้ทั้งสิ้น และที่สำคัญ คือ ต่างจากการประเมินผลดั้งเดิมที่มักจะเน้นแต่ผลสัมฤทธิ์ของเด็กเท่านั้น

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างการประเมินผลโดยทดสอบกับการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

แบบทดสอบ	แฟ้มสะสม
1. เกิดขึ้นตามระบบเวลาที่กำหนด ไม่เป็นธรรมชาติ	1. เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการเรียนรู้โดยธรรมชาติของเด็ก
2. ให้ข้อมูลเชิงสรุปเกี่ยวกับความสามารถของเด็ก	2. ให้ข้อมูลเชิง “พัฒนา” เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจุดเด่นจุดอ่อนของเด็กแต่ละคน
3. ไม่ได้ให้ข้อมูลที่จะช่วยในการวินิจฉัย หรืออ่านเด็กแต่ละคน	3. ให้ข้อมูลที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนหลากหลาย เพื่อความเข้าใจเด็กแต่ละคน
4. มุ่งจัดอันดับเด็ก	4. เน้นความเข้าใจเด็กแต่ละคนมากกว่าการจัดอันดับเด็ก
5. เป็นการวัดผลครั้งเดียวในช่วงเวลาสั้น ๆ ในเทคนิควิธีการเดียว	5. เป็นการวัดผลต่อเนื่องที่เปิดโอกาสให้ใช้วิธีการที่หลากหลาย
6. อาจวัดในสิ่งที่มีได้มีความหมายแต่อย่างใดกับเด็กหรือไม่ใช่สิ่งที่เด็กสนใจ	6. มุ่งวัดในสิ่งที่เป็นเนื้อแท้ของเด็กแต่ละคนโดยมีฐานอยู่บนสิ่งที่เด็กสนใจหรือมีความหมายต่อเด็ก
7. ให้เด็กสนองตอบโดยใช้ความรู้เฉพาะเป็นเรื่อง ๆ ที่ตรงต่อแบบทดสอบนั้น ๆ	7. ให้เด็ก “สะท้อน” ความรู้ที่เปิดโอกาสให้สำหรับการผสมผสานความรู้หลาย ๆ ด้าน
8. เป็นประโยชน์ต่อพ่อแม่ค่อนข้างน้อยในการใช้เป็นข้อมูลเพื่อช่วยเหลือบุตรตนเอง	8. ให้ข้อมูลที่ลึกซึ้งที่อาจช่วยให้พ่อแม่เข้าใจบุตรของตนมากขึ้น
9. ไม่เอื้อต่อการเปิดประเด็นสนทนาระหว่างครู - พ่อแม่ - นักเรียน	9. เอื้อต่อการเปิดการสนทนาที่มีคุณค่าระหว่าง ครู - พ่อแม่ - นักเรียน
10. ส่งเสริมแนวคิดที่ให้ครูและหลักสูตรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้	10. ส่งเสริมแนวคิดให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

โดยสรุปแล้ว การประเมินผลของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นวิธีการเพื่อให้ทราบคุณลักษณะของผู้เรียนว่าได้เป็นไปตามที่ครอบครัวต้องการ หรือคาดหวังมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานการประเมินผลจากสภาพจริง โดยใช้กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง ให้ความสำคัญกับพัฒนาการและกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ เทคนิคการวัดประเมินผลจึงมีค่อนข้างหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน และวิธีการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว ซึ่งผู้ประเมินที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะเป็นคุณพ่อ คุณแม่ ผู้ปกครอง รวมถึงตัวผู้เรียนเองด้วยเช่นกัน

3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย

ในที่นี้ อาจสรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้ (ยุทธชัย เฉลิมชัยและอุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543; ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

3.5.1 ด้านตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ได้แก่ การขาดความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง อาจเป็นเพราะเริ่มต้นจากแรงกดดัน หรือความจำเป็นมากกว่าความพร้อมทางความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง ความผิดพลาด ไม่มั่นใจ และเป็นกังวลอยู่เสมอว่ากำลังทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความเคยชินกับกรอบความคิดแบบเดิม ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระตามความสนใจของลูก การใช้อารมณ์ใช้ฐานที่เหนือกว่าบีบบังคับเด็กโดยไม่ตั้งใจ ความเกือเขินรู้สึกที่ตนเองไม่ถนัดในการทำหน้าที่ครู ความรู้สึกที่ลูกลูกยังเด็ก ทำให้ขาดความเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแท้จริงในศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก ภาระงานของพ่อแม่ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนรู้อย่างที่ตั้งใจไว้ ขาดข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ประสบการณ์การจัดการเรียนรู้แบบนี้ ทำให้ขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน ต้องใช้เวลาและต้นทุนสูงเพื่อให้ลูกมีโอกาสจะได้เรียนรู้ในธรรมชาติมีเนื่องจากบ้านที่อาศัยอยู่ในเมือง

3.5.2 ด้านสังคมครอบครัว ได้แก่ เสียงคัดค้านและความไม่เห็นด้วยจากญาติมิตรและคนรอบข้าง ยังขาดความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนในครอบครัว ซึ่งล้วนผ่านการศึกษาในระบบมาทั้งสิ้น รวมทั้งผู้จัดด้วยว่าจะมั่นใจในแนวทางที่ควรจะเป็นก็ใช้เวลาพอสมควร ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัวที่ไม่ได้คาดคิดหรือเตรียมการมาก่อนและสุดท้ายที่จะก่อให้เกิดการณ์ ในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ขาดแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้ การเปรียบเทียบระหว่างเด็กที่เรียนในระบบและเด็กที่ได้รับจัดการศึกษาโดยครอบครัวอยู่เสมอ

3.5.3 ด้านตัวเด็ก ในกรณีที่เด็กมีลักษณะพิเศษ ต้องการการดูแล และกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเด็ก อาจจะมีกีดกันกำลังของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาเพียงลำพัง

3.5.4 ด้านบทบาทของรัฐ แก้ปัญหาจากนโยบาย กฎระเบียบข้อบังคับจากรัฐที่เป็นไปในทางสร้างกรอบบังคับมากกว่าสร้างแรงจูงใจสนับสนุน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล บางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว คิดว่าทำให้เกิดภาระยุ่งยาก จึงมีปฏิสัมพันธ์ไม่ดีต่อพ่อแม่ การศึกษาโดยครอบครัวเป็นเรื่องใหม่มีการดำเนินการเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายล่าช้า การกำหนดให้มีการประเมินผลตามสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนรู้ไปตามความสนใจ และตามลักษณะเฉพาะของลูก จึงตรวจสอบได้ยากเมื่อพิจารณาความสอดคล้องกับมาตรฐาน เมื่อมีการจัดทำคู่มือสำหรับการดำเนินการของสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษา ยังไม่มีการประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ดูแลความรับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง เนื่องจากภาระงานที่มาก และบางครั้งมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่รับผิดชอบ เครื่องมือในการวัด ประเมินผลยังไม่ชัดเจนรวมถึงบทบาทของผู้ปกครองและเขตพื้นที่การศึกษาชั้นพื้นฐาน

โดยสรุปแล้ว ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว นั้นเกิดขึ้นจากหลายประการ ซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแต่ละภาคส่วน ตั้งแต่ผู้ปกครองที่ยังไม่พร้อมในการจัดการศึกษา ขาดความมั่นใจในการดำเนินการ รวมถึงการบริหารจัดการเวลาและภาระงาน ด้านสังคม ครอบครัวต้องเผชิญกับการคัดค้านและความไม่เข้าใจจากคนรอบข้าง และสังคมแวดล้อม ด้านผู้เรียน ที่มีลักษณะพิเศษ ผู้ปกครองอาจต้องการความช่วยเหลือเพื่อการดูแลเฉพาะ และสุดท้ายด้านบทบาทของรัฐ ซึ่งยังคงมีปัญหาตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการในเรื่องความไม่ชัดเจนในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างเหมาะสม

4. การวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) นักวิจัยมักเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษ ในหลายลักษณะต่าง ๆ เช่น Mixed methodology, Mixed methods, Mixed methods research หรืออีกหลาย ๆ ชื่อ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความหมายจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดย Mixed methods เป็นเทคนิควิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์แบบผสานวิธีระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการวิจัยแบบที่สาม ของการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นการพัฒนาต่อยอดเพิ่มขึ้นสำหรับการพัฒนาการวิจัยเพื่อให้เข้าถึงความจริงในการวิจัยมากยิ่งขึ้น

การวิจัยแบบผสมผสานนั้นเป็นที่รู้จักในหลายสาขาวิชามานานกว่า 30 ปีแล้ว และได้รับการตีพิมพ์หรือนำเสนอผ่านวารสารในช่วงทศวรรษที่ 1990 เช่นใน The journal of mixed methods research และมีการนำเสนอในการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับการวิจัยผสมผสานวิธีครั้งแรกในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อปี 2004 แต่การวิจัยแบบผสมผสานก็ยังมีประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงกันของหมุ่นักคิด และนักวิชาในหลายประการ เพราะยังมีข้อวิพากษ์จากผู้ใช้และนักวิชาการหลายคน ตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องเวลาที่ใช้ดำเนินการวิจัย และผู้รู้ด้านการวิจัยเพื่อเชื่อมโยงด้านการวิจัยที่สามารถออกแบบการวิจัยเพื่อผสานแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกันในการวิจัยเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว และบางคนก็มองว่าการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพไม่สามารถนำมาหลอมรวมเข้าด้วยกันได้ เพราะเป็นวิธีการวิจัยคนละแบบ และมีความคิดรวบยอดทางการวิจัยที่ตรงข้ามกัน นอกจากนี้ นักวิชาการบางคนเห็นว่าการวิจัยแบบผสมผสานวิธีนี้เป็นแนวคิดการวิจัยในยุคคลื่นลูกที่สาม (The third wave) ซึ่งยังคงเป็นเรื่องที่ยังต้องได้รับการศึกษาและวิเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดในวงการการศึกษาต่อไป

4.1 ความหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน

เมื่อกล่าวถึงความหมายของการวิจัยแบบผสมผสานนั้น จะเห็นได้ว่ามีนักคิดและนักวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศมากมายที่ได้ให้นิยามความหมายเอาไว้หลากหลาย (Johnson & Onwuegbuzie, 2004; Creswell & Clark, 2007; องอาจ นัยพัฒน์, 2554; นิทรา กิจธีระวุฒิมงษ์, 2555; เอกรินทร์ สังข์ทอง, ม.ป.ป.) โดยพอจะสรุปได้ว่า การวิจัยแบบผสมผสาน หมายถึง เป็นระดับ

ของการวิจัยที่งานนั้นผสมผสาน หรือหลอมรวมกันทั้งเทคนิคการวิจัย วิธีการ หลักการ กรอบแนวคิด หรือภาษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเอาไว้ในการศึกษาวิจัยเดียวกัน มาร่วมกันศึกษาหาคำตอบงานวิจัย ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือในระหว่างขั้นตอนภายในเรื่องเดียวกัน หรือใช้เทคนิควิธีการเชิงผสม ในเรื่องเดียวกัน แต่ดำเนินการวิจัยต่อเนื่องแยกจากกัน แล้วนำผลการวิจัยมาสรุปร่วมกันโดยเชื่อว่าการหาคำตอบด้วยวิธีการเดียวกันนี้ไม่สามารถอธิบายรายละเอียดของสถานการณ์นั้นได้ การใช้วิธีการนี้ จึงอาจจะทำให้ข้อมูลเกิดความสมบูรณ์มากขึ้นได้

ทั้งนี้นักวิชาการบางท่าน ได้ขยายความว่า การวิจัยรูปแบบนี้ครอบคลุมทั้งที่เกิดขึ้น ภายในขั้นตอน (Within - stage mixed design) หรือตามแนวขวางระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ (Across - stage mixed design) ในการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในกระบวนการผสมผสานวิธีการทั้งนี้ นักวิจัยจะต้องใช้ดุลยพินิจอย่างมีวิจารณญาณตัดสินใจที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ในการเลือก กลยุทธ์ในการผสมผสานวิธีการวิจัย 2 รูปแบบ คือ การให้ลำดับความสำคัญ (Priority) ลำดับเวลา (Sequence) และขั้นตอนผสมผสานหรือบูรณาการ (Stages of mix or integration) ในการนำข้อมูล หลักฐานการวิจัยแต่ละรูปแบบมาใช้ เพื่อสืบค้นหาและ/หรือสรรค์สร้างข้อสรุปผลการศึกษาวิจัย ตอบคำถามการวิจัยที่สนใจใคร่รู้ได้อย่างถูกต้องเที่ยงตรง เป็นที่เข้าใจได้ชัดเจน เชื่อถือได้และ สมเหตุสมผล ซึ่งการวิจัยรูปแบบนี้มีพื้นฐานแนวคิด จากการหลอมรวม ปรัชญาของกลุ่มปฏิฐานนิยม และกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเข้าด้วยกัน อาจเรียกว่า เป็นกลุ่มแนวคิดของกลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatist) ซึ่งมีความเชื่อว่าการยอมรับธรรมชาติของความจริงนั้นมีทั้งสองแบบตามแนวคิดของนักปรัชญา ทั้งสองกลุ่ม ดังนั้นการวิจัยแบบผสมผสานจึงมิใช่การเปลี่ยนวิธีเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ แต่ได้ตั้ง จุดแข็งและลดจุดอ่อนของการวิจัยทั้งสองแบบไว้ในงานวิจัยเดียวกัน ในเชิงปรัชญาการศึกษาและการศึกษาทั่ว หากจะเปรียบเทียบในลักษณะภาพต่อเนื่องกันจะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ ทอดสมอที่หลักด้านหนึ่งและการวิจัยเชิงปริมาณอยู่อีกด้านหนึ่ง ส่วนการวิจัยแบบผสมผสาน จะครอบคลุมจุดสำคัญ ๆ ขนาดใหญ่ที่ตรงกลางพื้นที่นั้นนั่นเอง

สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยแบบผสมผสาน หมายถึง เป็นการประยุกต์ใช้เทคนิค วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาผสมผสานกันในการทำวิจัยในเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันในระดับของการนำไปใช้ ทั้งในเรื่องวิธีการ กรอบแนวคิด เวลาหรือการให้น้ำหนัก เทคนิควิธีการวิจัย เพื่อส่งเสริมให้งานวิจัยสมบูรณ์ และสามารถหาคำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 เป้าหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยแบบผสมผสานนั้นมีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขข้อจำกัดของแต่ละวิธีให้สามารถ ตอบคำถามการวิจัยได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รูปแบบที่เป็นที่รู้จักส่วนใหญ่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ คือ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวตั้งก่อนแล้วตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแนวทางการนำไปใช้ ที่ผู้วิจัยส่วนใหญ่คุ้นเคย ยกเว้นกรณีที่เป็นอุบัติการณ์ หรือเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้น จึงจะใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นตัวตั้งแล้วค่อยมาตรวจสอบสมมติฐาน หรือทฤษฎีด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ในปัจจุบันการนำไปใช้ในงานวิจัยนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพลิกแพลงไปได้ เพื่อเติมเต็มหรือ

ตอบคำถามวิจัยได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังที่ วิโรจน์ สารัตนะ (2545) ที่กล่าวถึงการวิจัยแบบผสมผสานเป็นการออกแบบแผนการวิจัยที่จุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการ ได้แก่

4.2.1 เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย

4.2.2 เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น

4.2.3 เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น

4.2.4 เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น

4.2.5 เพื่อเป็นการขยายให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methodology) จำแนกเป็นสองลักษณะ คือ การประยุกต์ลักษณะเดี่ยว (Single application) และการประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple application) หรือโดยการผสมนั้นเกิดขึ้นภายในขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งกระบวนการวิจัยที่ใช้อาจเป็นเชิงปริมาณ แต่การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นเชิงคุณภาพ หรือในทางกลับกันหรือข้อมูลที่รวบรวมมาอาจเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่อาจวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงปริมาณ แต่วิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.3 ประเภทของการวิจัยแบบผสมผสาน

ในการวิจัยแบบผสมผสานนี้ค่อนข้างมีความซับซ้อน เนื่องจากความสามารถในการพลิกแพลง ซึ่งนักวิจัยออกแบบการวิจัยได้อย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นการผสมผสานการใช้แหล่งข้อมูลทั้งในข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ นักวิชาการและนักวิจัยแต่ละท่านจึงได้ทำการจัดกลุ่มตามแนวคิดที่แตกต่างกันไป โดยในงานวิจัยนี้ พอลจะสรุปการจำแนกการวิจัยตามกระบวนการด้านข้อมูล ประกอบด้วย

4.3.1 การวิจัยแบบวิธีเดี่ยว (Mono method research) เป็นการออกแบบการวิจัยที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพแบบใดแบบหนึ่ง ผ่านกระบวนการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ตามเงื่อนไขของกระบวนการวิจัยนั้น เพื่อให้ได้คำตอบของคำถามการวิจัยที่กำหนด

4.3.2 การวิจัยแบบพหุวิธี (Multi method research) เป็นการวิจัยที่ดำเนินการตามแบบหรือวิธีการจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจและข้อมูลจากเอกสาร เป็นการวิจัยที่เกิดจากคำถามการวิจัยที่ต้องการใช้กระบวนการจัดเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน 2 แบบ เช่น การสังเกตและการสนทนากลุ่มย่อย (Focus groups) หรือใช้การผนวกรวมวิธีวิจัยที่ใช้เงื่อนไขทฤษฎีดั้งเดิมและทฤษฎีที่ใช้การวิพากษ์ วิเคราะห์วิจารณ์ หรือการใช้กรณีศึกษา หรือวิธีการวิจัยที่ใช้แบบแผนการวิจัยลักษณะเดียวกัน เช่น ใช้แบบการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

ส่วน Tashakkori และ Teddlie (2003) ได้อธิบายการวิจัยแบบผสมผสานไว้ว่าเป็นการผสมผสานแนวคิดด้านปริมาณและคุณภาพ (Qualitative and quantitative approaches) ในทุกขั้นตอนของการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย การตั้งคำถามการวิจัย กระบวนการจัดเก็บข้อมูล

การดำเนินการตามวิธีการวิจัย การแปลความหมายผลการวิจัย และการสรุปอ้างอิงผลการวิจัย หรือใช้ขั้นตอนของการวิจัย 2 แบบควบคู่กัน เช่น กำหนดคำถามการวิจัยตามแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามวิธีวิจัยเชิงปริมาณ นอกจากนี้การวิจัยแบบผสมผสานเป็นการเชื่อมประสานแนวคิดวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยแบบเดี่ยว (Single study) หรือการวิจัยแบบพหุระดับ (Multi phase study) ซึ่งกระบวนการผสมผสานอาจเกิดขึ้นในระยะ (Phase) ระยะเวลาใดระยะหนึ่ง หรือในทุกระยะของการวิจัยก็ได้ และครอบคลุมทั้งระเบียบวิธีวิจัย การออกแบบขั้นตอนการวิจัย การระบุวิธีวิจัย กระบวนการจัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล อย่างไรก็ตาม การวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีลักษณะเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากแนวคิด การผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ การหลอมรวมและผสานกระบวนการทัศน์ (Paradigms) ข้อกำหนดทางปรัชญาและมุมมองทางทฤษฎีที่ร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยและผู้ได้รับประโยชน์จากผลการวิจัย

4.4 การออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน

เมื่อผู้วิจัยทำความเข้าใจแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแบบผสมผสานแล้ว ขั้นตอนต่อไปในการดำเนินการวิจัยย่อมจะเกี่ยวข้องกับการวางแผนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบงานวิจัย เพื่อใช้ในการดำเนินการเก็บข้อมูล ซึ่งนับได้ว่าเป็นหัวใจของงานวิจัย เพื่อที่จะได้สำเร็จดังที่ได้ตั้งเป้าหมายงานวิจัยไว้ โดย รศ. ดร. วิโรจน์ สารรัตนะ (2545) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการออกแบบแผนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจึงควรตอบคำถามตนเองให้ชัดเจนได้ว่า มีจุดมุ่งหมายให้เกิดสิ่งใดขึ้นบ้าง ด้วยเหตุผลอะไร และมีประโยชน์หรือไม่เพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับการออกแบบแผนการวิจัยที่ไม่ใช่รูปแบบผสม “ระเบียบวิธีแบบผสม” (Mixed methods) เป็นการออกแบบแผนการวิจัย (Research design) ที่ผู้วิจัยจะต้องกำหนดประเภท (Type) การวิจัยที่จะนำมาผสมกันก่อนว่าจะเป็นการวิจัยประเภทไหน เช่น กรณีเป็นกระบวนการทัศน์เชิงปริมาณ จะเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental) หรือไม่ใช่เชิงทดลอง (Nonexperimental) หากเป็นการวิจัยเชิงทดลองจะเป็นรูปแบบใด หากไม่ใช่การวิจัยเชิงทดลองจะเป็นรูปแบบใด เป็นต้น กรณีเป็นกระบวนการทัศน์เชิงคุณภาพ จะเป็นการวิจัยเฉพาะกรณี การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ หรือการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ เป็นต้น เมื่อกำหนดประเภทการวิจัยที่จะนำมาผสมกันได้แล้ว ผู้วิจัยจะต้องออกแบบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sampling design) ออกแบบเครื่องมือ (Instrumental design) ออกแบบการรวบรวมข้อมูล (Data collection design) และออกแบบการวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis design) ในแต่ละประเภทการวิจัยนั้น

ดังนั้น สิ่งที่เป็นข้อเตือนใจในการออกแบบแผนการวิจัยในลักษณะการวิจัยแบบผสมผสานนี้ คือ ผู้วิจัยจะต้องเข้าใจให้ชัดเจนว่าเป็นการผสมกันในระดับประเภท (Type) ของการวิจัย ไม่ใช่เป็นการผสมกันในระดับการรวบรวมข้อมูล (Data collection) การรวบรวมข้อมูลเป็นเพียงองค์ประกอบย่อยหนึ่งที่ผู้วิจัยจะต้องออกแบบแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection design) หลังจากกำหนดประเภทการวิจัยได้แล้ว

สอดคล้องกับการพิจารณาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเฉพาะประเด็นคำถามวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงวิธีการจัดเก็บข้อมูล การกำหนดขั้นตอน

หรือระยะ (Phase) การวิจัย ลักษณะและชนิดของข้อมูลที่จัดเก็บในระยะเริ่มต้น ระยะกลาง และระยะสุดท้ายของการวิจัย ซึ่ง Teddle & Tashakkori (2006) ได้อธิบายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานไว้ดังนี้

1. จำนวนและชนิดของวิธีการจัดเก็บข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัย
2. จำนวนของช่วงระยะเวลาหรือกลุ่มสาระเนื้อหาของการวิจัย
3. ลักษณะของวิธีการรวบรวมการนำผลการวิจัยไปใช้
4. ระดับหรือขั้นตอนการบูรณาการแนวคิดในการวิจัย
5. ลำดับความสำคัญของแนวคิดระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้

จากกรอบประเด็นเงื่อนไขการวิจัยที่กล่าวถึงสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นกรอบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานได้ 6 แบบ ดังนี้

1. Concurrent designs เป็นการออกแบบวิจัยเพื่อให้ผลสอดคล้องกัน โดยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพแยกจากกัน แต่นำมาวิเคราะห์ประมาณค่าผลในคราวเดียวกัน ซึ่งจะจัดเก็บข้อมูลมาพิจารณาวิเคราะห์และแปลความหมายหรือแปลผลการวิจัยจำแนกตามกลุ่มข้อมูลแต่ละประเภท โดยผู้วิจัยจะไม่เสนอความเห็นเพิ่มเติมในผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละชุดหรือแต่ละรายการ เพื่ออธิบายหรือสรุปผลการวิจัยนั้นได้อีก ผู้วิจัยจะนำผลการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ และการแปลความหมายข้อมูลแต่ละช่วงเวลามาบูรณาการเพื่อสรุปอ้างอิงผลการวิจัยนั้นในขั้นสุดท้าย การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าจะช่วยสร้างข้อมูลสอดคล้องตรงกัน (Concurrent triangulation) โดยผลจะปรากฏเมื่อนำข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์แยกจากกัน แต่ดำเนินการวิเคราะห์พร้อมกัน เพื่อนำผลมาอธิบายข้อค้นพบหรือผลการวิจัยตามประเด็นคำถามวิจัยที่กำหนดต่อไป ประเด็นที่ท้าทายและสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแบบการวิจัยตามแนวคิดนี้ ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพให้เชื่อมโยงกับการอธิบายผลการวิจัยในประเด็นคำถามเดียวกัน

2. Parallel design เป็นการออกแบบการวิจัยแบบคู่ขนาน โดยจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแยกจากกัน คล้ายกับ Concurrent designs ซึ่งมีการสรุปอ้างอิงผลวิจัยในลักษณะของการบูรณาการ ขณะที่แบบคู่ขนานจะแยกประเด็นการสรุปอ้างอิงผลวิจัยเฉพาะข้อมูลแต่ละชุดที่จัดเก็บและวิเคราะห์ไม่ได้บูรณาการผลวิจัยร่วมกัน บางครั้งอาจเขียนรายงานผลวิจัยแยกเป็นสองส่วน ในรายงานฉบับเดียวกันบางครั้งอาจเรียกว่าการออกแบบวิจัยลักษณะนี้ว่า Quasi - mixed method design

3. Sequential design เป็นการออกแบบวิจัยโดยนำข้อมูลที่จัดเก็บและตรวจสอบความถูกต้องในขั้นตอนหนึ่งไปใช้เพื่อกำหนดข้อมูลสำหรับที่จะจัดเก็บในขั้นตอนหรือระยะต่อไป ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นแรกจะเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อกำหนดทางเลือกในการศึกษาขั้นต่อไป การดำเนินการศึกษาในแต่ละระยะ (Phase) จะช่วยปรับแนวคิดและวิธีการวิจัยของการศึกษาในระยะต่อไป โดยที่ลักษณะหรือชนิดของข้อมูลที่จัดเก็บในแต่ละระยะจะแตกต่างกันและมีความต่อเนื่องกันในระยะต่อไป ตัวอย่างเช่น ข้อมูลเชิงปริมาณที่จัดเก็บและวิเคราะห์ในระยะที่ 1 อาจใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาผ่านข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 หรือการจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่ 1 อาจใช้เป็นข้อสังเกตสำหรับการพัฒนาการศึกษาด้วยข้อมูลเชิงปริมาณในระยะที่ 2

ดังนั้น การระบุหรือกำหนดข้อมูลข่าวสารตามลำดับแต่ละขั้นตอนการศึกษาวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการวิจัยตลอดแนว

4. Fully mixed designs หรือ Fully integrated designs เป็นการออกแบบวิจัยโดยใช้วิธีบูรณาการหรือผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพในลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในแต่ละวิธีการตลอดแนวทางการศึกษาวิจัย ซึ่งแต่ละขั้นตอนหรือระยะการใช้วิธีการแต่ละวิธีจะส่งผลต่อการวิจัยด้วยวิธีการอื่นในอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยมีจุดเน้นหรือประเด็นสำคัญของการบูรณาการที่เริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมายข้อมูล และการสรุปอ้างอิงผลการวิจัย

5. Conversion design เป็นการออกแบบวิจัยด้วยการแปลงรูปข้อมูล เมื่อใช้วิธีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบหนึ่ง เช่น จัดเก็บข้อมูลในลักษณะจำนวนตัวเลข หรือข้อความภาษา และปรับเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบอื่น เพื่อนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลต่อไป ซึ่งอาจเป็นการแปลงรูปข้อมูลระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ บางครั้งเรียกว่า การแปลงข้อมูล (Data transformation) แล้วดำเนินการวิเคราะห์ผลจากข้อมูลทั้งสองแบบ และสรุปอ้างอิงผลการวิจัยจากข้อมูลที่วิเคราะห์รวมทั้งสองชุด

6. Embedded design เป็นการออกแบบวิจัยโดยใช้ข้อมูลแบบแรกหรือข้อมูลส่วนที่หนึ่ง เพื่อนำไปสนับสนุนข้อมูลที่จัดเก็บอีกลักษณะหนึ่งหรือแบบที่สอง สำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจมีโครงการวิจัยบางเรื่องต้องการใช้ข้อมูลวิเคราะห์ประกอบผลทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อเพิ่มอำนาจและความเชื่อถือได้ในการชี้แจงผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ซึ่งเหตุผลของการออกแบบวิจัยตามแนวคิดนี้ เนื่องจากข้อมูลด้านเดียวยังไม่พอเพียงและไม่สามารถที่จะนำมาใช้ยืนยันผลหรือตอบคำถามวิจัย ในกรณีที่ต้องการอธิบายความแตกต่างในผลการวิจัย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในหลายมิติมาวิเคราะห์ร่วมกัน เช่น เพื่อตอบคำถามวิจัยที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นที่จะต้องอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณมาใช้สนับสนุนการอธิบายผลหรือกรณีศึกษาวิจัยเชิงปริมาณก็จำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนการวิเคราะห์และอธิบายผลวิจัยเชิงปริมาณ โดยแนวทางการออกแบบวิจัยดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละประเด็นด้วย

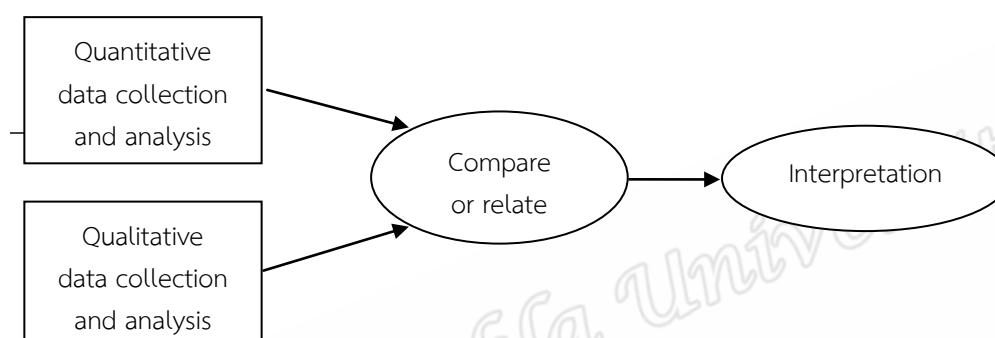
ทั้งนี้ ยังมีนักคิดและนักวิชาการที่ได้จำแนกประเภทของการวิจัยแบบผสมผสานที่น่าสนใจอีกหลาย ดังเช่น Creswell และ Clark (2007 อ้างถึงในจิตราภา กุณชลบุตร, 2550) ที่กล่าวถึงการวิจัยแบบผสมผสานซึ่งสามารถแบ่งเป็น 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ การวิจัยแบบผสมผสานเชิงยืนยัน (Triangulation mixed methods design), การวิจัยแบบผสมผสานเชิงฝังในขยายความ (Embedded mixed methods design), การวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบายขยายความ (Explanatory mixed methods design), และการวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจเพิ่มเติมเสริมข้อมูล (Exploratory mixed methods design) ซึ่งนับได้ว่าเป็นวิธีการประยุกต์ใช้ที่ได้รับความนิยมและเป็นที่นิยมในหลากหลายวงการ

เมื่อนักวิจัยได้นำวิธีการดังกล่าวไปใช้ ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลง พัฒนาและปรับเปลี่ยนเรื่อยมา เพื่อจะได้ส่งเสริมการการค้นหาหรือตอบคำถามงานวิจัยได้ดีและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น Creswell & Clark (2011) จึงได้ปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมประเภทของการวิจัยแบบผสมผสาน

อีก 2 ประเภท รวมทั้งเป็น 6 ประเภท ดังปรากฏในภาพประกอบ และสามารถสรุปรายละเอียดโดยย่อ ดังต่อไปนี้

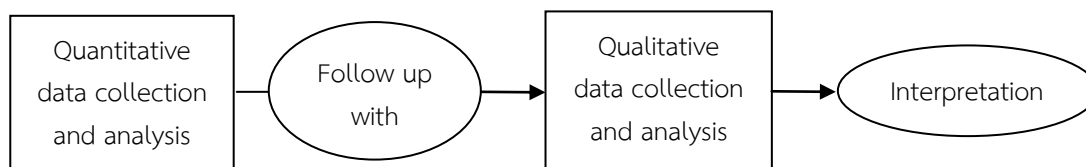
1. การวิจัยแบบผสมผสานเชิงคู่ขนาน (Convergent parallel design) โดยการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไปพร้อม ๆ กัน ให้ความสำคัญกับวิธีการวิจัยเท่ากัน และแยกการวิเคราะห์ผล จากนั้นจึงเอาผลการวิเคราะห์ทั้งสองแบบมารวมกันและแปลความหมาย ดังแสดงในภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 การวิจัยแบบผสมผสานเชิงคู่ขนาน (Convergent parallel design)

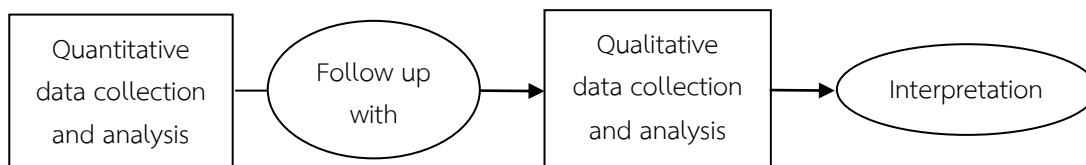
2. การวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบายขยายความเป็นลำดับ (The explanatory sequential design) เป็นการวิจัยที่แยกระเบียบวิธีวิจัยเป็นสองระยะ โดยระยะแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ แล้วตามด้วยการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญที่ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการตอบคำถามงานวิจัย โดยผลวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยอธิบายผลวิจัยเชิงปริมาณข้างต้น ดังแสดงในภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 การวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบายขยายความเป็นลำดับ (The explanatory sequential design)

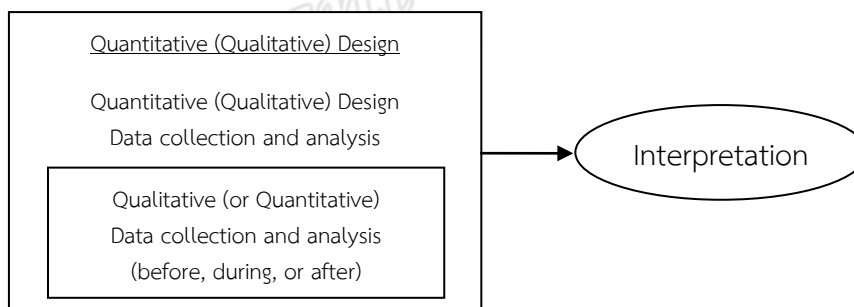
3. การวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจเพิ่มเสริมข้อมูลเป็นลำดับ (Exploratory sequential design) เป็นการวิจัยที่แยกการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นสองระยะ โดยระยะแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและได้ผลวิจัย แล้วตามด้วยการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยให้ความสำคัญที่ข้อมูลเชิงคุณภาพในการตีความ ดังแสดงในภาพประกอบที่ 5

ภาพประกอบที่ 5 การวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจเพิ่มเสริมข้อมูลเป็นลำดับ
(Exploratory sequential design)

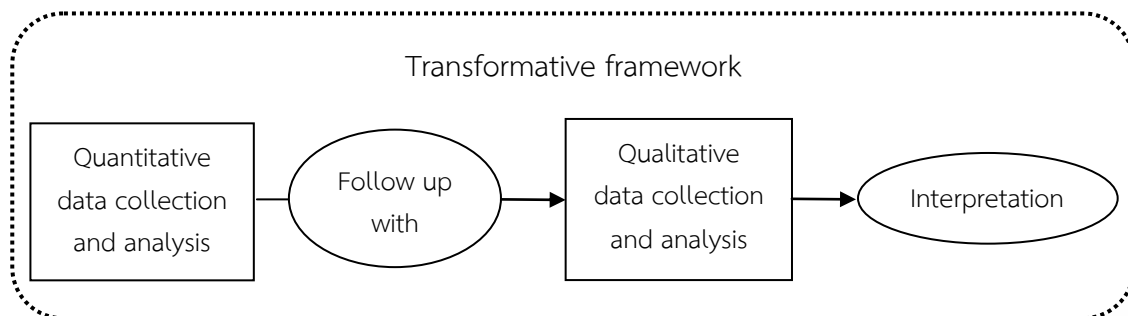
4. การวิจัยแบบผสมผสานเชิงฝังในขยายความ (Embedded mixed methods design) เป็นการทำการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพคู่ขนานกับในช่วงเวลาเดียวกันโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยหนึ่งเป็นแนวทางหลักในขณะที่ระเบียบวิธีวิจัยอีกวิธีหนึ่งเป็นตัวเสริมเพื่อตอบข้อคำถามที่แตกต่างกัน โดยมีข้อสมมุติหลักว่าการใช้แบบใดแบบหนึ่งไม่เพียงพอที่จะตอบคำถามหลักของการวิจัย ซึ่งข้อคำถามแต่ละประเภทต้องการข้อมูลที่แตกต่างกันในการตอบคำถามวิจัย กล่าวคือ วิธีวิจัยหนึ่งตอบคำถามการวิจัยหนึ่ง ในขณะที่อีกวิธีหนึ่งตอบอีกคำถามการวิจัยหนึ่งที่วิธีแรกไม่สามารถตอบคำถามได้ ดังแสดงในภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 6 การวิจัยแบบผสมผสานเชิงฝังในขยายความ
(Embedded Mixed Methods Design)

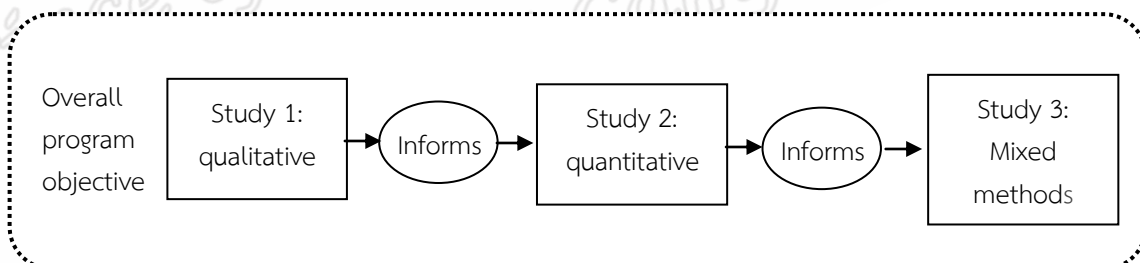
5. การวิจัยแบบผสมผสานวิธีย้อนกลับไปเปลี่ยนแปลง (The transformative design) โดยระยะแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณแล้วตามด้วยการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและแยกการวิเคราะห์ผล วิธีนี้ช่วยทำให้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำให้เป็นรูปเป็นร่าง อาจให้ความสำคัญกับข้อมูลทั้งสองประเภทเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิสัมพันธ์ การจัดลำดับความสำคัญ เวลาและการผสมผสานวิธี ซึ่งจะอยู่ภายในบริบทกรอบแนวคิดที่สามารถย้อนไปเปลี่ยนแปลงได้ เน้นบทบาทสำคัญของมุมมองเชิงทฤษฎี ส่วนการบูรณาการจะเกิดขึ้นในขั้นตอนของการตีความข้อมูล ดังแสดงในภาพประกอบที่ 7

ภาพประกอบที่ 7 การวิจัยแบบผสมผสานวิธีย้อนกลับไปเปลี่ยนแปลง
(The transformative design)

6. การวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (The multiphase design) เป็นการทำวิจัยโดยใช้ทั้งระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดเวลาในการวิจัย ซึ่งใช้ตอบคำถามงานวิจัยในภาพรวม โดยปกติวิธีวิจัยแบบนี้มักใช้ในงานวิจัยประเมินโครงการ ซึ่งใช้หลักการทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณตลอดเวลา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการปรับเปลี่ยนและการประเมินผลโครงการ ดังแสดงในภาพประกอบที่ 8

ภาพประกอบที่ 8 การวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (The multiphase design)

4.5 การผสมผสานวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ

การศึกษาและวิจัยเรื่องใดทางการศึกษาและการบริหารการศึกษา ไม่จำเป็นที่ผู้วิจัยจะเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลวิธีใดวิธีหนึ่งเท่านั้น และไม่วิธีการใดที่ดีที่สุดสำหรับการวิจัยทุกเรื่อง โดยหลักทั่วไปแล้ว ผู้วิจัยควรใช้ข้อมูลต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ไม่ว่าจะเก็บมาโดยวิธีใดก็ตามเท่าที่ให้ผลของการวิจัยออกมาดีที่สุด แต่ไม่ใช่ใช้ทุกวิธีของการเก็บข้อมูลเพราะอย่างน้อยที่สุดเป็นการยากที่จะนำข้อมูลต่างวิธีมาใช้ร่วมกันในการวิเคราะห์อย่างมีระบบ และสอดคล้องกันถึงแม้ว่าข้อมูลต่าง ๆ อาจนำไปสู่ข้อสรุปเช่นเดียวกัน และจะลำบากมากยิ่งขึ้นถ้าข้อมูลเก็บมาโดยวิธีการต่างให้ผลแตกต่างกันทำให้การสรุปข้อค้นพบต่าง ๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก หากไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าข้อมูลนั้น ๆ จากแหล่งมีความถูกต้องมากกว่า แต่หากว่าข้อมูลที่จัดเก็บมาโดยวิธีการที่แตกต่างกันโดยที่แต่ละวิธี

เก็บข้อมูลคนละตัวหรือคนละกลุ่มประชากรเป้าหมาย ปัญหาการขัดแย้งทางด้านข้อมูลจะลดน้อยลงหรือไม่เกิดขึ้น และจะเป็นการดีหากแต่ละกลุ่มเป้าหมายต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน

โดยทั่วไปผู้วิจัยควรพยายามใช้ข้อมูลต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่แล้วหรือข้อมูลทุติยภูมิให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้อย่างน้อยที่สุด เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์จากนั้นจึงพยายามเก็บข้อมูลใหม่ข้อมูลปฐมภูมิที่ควรเก็บควรเป็นข้อมูลที่มีทั้งแนวลึกและแนวกว้างข้อมูลที่มีแนวลึก คือ ข้อมูลที่ให้รายละเอียดของประเด็นที่ศึกษา ส่วนข้อมูลในแนวกว้าง คือ ข้อมูลที่ขอบเขตการหรือการสรุปได้กว้างขวางกว่า กล่าวคือ ครอบคลุมประชากรกว้างกว่าข้อมูลที่เจาะในแนวลึกเป็นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้กันมากในกลุ่มนักมานุษยวิทยาหรือการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา โดยทั่วไปข้อมูลที่ใช้การวิเคราะห์ในแนวกว้างเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจที่ใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์เป็นวิจัยเชิงปริมาณ

การผสมผสานกันระหว่างวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จะช่วยแก้ข้อบกพร่องของข้อมูลแต่ละประเภทได้อย่างดี ยิ่ง อย่างไรก็ดีตามในสภาพความเป็นทางการผสมผสานกันดังกล่าวอาจทำไม่ได้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ผู้วิจัยจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย และลักษณะของประชากรที่เกี่ยวข้องตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สิ่งที่พึงปฏิบัติในการวิจัยในเรื่องข้อมูล คือ ผู้วิจัยควรนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้นก่อนที่จะทำการเก็บข้อมูลใหม่ เพื่อให้เห็นสภาพและแนวโน้มของปัญหาหรือประเด็นที่ศึกษา และยิ่งอาจชี้ให้เห็นว่าควรจะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง และควรดูรายละเอียดให้ลึกซึ้งในเรื่องใด การตัดสินใจเลือกในวิธีการเก็บข้อมูลมีผลต่อและขึ้นอยู่กับงบประมาณ เวลา วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546)

โดยสรุปแล้ว การวิจัยแบบผสมผสานได้กลายเป็นที่รู้และถือเป็นเส้นทางหนึ่งในการศึกษาวิจัยในหลากหลายวงการ เป็นไปเพื่อช่วยผู้วิจัยให้ได้คำตอบที่ชัดเจนที่สุดในคำถามวิจัยที่ยังคลุมเครือ เป็นการรวมข้อดีและช่วยลดจุดอ่อนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีข้อค้นพบว่าบริบทของสังคมบางอย่างมีผลต่อพฤติกรรมที่สนใจศึกษา ซึ่งเป็นตัวแปรตาม แต่ไม่สามารถหาเหตุผลที่ดีที่สุดมาอธิบายได้ จึงต้องเน้นค้นหาด้วยเชิงคุณภาพที่ต้องศึกษาอย่างลึกซึ้งให้ถึงแหล่งที่มาของคำตอบหรือต้นตอของเรื่องที่ศึกษาโดยตรง จึงทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับทางเลือกหรือนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานวิจัยของตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างกันในเรื่องระยะเวลา การจัดลำดับสำคัญ วิธีการตีความ แต่ผู้วิจัยก็ต้องพิจารณาเป็นอย่างดีรอบคอบเพื่อให้สามารถเข้าถึงคำตอบในงานวิจัยได้อย่างเหมาะสม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมื่อก้าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ซึ่งยังถือว่าการจัดศึกษาในครอบครัวเป็นการศึกษาทางเลือกที่เข้มแข็งในปัจจุบัน ทั้งมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการข้อมูล ข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ของครอบครัวที่จัดการศึกษา โดยครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้จำนวนงานวิจัยตีพิมพ์ออกมาสืบเนื่องการศึกษารูปแบบนี้ในปัจจุบัน พิจารณาแล้วแม้ว่าจะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังคงเป็นที่ต้องการของผู้สนใจ

ในสังคมไทยอย่างมาก ในที่นี้ผู้วิจัยได้สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังต่อไปนี้

อมรวิรัช นาครทรรพ (2543) ได้ทำการศึกษา “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว: ประสบการณ์ของนานาชาติ” โดยทำการวิเคราะห์ถึงความเคลื่อนไหวและลักษณะการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศต่าง ๆ อาทิ สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย และประเทศในแถบยุโรป เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางนโยบาย ส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ให้มีคุณภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า 1) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ 2) ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ ความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดความรุนแรง ยาเสพติด และการล่วงละเมิดทางเพศ และความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม 3) ข้อคัดค้านที่ได้รับ ได้แก่ การปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม คุณสมบัติของพ่อแม่ที่อาจไม่เพียงพอ การบริหารจัดการ ดูแล และการตรวจสอบมาตรฐานความรู้ และการยอมรับเข้าศึกษาต่อในระดับสูง

ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย (2543) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในบริบทของสังคมไทยจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยศึกษารูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 10 ครอบครัว ที่ดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเอง พบว่า

1. พัฒนาการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย สามารถแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1) กลุ่มที่เคยดำเนินการก่อนปี พ.ศ. 2530 2) กลุ่มที่ดำเนินการหลังปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน และ 3) กลุ่มที่เริ่มดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. ภูมิหลังทางครอบครัวเหล่านี้ มีจุดร่วมคล้ายกัน คือ เป็นผู้ที่มีอิสระทางความคิด มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษเคยได้รับประสบการณ์การใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคม เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน และได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูก

3. รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) การจัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน 2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว 3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบช่วยประสานงาน 4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์จัดการในที่เดียว

4. หลักสูตรและแนวทางการจัดการศึกษามีหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ 1) มีความเคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนรู้เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็กเป็นสำคัญ 2) เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครอบครัว พ่อแม่มีทั้งความเป็นครูและผู้เรียนรู้ไปพร้อมกับลูก แรงจูงใจที่สำคัญที่สุด คือ ความกระตือรือร้นในความใฝ่รู้ของพ่อแม่ 3) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการพัฒนาไปสู่การค้นพบตัวตนและธรรมชาติของลูก เด็กได้รับโอกาสในการพัฒนาไปตามความถนัดที่เขามีอยู่อย่างมีความสมดุลกับการพัฒนาการด้านอื่น ๆ 4) เป็นระบบบูรณาการเชื่อมโยงสรรพวิชา กับวิถีชีวิตที่เป็นจริง และ 5) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทางและการเรียนรู้ที่แท้จริง สามารถนำไปสู่จุ่มงหมายปลายทางของชีวิต

5. การประเมินผล มีหลักสำคัญ คือ มุ่งให้เห็นพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเป็นรายบุคคล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วยตนเอง การประเมินจากสภาพจริง

มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการมากกว่าเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ ใช้วิธีการที่หลากหลาย ในวิธีการ รวมถึงวิธีการได้สังเกตลูกอย่างใกล้ชิด

6. ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การคัดค้านจากญาติมิตรและคนรอบข้าง การขาดความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง ความรู้สึกกลัวการผิดพลาด ความเคยชินในกรอบการศึกษาแบบเดิม เรื่องการใช้อารมณ์บังคับลูก ความรู้สึกขัดแย้ง ความไม่ถนัด ความรู้สึกว่าลูกยังเป็นเด็กจึงไม่มีความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ของลูกอย่างแท้จริง ลูกเป็นเด็กที่มีลักษณะพิเศษ และปัญหาความเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัว

ทองไพรำ สดาวรินทร์ (2543) ได้ทำการศึกษาการเผยแพร่การกระจายแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง กระบวนการตัดสินใจยอมรับระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และปัจจัยที่ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองเกิดการยอมรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับพ่อแม่ที่ยอมรับแนวการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จำนวน 20 คน และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาโดยครอบครัว 1 คน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ตัวพ่อแม่ผู้ปกครองปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ประสบการณ์สะสม และพื้นฐานความคิดของพ่อแม่ปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจ และพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ส่วนปัจจัยเสริมได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ

นิลวรรณ แซ่จิว (2543) ได้ศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัว คาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในแต่ละอนาคตภาพ และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลจากการพัฒนาอนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร อีก 10 ปีข้างหน้า ได้ภาพอนาคตทั้งหมด 4 ภาพ โดยภาพอนาคตที่เห็นว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ภาพอนาคตที่ 2 ที่คาดว่าจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยตนเองจะมีมากขึ้นจากปัจจุบัน แต่คงไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมทางฐานะ เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาในระดับที่พึ่งพาตนเองได้

นุชสิริ ไค้นหล่อ (2545) ได้ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนการจัดการศึกษาและเป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอกตามบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก และการศึกษาเอกสาร โดยใช้กรณีศึกษาจำนวน 4 ครอบครัว ซึ่งจัดการศึกษาทางเลือกดังกล่าว การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ควรประกอบด้วยตัวบ่งชี้ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 ตัวบ่งชี้ 2) ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 2 ตัวบ่งชี้ 3) ด้านพัฒนาการของผู้เรียน ประกอบด้วย 14 ตัวบ่งชี้ 4) ด้านปัจจัยที่สนับสนุนในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกของ

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ ผู้ประเมินจะต้องมีความเข้าใจบริบทของการจัดการศึกษา โดยครอบครัว และวิธีการประเมินควรใช้วิธีการหลากหลายตามปรัชญา ความเชื่อของแต่ละครอบครัว

กุลวิภา ชีพรับสุข (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในทศวรรษหน้าเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอน การตรวจสอบ และการนิเทศ และการประเมินผล การเรียนรู้ โดยการวิจัยอนาคตแบบเทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ จัดตั้งสำนักทดสอบกลางหรือสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินผลคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ประเมิน ประเมินผลโดยใช้วิธีประเมินตามสภาพจริงโดยให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินด้วย นอกจากนี้ควรประเมินจากวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่กำหนดโดยแต่ละครอบครัว ซึ่งผู้เรียนต้องมีความรู้วิชาพื้นฐานในแต่ละช่วงชั้นตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน

ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้ทำการศึกษาสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย โดยสำรวจและทำทะเบียนครอบครัวบ้านเรียน และศึกษา สภาพการณ์ของการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) มีการขยายตัวของครอบครัว ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวทั่วประเทศ จำนวน 57ครอบครัว และมีเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในครอบครัว จำนวน 76 คน 2) ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาจากปัจจัยภายใน ได้แก่ บุตรประสบปัญหาในโรงเรียน บุตรมีลักษณะหรือความต้องการพิเศษ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ในระบบการศึกษาวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในสังคมและการเปลี่ยนแปลงของพรมแดนความรู้ทำให้ การเรียนรู้แบบเดิม ๆ กลายเป็นข้อจำกัด 3) ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความมุ่งหมาย ที่มุ่งให้มีมิติทางสังคมมากกว่าความเป็นปัจเจกชนจากครอบครัวเดี่ยว เชื่อมโยงเป็นกลุ่มครอบครัว และเครือข่ายครอบครัว เรียนรู้ตามธรรมชาติตอบสนองต่อความหลากหลายของเด็กแต่ละคน เรียนรู้ อย่างบูรณาการ ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน ประเมินผลตามสภาพจริง และมีเป้าหมายความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์สรุปได้ว่า เหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในต่างประเทศ จะเป็นเรื่องของเหตุผลทางศาสนาในแง่ของการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และการสอนศาสนา เหตุผลในการปลูกฝังจริยธรรม ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวเชื่อว่า สามารถจัดการศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียน ประเด็นเรื่องความรู้ทางวิชาการ และปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เป็นปัจจัยผลักดันให้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในขณะที่เหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษา โดยครอบครัวในประเทศไทย เนื่องจากมีแนวความคิดในการจัดการศึกษาแตกต่างจากการศึกษา ในระบบ และต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและได้เรียนรู้ด้วยความ สุข ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดต่างประเทศหรือในประเทศ ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุตรหลานให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์

สรารุณี แซ่มเมืองปัก (2547) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บ และ นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย ขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้ การจัดประชุมออนไลน์สำหรับผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ โดยการใช้อีเมลในการแจ้ง นัดหมายการประชุม ใช้แชตในการดำเนินการประชุม ส่วนผลของการประชุมนำเสนออยู่บนเว็บบอร์ด ทั้งนี้เว็บบอร์ดสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประชุมระหว่างผู้ปกครองในการวางแผนการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนบนเว็บ และเครื่องมือในการเรียน ในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนครอบครัว ควรใช้เครื่องมือต่อไปนี้เป็นคือ แช็ต อีเมล เว็บบอร์ด ห้องสมุดดิจิทัล เครื่องมือสืบค้น และเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ขั้นสุดท้ายในการประเมินการเรียนพบว่า ผู้เรียนส่งงานที่ได้รับมอบหมายผ่านทางเว็บบอร์ด และผู้สอนนำเสนอผลย้อนกลับให้ผู้เรียนแต่ละคนทางอีเมล

ผกาพรรณ นันทวิชิต (2549) ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษา โดยครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 13 องค์ประกอบย่อย และ 116 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) องค์ประกอบหลักด้านผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว มี 2 องค์ประกอบย่อย 21 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว 13 ตัวบ่งชี้ และลักษณะของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 8 ตัวบ่งชี้ 2) องค์ประกอบหลักด้านลักษณะการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มี 4 องค์ประกอบย่อย 41 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ แนวทางการจัดการเรียนรู้ 14 ตัวบ่งชี้ หลักสูตรการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 7 ตัวบ่งชี้ แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว 11 ตัวบ่งชี้ การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 9 ตัวบ่งชี้ 3) องค์ประกอบหลักด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มี 3 องค์ประกอบย่อย 23 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ คนดี 7 ตัวบ่งชี้ คนเก่ง 8 ตัวบ่งชี้ คนมีความสุข 8 ตัวบ่งชี้ 4) องค์ประกอบหลักด้านปัจจัยสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มี 4 องค์ประกอบย่อย 31 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การสนับสนุนด้านกฎหมาย ภาวะเปรียบที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 5 ตัวบ่งชี้ การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ 11 ตัวบ่งชี้ การสนับสนุนของสถานศึกษา 7 ตัวบ่งชี้ การสนับสนุนของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 8 ตัวบ่งชี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ทำการศึกษาต่อยอดในเรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัว ในเรื่องภาคีบ้านเรียน: การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและเครือข่าย มีเนื้อหาที่เป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ร่วมกันระหว่าง 3 ฝ่าย ทั้งครอบครัว องค์กรเครือข่าย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์หลัก คือ การนำตัวแปรที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยน มาสร้างเป็นข้อเสนอต่อแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมกัน การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ การจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะ สำหรับการศึกษิตามมาตรา 12 และการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียนในรูปแบบเครือข่าย รวมทั้ง เป็นการประมวลประสบการณ์ องค์ความรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อขยายผล ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ก) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับประสบการณ์ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของ 5 ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยครอบครัวจะเป็นผู้ให้ข้อมูล บันทึกข้อมูล สะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในตัวเด็กผ่านกาลเวลา ที่ยาวนาน เป็นการนำเสนอให้เห็นมุมมองความคิดของคนในครอบครัวในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน พบว่า ครอบครัวตระหนักถึงสิทธิพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 2 มาตรา 12 ที่กล่าวถึงสิทธิในการจัดการศึกษาได้ นอกเหนือจากองค์กรของรัฐ ปรัชญาการศึกษาของครอบครัว การยึดลูกถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุด

คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของเด็ก การเรียนรู้ร่วมกัน การตั้งใจจริงในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงกระบวนการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้ กระประเมินผู้เรียน คุณภาพของผู้เรียน และปัญหาอุปสรรคทั้งด้านครอบครัวและภาครัฐ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ข) ได้ทำงานวิจัยเรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัว: การใช้ประโยชน์จากองค์กรเครือข่าย เกิดการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่ต้องการจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างต่อเนื่อง จำนวน 3 ครั้ง ครอบครัวได้แสดงความต้องการของตนผ่านมายังแผนการจัดการศึกษาที่จะนำเสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ครอบครัวที่สนใจและจะจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้เข้ารับการอบรมในหัวข้อ การจดทะเบียนและจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และกลุ่มครอบครัวที่ได้รับอนุญาตแล้ว เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อพ่อแม่ในบทบาทนักจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาเครือข่ายให้เกิด การประสานงานอย่างเข้าใจ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ทั้งช่วยสร้างความเข้มแข็ง ให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการมีส่วนร่วมสนับสนุนพัฒนาการศึกษาบ้านเรียนโดยผ่านการใช้อุปกรณ์เครือข่ายบ้านเรียนได้อย่างคุ้มค่า

วารสาร อนุวรรตน์ (2554) การวิจัยนี้ได้ศึกษาอุดมการณ์และกระบวนการจัดการศึกษา โดยครอบครัว และนำเสนอลักษณะการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ลักษณะการจัดการศึกษา มี 3 แบบ ได้แก่ กลุ่มการศึกษาเพื่อชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติ กลุ่มที่สอง เป็นครอบครัวที่ศรัทธาในศาสนา คือ ศาสนาคริสต์ และกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มครอบครัวที่บุตร มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีศักยภาพคล้ายคลึงกัน โดยทุกครอบครัว บิดามารดาจะมีความรู้ความสามารถเฉพาะตัว มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีประสบการณ์ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับดี ทั้งยังมีเครือข่ายที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน และจัดสรรเวลาได้เต็มที่ ครอบครัวจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา และโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มีลักษณะเป็นหลักสูตรและแผนการจัดการศึกษารายบุคคล เฉพาะบุตรธิดาของตนเท่านั้น เน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ตามวิถีชีวิตประจำวันและสภาพแวดล้อมรอบตัว เน้นการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง มีการนำสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับบุตรธิดาของตน ทุกครอบครัวประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง และจากการจัดเวทีประชาคมในกลุ่มผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า ครอบครัวมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้บุตรธิดาเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข แต่ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษา ทางเลือก โดยเฉพาะ ความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และปัญหาในด้านกระบวนการจัดการศึกษาของครอบครัวโดยตรง โดยทุกฝ่ายได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ภาครัฐ ครอบครัว และองค์กร ที่เกี่ยวข้อง จะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในลักษณะของกัลยาณมิตร โดยเข้าใจในข้อจำกัด ของแต่ละฝ่าย และร่วมรับผิดชอบในการสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

Ray (1997) ได้ทำการศึกษาคูณลักษณะของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ คุณลักษณะในการพัฒนาการศึกษานี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนบ้านเรียน 5,402 คน

ในช่วงปีการศึกษา 1994 - 1995 และ 1995 - 1996 ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยตรง และการตั้งใจอย่างจริงจังเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จทางการศึกษา โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง, การรับรองการสอนหรือระดับของกฎระเบียบของรัฐบาล คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ดีกว่ากลุ่มนักเรียนในโรงเรียนของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนบ้านเรียนมีส่วนร่วมในสังคมและประสบการณ์ที่ได้รับโอกาสอันหลากหลายข้างนอกบ้านอย่างเต็มที่ ทั้งเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีและเวลาอย่างฉลาด ผู้สำเร็จการศึกษามีความพร้อมที่จะไล่ตามความใฝ่ฝันของพวกเขาในที่ทำงานหรือมหาวิทยาลัย ข้อเท็จจริงจากการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จซึ่งไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นต่าง ๆ ของนักวิจารณ์

Rudner (1999) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสถิติประชากรนักเรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวปี 1998 รายงานนี้เป็นการสำรวจที่ใหญ่ที่สุดและโปรแกรมการทดสอบสำหรับนักเรียนบ้านเรียนโดยทำการศึกษาในฤดูใบไม้ผลิปี มีนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเข้าร่วมผู้เข้าร่วม 11,930 ครอบครัว ผลการวิจัยที่สำคัญ คือ คะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้สูงพิเศษ มากกว่าคะแนนเฉลี่ยทั่วไปที่ระดับ 70 ถึง 80 เปอร์เซนต์ และ 25% ของนักเรียนยังมีระดับการเรียนสูงกว่าหนึ่งหรือมากกว่า เมื่อเทียบกับนักเรียนในโรงเรียนของรัฐที่มีอายุเท่ากัน งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งมุ่งไปที่การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางบุคลิกภาพ อารมณ์ ความรู้สึกของเด็กบ้านเรียนเปรียบเทียบกับเด็กทั่วไป ซึ่งผลการวิจัยชี้ว่าเด็กบ้านเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป

Shepherd (2010) ได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพของ 3 ครอบครัวโฮมสกูล โดยพิจารณาครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มีความแตกต่างกันในเรื่องขนาด, สถานะทางเศรษฐกิจ ภูมิหลังการศึกษา และความแตกต่างด้านประชากร ในเรื่องเหตุผลที่พ่อแม่เลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัว ข้อมูลด้านประชากรพื้นฐานของนักเรียนบ้านเรียน กฎหมาย และความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว, วิธีการสอนและหลักสูตร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และความประสบความสำเร็จในมหาวิทยาลัยและหน้าที่การงานของนักเรียนบ้านเรียน พบว่า ในขณะที่พ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเห็นด้วยอย่างมากกับเอกสารทางวิจัยที่อธิบายถึงพวกเขา นิยมการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่เกี่ยวกับข้อก้ำกับศาสนา ผลการสอบเป็นที่น่าพอใจสำหรับครอบครัว นักเรียนส่วนใหญ่รักการอ่าน เป็นคริสเตียนที่ดี เห็นได้ชัดเจนว่ามีความรับผิดชอบ ๆ กัน หรือมากกว่าเพื่อนในวัยเดียวกันที่อยู่ในโบสถ์ ทั้งนี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวทุกครอบครัวประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

Kinney (2010) ศึกษาเรื่องประสิทธิผล อิทธิพลของหลักสูตรการเรียนการสอนและการอ่านของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวต่อผลสัมฤทธิ์ทางเรียนด้านการอ่านของนักเรียนเกรด 1 เป็นการตรวจสอบปัจจัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การอ่านของนักเรียนเกรด 1 จำนวน 3 คน ที่เรียนในสภาพแวดล้อมที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า นักเรียนสองคนอ่านได้สูงกว่าระดับขั้นของตนเอง และมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับกลางและสูง อีกคนหนึ่งมาจากสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลางอ่านหนังสือได้ต่ำกว่าระดับขั้นของตนเอง แต่นักเรียนคนดังกล่าวมีผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับสูงสุด (ระดับบัณฑิตศึกษา) ในขณะที่นักเรียนสองคนที่อ่านได้ดีกว่ามีผู้ปกครองที่มีการศึกษา

ระดับต่ำกว่า (มหาวิทยาลัย) พ่อแม่ของเด็กทั้งสามคนพอใจกับระดับของการมีปฏิสัมพันธ์กับคุณครูท้ายสุดแล้ว จากนั้นนักเรียนที่อ่านได้สูงกว่าระดับชั้นของตนเองทำบทเรียนเสร็จทั้งหมดและผ่านการประเมิน ในขณะที่นักเรียนที่อ่านหนังสือได้ต่ำกว่าทำไม่เสร็จ และไม่ผ่านการประเมินทั้งหมดที่ถูกทดสอบ

Anthony (2009) ทำงานวิจัยในเรื่องวัฒนธรรมต่อต้านทางศึกษา กล่าวถึง แรงจูงใจ แนวทางการเรียนการสอน การเลือกหลักสูตรและความท้าทายของครอบครัวที่จัดการศึกษา โดยครอบครัว มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ได้รับความรู้ในเชิงลึกเกี่ยวกับกิจกรรมในแต่ละวันวันของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ผลการวิจัยในเรื่องแรงจูงใจในการจัด แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจมีความซับซ้อนและยังทำหน้าที่เป็นตัวเร่งที่จะปลดปล่อยแรงจูงใจที่ซ่อนเร้นอื่น แรงจูงใจหลักคือ ศาสนาตามธรรมชาติของครอบครัว แรงจูงใจที่รองลงมาเป็นตัวสนับสนุนให้พวกเขาทำการจัดศึกษาต่อไป และแรงจูงใจในการจัดมีอิทธิพลโดยตรงต่อการดำเนินการของครอบครัว ส่วนในด้าน การดำเนินการ พบว่า ครอบครัวใช้การผสมผสานวิธีการแบบดั้งเดิมและแบบก้าวหน้า กลยุทธ์การเรียนการสอนหลัก คือ การอ่าน ครอบครัวตัดสินใจเลือกหลักสูตรตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ส่วนผลลัพธ์ด้านแหล่งทรัพยากร พบว่า การทำงานร่วมกันคือทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของครอบครัวครอบครัว หนังสือถือเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพราะความน่าเชื่อถือในการอ่าน ส่วนสุดท้ายเกี่ยวกับความท้าทายในการจัด ซึ่งให้เห็นว่าการรบกวนภายในบ้านเป็นความท้าทายในการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ การค้นหาและเลือกหลักสูตรเป็นเรื่องยากเพราะมีให้เลือกมากมาย

Dedeaux (2012) ทำการศึกษาแง่มุมทางวัฒนธรรม ลักษณะสุขภาพจิตพฤติกรรมและทัศนคติ แสดงให้เห็นว่าสมมติฐานทั่วไปด้านวัฒนธรรมของการศึกษาโดยครอบครัวนั้นแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับความโดดเดี่ยวนั้นไม่ถูกต้อง แท้จริงเด็กบ้านเรียนมีการใช้เวลาในกลุ่มเพื่อนอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง มีภาวะซึมเศร้าน้อยกว่าปกติ ระดับความสุขโดยรวมของบิดาและมารดา ยิ่งมากกว่าระดับทั่วไปเช่นกัน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - Phase mixed method research) (Creswell & Clark, 2011) โดยแบ่งได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 และ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพไปพร้อมกันเกี่ยวกับบริบทและการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว แล้วนำผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้มาสร้างเป็นประเด็นสำหรับข้อคำถามในแบบสอบถามของระยะที่ 3 ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้ โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าว นำมาใช้เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ค้นพบในระยะที่ 2 ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวจากคำถามปลายเปิดของแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำมาใช้ระยะที่ 4 ที่เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้ โดยใช้ข้อเสนอแนะแนวทางดังกล่าว จากคำถามปลายเปิดของแบบสอบถามมาเป็นประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ควบคู่กับนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระยะที่ 2 ประกอบไปด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพรวมงานวิจัย จนได้แนวทางทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้

การศึกษาในครั้งนี้ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ บริบททางสังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงลึก การศึกษาให้เกิดความเข้าใจนั้น ผู้ที่ทำการศึกษามust ต้องเข้าไปอยู่และใช้มุมมองของบุคคลในสังคมนั้น ๆ เป็นหลัก สอดคล้องกับความเป็นเอกลักษณ์ในการการจัการศึกษาโดยครอบครัว การวิจัยครั้งนี้นำเทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาผสมผสานกัน เพื่อที่จะสามารถตอบคำถามการวิจัยได้สมบูรณ์ขึ้น ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ (จิตราภา กุณทลบุตร, 2550) ภายใต้ความเชื่อที่สามารถลดข้อจำกัดของวิธีการวิจัยแต่ละวิธี ใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้คำตอบที่ได้สามารถสะท้อนภาพรวมของประชากรที่ใหญ่ขึ้น โดยเน้นให้ความสำคัญที่ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักเนื่องจากสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณี ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้ง เป็นการแสวงหาความจริงในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวซึ่งดำเนินไปตามธรรมชาติ (องอาจ นัยพัฒน์, 2554) ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอกรอบแนวคิดวิจัยในภาพรวมทั้งในส่วนของวัตถุประสงค์ในการวิจัย การออกแบบงานวิจัย เครื่องมือวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ความถูกต้องตรงประเด็นและความน่าเชื่อถือของการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
2. เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
3. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
4. เพื่อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

คำถามการวิจัย

1. บริบทของครอบครัวในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้เป็นอย่างไร
2. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้เป็นอย่างไร
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้เป็นอย่างไร
4. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้ควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - Phase mixed method research) (Creswell & Clark, 2011) จึงมีการใช้ขอบเขตการวิจัยที่แตกต่างกันไปตามระยะที่ทำการศึกษา โดยแบ่งได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งดำเนินการไปพร้อมกันเกี่ยวกับบริบทและการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น เนื่องจากงานวิจัยต้องการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดลุ่มลึก เพื่อสนองตอบได้ตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงศึกษาโดยการเลือกครอบครัวกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 4 ครอบครัว จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัวใน 10 จังหวัด ที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในช่วงที่ผู้วิจัยทำการศึกษา (ตามที่ปรากฏในภาคผนวก ก) ตามแนวทางการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่ ตัวอย่างที่มีประสบการณ์มากและตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน (สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์, 2553) จากเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

1. เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน
2. มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างน้อย 3 ปี
3. เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้

ซึ่งเหมาะสมในการตอบปัญหาของงานวิจัย มีความเป็นไปได้ในเรื่องเวลาและทรัพยากร (สุภางศ์ จันทวานิช, 2553 ; ชาย โพธิ์สีตา, 2556) และสามารถให้ข้อมูลได้มากและครอบคลุม

(Information - rich cases) เป็นกรณีที่มีอะไรให้เราเรียนรู้ได้มาก ขนาดที่ว่าแม้จากกรณีเดียวที่เราเลือกมาศึกษานั้นทำให้เราได้ข้อมูลมากเชื่อมโยงกับกรณีอื่น ๆ ที่ไม่ได้เลือก ทั้งนี้จึงอาจเรียกได้ว่า Typical cases คือ กรณีที่เป็นแบบฉบับให้เราเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ดี (Merriam, 2009) ซึ่งสอดคล้องกับ Stake และ Creswell ที่กล่าวถึงการเลือกกรณีศึกษาว่าต้องสามารถกำหนดขอบเขตได้ชัดเจน มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีเวลาและสถานที่แน่นอน และสามารถทำการศึกษาอย่างเป็นเอกเทศสมบูรณ์ในตัวเอง (Stake, 2000 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2556; Creswell, 2009) โดยมีรายละเอียดของแต่ละครอบครัว โดยใช้ชื่อครอบครัวเป็นนามสมมติดังต่อไปนี้

ครอบครัวที่ 1 ครอบครัว A ครอบครัว A มีประสบการณ์ 6 ปี โดยมีจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว โดยฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน โดยไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน บางครั้งมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัว เช่น ไปตามแหล่งเรียนรู้ ผู้ปกครองและผู้เรียนเป็นเครื่องมือวัดประเมินผล ครอบครัวจดทะเบียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

ครอบครัวที่ 2 ครอบครัว B มีประสบการณ์ 12 ปี จัดการศึกษาในลักษณะแบบครอบครัวเดี่ยว และแบบช่วยประสานงาน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัวพร้อม ๆ กับการเรียน หรือมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่น ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสมในช่วงเวลา ตามความพร้อม ความสนใจ และข้อจำกัดของแต่ละครอบครัว ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ครอบครัวที่ 3 ครอบครัว C มีประสบการณ์ 9 ปี ในการจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว โดยบริหารจัดการเองทั้งหมด โดยพ่อแม่ร่วมกับลูกทำหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้เอง ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ครอบครัวที่ 4 ครอบครัว D มีประสบการณ์ 8 ปี โดยจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว และแบบศูนย์การเรียนในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติ มีการจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันจัดตั้งโรงเรียนโดยผู้ปกครองใช้หลักสูตรจากต่างประเทศ

ระยะที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ จากประชากรในการวิจัย คือ ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ในปีการศึกษา 2556 จาก 10 จังหวัดในภาคใต้ ได้แก่ สงขลา สตูล ชุมพร ภูเก็ต นครศรีธรรมราช กระบี่ ยะลา พังงา ตรัง และสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้แหล่งข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดภาคใต้ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและเครือข่ายบ้านเรียนภาคใต้ โดยใช้แบบสอบถาม

ระยะที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้อการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วม ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว

2. เจ้าหน้าที่จากสำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาทางเลือก
3. ผู้ประเมินที่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การออกแบบงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - Phase mixed method research) (Creswell & Clark, 2011) โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังภาพประกอบที่ 9 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 9 วิธีการดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ 1 - 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
1. ร่าง เครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก	ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อให้ได้ประเด็นข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์		แบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอนโฮมสคูล	เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ฉบับร่างที่ 1 ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอนโฮมสคูล
2. ตรวจสอบ เครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ ฉบับร่างที่ 1 ก่อนส่ง ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ คุณภาพ	1. นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบพร้อมให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ 2. ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะอาจารย์ที่ปรึกษา 3. ประสานงานและผู้วิจัยจัดส่งหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย		1. แบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอนโฮมสคูล 2. ร่างหนังสือเชิญเป็น ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	1. เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ฉบับร่างที่ 2 ทั้ง 3 ฉบับที่ผ่าน การตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา 2. หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ระยะที่ 1 - 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
3. ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ คุณภาพ เครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก ฉบับร่างที่ 2 มาผล การตรวจสอบ มาปรับปรุง เครื่องมือ	1. ส่งเครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบ คุณภาพความตรง เชิงเนื้อหาและ ความตรงเชิงวัตถุประสงค์ 2. นำข้อมูลจาก ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ เนื้อหาเปรียบเทียบ ความเหมือนและแตกต่าง 3. นำผลมาปรับปรุง พัฒนาเครื่องมือวิจัย 4. อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	แบบประเมินแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก ทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และ ครูผู้สอน โฮมสคูล	1. ผลสรุปข้อมูล การปรับปรุง และพัฒนา เครื่องมือจาก การผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 5 ท่าน 2. เครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก ฉบับสมบูรณ์ จำนวน 3 ฉบับ พร้อมนำไป เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ เชิงลึก
4. เลือกกลุ่ม ตัวอย่าง เก็บข้อมูล	1. ผู้วิจัยเลือกครอบครัว กรณีศึกษาแบบเจาะจง ตามแนวทางการคัดเลือก ตัวอย่างเพื่อเป็นผู้ให้ ข้อมูลหลัก ได้แก่ ตัวอย่างที่มีประสบการณ์ มากและตัวอย่างที่มี ลักษณะเหมือนกัน จากเกณฑ์ที่กำหนด 2. ผู้วิจัยประสานงาน ครอบครัวต่าง ๆ เพื่อขออนุญาตทำวิจัย	ครอบครัว กรณีศึกษา จำนวน 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว A B C และ D		

ระยะที่ 1 - 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
5. สร้าง ความคุ้นเคย (Rapport) ก่อนลงเก็บ ข้อมูลวิจัย	1. ผู้วิจัยประสานงาน ทางภาควิชาฯ จัดทำ หนังสือและนำส่ง ครอบครัวกรณีศึกษา ทั้ง 4 ครอบครัว 2. ผู้วิจัยสร้างความ ความคุ้นเคยด้วย การเข้าไปแนะนำตัวเอง และการวิจัย รวมไปถึง เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกิจกรรมภายในบ้าน และกิจกรรมภายนอกบ้าน อย่างน้อยครอบครัว ละ 2 ครั้ง	ครอบครัว กรณีศึกษา จำนวน 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว A B C และ D	1. หนังสือ ขออนุญาต เก็บข้อมูล 2. แบบ การสังเกต ของ Lofland (อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2552)	1. หนังสือ ขออนุญาต เก็บข้อมูล 2. ความไว้วางใจ ในตัวผู้วิจัย จากผู้ให้ข้อมูล ก่อน การสัมภาษณ์
6. สัมภาษณ์ เชิงลึก ครอบครัว ผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว 4 ครอบครัว	1. ประสานงานติดต่อ ล่วงหน้าประมาณ 3 วัน และนัดหมายวันที่ผู้วิจัย ควรไปอาศัยอยู่กับ ครอบครัวที่บ้าน เป็นเวลา 1 สัปดาห์ 2. สัมภาษณ์เชิงลึก ชวนสนทนาโดยตรง ยึดความไหลลื่นไปตาม ประเด็นการสัมภาษณ์ พร้อมบันทึกอัดเสียง 3. ถอดเทปการ สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ 4. จัดทำแฟ้มระบุรหัสจัด ประเภทที่มาของข้อมูล การสัมภาษณ์	ครอบครัว กรณีศึกษา จำนวน 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัว A B C และ D	1. แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และครูผู้สอน โหมสศุล 2. สมุดบันทึก กิจวัตรประจำวัน แก่ผู้เรียน 3. แบบการสังเกต ของ Lofland (อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช 2552)	1. เพิ่มข้อมูล การสัมภาษณ์ ตามแหล่งที่มา 2. ข้อมูลบันทึก จากการ ถอดเสียงบันทึก การสัมภาษณ์

ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
7. วิเคราะห์ ข้อมูล เชิงคุณภาพ	1. วิเคราะห์ข้อมูล จากครอบครัวทั้ง 4 กรณี นำข้อมูลที่ได้มาสร้าง ข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นการใช้ข้อมูลที่ได้มา สรุปผลที่เกิดขึ้นจาก การสัมภาษณ์ จัดแผนผัง หมวดหมู่ข้อมูลตาม ความเหมือนและแตกต่าง ในแต่ละประเด็น 2. นำผลการวิเคราะห์ มาเรียบเรียง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ		ตารางจัด หมวดหมู่ข้อมูล ตามความเหมือน และแตกต่าง ในแต่ละประเด็น	1. ตาราง หมวดหมู่ ข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ แยกตามประเด็น ความเหมือน และแตกต่าง 2. ผล การวิเคราะห์ ข้อมูล การสัมภาษณ์ เชิงลึก
8. ร่าง เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม เพื่อการศึกษา เชิงปริมาณ	1. นำข้อมูลจาก การศึกษาเชิงคุณภาพ มากำหนดประเด็นสำคัญ เพื่อสร้างเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามเชิงปริมาณ มาสร้างเครื่องมือ เป็นแบบสอบถามและ ข้อคำถามปลายเปิด 2. นำเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามให้อาจารย์ ที่ปรึกษาตรวจสอบ พร้อมนำมาปรับปรุง ก่อนการส่งตรวจสอบ คุณภาพกับผู้เชี่ยวชาญ		แบบสอบถาม ฉบับร่างเกี่ยวกับการ จัด กระบวนการเรียนรู้ ของการจัด การศึกษา โดยครอบครัว โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (แบบเลือกตอบ) ตอนที่ 2 การจัด กระบวนการ เรียนรู้ (แบบ มาตราส่วน ประมาณค่า)	เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับร่างที่ 1

ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
			ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ แนวทางการจัด กระบวนการเรียนรู้ ของการจัด การศึกษา โดยครอบครัว ในภาคใต้ (ข้อคำถาม ปลายเปิด)	
9. ตรวจสอบ คุณภาพ เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับร่างที่ 1 โดยผู้เชี่ยวชาญ ทดลองใช้ เครื่องมือ	1. ประสานงานภาควิชา บริหารการศึกษาทำ และจัดส่งหนังสือ ขอความอนุเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรง เชิงเนื้อหา และ ความตรงเชิงโครงสร้าง โดยการหาค่า IOC 2. นำแบบสอบถาม ให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบพร้อมนำมา ปรับปรุงก่อนการนำไป ทดลองใช้เครื่องมือ		1. แบบประเมิน แบบสอบถาม การวิจัย 2. ร่างหนังสือ ขอความอนุเคราะห์ เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือวิจัย	1. เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับร่างที่ 2 2. หนังสือ ขอความอนุเคราะห์ เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือวิจัย

ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
10. นำ เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับร่างที่ 2 ไปทดลอง ใช้ก่อน นำเครื่องมือ ไปใช้จริง	1. นำแบบสอบถาม ฉบับร่างที่ 2 ให้ครอบครัวที่จัด การศึกษาโดยครอบครัว ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ครอบครัว ตอบแบบสอบถาม แล้วนำผลการตอบ แบบสอบถามมาหา ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) พร้อมนำผลการทดลอง ใช้มาปรับปรุง แบบสอบถาม 2. นำเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามให้ อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบให้คำแนะนำ พร้อมนำมาปรับปรุง ให้สมบูรณ์ก่อน การนำไปใช้จริง		แบบสอบถาม ฉบับที่ 2	เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับสมบูรณ์
11. เก็บข้อมูล ด้วย แบบสอบถาม การวิจัย	1. ประสานงานทำ หนังสือถึงภาควิชาการ บริหารการศึกษาฯ เพื่อออกหนังสือ ขอความร่วมมือจาก ครอบครัวที่เป็น ประชากรในงานวิจัย	ครอบครัวที่จัด การศึกษา โดยครอบครัวใน 10 จังหวัด ภาคใต้ ปีการศึกษา 2556 จำนวนทั้งหมด 25 ครอบครัว	เครื่องมือวิจัย แบบสอบถาม ฉบับสมบูรณ์	ข้อมูลจาก แบบสอบถาม การวิจัย

ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
	2. นำแบบสอบถาม ไปเก็บข้อมูล จากประชากร 3. เก็บคืนและ ตรวจสอบความสมบูรณ์ ของแบบสอบถาม การวิจัย			
12. วิเคราะห์ ข้อมูลจาก แบบสอบถาม การวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกเป็นข้อมูล เชิงปริมาณ โดยข้อมูล เชิงปริมาณใช้สถิติ บรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนดังนี้ 1. ตรวจสอบ ความสมบูรณ์ ของแบบสอบถาม 2. นำแบบสอบถาม ที่มีความสมบูรณ์ ไปบันทึกข้อมูล ด้วยโปรแกรม คอมพิวเตอร์ 3. วิเคราะห์ข้อมูล จำแนกเป็นข้อมูล เชิงคุณภาพใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำข้อเสนอแนะ แนวทางๆ ที่ได้ไปใช้ ในระยะที่ 4		1. โปรแกรม คอมพิวเตอร์ 2. ตาราง วิเคราะห์เนื้อหา ข้อเสนอแนะ แนวทางๆ	1. ผลการวิจัย เชิงปริมาณจาก แบบสอบถาม ซึ่งถูกนำไปยืนยัน ผลวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ เชิงลึกในระยะที่ 2 เพื่อตอบ วัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 2. ข้อเสนอแนะ แนวทางเกี่ยวกับ การจัดกระบวนการ เรียนรู้โดย ครอบครัว จากกรณีศึกษา ภาคใต้จาก ข้อคำถาม ปลายเปิด

<p>ระยะที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)</p>				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
13. จัดทำ ประเด็นและ เอกสาร การประชุม กลุ่มย่อย	<p>1. นำผลการวิจัย เชิงคุณภาพในระยะที่ 2 และข้อเสนอแนวทาง การจัดกระบวนการ เรียนรู้ในคำถามปลายเปิด จากแบบสอบถาม ในระยะที่ 3 มาใช้เป็น ประเด็นในการประชุม กลุ่มย่อย</p> <p>2. กำหนดประเด็น การประชุมกลุ่มย่อย โดยการตรวจทาน จากอาจารย์ที่ปรึกษา</p>		<p>ร่างเอกสาร ประกอบการ ประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>เอกสาร การประชุม กลุ่มย่อย</p>
14. ดำเนินการ สนทนากลุ่ม	<p>1. พิจารณาเลือก ผู้เข้าร่วมประชุม กลุ่มย่อยจากคุณสมบัติ ที่ระบุไว้</p> <p>2. ประสานงานภาควิชา บริหารการศึกษาฯ จัดทำหนังสือเชิญ ร่วมประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยทาบทามและ เรียนเชิญด้วยตนเอง</p> <p>3. จัดประชุมกลุ่มย่อย นำเสนอผลการวิจัยและ ร่วมอภิปรายตามประเด็น ที่กำหนด</p> <p>4. บันทึกและถอดเทป การประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>1. ครอบครัว ผู้จัดโฮมสคูล 4 ครอบครัว</p> <p>2. เจ้าหน้าที่ จากสำนักเขต พื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องกับ หน่วยงาน การศึกษา ทางเลือก</p> <p>3. ผู้ประเมิน ที่ได้รับ ความยินยอม จากครอบครัว</p>	<p>1. เอกสารบันทึก การประชุม กลุ่มย่อย</p> <p>2. แบบ ลงทะเบียน ผู้เข้าร่วม การประชุม กลุ่มย่อย</p>	<p>1. รายชื่อ ผู้เข้าร่วม การประชุม กลุ่มย่อย</p> <p>2. แฟ้มถอดเทป บันทึกการประชุม กลุ่มย่อย</p>

ระยะที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)				
ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ ประชากร	เครื่องมือ	ผล การดำเนินงาน
15. วิเคราะห์ ข้อมูลและสรุป ผลการวิจัย	1. นำข้อมูลที่ได้จาก การสนทนากลุ่ม มาดำเนินการวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิค การวิเคราะห์เนื้อหา และเปรียบเทียบ ความเหมือนและ ความต่างของข้อมูล 2. นำผลที่ได้มาสรุป เป็นแนวทางการจัด กระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษา โดยครอบครัวจาก กรณีศึกษาภาคใต้		ตารางวิเคราะห์ เนื้อหา เพื่อเปรียบเทียบ ความเหมือน และความต่าง ของข้อมูล	แนวทางการจัด กระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษา โดยครอบครัว จากกรณีศึกษา ภาคใต้เพื่อตอบ วัตถุประสงค์ ข้อที่ 4

โดยทั้ง 4 ระยะนั้น มีรายละเอียดกระบวนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

ระยะที่ 1

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้จากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว กรณีศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงตัวแปรเกี่ยวกับบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากเอกสาร ผลงานวิจัย หนังสือบทความวิชาการ วารสาร และเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยทำการวิเคราะห์เอกสาร ทฤษฎีเกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ประกอบด้วย อมรวิรัช นาคทรพรพ (2543), ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543), นิลวรรณ แซ่จิว (2543), ทองไพเราะ สถาวรินทุ (2543), สมพร พึ่งอุดม (2544), ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547), Bielick & McPhee (2006), Rajamony (2008), ผกาวรรณ นันทวิชิต (2549), Sheperd (2010), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ก), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ข), สุชาติ จักรพิสุทธ์ และคณะ (2548), สาทร สมพงศ์ และคณะ (2553) ได้ประเด็นข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่

1. ภูมิหลังของพ่อแม่ หมายถึง ความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านดังต่อไปนี้

1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์การณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อาชีพ การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว รูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว

1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน ได้แก่ ระดับชั้น อายุ ประวัติการศึกษา พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน

1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย

2. มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

3. ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

4. รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว กรณีศึกษาจากกรณีศึกษาภาคใต้ จากจำนวนทั้งหมด 25 ครอบครัว ใน 10 จังหวัด เพื่อให้เข้าใจลักษณะหรือบริบทของครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้วิจัยนำประเด็นข้อคำถามที่ได้จากขั้นตอนที่ผ่านมา มาจัดทำเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured protocol) แล้วตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1.1 มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าระดับอาจารย์ หรือมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการ หรือมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าประเภทบริหารระดับต้น

1.2 มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับบริบทของครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured protocol)

2.1 ยกร่างแบบสัมภาษณ์

2.2 นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะ

2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.4 ขอให้ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ส่งหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและปรับปรุงอีกครั้ง

3. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.1 ติดต่อ ทาบทาม และนัดเวลาสัมภาษณ์ ครอบครัวกรณีศึกษา หมายถึง ผู้ปกครอง พ่อ หรือแม่ เป็นจำนวนอย่างน้อย 3 ครั้ง สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เวลาประมาณ 1.30 - 2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Seidman, 1998) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีสัมภาษณ์โดยตรง (Face - to - face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ณ สถานที่ต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามความเหมาะสม

3.2 เดินทางไปสัมภาษณ์ครอบครัวกรณีศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตามด้วยวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. หลังจากถอดเทปแล้ว จัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับแต่ละประเด็นในบริบทของครอบครัว คือ 1) ภูมิหลังของพ่อแม่ 2) มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 3) ปรัชญาและแนวทางการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และ 4) รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา

2. จัดเก็บบทสัมภาษณ์ที่ถอดเทปแล้วลงในแฟ้มเอกสาร ที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ทั้ง 4 ครอบครัว เพื่อรอการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องอีกครั้ง

3. ตรวจสอบบทสัมภาษณ์อีกครั้งเพื่อพิจารณาความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์

4. แยกประเภทและจัดหมู่ของข้อมูล (Sorting and coding data) ในแต่ละครั้งหลังจากได้เก็บข้อมูลแล้ว จะมีการบันทึกอย่างละเอียดขยายความข้อมูลให้ชัดเจนในเชิงคุณภาพ และเขียนคำถามเพิ่มเติม เมื่อรวบรวมครบถ้วน ผู้วิจัยต้องอ่านทบทวนข้อความหลายรอบ แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อความ (Text) ซึ่งได้จากข้อมูลในแบบบันทึกและการถอดเทปสัมภาษณ์ บรรทัดต่อบรรทัด แล้วจัดหมวดหมู่แยกประเภทของข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันและแตกต่างกันไว้ด้วยกัน

5. นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์หารูปแบบและแนวคิดหลักของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Identifying patterns and themes) ของทั้ง 4 ครอบครัว โดยใช้วิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลตลอดเวลาในแต่ละบทสัมภาษณ์ จนกระทั่งไม่มีประเด็นเพิ่มเติมจึงยุติการเก็บข้อมูล

6. นำข้อมูลข้างต้นที่ได้มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) เป็นการนำข้อมูลที่นำมาสรุปผลที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์โดยไม่มีกรอบทฤษฎีไปควบคุม พร้อมยกตัวอย่างคำพูดประกอบคำหลักที่สำคัญที่ได้เพื่อแสดงความชัดเจนของผลที่ปรากฏ

ระยะที่ 2

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้จากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว กรณีศึกษาโดยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงตัวแปรเกี่ยวกับบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 จากเอกสารผลงานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการ วารสาร และเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยทำการวิเคราะห์เอกสาร ทฤษฎีเกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ประกอบด้วย อมรวิรัช นาคทรพรพ (2543), ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543), สมพร พึ่งอุดม (2544), ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547), Rajamony (2008), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2551), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ก), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ข),

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ (2548), สาทร์ สมพงศ์ และคณะ (2553) ได้ประเด็นข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่

1. หลักสูตร
2. วิธีการจัดการเรียนการสอน
3. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้
4. การประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ครอบคลุมผู้จัดการศึกษาโดยครอบคลุม 4 ครอบคลุม กรณีศึกษาจากกรณีศึกษาภาคใต้ เพื่อให้เข้าใจการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบคลุม ผู้วิจัยนำประเด็นข้อคำถามที่ได้จากขั้นตอนที่ผ่านมา มาจัดทำเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Protocol) แล้วตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้
  - 1.1 มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าระดับอาจารย์ หรือมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการ หรือมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าประเภทบริหารระดับต้น
  - 1.2 มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของครอบคลุมผู้จัดการศึกษาโดยครอบคลุม เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Protocol)
  - 2.1 ยกร่างแบบสัมภาษณ์
  - 2.2 นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะ
  - 2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา
  - 2.4 ขอให้ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ส่งหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและปรับปรุงอีกครั้ง

3. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
  - 3.1 ติดต่อ ทาบถามและนัดเวลาสัมภาษณ์ครอบคลุมกรณีศึกษา หมายถึง ผู้ปกครอง พ่อ หรือแม่ ผู้เรียน และผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบคลุม ให้จัดการกระบวนการเรียนการสอน เป็นจำนวนอย่างน้อย 3 ครั้ง สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เวลาประมาณ 1.30 - 2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Seidman, 1998) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีสัมภาษณ์โดยตรง (Face - to - face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ณ สถานที่ต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามความเหมาะสม
  - 3.2 เดินทางไปสัมภาษณ์ครอบคลุมกรณีศึกษา ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะต้องใช้ชีวิตร่วมกับครอบคลุมกรณีศึกษาทั้ง 4 ครอบคลุม อย่างน้อย 1 สัปดาห์ เพื่อช่วยให้เข้าใจโลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิด และความหมายที่ครอบคลุมผู้จัดการศึกษาโดยครอบคลุมให้ต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ชั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก นอกเหนือจากการเฝ้าดู ผู้วิจัยจะซักถามบางสิ่งบางอย่างที่ไม่อาจเข้าใจได้จากการสังเกต โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่ลักษณะเป็นสัญลักษณ์ การซักถามนี้คือการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง

หลังจากนั้นจึงทำการจัดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2553) ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัว ใช้ในกรณีที่ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มหรือทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวโฮมสคูลอื่น ๆ ทั้งนี้ในการสังเกตทั้งสองประเภทจำเป็นต้องทำให้มีระบบ ผู้วิจัยจึงใช้กรอบของการสังเกตของ Lofland (อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2552) โดยแบ่งออกเป็น 6 อย่าง คือ ฉากและบุคคล (ที่ไหน เมื่อไหร่) พฤติกรรมและบทบาท (ใครทำอะไร) แบบแผนพฤติกรรม กลุ่ม และองค์กร (อย่างไร) ปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ (กับใคร) เหตุการณ์หรือฉากพิเศษ (ใครบ้าง) ความหมาย (ทำไม)

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตามด้วยวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. หลังจากถอดเทปแล้ว จัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับแต่ละประเด็นในบริบทของครอบครัว ได้แก่ 1) ภูมิหลังของพ่อแม่ 2) มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 3) ปัญหาและแนวความคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และ 4) รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา รวมถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว คือ 1) หลักสูตร 2) วิธีการจัดการเรียนการสอน 3) การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 4) การประเมินผลการเรียนรู้

2. จัดเก็บบทสัมภาษณ์ที่ถอดเทปแล้วลงในแฟ้มเอกสาร ที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ทั้ง 4 ครอบครัว เพื่อรอการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องอีกครั้ง

3. ตรวจสอบบทสัมภาษณ์อีกครั้งเพื่อพิจารณาความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ก่อนนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์

4. แยกประเภทและจัดหมู่ของข้อมูล (Sorting and coding data) ในแต่ละครั้งหลังจากได้เก็บข้อมูลแล้ว จะมีการบันทึกอย่างละเอียดขยายความข้อมูลให้ชัดเจนในเชิงคุณภาพ และเขียนคำถามเพิ่มเติม เมื่อรวบรวมครบถ้วน ผู้วิจัยต้องอ่านทบทวนข้อความหลายรอบ แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อความ (Text) ซึ่งได้จากข้อมูลในแบบบันทึกและจากการถอดเทปสัมภาษณ์ บรรทัดต่อบรรทัด แล้วจัดหมวดหมู่แยกประเภทของข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันและแตกต่างกันไว้ด้วยกัน

5. นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์หารูปแบบและแนวคิดหลักของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Identifying patterns and themes) ของทั้ง 4 ครอบครัว โดยใช้วิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลตลอดเวลาในแต่ละบทสัมภาษณ์ จนกระทั่งไม่มีประเด็นเพิ่มเติมจึงยุติการเก็บข้อมูล

6. นำข้อมูลข้างต้นที่ได้มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการใช้อยู่ข้อมูลที่ได้มาสรุปผลที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์โดยไม่มีหรือนำทฤษฎีไปควบคุม พร้อมยกตัวอย่างคำพูดประกอบคำหลักที่สำคัญที่ได้เพื่อแสดงความชัดเจนของผลที่ปรากฏ

ระยะที่ 3

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้อุปนัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ในปีการศึกษา 2556 จาก 10 จังหวัดในภาคใต้ ได้แก่ สงขลา สตูล ชุมพร ภูเก็ต นครศรีธรรมราช กระบี่ ยะลา พังงา ตรัง และสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้แหล่งข้อมูลจากสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดภาคใต้ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเครือข่ายบ้านเรียนภาคใต้ โดยใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามและข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับบริบทของครอบครัว และการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยลักษณะของแบบสอบถาม มี 3 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบเลือกตอบ ใช้สอบถาม เพศ สถานภาพ อายุ ศาสนา วุฒิการศึกษา อาชีพ จำนวนบุตรที่จัดการศึกษา โดยครอบครัวและประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้สอบถามตัวแปรเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จำนวนข้อจะขึ้นอยู่กับจำนวนประเด็นที่ได้จากระยะที่ 1 และ 2 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ มีรายละเอียด ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

3. ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาความตรงและความเที่ยงก่อนนำไปใช้จริง ดังนี้

1. นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง และทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

2. นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้วิธีการหาค่า IOC

3. นำแบบสอบถามที่มีความตรงเชิงโครงสร้างและความตรงเชิงเนื้อหา ให้ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ตอบแบบสอบถามแล้วนำผลการตอบแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) (Cronbach, 1990) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้เท่ากับ .9542

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากประชากร เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวใน 10 จังหวัดภาคใต้ ที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในช่วงที่ผู้วิจัยทำการศึกษา (ตามที่ปรากฏในภาคผนวก) จำนวนทั้งหมด 25 ครอบครัว มีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดผู้ตอบแบบสอบถามครอบครัวละ 1 คน อาจเป็นผู้ปกครอง พ่อ หรือแม่ หรือผู้ที่ได้รับอนุญาตจากครอบครัว ซึ่งสามารถให้ข้อมูลในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว

2. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อออกหนังสือขอความร่วมมือจากครอบครัวที่เป็นประชากรในงานวิจัย

3. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามถึงครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยจัดส่งด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ โดยข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

1.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

1.2 นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ไปบันทึกข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพในส่วนข้อคำถามปลายเปิดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วนำข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้ที่ได้มาใช้เป็นประเด็นประกอบการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ควบคู่กับนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระยะที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้เห็นภาพรวมจากผลการวิจัย

ระยะที่ 4

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) อันมีกระบวนการดำเนินการ 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วม ดังนี้

1. ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว
2. เจ้าหน้าที่จากสำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาทางเลือก
3. ผู้ประเมินที่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว

ขั้นตอนที่ 2 จัดการประชุมกลุ่มย่อย

1. ติดต่อ ทาบทาม และกำหนดวันประชุมกลุ่มย่อย
2. ขอให้ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และส่งหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย
3. จัดทำเอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อยผู้เชี่ยวชาญเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

4. จัดการประชุมกลุ่มย่อย ระยะเวลา 1 วัน ในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤษภาคม 2558 เวลา 9.00 - 12.00 น. ณ ห้องประชุมปณชิตา บัณฑิตวิทยาลัย อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning resources center: LRC) ชั้น 10 อาคาร 2 (ด้านหลัง) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

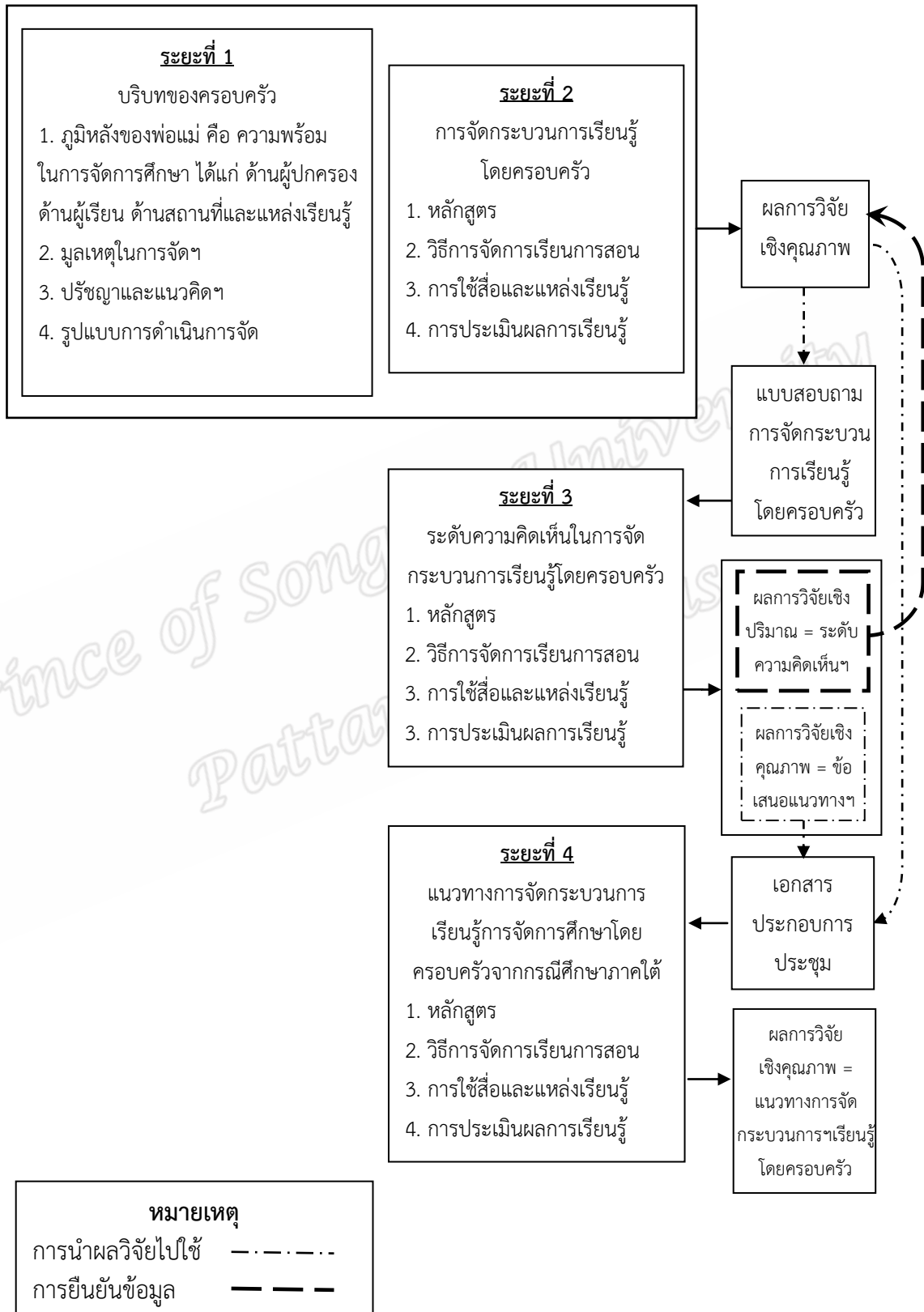
นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย มาดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูล และนำผลที่ได้มาสรุปเพื่อเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - Phase mixed method research) ผลการวิจัยในแต่ละระยะจึงมีทั้งผลวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงคุณภาพสลับกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อ โดยนำผลการวิจัยแต่ละส่วนมาประยุกต์ใน 4 ระยะ ดังปรากฏในภาพประกอบที่ 10 และมีรายละเอียดต่อไปนี้

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาพประกอบที่ 10 การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย

โดยการนำผลการวิจัยทั้ง 4 ระยะนั้น มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้
 ระยะที่ 1 ได้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบริบทในการจัดการศึกษาโดย
 ครอบครัวยจาก 4 ครอบครัวกรณีศึกษา
 ระยะที่ 2 ได้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดย
 ครอบครัวยจาก 4 ครอบครัวกรณีศึกษา
 ระยะที่ 3 ได้ผลการวิจัย 2 ส่วน คือ

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้
 โดยครอบครัวยของครอบครัวยผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวยในภาคใต้
  2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของ
 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวยในภาคใต้
- ระยะที่ 4 ได้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของ
 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวยในภาคใต้

ในการนำผลการวิจัยในแต่ละระยะมาใช้ในการดำเนินการวิจัยนั้น เริ่มจากเมื่อได้ผลการวิจัย
 เชิงคุณภาพระยะที่ 1 และผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยะที่ 2 เกี่ยวกับบริบทและการจัดกระบวนการ
 เรียนรู้ แล้วนำผลการวิจัยดังกล่าวมาสร้างเป็นประเด็นสำหรับข้อคำถามในแบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือ
 การวิจัยในระยะที่ 3 ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้
 โดยครอบครัวยของครอบครัวยโฮมสคูลในภาคใต้ โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่ 3 นั้นถูกนำมาใช้
 เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 เพื่อแสดงให้เห็นความสอดคล้องและความแตกต่างกัน
 ของข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัย จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลระยะที่ 4 ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
 เกี่ยวกับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวยของครอบครัวยโฮมสคูลในภาคใต้ โดยใช้
 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวย
 ในภาคใต้จากคำถามปลายเปิดของแบบสอบถามมาเป็นประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)
 ควบคู่กับนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ประกอบ
 ไปด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพรวมงานวิจัย โดยจัดทำเอกสารการประชุมกลุ่มย่อยฉบับสมบูรณ์
 เพื่อใช้ประกอบการจัดประชุมกลุ่มย่อย จนได้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวย
 ของครอบครัวยโฮมสคูลในภาคใต้

การสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ศึกษาโดยเฉพาะข้อมูลที่เก็บจากการวิจัยและ
 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ผู้วิจัยใช้เวลาที่เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ศึกษา กล่าวคือมีการติดต่อประสานงาน
 อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อทำความคุ้นเคยและเพื่อรู้จักผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนทำการวิจัย
 และในขณะที่ทำการสัมภาษณ์นั้นจะใช้เวลาที่เพียงพอ ทั้งนี้รวมถึงการศึกษาประวัติของครอบครัวย
 การสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อประโยชน์ในการได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ และการสร้าง
 ความไว้วางใจในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อผู้วิจัย (Lincoln & Cuba, 1985)

2. ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (สุภางค์ จันทวานิช, 2552, Ridenour & Newman, 2008) ดังนี้

2.1 ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายต่างกัน (Data triangulation) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายจะช่วยทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ซึ่งในที่นี้มีการเก็บข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัวหรือแหล่งข้อมูลด้านบุคคล เช่น ครูที่สอนพิเศษ เพื่อนที่เป็นนักเรียนโฮมสคูล เพื่อนที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ญาติ เป็นต้น

2.2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย (Methodological triangulation) เป็นการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เป็นแฟ้มสะสมงานของผู้เรียน

3. ผู้วิจัยให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ตรวจสอบและรับรองความถูกต้องโดยการอ่านข้อมูลดังกล่าวพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2551; Diane Vaughan, 1983 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2552) อันช่วยให้เกิดแง่มุมมองข้อมูลใหม่ในการตีความเนื่องจากการตีความเดิมเกิดขึ้นเพราะยังไม่เข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาดีพอ และช่วยให้เห็นข้อผิดพลาดของผู้วิจัย

4. ผู้วิจัยใช้หลักของการสร้างสัมพันธภาพที่ดี (Rapport) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่มของการวิจัยโดยการประสานงาน ชี้แจงวัตถุประสงค์ และความสำคัญของการวิจัยอย่างต่อเนื่องทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเข้าร่วมประชุมในกลุ่มย่อยหรือเป็นทางการ แนะนำตัวผู้วิจัยเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคุ้นเคยและไว้วางใจนักวิจัย ซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยได้ข้อมูลที่เป็นจริงและน่าเชื่อถือ

5. ผู้วิจัยใช้ข้อปฏิบัติทางจริยธรรมขั้นพื้นฐาน 3 ประการ คือ การขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลโดยต้องทำกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนและทุกครั้งที่ทำการสัมภาษณ์ การรักษาความลับของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดเผยชื่อของบุคคลและสถานที่ทำการวิจัย ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกันกับผู้ให้ข้อมูลรวมถึงการเข้าถึงข้อมูล ผู้วิจัยต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงหรืออันตรายใด ๆ แก่แหล่งข้อมูล เพื่อการป้องกันผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลอันเนื่องมาจากการให้ความร่วมมือในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจาก 4 ครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. บริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่

1.1 ภูมิหลังของครอบครัว ในงานวิจัยนี้ หมายความว่าถึง ความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1.1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อาชีพ การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว และรูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว

1.1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน

1.1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้

1.2 มूलเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

1.3 ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

1.4 รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่

2.1 หลักสูตร

2.2 วิธีการจัดการเรียนการสอน

2.3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

2.4 การประเมินผลการเรียนรู้

1. บริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในการจัดการศึกษาครอบครัวนั้น เป็นที่ทราบกันดีอย่างยิ่งว่าพลังสำคัญในการจัดการศึกษาในครอบครัวนั้นมีฐานมาจากความรักและปรารถนาดีต่อลูกในฐานะคุณพ่อคุณแม่แล้ว แม้กระนั้นก็ยังต้องมีส่วนประกอบต่าง ๆ หลากหลายเพื่อช่วยส่งเสริมและหนุนนำให้เกิดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเต็มความสามารถ ด้วยเหตุผู้วิจัยนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญของบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวดำเนินไปได้ด้วยดี จากการศึกษาและการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น สามารถจำแนกออกมาได้จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ภูมิหลังของครอบครัว โดย มุลเหตุในการจัด ปรัชญาและแนวคิด รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา โดยผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นรายละเอียดได้ ดังต่อไปนี้

1.1 ภูมิหลังของครอบครัว

ในงานวิจัยนี้ ภูมิหลังของครอบครัวนั้น หมายความถึงความพร้อมในการจัดการศึกษาซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1.1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง 1.1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน และ 1.1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1.1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ประกอบด้วย 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

(1) วุฒิการศึกษา (2) อายุ (3) ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (4) อาชีพ (5) การเตรียมความพร้อมให้กับตนเอง และ (6) รูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว ดังนี้

(1) **วุฒิการศึกษา** จากงานวิจัยพบว่า ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้ง 4 ครอบครัวจบการศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างน้อย 1 คน และ 3 ใน 4 มีผู้ปกครองอย่างน้อย 1 คน จบปริญญาโท วุฒิการศึกษาของคุณพ่อส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี ได้แก่ **ครอบครัว A B และ C ส่วนครอบครัว D** อยู่ในระดับปริญญาโท ขณะที่วุฒิการศึกษาของคุณแม่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ปกครองที่เป็นผู้จัดการศึกษาหลักให้บุตร 3 ใน 4 ครอบครัว ได้แก่ **ครอบครัว A C และ D** จะมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน คือ แม่คุณพ่อคุณแม่หรือผู้ปกครองไม่ได้มีวุฒิการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง แต่จากประสบการณ์การเรียนการสอนร่วมกับลูกตลอดเวลา สามารถช่วยส่งเสริมคุณพ่อคุณแม่ให้ต้องพัฒนาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาทั้งด้านหลักสูตร การเรียนการสอน เครือข่ายการศึกษา สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล จนกลายเป็นนักการศึกษา คนหนึ่งซึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงทั้งสิ้น ดังปรากฏในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ข้อมูลวุฒิการศึกษาของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
วุฒิการศึกษาของบิดา	ปริญญาตรี สาขาวิศวกรรม อุตสาหกรรมการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขต เทเวศร์กรุงเทพฯ	ปริญญาตรี สาขาวิชา กฎหมายอิสลาม มหาวิทยาลัย มาตีเนะ ประเทศ ซาอุดีอาระเบีย	ปริญญาตรี แพทย์ศาสตร์บัณฑิต คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ และ วุฒิบัตรความรู้ ความสามารถเฉพาะ ทางสาขาศัลยศาสตร์ ออร์โธปิดิกส์ ภาควิชา ออร์โธปิดิกส์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล รามาธิบดี	ปริญญาโท สาขา Communication/ TV Production จาก Fort Hays State University
วุฒิการศึกษาของมารดา	ปริญญาโท สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า แขนงวิศวกรรม ไฟฟ้าสื่อสาร คณะวิศวกรรมศาสตร์	มัธยมศึกษา ตอนปลายหรือ ประกาศนียบัตร วิชาชีพ (ปวช.)	ปริญญาโท สาขาสังคมวิทยา มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	ปริญญาโท สาขา การประชาสัมพันธ์ และการโฆษณา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
สถานภาพ	สมรส	สมรส	สมรส	สมรส

(2) อายุ จากการศึกษ แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองทั้ง 4 ครอบครัวอยู่ในวัย กลางคน สังเกตจากข้อมูลอายุโดยรวมที่คุณพ่อคุณแม่อยู่ในช่วงตั้งแต่ 38 - 49 ปี เป็นที่น่าสังเกตว่า อายุบิดาและมารดาของครอบครัวกรณีศึกษาเกือบทั้งหมดอยู่ในช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป ยกเว้นคุณแม่ **ครอบครัว A** ที่ถือว่าอายุน้อยที่สุด ดังปรากฏในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ข้อมูลอายุของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

อายุ	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
บิดา	43 ปี	47 ปี	48 ปี	49 ปี
มารดา	38 ปี	48 ปี	45 ปี	45 ปี

(3) **ประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว** จากการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองทั้ง 4 ครอบครัวนั้นมีประสบการณ์ในการดำเนินการจัดการเรียนโดยครอบครัวมาเป็นระยะเวลาานพอสมควร โดยครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนานที่สุด ได้แก่ **ครอบครัว B** ในที่นี้เทียบเท่ากับอายุของผู้เรียนซึ่งเป็นลูกสาวคนสุดท้ายของครอบครัว ครอบครัวได้เริ่มดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวตั้งแต่พี่สาวคนโต ส่วนครอบครัวที่รองลงมา คือ **ครอบครัว C และ D** นั้น มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนใกล้เคียงกัน เนื่องจากบุตรหรือผู้เรียนอยู่ในวัยใกล้เคียงในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วน **ครอบครัว A** ถือเป็นครอบครัวที่มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวน้อยที่สุดใน 4 ครอบครัว เนื่องจากผู้เรียนยังอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งถือว่าเป็นผู้เรียนที่อายุน้อยที่สุดในกลุ่มครอบครัวกรณีศึกษา ดังปรากฏในตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 ข้อมูลประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ประสบการณ์การจัด	6 ปี	12 ปี	9 ปี	8 ปี

(4) **อาชีพ** ถือได้ว่าประกอบอาชีพที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ วิศวกรโยธา แพทย์ ธุรกิจประมง อาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งลักษณะนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่เอื้อให้ครอบครัวสามารถบริหารจัดการเรื่องเวลาในการดูแลครอบครัวและการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ดี นอกจากนี้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีผู้ปกครองใดคนหนึ่งดูแลภาระในเรื่องการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนเป็นหลัก ดังที่แสดงในตารางที่ 6 คุณแม่ 3 ใน 4 ครอบครัวมีอาชีพเป็นแม่บ้าน ซึ่งช่วยให้มีเวลาเพียงพอในการดูแลผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านการจัดการศึกษาและการใช้เวลาเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างคล่องตัว แม้ว่าใน **ครอบครัว D** นั้นครอบครัวมีผู้จัดการศึกษาที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวในกลุ่มครอบครัวที่เรียนอยู่ในโรงเรียนนานาชาติ แต่คุณแม่ซึ่งมีอาชีพแม่บ้านก็จะมีส่วนร่วมส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ ในขณะที่ **ครอบครัว A** นั้นแม้คุณพ่อคุณแม่ล้วนทำงานในมหาวิทยาลัยทั้งคู่ แต่ครอบครัวก็สามารถบริหารจัดการเวลาในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนตามความเหมาะสมของช่วงเวลาการทำงานและช่วงเวลาว่างของคุณพ่อคุณแม่ได้เป็นอย่างดี บางครั้งผู้เรียนก็ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับกับนักศึกษาของคุณพ่อคุณแม่ไปด้วย

ประเด็นที่น่าสนใจจากทัศนคติของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ ประสบการณ์จากการทำงานของผู้ปกครองอาจมีส่วนช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ดังที่ คุณพ่อจาก **ครอบครัว B** กล่าวว่า “อาชีพของผู้ปกครองมีผลต่อทัศนคติของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากต่างก็มีประสบการณ์ทำงานในระบบราชการ เหมือนรู้เขารู้เรา” ข้อเสนอแนะจากประสบการณ์นี้จึงอาจเป็นเหตุผลที่ครอบครัวเลือกใช้วิธีถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันกับเจ้าหน้าที่รัฐ ครอบครัวเข้าใจความลำบากและอุปสรรคในการทำงานภายใต้ระบบเช่นนี้ จึงช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ทำให้การประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น ลดเวลาและปัญหาในการทำงานระหว่างกันได้อย่างดี อีกประการหนึ่งที่พบ คือ ทัศนคติและลักษณะนิสัยของผู้ปกครองก็มีส่วนสำคัญในการติดต่อประสานงานซึ่งกันและกัน โดยสังเกตจากการแสดงออกของคุณพ่อ **ครอบครัว B** ที่มีนิสัยไม่ยึดถือเกียรติ ศักดิ์ศรี ตำแหน่งที่มาจาก

การทำงานราชการ คบคนทีใจ ตัวอย่างเช่น หลีกเลี้ยงไม่ค่อยใส่ชุดกากี คุณพ่อกล่าวว่า “รู้สึกว่ประมาณสัก 4-5 ครั้งได้ทีผมแต่งอยู่ทำงานมา 20 กว่าปี” เป็นคนสบาย ๆ ง่าย ๆ เป็นคนสมถะในการใช้ชีวิต นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่ 3 ใน 4 ครอบครัว อาชีพของมารดาคือ แม่บ้าน ซึ่งใช้เวลาส่วนใหญ่ในการจัดการศึกษาในบุตร ดังปรากฏในตารางที่ 6 ดังนี้

ตารางที่ 6 ข้อมูลอาชีพของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
อาชีพของบิดา	ลูกจ้าง ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการสาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา	รับราชการ ตำแหน่ง นายช่างโยธา สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล	แพทย์แผนก ศัลยกรรมกระดูก และข้อที่โรงพยาบาลกรุงเทพภูเก็ต	เจ้าของธุรกิจ เรือประมงและธุรกิจโรงงานปลาป่นศรีนคร
อาชีพของมารดา	รับราชการครู ตำแหน่ง อาจารย์ สาขาวิชาวิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา	แม่บ้าน (เดิมรับตัดเย็บเสื้อผ้า)	แม่บ้าน (เดิมรับราชการเป็นนักวิชาการ สาธารณสุข งานพัฒนาบุคคลากร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดภูเก็ต)	แม่บ้านและกระบวนกรด้านจิตวิวัฒน์ ตั้งแต่ 2548 - ปัจจุบัน
ผู้จัดการศึกษาหลัก	บิดาและมารดา	บิดา	มารดา	มารดาและผู้จัดการศึกษาที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัว

(5) การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว จากการเปรียบเทียบทั้งสี่ครอบครัว พบว่ คุณพ่อและคุณแม่ต้องเตรียมตัวเองในหลากหลายด้าน เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและวิธีการเรียนการสอนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อที่จะได้นำมาใช้ในการปฏิบัติได้จริงของครอบครัวและเอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

ของลูกได้อย่างเหมาะสม ซึ่งทั้งสี่ครอบครัวมีรายละเอียดที่สอดคล้องกัน อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมความพร้อมในครอบครัว และการเตรียมตัวกับผู้เกี่ยวข้องภายนอก ดังต่อไปนี้

(5.1) การเตรียมความพร้อมในครอบครัว คุณพ่อคุณแม่ทั้ง 4 ครอบครัว มีวิธีการเตรียมพร้อมสำหรับตนเองคล้ายคลึงกันโดยพอจะสรุปได้ 5 วิธี อันประกอบด้วย การอ่านหนังสือและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง การเข้าร่วมงานประชุมต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้จัดการศึกษา การเปิดโอกาสสนทนาให้กับสมาชิกในครอบครัว และการสร้างความเห็นพ้องกันในครอบครัวและญาติมิตร ดังนี้

1) การอ่านหนังสือและค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง ครอบครัวหรือคุณพ่อ คุณแม่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมของตนเองโดยผ่านวิธีการที่หลากหลาย โดยเนื้อหาครอบคลุมทั้งเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การศึกษาทางเลือก ความรู้เกี่ยวกับเด็ก สุขภาพ โภชนาการ จิตวิทยา สังคมวิทยา ปรัชญา ศาสนาและอื่นๆ จากแหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด วารสาร สอดคล้องกับคุณพ่อ**ครอบครัว B** และคุณแม่**ครอบครัว C** ที่ได้เล่าให้ฟังว่า “ฟัง เปิดรับหมดทุกช่อง ช่วงนี้ก็ยังไม่เปิดอยู่ แต่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรก็ยังไม่เข้าใจ เข้าทาง ก็ต้องสรรหาก่อนที่มันเหมาะ...ตอนนั้นน้องเล็ก ยังไม่เดินทางมาก แต่ก็ฟังทางนั้นนี้ ประชุมบ้าง ตอนนั้นก็อ่านหนังสือเยอะ เหมือนเราเรียนอะไรซักอย่างใหม่ นับหนึ่งใหม่กับอะไรซักอย่าง” สอดคล้องกับ**ครอบครัว D** ที่กล่าวไว้ว่า “พี่สนใจโฮมสคูลมานานแล้ว...แล้ว ก็ศึกษาหนังสือของ อาจารย์วิชชุ วัชวิญญ...หนังสือแม่ส้ม (คุณสมพร พี่อุดม)...ที่อ่านเจอในหนังสือพิมพ์บ้าง แล้วก็รับหนังสือวารสารปาจารย์สาร สานแสงอรุณของในเครือสมศึกษาลัยมาอ่านหนังสือพวกนี้จะลงเรื่องพวกนี้เยอะ (การศึกษาทางเลือก)... แต่ที่จุดประกายคือ หนังสือเกี่ยวกับบอลดอร์ฟ”

2) การเข้าร่วมงานประชุมและกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่เสมอตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย โดยเนื้อหาครอบคลุมทั้งเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาโดยครอบครัวที่จัดโดยเครือข่ายบ้านเรียน เครือข่ายการศึกษาทางเลือก ความรู้เกี่ยวกับเด็ก การศึกษา สุขภาพ จิตวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและอื่น ๆ จากการสัมภาษณ์แต่ละครอบครัวแสดงให้เห็นถึงข้อดีจากการเข้าร่วมประชุมและกลุ่มเรียนรู้ในวาระต่าง ๆ นอกเหนือจากการได้เรียนรู้ประสบการณ์ สาระเนื้อหาหรือการบรรยายในงานประชุม นั่น คือ การได้พบปะกลุ่มคนที่มีความสนใจคล้ายคลึงกัน ทำให้ครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีเพื่อนหรือกลุ่มสนทนาเพื่อปรึกษาหารือ นำปัญหา ข้อค้นพบ และคำแนะนำต่าง ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์จริงในการจัดการเรียนรู้ของตนเองมาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน รวมถึงการเสริมแรงซึ่งกัน เพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ ทั้งของคุณพ่อคุณแม่และตัวผู้เรียนเอง พร้อมกันนั้นยังเป็นเปิดโอกาสให้เด็กโฮมสคูลได้ทำความรู้จักพบปะ สังสรรค์ เรียนรู้และทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ทำให้เด็กได้เรียนรู้การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เกิดเป็นพลังเครือข่ายครอบครัว โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการจัดการพบปะสื่อสารกันในโลกสังคมออนไลน์ มีการตั้งกลุ่ม Facebook ตัวอย่างเช่น Homeschool network กลุ่มบ้านเรียนภาคใต้ ห้องเรียนพ่อแม่ลูก อบรมจิตวิวัฒน์ Homeschool ภาคใต้ บ้านเรียนภาคอีสาน เครือข่ายบ้านเรียนล้านนา และ Trang Homeschooling เป็นต้น นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในวาระต่อ ๆ ไป และที่สำคัญสามารถช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ คุณแม่ **ครอบครัว A** กล่าวว่า “วิธีสื่อสารกับเด็กอะไรแบบนี้...ก็จะไป ๆ คุย

ไปโครงการแบบที่เขาจัดให้เด็ก..แล้วกับครอบครัวที่เป็นผู้บุกเบิกบ้านเรียนภาคใต้ก็ไปหลายรอบเวลาแกจัดนู่น นี่ นั่น” นอกจากนี้ยังเล่าเพิ่มเติมว่า “แต่อย่างน้อยก็ปีละครั้งที่เราได้ไปหมู่บ้านเด็ก ไปเจอพรรคพวกเก่าที่ทำโฮมสคูลด้วยกันก็ได้คุยๆ เออๆ นะเราเริ่มถลาถอยลงไปเข้าคุคลองแล้วมันก็รู้สึก... เป็นการเตรียมความพร้อมตัวเอง เกี่ยวกับเรื่องเวลาเราจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ประมาณนี้”

สอดคล้องกับครอบครัว D ที่ใช้วิธีร่วมประชุมพบปะกับกลุ่มครอบครัวโฮมสคูลเช่นเดียวกับครอบครัว A รวมถึงการสร้างช่องทางสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครอบครัวโฮมสคูลอื่น ๆ และคนที่สนใจผ่านสังคมออนไลน์ ชื่อว่า ห้องเรียนพ่อแม่ลูก อบรมจิตวิวัฒน์Homeschoolภาคใต้ นอกจากนี้ยังหมั่นเข้าการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองเพื่อจัดการศึกษาให้ลูก ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า “ตอนที่พี่ทำโฮมสคูลพี่ก็ลองไปศึกษาดูงานฝึกงานที่โรงเรียนวอลดอร์ฟที่ออสเตรเลีย 1 เดือน”

3) ครอบครัวปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นการขัดขวางความอยากเรียนรู้หรือรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดยการใช้ตัวตนหรือความต้องการของตนเองไปใส่ในตัวผู้เรียน เพื่อให้เป็นไปอย่างที่พ่อแม่ต้องการ ตัวอย่างเช่น คุณพ่อครอบครัว B เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของตนเองเมื่อได้จัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า “วิธีการเรียนรู้ใหม่ พ่อแม่ต้องกลับกลายเป็นผู้ที่ต้องใฝ่รู้มากกว่าลูก” ในการเรียนการสอน อาจพบปัญหาเมื่อลูกต้องเรียนรู้เรื่องอะไรก็ตาม บางครั้งเราที่เป็นผู้ใหญ่จะเร่งให้เค้าเข้าใจเรื่องนั้นๆภายในเวลานั้น เป็นความคาดหวังของผู้ใหญ่หรือผู้สอน ที่เรามักเปรียบเทียบและกดดันไม่พอที่จะรอคอยให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ได้ คุณพ่อยกตัวอย่างให้ฟังว่า “เขาไม่เร่งที่จะให้ลูกรีบที่จะมาสะกดตัว มาท่องนะ ไม่ได้ ปล่อยลูกเลย แล้วมันได้ผลด้วยนะ แต่จริงๆ เรารอดทนอยู่กับความช้าไม่ได้ ช้าใช้ไหม รอดทนกับความช้าไม่ได้ เรากลัวเขาไม่ได้ เรากลัวไม่ทัน และเราชอบไปเปรียบเทียบ” สอดคล้องกับการเตรียมความพร้อมของตนเองเพื่อให้พร้อมกับการเรียนรู้ของลูก ที่คุณแม่ครอบครัว C เล่าถึงตัวเองว่า “ต้องช้าลง ใจเย็น ๆ แล้วเราพัฒนามากเลยนะ จากการเป็น home school ต้องพัฒนาเยอะนะ ถ้าเป็นจริง ๆ จากวันที่มีลูกกับวันนี้ เพราะเราต้องเป็นไกด์ที่ดี เราต้องไปศึกษาเยอะ” ทั้งนี้ได้แสดงความคิดเห็นถึงบทบาทของอีกฝ่ายหนึ่งที่อาจปรับเข้าหน่อย ซึ่งแต่ละบ้านก็มักจะมีคนใดคนหนึ่งเป็นหลักก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนให้กันไปตามเป้าหมายที่ครอบครัวตั้งใจไว้ร่วมกัน ได้เล่าว่า “พ่อนี่อาจจะแบบช้า เพราะพ่อต้องรับผิดชอบโดยตรงไง แล้วมีคนใดคนหนึ่งที่ต้องเป็น...น้อยที่จะพร้อมกันเป๊ะ แต่ว่ามันจะต้องมีคนไหนเริ่มก่อน แล้วต้องตั้งธงไว้ก่อน” สอดคล้องกับที่คุณแม่ครอบครัว A กล่าวว่า “เริ่ม ๆ ไปเลย เริ่มไปโดยที่คุณพ่อเองก็เป็นผู้หนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งไปเลยไม่ต้องมาเซ่ทว่าใครจะอะไร ยังไง ก็คือทำไปเรื่อย ๆ แล้วก็ค่อย ๆ สำหรับ ๆ ตัวเองนี้เตรียมตัวเองด้วยการแบบฝึกตัวเองมากกว่าให้เราเย็น ปกติพี่คนใจร้อน...แต่คนส่วนใหญ่มองว่าพี่ใจเย็น แต่เรารู้ตัวว่าเราใจร้อน” นอกจากนี้คุณแม่ยังฝึกตัวเองโดยการใช้วิธีสวดมนต์เมื่อตอนที่ผู้เรียนยังเด็ก ซึ่งคุณแม่ปฏิบัติทุกวัน เนื่องจากคุณแม่ได้ปฏิญาณตนว่าในปีที่ผู้เรียนอยู่กับคุณยายหรือ¹ ตนเองจะสวดมนต์ทุกวัน ช่วยให้คุณแม่มีสติสามารถคิดพิจารณาปรับใจของตัวเอง

¹ คุณยายหริ เป็นบุคคลที่ครอบครัวได้ทำความรู้จักกันโดยบังเอิญ จากการไปทำบุญสวดมนต์ที่วัด แล้วเกิดความ เป็นกัลยาณมิตรที่ต่อกันแม้จะไม่ได้รู้จักกันมาก่อน คุณยายและครอบครัวจึงอาสาช่วยดูแลผู้เรียนครอบครัว A ในช่วงที่คุณแม่ไปทำงานในช่วงกลางวัน และนับว่าเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญสำหรับผู้เรียน A

ในการดูแลลูกได้ คุณแม่จึงเล่าเพิ่มเติมอีกว่า “ถ้าผู้ใหญ่ใจเย็น รู้จัก ถ้าผู้ใหญ่รู้จักรอ จะได้อะไรเยอะเลย อย่างเช่น ไปเดินเก็บหอยอย่างนี้ ของผู้ใหญ่ถ้าไปเดินเก็บหอยคือไปเก็บหอยไข่มุขใหม่ เก็บเปลือกหอย แต่ของเด็กนี่จะ นั้่นรูปู เฮ้ย ทรายมัน เหมือนเด็กจะเอ้อระเหย แล้วถ้า คือในสายตาของเรา ๆ จะมองว่าเด็กนี่จะเรื่อยเปื่อย คือ เหมือนกับเราต้องรู้จักรอแล้วก็ ๆ ให้เวลาเป็นของเขา ถ้าเรารีบ บ้างเราก็ค่อยกระตุ้นกลับทีละนิด ๆ เขาก็ ๆ จะชะงักนะ ถ้าเราแบบไปเก็บหอยแล้วกลับ แต่ถ้าเราปล่อยให้เขาเก็บเปลือกหอยแล้วก็พบไอนั้น พบไอนี้ พบไอนู่น พบ... มันจะไปเรื่อย ๆ ก็ได้เยอะ”

เช่นเดียวกับ**ครอบครัว D** กล่าวว่า “ที่พี่ทำโฮมสคูลให้ลูกนี่พี่แก้โจทย์ของตัวเอง...พี่เรียนจบปริญญาตรีเราก็กเล็แล้วไม่อยากจะเรียนอะไรทั้งสิ้นแล้ว แล้วก็อ้อมกับการเรียนรู้ในทฤษฎีของฝรั่ง จิตวิทยาอะไรที่ว่า...พี่สนใจจุดนี้แหละ...เราต้องเสียตังค์ไปเค้าคอร์สมากมาย เรียนจบก็มีคอร์สมาใหม่ แล้วมันจะเปลี่ยนแปลงถอนรากถอนโคนให้ยั่งยืนได้ไง...มันไม่ใช่จุดบรรลุ...พอกันทีกับการเรียนรู้แบบนี้...พี่กลับเห็นลูกพี่เค้าเรียนรู้ในสิ่งที่เค้าสนใจ มันก็ไปได้เองมันเป็นธรรมชาติที่เค้าจะเรียนรู้อะไรด้วยตัวเอง...”

4) คอยเปิดโอกาสสนทนาให้กับสมาชิกในครอบครัวตลอดเวลา แต่ละครอบครัวพูดคุย ปรีกษา ทั้งทบทวนความพร้อมของครอบครัวในด้านต่าง ๆ เช่น การแบ่งหน้าที่ในการดูแลและจัดการศึกษาให้ลูก เวลาที่พ่อแม่จะมีให้กับลูกเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้อะไรหรือระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อทำความเข้าใจต่อหลักคิด รูปแบบ วิธีการของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ถ่องแท้ อย่างกรณีคุณแม่**ครอบครัว B** เล่าว่า เมื่อครอบครัวในช่วงตัดสินใจ ใช้เวลาในการทำความเข้าใจมากที่สุด ซึ่งที่จำประจำและถือว่าเป็นสำคัญที่สุด คือ การพูดคุยปรึกษากัน ดังที่คุณแม่**ครอบครัว B** เล่าว่า “มีคำถามเยอะมากนะ แล้วเราจะทำยังไงกัน จะสอนยังไงดี ก็คุยกันบ่อยมาก”

5) การสร้างความเห็นพ้องกันในครอบครัวและญาติมิตร โดยการปรึกษาหารือและศึกษาทำความเข้าใจร่วมกับญาติเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากการสัมภาษณ์กับคุณแม่**ครอบครัว B** ได้ขยายความในเรื่องนี้ว่าเป็นขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมและความเข้าใจระหว่างครอบครัวและเครือญาติต้องอาศัยเวลาพอสมควร เพื่อสร้างความเข้าใจถึงรูปแบบการจัดการศึกษาที่แตกต่างกับกระแสหลัก ไม่ได้ต่อต้าน เพียงแสดงความไม่มั่นใจ สำหรับ**ครอบครัว D** ที่เริ่มต้นด้วยความต้องการทำโฮมสคูลของคุณแม่ แต่คุณแม่ไม่สนับสนุนแต่ก็ยอมให้ทำ ทำให้คุณแม่ผู้ตัดสินใจทำโฮมสคูลจึงต้องคอยสนทนาสื่อสาร เล่าให้ฟัง ทำให้เป็นประจักษ์ รวมถึงเชิญชวนให้คุณพ่อร่วมกิจกรรมที่เป็นได้ร่วมกัน ดังบทสัมภาษณ์**ครอบครัว D** กล่าวว่า “ความสนใจพี่ด้านโฮมสคูลมีมานานแล้ว แล้วพี่ก็ทะเลาะกับแฟนพี่บ่อย ๆ เพราะว่าพอพี่เอ่ยเรื่องโฮมสคูลแล้วแฟนพี่ก็ไม่รับสักที...พี่เลยทำคนเดียว โดยที่แฟนพี่ไม่มายุ่งเลย เขาบอกว่าเราอยากทำเราก็กทำไป...จนพอตัดสินใจเขาก็ไม่ได้ต่อต้านอะไร แต่ไม่มายุ่งเกี่ยว สนับสนุนเรื่องเงินอย่างเดียว...ตอนหลังพอคุยกันพอรู้เรื่องเค้าก็ว่าเรียนแบบนี้แหละไม่ต้องเข้าโรงเรียนก็ได้..”

(5.2) การเตรียมตัวกับผู้เกี่ยวข้องภายนอก ถือเป็นเตรียมตัวที่สำคัญอีกประการหนึ่งควบคู่กับการเตรียมตัวของครอบครัว อันเนื่องมาจากในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว ครอบครัวจำเป็นต้องพิจารณาหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนที่ครอบครัวจะจดทะเบียนการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาของผู้เรียน รวมถึงครอบครัวจะได้มีโอกาสทำความรู้จักและเรียนรู้เพื่อเปิดโอกาสในการค้นหารูปแบบการจดทะเบียนที่สอดคล้องกับ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในแบบของครอบครัว ซึ่งจะเอื้อต่อการเรียนการสอนของครอบครัวไปจนถึง การศึกษาต่อในอนาคต ในงานวิจัยพบว่า ครอบครัวมีวิธีการเตรียมพร้อมสำหรับกับผู้เกี่ยวข้องภายนอก คล้ายคลึงกันโดยพอจะสรุปได้ 3 วิธี ได้แก่

1) ติดต่อขอคำปรึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ตามภูมิสำเนาของ**ครอบครัว B** และ **C** ซึ่งเป็นไปตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 12 เปิดโอกาสให้บุคคล องค์กรเอกชน ชุมชน สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันทางสังคมอื่น ๆ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ รวมไปถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและมีการ รองรับด้วย กฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ซึ่งกำหนด ให้ครอบครัวที่ต้องการจะจัดการศึกษาเองมาขออนุญาตที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัว มีภูมิสำเนาอยู่ โดยพ่อแม่จะต้องเรียนจบไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เว้นแต่ได้รับการ ประเมินว่า เป็นผู้มีความสามารถในการจัดการศึกษา โดยผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวจะต้อง วัตถุประสงค์การเรียนรู้ถูกตามหลักเกณฑ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลส่งที่ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และให้ทางสำนักงานประเมินผล การเรียนรู้อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง แล้วจึงจะได้รับหนังสือรับรองการจบการศึกษา ในทางตรงกันข้าม การเริ่มต้นทำโฮมสคูลของ**ครอบครัว D** นั้นมีอุปสรรคกับการติดต่อทางเขตพื้นที่การศึกษา เนื่องจาก ทางเขตพื้นที่การศึกษายังไม่ค่อยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการลงทะเบียนโฮมสคูล จึงทำให้เริ่มทำไป โดยไม่ได้จดทะเบียน ตามที่**ครอบครัว D** กล่าวว่า “...คือไปขอคำแนะนำจากเขต แต่พอดีเรารู้สึกว่า ทางเขตเองก็ไม่ค่อยมีประสบการณ์ตรงนี้...เราก้เลยทำไปโดยไม่จดทะเบียนกับที่ไหน”

2) การแสวงหากลุ่มที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากแหล่ง

ต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจ และช่วยสร้าง ความมั่นใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ จากงานวิจัยพบว่า ทุกครอบครัวใช้วิธีการนี้ในตอนแรก เริ่มทำโฮมสคูล แม้เมื่อดำเนินการไปแล้ว ครอบครัวก็ยังใช้วิธีนี้อยู่เรื่อยๆ ทั้งเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียน โฮมสคูลได้เจอและทำความรู้จัก แต่ยังเป็นช่องทางเพื่อช่วยครอบครัวในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัว และช่วยทำให้เครือข่ายบ้านเรียน เข้มแข็งขึ้นไปและสร้างความมั่นใจในการทำโฮมสคูล สำหรับผู้เข้ามาใหม่ในคราวเดียวกัน ดังที่ คุณพ่อ **ครอบครัว B** กล่าวถึงว่าเมื่อเริ่มจัดการศึกษาตั้งแต่ปี 2545 แสวงหากลุ่มเพื่อนครอบครัวโฮมสคูล เพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มครอบครัวและเข้าร่วมการสัมมนา ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสมาคมบ้านเรียนไทย รวมถึงครอบครัวผู้มีประสบการณ์จัดการศึกษามาก่อน เช่น สมาคมบ้านเรียนไทย เครือข่ายบ้านเรียนภาคใต้ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสตูล สอดคล้องกับ พี่สาวคนโตใน**ครอบครัว B** เล่าประสบการณ์ของตนเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “แต่ที่รู้จักคือเค้าจะติดต่อโทรหา ก็คือถ้าหาใน Internet แล้วเจอข้อมูลอะไรเค้าจะโทรหากัน ทำความรู้จักอะไรอย่างนี้นะคะ แล้วถ้ามี การประชุม เค้าก็ขึ้นไปประชุมที่ กทม.” รวมถึงการที่ครอบครัวสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วม กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชุมนุม ชมรมดนตรี ชมรมกีฬา กลุ่มการแสดง เป็นต้น เช่นเดียวกับ**ครอบครัว D** ที่ผู้ปกครองเริ่มศึกษาและแสวงหากลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งครอบครัวได้ทำ เช่นนี้ก่อนที่จะตัดสินใจนำลูกออกจากโรงเรียนเพื่อทำโฮมสคูล กล่าวไว้ว่า “ก็รู้จักกับกลุ่ม... (ครอบครัว โฮมสคูล) ก็ทำให้เรารู้จักโฮมสคูลอื่น ๆ มากขึ้น ทำให้เรามั่นใจว่าไอ้หนทางนี้นั้นไม่ได้ยากเย็นอะไร”

3) ครอบครัวมีการทำความเข้าใจกับครูผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาที่ครอบครัวมอบหมายให้จัดการศึกษาให้ผู้เรียน ดังที่ปรากฏใน **ครอบครัว A** และ**ครอบครัว D** เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เป็นมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเกิดความเข้าใจตรงกัน และปรับวิธีคิดให้เข้ากระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างสะดวก ราบรื่น และสอดคล้องไปกับแนวคิดและความเชื่อในการจัดการศึกษาของครอบครัว ดังตัวอย่างที่ คุณแม่**ครอบครัว A** ที่แก้ไขปัญหานี้ โดยการอธิบายผู้เรียนและทำความเข้าใจกับครูว่า “ตอนหลังพี่เลยไปบอกกับครูที่โรงเรียนว่าคือเวลาเช้าแถวสายมันก็โอเคนะ เด็กได้ทำกิจกรรม แต่บางทีโดนว่าไง โดนว่า โดนบ่น คือ ถ้าเด็กโตน้อยก็ไม่ใช่ไร แต่นี้เด็กเขายังเล็ก เขาเลยรู้สึกว่าเขาผิด โอ้ความรู้สึกนี้มันจะทำลาย ก็เลยไปบอกครูว่าตอนเช้าเราจะให้ลูกทำกิจกรรมที่บ้านอะไรประมาณนี้ แล้วก็เหมือนกิจกรรมที่โรงเรียนเช้าแถวก็แล้ว แต่ว่าเขามีความต้องการจะมาเข้าแถวร่วมกับเพื่อนตอนเช้าหรือไม่ คือเด็กเขายังรีบไม่ใช่นะ ก็บอกครูเขา แต่ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ให้ลูกเขาแถวสายนะ แต่ว่าจะบอกครูไว้ก่อนประมาณนั้นแหละ เขาจะได้อะไรที่มันเป็นเชิงลบกับลูกเราไม่”

(6) รูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาของครอบครัว จากเอกสารของครอบครัวและการสัมภาษณ์ พบว่า ทั้งสี่ครอบครัวมีการจดทะเบียนและรูปแบบการจัดการศึกษาของครอบครัวมีทั้งที่คล้ายคลึงกัน แต่รูปแบบการจัดการศึกษานั้นมีความแตกต่างหลากหลายไปตามวิถีชีวิตของครอบครัวและเป้าหมายการศึกษาของครอบครัวเป็นสำคัญ โดยลักษณะการจดทะเบียนมี 2 ครอบครัวเลือกใช้วิธีจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด โดยมีเหตุผลตรงกัน คือ ต้องการใช้สิทธิเรื่องโอกาสทางการศึกษาและปฏิบัติเพื่อเป็นการปูทางเป็นตัวอย่างให้กับครอบครัวอื่นที่สนใจ คำนึงถึงความสะดวกในการติดต่อประสานงานและความยั่งยืนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในอนาคต ส่วนอีกสองครอบครัวเลือกการจดทะเบียนร่วมกับองค์กรเอกชนในประเทศหรือต่างประเทศ เนื่องจากการดำเนินการมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่า วิธีและกฎเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ที่ครอบครัวทำได้ง่ายกว่า รวมถึงช่วยลดปัญหาเรื่องการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องการจัดการศึกษาในครอบครัวที่มีหลักแนวคิดที่แตกต่างจากการจัดการศึกษาในระบบซึ่งยังคงเป็นปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษาในครอบครัว ดังปรากฏในตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 ข้อมูลรูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
รูปแบบการจดทะเบียน	โรงเรียน หมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี	สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสตุล	สำนักงาน เขต พื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจน์	หลักสูตรสำเร็จรูป โฮมสคูล WES (Home School Curriculum) ประเทศอังกฤษ

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าด้านภูมิหลังของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้นั้น ผู้ปกครองสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทเป็นส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 38 - 49 ปี ประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวโดยเฉลี่ย 9 ปี อาชีพผู้ปกครองมีความหลากหลายทั้ง รับราชการ เจ้าของธุรกิจ ลูกจ้างมหาวิทยาลัย แพทย์ และแม่บ้าน ในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเอง เริ่มจากการเตรียมความพร้อมในครอบครัว ด้วยการอ่านหนังสือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง เข้าร่วมงานประชุมและกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่เสมอ การปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของพ่อแม่ คอยเปิดโอกาสสนทนาให้กับสมาชิกในครอบครัวและสร้างความเห็นพ้องกันในครอบครัวและญาติมิตร นอกจากนี้ยังมีการเตรียมตัวกับผู้เกี่ยวข้องภายนอกด้วยการ ติดต่อขอคำปรึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามภูมิภาคต่าง ๆ แสวงหากลุ่มที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากแหล่งต่าง ๆ และการทำความเข้าใจกับครูผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาที่ครอบครัวมอบหมายให้จัดการศึกษาให้ผู้เรียน รวมไปถึงการดำเนินการเรื่องรูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาของครอบครัว

(7) ความพร้อมด้านผู้เรียน นอกเหนือจากผู้จัดการศึกษาหรือพ่อแม่ต้องเตรียมตัวแล้ว ตัวผู้เรียนเองก็ต้องการมีเตรียมตัวเช่นเดียวกัน เนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น สมาชิกทุกคนในครอบครัวถือเป็นพื้นที่องสำคัญในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นตามความต้องการและสามารถดำเนินการได้จริงในชีวิตประจำวันของครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ในที่นี้เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของครอบครัวและสามารถเห็นภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในแต่ละครอบครัวได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานและลักษณะนิสัยการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษหรือเฉพาะตัวของผู้เรียนพอสังเขป ดังปรากฏในตารางที่ 8 ดังนี้ (ดูข้อเพิ่มเติมจากภาคผนวก ค)

ตารางที่ 8 ข้อมูลผู้เรียน

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
เพศ	หญิง	หญิง	ชาย	ชาย
อายุ	8 ปี	12 ปี	12 ปี	12 ปี
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 3	ประถมศึกษาปีที่ 6	ประถมศึกษาปีที่ 6	ประถมศึกษาปีที่ 6 (Year 5)
จำนวนพี่น้อง	ลูกคนเดียว	4 คน (ผู้เรียนเป็นคนสุดท้าย)	ลูกคนเดียว	3 คน (ผู้เรียนเป็นคนที่ 2)
การเข้าเรียนในโรงเรียน	เคย	ไม่เคย	ไม่เคย	เคย

จากการศึกษาวิจัย แสดงให้เห็นว่า แต่ละครอบครัวมีกระบวนการทำความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับบุตรของตนเองคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ตั้งแต่เริ่มแรกที่ครอบครัวต้องการเปลี่ยนแปลงจากกระแสหลักไปสู่การศึกษาทางเลือกในรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่สำคัญทั้งสี่ครอบครัว เนื่องจากผู้เรียนยังอยู่วัยเด็ก ระดับประถมศึกษา จึงเป็นคุณพ่อคุณแม่หรือผู้ปกครองที่เป็นมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเตรียมความพร้อมทั้งเรื่องการเรียนรู้ การใช้ชีวิต และความเข้าใจทั้งหมดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับบุตรหลาน โดยมีประเด็นที่เป็นวิธีการเตรียมพร้อมคล้ายคลึงกัน 4 วิธี คือ การเปิดโอกาสให้มีเวทีพูดคุย การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และการประชุมที่เกี่ยวข้อง คอยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการได้รับโอกาสทั้งเวลาและอิสระจากครอบครัวสำหรับการคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) พ่อแม่เปิดโอกาสให้มีพื้นที่พูดคุย ปรีกษา เสนอความคิดเห็นภายในครอบครัวในเรื่องราวต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้ประสบและต้องตัดสินใจอยู่เสมอ เมื่อได้พบเจอเรื่องราวต่าง ๆ ก็รับฟัง ไม่ตัดสินความคิดของผู้เรียน โดยใช้พื้นฐานความคิดของตนเอง สอดคล้องกับคุณแม่**ครอบครัว A** เล่าถึงช่วงเริ่มแรกที่คุณเรียนเข้าไปเรียนร่วมในโรงเรียน ผู้เรียนรู้สึกแปลกแยกเนื่องจากผู้เรียนไปเรียนเป็นครั้งคราว ต่างจากเพื่อนนักเรียนคนอื่น แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ค่อยๆ ปรับตัวได้ ได้พูดคุยปรึกษากันเสมอว่า “น้องเรียนโฮมสคูลแล้วไปโรงเรียนเขาเรียนอะไรกัน เขาทำอะไรกันที่โรงเรียน แล้วเขามีวิธีการเรียนแบบไหนที่โรงเรียน แล้วมาอยู่บ้านน้องอยากจะทำอะไร อยากจะเรียนแบบไหนหรืออะไรก็ นั่นแหละก็คือปรับฐาน” นอกจากการปรับตัวเข้ากับเพื่อนแล้ว ผู้เรียนก็ได้เรียนการยอมรับกฎระเบียบที่โรงเรียนตั้งไว้ให้เป็นแนวปฏิบัติ คุณแม่จึงอธิบายให้ฟังว่า “ก็ใหม่ ๆ เขาก็จะไปโดนเข้าแถวคนมาสาย แต่ว่าพี่ก็บอกว่าก็ไม่ใช่ไร ลูกก็คิดว่าถ้าลูกไปสายลูกก็ต้องไปเข้าแถวนี้แล้วเขาก็จะยอมรับได้ ตอนหลังพอไปถึงเขาก็ไปเข้าแถวคนมาสาย เขาไปเก็บขยะรอบโรงเรียน น้องรู้สึกยังไง สนุกดีแม่เก็บ พวกที่เข้าก่อนไม่ได้เก็บ อธิบาย เราต้องติดตามเลยว่าไปโรงเรียนนี้เขาเป็นยังไง แบบไหน สภาพที่โรงเรียนเป็นยังไง แล้วค่อยมาถามเขา ถามเขาก่อนว่าเขาคิดอะไรในเรื่องนี้ บางที่เราเห็นแต่เขาอาจจะคิดอีกแบบไง ถามเขาก่อนว่าเขาคิดยังไง แล้วเราก็อธิบาย”

(2) ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้และทำความเข้าใจร่วมกับผู้เรียนโฮมสคูลคนอื่น ๆ สอดคล้องกับ **ครอบครัว A** ที่กล่าวถึงการได้ปรับ เปิดมุมมองใหม่เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับวิธีการเรียนรู้ในการปฏิบัติและเรียนรู้จากชีวิตจริง โดยคุณแม่เล่าให้ฟังว่า “มันหลายค่ายนะ มันเหมือนค่ายสุขภาพ ค่ายธรรมชาติบำบัด แม้แต่ค่ายของอาจารย์ภาณุ ๆ เป็นค่ายเกี่ยวกับเกษตร มีค่ายเยาวชนแต่ไม่ใช่เด็กเล็ก แล้วก็พวกค่าย เตียวที่จำได้ก็มีของอาจารย์ภาณุ เกษตรอินทรีย์วิถีไทย มันก็คือมันไม่แยกส่วนไง มันรวมหมด แต่มันไม่ใช่เจาะจงไปที่เด็ก แต่มันคือเจาะจงวิถีชีวิต...ช่วงที่น้องเล็กๆ การได้ไปอย่างนั้นเหมือนเราได้ไปเติม ไป Refresh ตัวเองให้มันอยู่ในวิถีที่จะโฮมสคูลลูก”

(3) การสังเกตและคอยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูลกับผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้นและทำตลอดเวลา จะเห็นได้จาก เมื่อคุณแม่ต้องเดินทางไปประชุมในเรื่องๆต่างที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนก็จะต้องไปด้วยกันเป็นส่วน

ใหญ่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนของครอบครัว ที่สำคัญเป็นการปูทางไปสู่เส้นทางการเรียนรู้ในแบบที่ผู้เรียนสนใจ ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ สังคม และเพื่อนในเวลาเดียวกัน เมื่อทำมาเป็นเวลายาวนาน วิธีการนี้ก็กลมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและรูปแบบการเรียนรู้ไปโดยปริยาย ดังจะเห็นได้จากครอบครัว B ที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ชัดเจน อาจเนื่องมาจากตนเองมีประสบการณ์เรียนรู้แบบโฮมสคูลมาหลายปี ได้ทำความเข้าใจด้วยตนเองผ่านการพูดคุยกับครอบครัวเป็นประจำ การปฏิสัมพันธ์กับทั้งเพื่อนที่เรียนในระบบโรงเรียนและผู้เรียนโฮมสคูล สอดคล้องกับเมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงความหมายของโฮมสคูล ผู้เรียนครอบครัว B ตอบอย่างฉะฉานว่า “ช่วงหลัง พอมีคนมาถามว่าโฮมสคูลคืออะไร ก็ตอบไปว่า พ่อแม่สอนลูกเองไม่ต้องส่งลูกไปโรงเรียน...ก็คิดเองเวลา ๆ มีคนมาถาม ก็ตัวเองกับพี่ ๆ ก็เรียนที่บ้าน ตั้งแต่เล็ก ๆ แล้ว” ข้อสังเกตหนึ่งที่ผู้เรียนครอบครัว B แตกต่างไปผู้เรียนครอบครัวอื่นๆ ตรงที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากตนเองได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวต่าง ๆ เรื่อยมาตั้งแต่เล็กจนโต จากประสบการณ์ของพวกเขาๆที่ก็เป็นนักเรียนโฮมสคูลมาก่อน ได้เห็นวิธีการเรียนการสอนที่พ่อแม่สอนพี่ ได้เห็นและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของพี่ ๆ อยู่เป็นประจำ อาจถือว่าเป็นข้อได้เปรียบสำหรับผู้เรียนที่เป็นน้องสาวคนสุดท้าย ส่วนครอบครัว C คุณแม่เล่าการพูดคุยและสังเกตความเข้าใจเรื่องโฮมสคูลของผู้เรียน ให้ฟังว่า “ก็ดูด้วยแล้วให้เค้าตัดสินใจเลือกเอง แต่เราเข้าใจเค้าได้เลย ว่าที่เค้าพูดมาเหมือนกับเรา และเค้าก็สนุก ถึงแม้เค้าจะไม่ได้เห็นในโรงเรียน แต่เค้าก็ไม่อยากไป พี่ให้เค้าตัดสินใจเอง ให้เค้าเป็นคนเลือกเองว่าจะไปแนวทางไหนก็เลยง่ายที่สุด” และจากการสัมภาษณ์ครอบครัว D พบว่า คุณแม่ซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาหลักให้ผู้เรียน นั้นสังเกตและพูดคุยกับลูก จนเข้าใจและรับรู้ว่าลูกอยากไปโรงเรียน ตลอดจนต้องนำเข้าโรงเรียนที่มีลักษณะหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการออกแบบและปรับหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

(4) ผู้เรียนได้รับโอกาส เวลาและอิสระจากครอบครัวสำหรับการคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของครอบครัวและการเรียนรู้แบบโฮมสคูล โดยผ่านประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบวิถีชีวิตการไปโรงเรียนกับการเรียนแบบโฮมสคูล และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเองในการที่จะเลือกเรียนแบบโฮมสคูลต่อไป ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การบอกเล่าจากเพื่อนที่เรียนในโรงเรียนและผู้อื่น การไปลองเรียนในโรงเรียนระยะหนึ่ง เป็นต้น สอดคล้องกับ คุณแม่ครอบครัว A กล่าวว่า “แรกๆ เขาก็ไม่เข้าใจ พอเขาไปโรงเรียนเขาก็เริ่มเห็นความแตกต่างว่าเด็กโฮมสคูลกับที่เรียนในโรงเรียนนั้นมันแตกต่างกัน แต่เขายังเขาอาจจะเห็นภาพไม่หมด เขาอาจจะเห็นแค่ว่าเด็กในโรงเรียนต้องไปโรงเรียนทุกวัน ส่วนเขาไปบ้างหยุดบ้าง” และกล่าวเสริมว่า “ถ้าเราไปในโรงเรียนแบบนี้ กระบวนการอาจหล่อหลอม มันเยอะ ความเป็นตัวตนของเด็ก เค้ายังหาไม่เจอเหมือนไปตามน้ำ เค้ายังไม่ได้หยุดเลือกว่าเค้าอยากจะเป็นอะไร ยังไงชอบอะไร มาใส่ตัว มันไม่มีเวลาหยุดคิด เคี้ยวสอบไม่ได้ ไม่ทันเพื่อน มันเป็นไปตามระบบไง เหมือนถ้าเทียบผลสัมฤทธิ์ เด็กจะต้องรู้เยอะ โดยชวนขยายหาที่เรียนพิเศษ เอาให้ทันเพื่อน ระบบมันไม่ได้มองไปที่ตัวเด็ก เลยทำให้เด็กบางคนเสียโอกาส เช่น อยากเข้ามหาวิทยาลัยที่นี่ แต่ไม่มีสิทธิ์เรียน เลยต้องไปทำอย่างอื่นที่เค้าไม่ชอบ ไปเรียนในสิ่งที่เค้าไม่ชอบ มันทำให้เกิดปัญหาชีวิต พี่ว่าคนมันเสียเพราะระบบเยอะ ระบบมันมีผล” สอดคล้องกับครอบครัว B จากการสัมภาษณ์พี่ชายของผู้เรียนครอบครัว

B เล่าด้วยสีหน้าและแววตาที่มั่นใจอย่างมีความสุขว่า “มีเพื่อนที่เรียนในระบบหลายคนบอกว่าชอบเรียนระบบแบบนี้ สบาย สนุก ไม่ต้องเครียดเรื่องการบ้านและอีกหลาย ๆ เรื่อง เพื่อนบอกว่าเวลานั่งเรียนในห้องไม่ค่อยเข้าใจบางครั้งก็ง่วงนอนและหลับในที่สุด แต่เรียนแบบนี้ถ้าเราไม่สะดวกก็สามารถเลื่อนเวลาหรือดูเทปย้อนหลังได้”

โดยสรุปแสดงให้เห็นว่า แต่ละครอบครัวกรณีศึกษานั้นนับได้ว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้แบบโฮมสคูล เห็นได้จากการที่ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าใจแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ดี มีการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งผู้เรียนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวมีส่วนร่วมตลอดเวลา ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้เรียนโฮมสคูลซึ่งมีความแตกต่างจากผู้เรียนในระบบโรงเรียน ให้ความสำคัญกับการพูดคุยสนทนา สอบถามระหว่างพ่อแม่หรือผู้จัดการศึกษาและผู้เรียนโดยเฉพาะเวลาเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากวิธีการเรียนการสอนได้ผ่านการลองผิดลองถูกลองผิดมาแล้ว เมื่อมาถึงวิธีการต่าง ๆ มีความชัดเจนมากขึ้นแล้วในช่วงเวลาของผู้เรียน จึงทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ทำได้มีประสิทธิภาพขึ้นและดำเนินการอย่างเป็นธรรมชาติภายในครอบครัว

(8) ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ในการจัดการการศึกษา โดยครอบครัว องค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในการเรียนการสอนเพื่อบุตรหลานก็คือ สถานที่ที่ครอบครัวใช้เพื่อจัดกระบวนการเรียนการสอน อันได้แก่ ที่อยู่อาศัยของครอบครัวกรณีศึกษาดังปรากฏในตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 ข้อมูลด้านความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
สถานที่และแหล่งเรียนรู้	ห้องพักในบ้านพัก อาจารย์ มีลักษณะเป็นตึก 4 ชั้น ในมหาวิทยาลัย	บ้านชั้นเดียว มีบริเวณด้านข้างเป็นสนามม้าและคอกม้า	บ้านทาวน์โฮมสองชั้น และสร้างต่อเติมห้องบนหลังคา	โรงเรียน Sunshine International Homeschool

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ทั้งสี่ครอบครัวนั้นมีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับบ้านที่อยู่อาศัยเป็นอย่างดี มีการแบ่งสัดส่วนหรือพื้นที่ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียน เพื่อใช้ส่งเสริมและเอื้อต่อการเข้าถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจ และความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างอิสระ โดยพอจะสรุปความคิดเห็นของครอบครัวได้ 4 วิธี ดังนี้

(1) สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนอยู่อย่างเรียบง่าย สอดคล้องกับที่คุณพ่อครอบครัว B เล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงสบาย ๆ ว่า “...บรรยากาศของการเรียนรู้ชีวิตเริ่มใกล้ชิดกับตนเองมากยิ่งขึ้น ชีวิตได้มาอยู่ในบรรยากาศที่เรียบง่ายไม่รีบร้อน...มีเวลาคิดใคร่ครวญถึงแนวทางที่เป็นจริงของตน ตอบสนองความเป็นไปของตนเองและตัวลูกมากขึ้น...”

(2) แสวงหาสื่ออุปกรณ์ และเครื่องมือการเรียนรู้ เพื่อใช้ทั้งความเพลิดเพลินทำให้ลูกใช้เวลาอยู่กับสิ่งนั้นได้ดีและมอบหมายให้เป็นของตนเองเพื่อมีความรับผิดชอบในการจัดเก็บ ดูแล รักษา รวมถึงเครื่องมือการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น แทปเล็ต คอมพิวเตอร์ และสมาร์ตโฟน โดยใช้ในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตได้สะดวกตามที่ผู้เรียนสนใจจะสืบค้น ผักผ่นด้วยสื่อสารในสังคมออนไลน์ และเล่นเกมส่บ้าง ในบางครอบครัว ดังตัวอย่าง**ครอบครัว D** ที่กล่าวไว้ว่า “...มีอะไรเค้าก็ใช้คอมพิวเตอร์เข้าไป Google หาข้อมูลของเขาเอง...เดี๋ยวนี้ความรู้อะไรก็มีใน Google Youtube ทั้งนั้น เร็วด้วย”

(3) การจัดสรรพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในบ้านและนอกบ้าน เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาตามความสนใจ ปรับเปลี่ยนบรรยากาศในครอบครัวให้ส่งเสริมการเรียนรู้ พ่อแม่ศึกษาและเรียนรู้ในพฤติกรรมของลูกแต่ละช่วงวัย พร้อมนำมาปรับใช้จริง ทุกครอบครัวใช้บริเวณบ้านโดยรอบในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างคุ้มค่า โดยใช้เป็นพื้นที่เก็บวัสดุเหลือใช้ เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ทั้งพืชสวนครัว สมุนไพร ไม้ดอกและไม้ประดับ ดังตัวอย่าง**ครอบครัว A** คุณแม่อธิบายเรื่องการจัดห้องเพื่อให้พร้อมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้กระดานดำที่มีขาตั้งยื่นและการจัดพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียน การเล่นของเด็กๆ ว่า “เวลาแขกมา ใครมา ก็จะชอบกระดานนี้มาก เขาก็พอใครมา คือไม่ใช่กระดาน แต่ลูกเรา ให้ลูกเราเขียนนะ แต่ว่าพอใครมา พอเพื่อนเขียนเขาก็อยากเขียนใน แล้วห้องนี้พยายามจัดให้มันต้อนรับเด็ก เพื่อที่ว่าพอเด็กมาปุ๊บลูกเราก็จะได้ๆ เรียนรู้ด้วย แบบเหมือนกับว่าเขาทำคนเดียว เขาจะเบื่อใจ” ส่วน**ครอบครัว C** คุณแม่เล่าเกี่ยวกับการแบ่งโซนเก็บหนังสือของครอบครัวด้วยน้ำเสียงร่าเริงว่า “ชอบอ่านกันใหญ่ แบ่งส่วนบ้านกันเป็น Zone ของพี่ อยู่ข้างบน ของน้องอยู่ข้างล่าง ก็ต้องดูด้วยนะ เล่มไหนไม่อยากจะอ่านต้องเอามาตั้งข้าง ๆ ที่นอน อย่างที่เล่มนี้ได้รับรางวัลซื้อก่อน แต่ยังไม่อยากอ่านพอมันตั้งไว้ ก็อ่านอันอื่นหมดแล้วก็ต้องมาอ่าน” และจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมพบว่า ครอบครัวมีการจัดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน สังเกตได้จากการสิ่งของและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ของผู้เรียนตั้งวางไว้เฉพาะห้องตรงหน้าบ้าน ถัดมาในบ้านจึงเป็นชั้นวางหนังสือ และกองหนังสือที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบตามความสูงของฝาผนังบ้านทั้งชายและสาวจนเกือบถึงเพดานบ้าน

(4) สืบหาแหล่งเรียนรู้สำหรับครอบครัว โดยเริ่มต้นจากบริเวณแถวบ้าน หมู่บ้านที่ครอบครัวอาศัยอยู่ หรือสถานที่ทำงานของครอบครัว โดยแสดงให้เห็นว่าครอบครัวจะเริ่มต้นจากแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวและสามารถเข้าถึงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสังเกตและเอกสารบันทึกการเรียนรู้ของ**ครอบครัว B** เมื่อเริ่มแรก ครอบครัวร่วมกันพิจารณาแหล่งเรียนรู้รอบ ๆ หมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ เช่น การปั่นจักรยานรอบหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้เรียน การไปเรียนทำขนมไทยจากผู้รู้ซึ่งมีประสบการณ์และอาศัยอยู่ไม่ไกลจากบ้านของครอบครัว การเรียนรู้การทำกรงนกจากเพื่อนบ้าน เป็นต้น และจากการที่คุณพ่อไปสำรวจสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำมาต่อยอดเป็นกิจกรรมเข้าค่ายช่วงปิดเทอมโดยให้ผู้เรียนเดินและเรียนรู้ตามสถานที่ที่กำหนด ซึ่งมีผู้เรียนโฮมสคูลอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ทำให้เกิดการเรียนรู้ท้องถิ่น ผู้คนทำความเข้าใจวิถีชีวิตของเพื่อนบ้านและผู้เรียนได้มีโอกาสทำความรู้จักกับครอบครัวโฮมสคูลอื่น ๆ ด้วยในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ**ครอบครัว A** โดยคุณแม่เล่าให้ฟังถึงหาพื้นที่นอกบ้าน ซึ่งนับได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียนได้จากสถานที่ต่าง ๆ ใกล้บ้านพักอาจารย์ เช่น ลานออกกำลังกาย

ด้านหน้าบ้านพัก ชายทะเล ห้องสมุด ห้องเพื่อนบ้าน เป็นต้น ซึ่งเป็นการพูดคุยกันอยู่ถึงสถานที่ที่ผู้เรียนสามารถไปได้และค่อนข้างมีความปลอดภัย คุณแม่อธิบายถึงการออกไปนอกบ้านเพื่อลดความเบื่อหน่ายของผู้เรียนว่า “ในวันว่าง นื่องมักขอให้พาไปเที่ยว หรือเล่นนอกบ้านบ้าง เนื่องจากบ้านเราเป็นอาคารชุด ชั้น 4 ซึ่งอยู่บ้านนาน ๆ ทำให้รู้สึกเบื่อ ในวันหยุดหรือวันว่าง ถ้าเสร็จจากงานบ้าน หรืองานที่ต้องทำที่บ้านแล้ว มักจะชวนกันออกนอกสถานที่ สถานที่เล่นประจำของเด็ก ๆ ได้แก่ ชายหาดแหลมสมิหลา สนามเด็กเล่น ซึ่งถ้าเพื่อน ๆ ว่าง ก็มักจะชวนเพื่อน ๆ ไปด้วย”

โดยสรุปแล้ว เมื่อกล่าวถึงการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว มีการดำเนินการดังนี้ สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนอยู่อย่างเรียบง่าย แสวงหาสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่ลูกสนใจและสามารถสร้างความเพลิดเพลินทำให้ลูกใช้เวลาอยู่กับสิ่งนั้นได้ดี มีการจัดสรรพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในบ้านและนอกบ้านเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมไปถึง การสำรวจแหล่งเรียนรู้สำหรับครอบครัว โดยเริ่มต้นจากบริเวณแถวบ้าน หมู่บ้านที่ครอบครัวอาศัยอยู่

1.2 มลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เมื่อครอบครัวเตรียมความพร้อมทั้งตัวผู้จัดการศึกษาและผู้เรียนแล้วการเปลี่ยนแปลงแนวทางการเรียนรู้จากกระแสหลัก คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน มาเป็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวย่อมต้องมีเหตุปัจจัยสำคัญ ๆ ที่ทำให้คุณพ่อคุณแม่ตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากการศึกษาพบว่า การตัดสินใจเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวเริ่มที่พ่อแม่ก่อนแล้วไปสู่ลูกทั้ง 4 ครอบครัว โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้เข้าใจชีวิตและสาระทางวิชาการ ประกอบกันไป ทุกอย่างต้องไม่ขัดแย้งกับแนวคิดพื้นฐานของครอบครัวและการเรียนรู้อย่างมีความสุข จะแตกต่างกันบ้างในครอบครัว B ที่น้ำชายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับคุณพ่อครอบครัว B ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งปัจจุบัน ส่วนมลเหตุในการตัดสินใจนั้นของทั้ง 4 ครอบครัวนั้นส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ก็มี ความแตกต่างกันไปในบางประการเป็นตามแนวคิดที่ครอบครัวเชื่อถือ โดยสาเหตุสำคัญที่มีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว มี 10 ประการ โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 10 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ข้อมูลมลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
มลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	- ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต	- ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต	- ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต	- ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
	- การเลี้ยงดูและให้ความรู้ภายใต้ความรัก ทำให้สามารถเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง	- การเลี้ยงดูและให้ความรู้ภายใต้ความรัก ทำให้สามารถเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง	- การเลี้ยงดูและให้ความรู้ภายใต้ความรัก ทำให้สามารถเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง	- การเลี้ยงดูและให้ความรู้ภายใต้ความรัก ทำให้สามารถเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
	- การเรียนการสอนของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน	- การเรียนการสอนของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน	- การเรียนการสอนของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน	- การเรียนการสอนของโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน
	- ต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต	- ต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต	- ต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต	- ต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต
	- พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน	- พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน	- พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน	- พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน
		- ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	- ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี	- ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
		- ครอบครัวได้ใช้เวลาาร่วมกัน	- ครอบครัวได้ใช้เวลาาร่วมกัน	
		- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ		
		- การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรมในการเรียนรู้		

1) แนวคิดพื้นฐานของพ่อแม่ที่ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมี
 ความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต มุ่งมั่นให้การศึกษาเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติจริงในชีวิตของผู้เรียนในอนาคต
 ดังที่คุณพ่อ**ครอบครัว B** เน้นย้ำว่า “อย่ามากลัวว่าผิดหรือถูก คุณ ๆ ก็แก้ไข อะไรที่ไม่ได้ก็เรียนต่อไป
 เพราะเราเรียน ชีวิตทั้งหมดคือการเรียนรู้” สอดคล้องกับสาเหตุหลักที่คุณแม่**ครอบครัว C** จัดการศึกษา
 จากการสัมภาษณ์ ครอบครัวเชื่อว่าความใฝ่รู้เป็นเรื่องของแรงขับจากภายใน และผู้เรียนแต่ละคนก็มี
 ความแตกต่างหลากหลาย ทำให้การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อธรรมชาติ
 การเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม คุณแม่**ครอบครัว B** เล่าถึงเหตุผลในการตัดสินใจว่า “การจัดการ
 เรียนรู้ไม่ว่าเรื่องใดๆตามความเป็นจริง จากการได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างจริงจัง ในหลายๆ เรื่อง
 ที่สำคัญ ได้เข้าใจว่าสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการเรียนรู้ของคนเรา คือ ความอยากเรียนอยากรู้ ซึ่งเป็นแรง
 ขับภายใน (ความใฝ่รู้) ของผู้เรียนแต่ละคน (ที่เกิดเฉพาะตนจากภายในแต่สามารถ จุดประกายให้กับ
 คนอื่น ๆ ได้)” และครอบครัวยังคงตั้งใจหล่อเลี้ยงความใฝ่รู้ที่เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแรงขับภายใน
 โดย ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีคู่กันไป สอดคล้องกับ**ครอบครัว A** ที่คุณแม่บอกเล่าถึงความสำคัญ
 ในการเปิดโอกาสในเรื่องต่าง ๆ ให้กับลูก เพื่อต่อยอดความใฝ่รู้ของผู้เรียน กล่าวไว้ว่า “ต้องการเปิด
 โอกาสให้ลูกได้เรียนรู้ตนเอง ได้ค้นหาความต้องการของตนเองผ่านการสัมผัสประสบการณ์จริง
 เสริมสร้างจินตนาการ มีความสุขในการเรียนรู้ที่ไม่มุ่งแข่งขันสู่ความเป็นเลิศ เป็นการเรียนรู้ที่
 ปราศจากความกลัว” เช่นเดียวกับ**ครอบครัว D** ที่มีแนวคิดพื้นฐานของแม่ที่จัดแบบ “ตามความ
 สะดวก หรือ ฟรีสไตล์” ตามความสนใจของผู้เรียน แต่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนากับการศึกษาแบบ
 วอลดอร์ฟ ซึ่งเป็นแนวคิดที่แม่สนใจและนำตนเองไปศึกษาเรียนรู้ ดังที่กล่าวว่า “...เราไปตามเขาเรียกว่า
 ตามความสะดวกของแม่ แล้วก็ตามความสนใจของลูก...” และ “สะท้อนให้เห็นว่าที่เขาเรียนรู้มันมันก็
 ถ้าในแนวของวอลดอร์ฟ ก็คือเป็นการใช้ทั้ง Head Heart Hand ซึ่งครบวงจรเรียนรู้ทั้ง 3 ฐาน เลย
 ที่เดียว เราดูตรงจุดนี้ค่ะ”

2) ครอบครัวมีความเชื่อว่าการเลี้ยงดูและให้ความรู้แก่ลูกภายใต้ความรัก
 ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ของครอบครัว ทำให้ลูกเป็นคนดีมีเหตุผล มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 กล้าคิด กล้าลงมือทำ กล้าลอง ทำให้มีความสามารถในการเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 ได้ ดังที่ได้จากการเอกสารร่องรอยและการสัมภาษณ์จากแต่ละครอบครัว โดยคุณแม่**ครอบครัว A**
 มีความเชื่อว่า การเลี้ยงดูและให้ความรู้แก่ลูกภายใต้ความรัก การดูแลเอาใจใส่ของครอบครัว ให้ความ
 รัก ความอบอุ่น ทำให้ลูกเป็นคนดีมีเหตุผล มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าลงมือทำ กล้าลอง
 ทำให้มีความสามารถในการเรียนรู้และค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ สอดคล้องกับเอกสารร่องรอย
 ในแผนการจัดการจัดการศึกษาของครอบครัวของ**ครอบครัว C** เขียนให้เหตุผลหนึ่งในการจัดโฮมสคูล
 ให้ลูก เนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีความรัก ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อชีวิตทั้ง
 ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งเป็นจุดเด่นสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่จัดโดยพ่อ แม่ หรือ
 ผู้ปกครองจัดให้แก่ผู้เรียนแตกต่างจากการศึกษาในระบบอื่นๆ

3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในระบบไม่เหมาะสมกับ
 ธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน โดย**ครอบครัว B** ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า “ธรรมชาติของลูก มีพฤติกรรม
 บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ตลอดจนพัฒนาการด้านต่าง ๆ จากการเลี้ยงลูกด้วยตนเอง ไม่เหมาะสมกับ
 การศึกษาในระบบที่เน้นการเรียนที่ถูกกำหนดกรอบที่ตายตัว” ทั้งนี้**ครอบครัว C** ได้อธิบายเพิ่มเติม

รายละเอียดว่า บรรยากาศและรูปแบบการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เนื่องด้วยลักษณะของการจัดการศึกษาที่กำหนดกรอบเวลา ระดับชั้น จำนวนผู้เรียน เกณฑ์การประเมินสำหรับผู้เรียนโดยรวม ดังที่ปรากฏในเอกสารแผนการจัดการศึกษาว่า “ไม่ว่าจากความหวังดี หรือเพื่อสอบ หรือด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก และเสียเวลาเป็นอันมากรวมไปถึง เกิดความเครียด ทั้งผู้เรียนและผู้สอน ทำให้ไม่เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ดี แต่กลับเป็นบรรยากาศของการยึดเยียด ความรู้ต่างๆที่มีคุณค่า กลับกลายเป็นยาขม”

สอดคล้องกับ คุณแม่ **ครอบครัว A** ซึ่งเล่าถึงการพิจารณา ไตร่ตรองในการเลือกวิธีการเรียนรู้ให้แก่ลูกว่า “โรงเรียนก็ยังไม่ใช้คำตอบที่ว่าอยากจะทำ มันมีโรงเรียนเหมือนโรงเรียนทางเลือกเคยแบบลองหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้...แต่ก็คือเราคนเชื่อคนยากเนาะ...ไม่แบบว่าเรา ที่อยู่ในระบบมันจะเห็นอะไรหลายๆ อย่างเยอะ แล้วก็เหมือนภาพออกมานี้จะโฆษณาหรูหรา แต่พอลงไปจริงแล้วมันก็จะ มันทำไม่ได้” เช่นเดียวกันกับ**ครอบครัว D** ที่ลูกมีประสบการณ์ที่ไม่สามารถรับได้กับการเรียนในระบบโรงเรียน เกี่ยวกับการใช้กฎกติกาเชิงอำนาจมากกว่าการใช้เหตุผลกับผู้เรียน ใช้การควบคุมแบบเหมือนกันหมดกับนักเรียนทุกคนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และการใช้วาจาในเชิงลบเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกลัว ดังที่**ครอบครัว D** เล่าให้ฟังว่า “เขามาบอกว่าเขาไม่อยากไปโรงเรียน..ครูบอกว่าถ้าเขาเขียนชื่อไม่ได้ก็ให้ไปอยู่อนุบาลซะ...ทำให้เขารู้สึกกลัว...แล้วก็เรื่องบังคับให้นอน เวลาปวดฉี่ต้องรอลูกไปฉี่พร้อม ๆ กันกับเด็กทุกคน...พอมันถึงจุด Climax พี่ไม่นึกเลยในการเปลี่ยนโรงเรียน เพราะใจที่มันอยากเรื่องนี้ (โฮมสคูล) มานานแล้ว”

4) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังที่คุณพ่อ**ครอบครัว B** กล่าวว่า “ความทันสมัยเข้ามาแทนที่รอยยิ้มแห่งมิตรภาพเหือดหายไปพร้อมๆกับการมาเยือนของทุนนิยมบริโภคนิยม...ภาพของอดีตที่หายไปในเด็กยุคใหม่”

5) ต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต รู้จัดการดำรงชีวิตที่พอเพียง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้ ดังที่นาย**ครอบครัว B** กล่าวถึงข้อดีของการจัดการศึกษาโดย**ครอบครัว B** ว่า “ประโยชน์จากโฮมสคูลในแง่ของศาสนานี้ก็คือว่าผ่าน การอบรมอิสลามควบคู่ไปกับวิชาการพื้นฐานที่ ๆ ความถนัดของแต่ละบุคคลมี แต่ว่าไอ้ตัวอบรมอิสลามนั้นมันต้องไปเรื่อยๆ ต้องไปร่วมทั้งไม่ได้ แต่ เอ้อ มัน ๆ ๆ ตรงนี้แหละมันจะเป็นข้อดีเรื่องของโฮมสคูลที่ได้ใช้อยู่ พอไปสูในระบบเราก็รู้ว่ามันมีคาบมากกำหนด หลักสูตรมากกำหนด เอ้อ ระยะเวลาด้วยมากกำหนด ต้องทำแบบนั้น ต้องอะไร คือไปเร่งเด็ก ไปอีกด้านหนึ่ง ด้านที่สัมฤทธิ์ผลในเรื่องของวิชาการ ในเรื่องของการแข่งขันอะไร มันๆ ไม่สามารถมาเรื่องการอบรม บางทีจะเอาๆ นักเทศน์มาอะไรมาแบบชั่วโมงอะไรแบบนั้นมันไม่ได้พอ ไม่พอกับเด็กที่มาก ๆ แล้วก็ฟังเสร็จแล้วก็ผ่าน”

6) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรมในการเรียนรู้ โดยคุณพ่อ**ครอบครัว B** กล่าวไว้ว่า “กลไกสำคัญไม่ใช่ของค์ความรู้แต่กลับเป็นวิธีการนำเสนอและวิธีการได้มาซึ่งความรู้...เปลี่ยนไปสู่ผลประโยชน์ (เงิน) มากขึ้น จนละทิ้งคุณค่าและเป้าหมายของความรู้ที่จะนำพาชีวิตให้อยู่กับความสงบสุขอย่างพออยู่พอเพียง สู่การแสวงหาความสุขทางวัตถุของวิถีชีวิตสมัยใหม่ จนเกิดวิกฤตทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน” และอธิบายถึงช่องว่างทางการศึกษาในเรื่องผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งนาย**ครอบครัว B** ขยายความว่า “ เราจะเห็นช่องว่างว่าระบบ

การศึกษามันจะมีช่องว่างอยู่ในระบบปัจจุบัน ช่องว่างที่เกิดส่วนใหญ่เป็น ส่วนใหญ่แล้วมันเกิดจากตัวของหลักสูตร เป้าหมายที่จะนำพาคนศึกษาไปสู่อะไร” และ “ปัจจุบันคนก็สนองต่อไอ้กระแสโลก โลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่ สร้างการศึกษาเพื่อผลิตไปสู่สิ่งนั้น ผลิตไปสู่ สุดท้ายก็คนจบปริญญาตรีก็เดินเตะฝุ่น เพราะเป็นปัญหาว่าคนเรียนปริญญาตรีต้องการไปแย่งงานในตัวเองกันที่มีคนจำนวนเยอะ บางที่ต้องเล่นเล่นเล่นสายอะไรกัน ปรากฏว่าการศึกษาไม่ได้ช่วยให้เขาพัฒนาตัวเองไปสู่การอยู่รอดได้”

7) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่ปัจจุบันมีการพัฒนากันอย่างรวดเร็ว จนผู้คนที่ตามไม่ทัน เมื่อเราไม่เท่าทันเทคโนโลยีเพียงพอก็อาจเป็นโทษได้ นายของ**ครอบครัว B** เล่าว่า “ในขณะที่เดียวกันเราก็ไม่ใช่ว่าไม่ทันเทคโนโลยี หรือแต่ทำเทคโนโลยี ลูกกุดเป็น เปิดอินเทอร์เน็ต สร้างเว็บโน่น นี่ นั่น คืออันนี้คือของที่ว่าเรียนรู้ ๆ ได้ แต่ว่าสิ่งที่จะเรียนรู้ได้ยากคือเรื่องอบรม เรื่องคุณธรรม จริยธรรม มัน ๆ เหมือนว่าเป็นรายละเอียดของการอบรมชีวิตตรงนี้”

8) สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของผู้เรียน เช่น ยาเสพติดในโรงเรียน นาย**ครอบครัว B** เล่าว่า “เพื่อนผมเองแล้วก็มีมารวมเครือข่ายกัน เด็กก็มาเรียนทุกวันทีนี้ ก็มีตารางสอน มีอยู่ พอจบ ป. 6 ปุ๊บ เขาก็ ๆ พ่อเขาก็ไม่มีเวลา พ่อเขาธุรกิจค้าขาย เลื้อยผ้าวิ่งไปตามหลายต่างจังหวัดตลอด แล้วเขาก็เข้าเรียนในระบบ แล้วเขาก็ไปติดเพื่อน พอติดเพื่อน เขาก็พาต่อเลย” สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้เรียน**ครอบครัว B** ได้พูดถึงทัศนคติของตนต่อโรงเรียนทั้งที่ได้ยินมาและผ่านการพูดคุยกับเพื่อน ๆ ของตนเอง เพื่อข้างบ้าน รวมถึงเพื่อนของพี่ ๆ ว่า “ถ้าจะไปอยู่ ๆ ที่โรงเรียนพ่อแม่ก็จะไปทำงาน ไป พาลูกไปส่งโรงเรียนจะได้ไม่เห็น ครูรุ่นที่ดูแลเรา แล้วเพื่อน ก็ไปทะเลาะกับเพื่อน ไปพูดมึง กู พูดคำหยาบคาย แต่ถ้า ก็มีเหมือนกันนะถ้าอยู่ที่บ้าน ถ้าไม่ได้พูดเห็นเพื่อนเขาพูดแล้วเราถ้าพูดไม่ได้เพราะแม่ก็จะดู ถ้าเราไปไหน ๆ แล้วทุกคนจะระบายนอกมา อย่างนั้นก็ไม่ได้”

9) ครอบครัวได้ใช้เวลาด้วยกัน ครอบครัวอยากดูแลลูกเองมากกว่า ผู้เรียน**ครอบครัว B** กล่าวเสริมถึงเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ครอบครัวเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า “ถ้า ๆ ปล่อยให้ลูกไปให้ ที่มีบอกพี่เลี้ยงดู ให้ไปโรงเรียนอะไร ก็ไม่ค่อยเจอหน้าลูก ก็ถ้าเป็นพ่อแม่ทำงานก็กลับดึกมาเราก็กลับมาแล้วก็นอนพรุ่งนี้ก็พ่อก็ไปทำงานใหม่อีก ก็จะได้เจอก็คือวันเสาร์ วันอาทิตย์อะไรอย่างนี้ ก็อยู่ที่บ้านได้เจอกันทุกวัน”

10) พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน เมื่อครอบครัวเริ่มทำการจัดการศึกษาในครอบครัว ในปัจจุบันนี้ เนื่องมาจากเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ช่วยเชื่อมโยงและเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับครอบครัวอย่างกว้างขวางและเข้าถึงได้ง่าย ทั้งนี้เครือข่ายบ้านเรียนก็รวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง และคอยให้ความช่วยเหลือครอบครัวในทุกมิติ ประสบการณ์ต่าง ๆ จากครอบครัวที่ทำมาแล้ว รวมทั้งให้ความช่วยเหลืออย่างกัลยาณมิตรตลอดเวลา ร่วมกับเครือข่ายที่เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความมั่นใจให้กับครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังที่ **ครอบครัว C** เล่าให้ฟังว่า “...พี่เพิ่งมาตกผลึกพอดี พี่นี่มีเค้าเกิดก่อน เพราะเค้าทำกับลูกเค้ามานานแล้ว...เค้าจึงเห็นว่ามัน (การเรียนตามหลักสูตรในโรงเรียน) มันไม่ใช่” และเค้าเพิ่มเติมว่า “...ก็หาข้อมูลจาก โรงเรียนทำเองของ วิศิษฐ์ (วิศิษฐ์ วัชรวิญญู) ของแม่ส้ม แล้วหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต แต่ไม่ใช่หาว่าทำอย่างไรนะ แต่หาความมั่นใจ หาจุดที่ต้องระวังมากกว่า...”

เช่นเดียวกันกับ**ครอบครัว D** ที่เล่าว่า “..มารู้จักคุณสาทร สมพงษ์² แล้วก็มีครอบครัวในพัทลุงทำบ้าง แล้วก็รู้จักคนทำโฮมสคูลอีกมากขึ้น ทำให้เรามั่นใจว่าไอ้หนทางนี้มันได้ยากเย็นอะไร”

นอกจากนี้ ยังพบความท้าทายที่**ครอบครัวต้องเจอในการตัดสินใจจัดการ**

การศึกษาโดยครอบครัว เมื่อใดก็ตามที่คนเราจำเป็นต้องเริ่มต้นอะไรใหม่ สิ่งที่มาควบคู่กันคงหนีไม่พ้นความท้าทายความคิดความสามารถที่เข้ามาให้**ครอบครัว**ก้าวผ่านหรือแก้ไข เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการจัดการศึกษาของ**ครอบครัว**ได้อย่างเข้มแข็ง จากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าความท้าทายหลากหลายประเด็นที่**ครอบครัวโฮมสคูล**ทั้ง 4 **ครอบครัว**ได้ผ่านประสบการณ์มาแล้วใน 3 ข้อ คือ การเผชิญกับความโดดเดี่ยว การวางระบบปฏิบัติด้วยตนเอง และการเปิดใจกับทัศนคติของเครือญาติ ดังต่อไปนี้

1) การเผชิญกับความโดดเดี่ยว ในการจัดการศึกษาโดย**ครอบครัว** หาก**ครอบครัว**ไม่สามารถสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ได้ ซึ่งมีพื้นฐานความเข้าใจที่ตรงกัน มิเช่นนั้นอาจทำให้**ครอบครัว**รู้สึกโดดเดี่ยว ขาดกำลังใจ ได้มีโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เหมือนที่คุณพ่อและน้าชายมักพูดคุยปรึกษากันอยู่เสมอ ดังที่น้าชาย**ครอบครัว B** บอกว่า “ข้อเสียอยู่อย่างหนึ่งเรื่องว่าพอเราทำแบบนี้ถ้าหากว่าเราไม่สร้างเครือข่ายนะ มันจะเหมือนเราโดดเดี่ยวในการทำให้ ๆ กว้างขวางขึ้น...เพราะว่าถ้าเรามีเครือข่าย ไ้ ๆ ตัวเครือข่ายนี้เคยคุยกันนะ มันต้องเป็นตัวของผู้ปกครองแต่ละ ๆ คนนะ ต้องมีความเข้าใจเหมือนกัน...พอมาคุยตรงนี้ความเข้าใจแบบนี้ แบบเราสองคนเนี่ยถ้าคุยกัน อีกละหลาย ๆ คนเขายังไม่เข้าใจ...” และขยายความเพิ่มเติมว่า “เป็นความ ๆ โดดเดี่ยวคือ ๆ คนเราถ้ายืนมาก่อน 1 คน แล้วก็คนอื่นไม่มีใคร ๆ เขาไปตามกระแสทั่วไป อย่างน้อยหนึ่งก็กำลังใจมันก็จะน้อย มันหมายถึงว่าทำแต่ว่ากำลังน้อย แต่ว่าในขณะที่เดียวกันเราไปสู่เป้าหมาย ส่วนใหญ่เรื่องนี้มันจะโยงไปสู่เป้าหมายของอิสลามหรือเป้าหมายการศึกษาฐานของอิสลามนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเขาจะศึกษาอัลกุรอาน เขาจะเรียนวันละอยู่เรื่อย ๆ ตัวนั้นจะเป็นแรงผลักดันให้เขามีกำลังใจในการ ๆ เดินไปเรื่อย ๆ แสดงว่าตัวที่ผลักดันให้เขาเกิดแรงปฏิบัติเยอะที่สุดก็จะเป็นเรื่องของเป้าหมายหรือทิศทางของอิสลามในการศึกษา พื้นฐานศาสนาของเขานั่นเอง”

2) การวางระบบปฏิบัติด้วยตนเอง เนื่องจาก**ครอบครัว**ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องการศึกษาโดย**ครอบครัว**มาก่อน จึงต้องทดลอง ทั้หาช่องทางทำความเข้าใจ เรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนการสอน เทคนิคต่าง ๆ เมื่อต้องเรียนรู้เพิ่มเติม จึงนำ**ครอบครัว**ไปสู่การแสวงหาและการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนรูปแบบอย่างแท้จริง ดังที่น้าชาย**ครอบครัว B** กล่าวว่า “เราก็ต้องดูแบบอย่าง ดู หาช่องทาง หาวิธีการ เรียกว่าเรียนรู้เทคนิคไป...เป็นตัวที่เขาจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติม...ต้องลงปฏิบัติจริงมันจะเห็นปัญหา”เช่นเดียวกับ**ครอบครัว D** ที่เล่าว่า “ทำเองจนกระทั่งถึง ป.4 เพราะที่เขียนแผนหลายครั้งก็ไม่มั่นใจในตัวเอง คือไปขอคำแนะนำจากเขตแต่พอที่เราที่รู้สึกว่าการที่เราเองยังไม่ค่อยมีประสบการณ์...โทรไปหาหมู่บ้านเด็ก เขาบอกว่าไม่รับลงทะเบียนในช่วงนี้ เราก็เลยถามโรงเรียนต่าง ๆ แต่ก็ไม่มีช่องทาง ไม่มีที่ไหนรับ เราก็เลยทำไปโดยไม่จดทะเบียนกับที่ไหน”

² นายสาทร สมพงษ์ เป็น**ครอบครัว**หนึ่งที่ริเริ่มและบุกเบิกการจัดการศึกษาโดย**ครอบครัว**ในภาคใต้ ทั้งเป็นนักวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และผู้ประสานงานโครงการโรงเรียนได้ร่มไม้ ที่ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ก่อตั้งขึ้นตามแนวคิดของรพินทรนาถ ฐากูร เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3) การเปิดใจกับทัศนคติของเครือญาติ ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งไม่ได้เป็นระบบการศึกษาหลักเหมือนการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกคนในสังคมไทย ดังนั้นเมื่อครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาด้วยตนเอง ปัญหาแรกที่ต้องเจอส่วนใหญ่เกี่ยวกับทัศนคติของเครือญาติที่มีต่อการศึกษาทางเลือก ที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียน ดังที่นำชาย**ครอบครัว B** อธิบายว่า

“ส่วนใหญ่ปัญหาเรื่องโฮมสคูลเบื้องต้นมันจะเกี่ยวกับเครือญาติ ถ้าไปคุยดู เคยไปพบที่งานสมาคมบ้านเรียนนะ เครือญาติจะเป็นตัวด่านก่อน...ว่าทำทำไมไม่เหมือนคนอื่น...แปลกแยกไม่เหมือนใคร ต่อไปๆ จะอยู่ยังไง คือหมายถึงว่ามันไม่รู้จะไปทางไหน แล้วก็ทำอะไรไม่เหมือนคนอื่น คือคนที่มาต่อต้านหรือว่า เขาเรียกว่ามาๆ คัดค้านก่อนก็คือเครือญาติ ถ้าใครผ่านเครือญาติได้แสดงว่าผ่านได้เหมือนกันเลยเนี่ยไปคุยในที่งานสมาคมบ้านเรียนส่วนใหญ่เครือญาติเขาจะพุดกันทั้งนั้นแหละตลอดว่าคนที่มาต้านก่อนก็คือครอบครัว เครือญาติ พ่อแม่”

ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับ**ครอบครัว C** ที่ต้องเผชิญเกี่ยวกับความไม่เห็นด้วยของญาติ ๆ คุณแม่**ครอบครัว c** เล่าให้ฟังว่า “เกิดปัญหาจากญาติๆ รอบข้างเหมือนกัน แต่พี่ก็ยังยืนยงอยู่ แต่อุบลาก็ยังเล็กอยู่ พอ ป.1 ก็เรื่อย ๆ มา ก็ยังชวนให้เค้าโรงเรียนตลอด เมื่อไหร่จะเข้า ม.1ไหม ก็เลยไปแล้ว ม.3 ก็ได้ อย่างว่านะ ถ้าทวนกระแส มันก็ต้องทวนตั้งแต่ในบ้าน แค่นี้ก็เห็นเป็นประโยชน์จริง”

ทั้งนี้ เมื่อกล่าวสรุปเกี่ยวกับมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ นั้น สามารถสรุปมูลเหตุสำคัญในการจัดได้ 11 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดพื้นฐานของพ่อแม่ที่ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต ครอบครัวมีความเชื่อว่าการเลี้ยงดูและให้ความรู้แก่ลูกภายใต้ความรัก การดูแลเอาใจใส่ ทำให้ลูกเป็นคนดี กระบวนการจัดการเรียนการสอนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ และการใช้ชีวิตของผู้เรียน ครอบครัวต้องการใช้เวลาอยู่ร่วมกัน พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน และครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่ามีความท้าทายที่ครอบครัวต้องเจอในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในมิติต่าง ๆ ดังนี้ การเผชิญกับความโดดเดี่ยว การวางระบบปฏิบัติด้วยตนเอง และการเปิดใจกับทัศนคติของเครือญาติ

1.3 ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากการศึกษา แสดงให้เห็นว่าแต่ละครอบครัวมีแนวคิดที่ตนเองเชื่อถือและต้องการนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยแนวคิดที่ทั้ง 4 ครอบครัวเชื่อถือและนำมาเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่เหมือนกันทุกครอบครัว คือ แนวคิดแบบองค์รวมและหลักศาสนา ไม่ว่าจะเป็นทั้งศาสนาอิสลามและพุทธศาสนา นอกจากนี้จะแตกต่างกันไปตามความหลากหลายของวิถีชีวิตและประสบการณ์ของคุณพ่อคุณแม่หรือผู้จัดการศึกษา ทั้งนี้ วิจัยจะนำเสนอปรัชญาและแนวคิดที่ปรากฏในงานวิจัย โดยสรุปทั้งหมด 7 ข้อ ได้แก่ แนวคิดแบบองค์รวม หลักศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน แนวคิดแพทย์วิถีธรรม

ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดของแบบซัมเมอร์ฮิล โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 11 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 11 ข้อมูลปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	- แนวคิดแบบองค์รวม ที่เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิต	- แนวคิดแบบองค์รวม ที่เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิต	- แนวคิดแบบองค์รวม ที่เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิต	- แนวคิดแบบองค์รวม ที่เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิต
	- หลักศาสนา (พุทธ)	- หลักศาสนา (อิสลาม)	- หลักศาสนา (พุทธ)	- หลักศาสนา (พุทธ)
	- แนวคิดของแบบซัมเมอร์ฮิล		- แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	- แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ
			- แนวคิดแพทย์วิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของ ดร.ใจเพชร กล้าจน	- การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

1) แนวคิดแบบองค์รวม ที่เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตและยอมรับศักยภาพที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงแนวคิดการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องตามความต่างและความต้องการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนอย่างแท้จริง เนื่องจากสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาของทุกครอบครัว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการเรียนรู้ภายในตนกับการเรียนรู้จากภายนอก เป็นการหลอมรวมหรือบูรณาการความรู้ที่เป็นทั้งศาสตร์ ศิลป์ และกระบวนการเรียนรู้ภายในตนเข้าด้วยกัน ไม่แยกย่อยลงลึกสู่แต่ละสาขาวิชา แต่เน้นการจัดสัดส่วนสาระกระบวนการทางการศึกษา และพัฒนาศักยภาพภายในของผู้เรียนได้อย่างสมดุลกัน ทั้งนี้เป็นการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ในครอบครัว B สอดคล้องกับครอบครัว D ที่จัดการศึกษาเชื่อมโยงกับแนวคิดมนุษยปรัชญาการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

ที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติความเป็นมนุษย์โดยจัดการเรียนรู้ที่สมดุลทั้ง Head, Heard และ Hand และเชื่อมโยงกับแนวทางการเรียนรู้ 3 ฐาน ได้แก่ ฐานกาย ฐานคิด และฐานใจ

2) หลักศาสนา ซึ่งพบว่า ทุกครอบครัวทั้งที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม ล้วนแล้วแต่มีความมุ่งหมายให้บุตรหลานมีหลักศาสนาหล่อเลี้ยงและพุ่มพักจิตใจของผู้เรียนให้เป็นคนดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคมได้ในระยะยาว เพื่อให้ตัวผู้เรียนดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังที่ปรากฏในแต่ละครอบครัว ดังนี้ **ครอบครัว A** ครอบครัวจะมีข้อปฏิบัติร่วมกันว่าทุกวันพระ ผู้เรียนต้องไปวัดเพื่อสวดมนต์ในช่วงก่อนเพลกับคุณยายหริ (ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของครอบครัว A ซึ่งอาสาช่วยดูแลผู้เรียนแม้จะไม่ได้รู้จักกันมาก่อน) เป็นประจำ ซึ่งได้มีข้อตกลงทำความเข้าใจร่วมกับผู้บริหารครูและเพื่อนร่วมชั้นในโรงเรียนศิริพงษ์วิทยาถึงสิ่งที่ครอบครัวให้ความสำคัญ และจากการอย่างมีส่วนร่วม ในวันสำคัญทางศาสนา ครอบครัวจะเดินทางไปสำนักสงฆ์แห่งหนึ่งเป็นประจำ โดยอาสาช่วยเหลือและเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำบายศรีและพานดอกไม้บูชาพระ การทำความสะอาด การรำถวายมนโหราห์เพื่อเป็นสิริมงคลต่อครอบครัว เป็นต้น **ครอบครัว B** ยกตัวอย่างว่า “เช่นตัวของการที่จะไปมีครอบครัวมันก็มาจากฐานคิดเหมือนกัน เพราะในศาสนาอิสลามเราจะสอนหมดเลยเหมือนกันว่าเวลาจะมีครอบครัว เวลาจะเลือกผู้หญิง เขาจะบอก...เขาจะบอกไว้สูตรว่ายังไง อะไรอันนั้นแสดงว่ามันเป็นเรื่องรายละเอียดที่จะไปมีครอบครัว พอมีครอบครัวแล้วเขาจะมีหลักปฏิบัติเรื่องครอบครัวอีก พอมีเรื่องครอบครัว ปฏิบัติเรื่องครอบครัวเขาจะไม่เรื่องของสังคมเป็นๆ กลุ่มก้อนว่าการอยู่จะอยู่กันยังไง จะอยู่กันแล้วปฏิบัติตนยังไง จะมีอะไรเป็นศูนย์กลาง มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง มีการศึกษาอะไรคือก็จะมีการเบียดเบียนตรงนั้น ตรงนั้นแสดงว่าฐานคิดของคนนั้นถ้าหากว่าไปอยู่ที่ตัวศาสนา มันก็จะไปได้ในระดับหนึ่ง แต่พอๆ ปัจจุบันส่วนใหญ่นี้มองภาพรวมแล้วปรากฏว่ามันจะห่างไกลจากศาสนา *ไม่ว่าศาสนาใดนะ*” ทั้งนี้ แนวคิดเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์ชีวิตของคุณพ่อเป็นส่วนใหญ่ ทั้งแนวคิดและหลักปฏิบัติของศาสนา ร่วมกับการพิจารณาที่สอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของครอบครัว ในขณะที่ **ครอบครัว C** กล่าวถึงหลักธรรมที่ครอบครัวยึดถือเกี่ยวกับ ปณิธานที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ตั้งปณิธานไว้ 3 ประการ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้ทุกคนได้พบกับสันติสุขโลก มีสันติภาพ ไว้ดังนี้

(1) พยายามทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน - ซึ่งนำไปสู่จุดมุ่งหมายของทุกศาสนา คือ ความไม่เห็นแก่ตัวทุกระดับ

(2) พยายามทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เพื่อร่วมมือกัน ทำการช่วยมนุษยชาติ อย่าเปรียบเทียบเพื่อหาความแตกแยก

(3) พยายามนำโลกออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ตามความเห็นของครอบครัว หมายความว่า วัตถุนิยมเป็นความรู้ที่ขาดสติปัญญา เป็นทาสตา หู จมูก ลิ้นกาย

เมื่อครอบครัวได้ศึกษามาถึงปณิธานดังกล่าว ทำให้สนใจในปณิธานข้อที่ 3 ที่ว่า วัตถุนิยม น่ากลัวอย่างไรถึงได้เป็นสิ่งที่จะต้องออกมาเสีย และเป็นเรื่องสำคัญอย่างไร ซึ่งพบว่า แท้จริงแล้วสิ่งที่ทำให้โลกุ่นวายและไม่มีความสุข สงบ เย็น คือ วัตถุนิยม นั่นเอง

4) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสอนเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกัน ทำให้ครอบครัว คิดว่าน่าจะมีหลายสิ่งหลายอย่างที่

น่าสนใจจึงได้ลองเข้าไปศึกษาเรียนรู้ ซึ่งได้เรียนรู้ และลองปฏิบัติเพื่อจะถอยออกมาจากวัฏนิยม ใน **กรอบครีว C**

5) แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ถือเป็นแนวการจัดการศึกษาที่สำคัญของ **กรอบครีว D** เน้นเกี่ยวความเป็นมนุษย์สมดุลทั้ง Head Heart และ Hand อ้างอิงจากการศึกษาในแนววอลดอร์ฟของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) จากประเทศเยอรมนี รายละเอียดดังนี้

- (1) Head หรือ Thinking เป็นการเรียนรู้ผ่านฐานการคิด ของสมอง
- (2) Heart หรือ Feeling เป็นการเรียนรู้ผ่านฐานความรู้สึก ของหัวใจ
- (3) Hand หรือ Willing เป็นการเรียนรู้ผ่านฐานการลงมือทำ ของกาย

6) การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based learning) ซึ่ง **กรอบครีว D** ให้ ความสำคัญและอธิบายการเรียนรู้สมอง 3 ระดับ เกี่ยวกับทฤษฎีสมองโดยอ้างอิงจากการศึกษาใน แนววอลดอร์ฟของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) สมองขั้นต้น สมองสัตว์เลื้อยคลาน เน้นฐานกาย อยู่รอด ความมุ่งมั่น การลงมือทำ การพึ่งตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรฐานที่ 2 สุขภาพกาย และจิตดี มาตรฐานที่ 3 ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน หาความรู้

(2) สมองชั้นกลาง สมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เน้นฐานใจ อยู่ร่วมอารมณ์ ความรู้สึก การขอบคุณ ชื่นชม ขอภัย สอดคล้องกับ มาตรฐานที่ 2 สุขภาพกาย และจิตดี

(3) สมองชั้นนอก สมองมนุษย์ เน้นฐานคิด การตระหนักรู้ ใคร่ครวญ สอดคล้องกับมาตรฐานที่ 1 คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 4 คิดเป็น มีจินตนาการ มาตรฐานที่ 5 สำเร็จผลตามหลักสูตร

7) แนวคิดแพทย์วิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ของ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว³) ใน **กรอบครีว C** เป็นผู้บูรณาการองค์ความรู้หลักแพทย์วิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีสาเหตุมาจากสถานการณ์ปัญหาสุขภาพของประเทศไทย 3 ประการ ได้แก่ 1) ปริมาณผู้ป่วย ชนิดของความเจ็บป่วย และความรุนแรงของการเจ็บป่วยโดยรวมเพิ่มมากขึ้น 2) ค่าใช้จ่ายในการแก้ไข ปัญหาความเจ็บป่วยเพิ่มมากขึ้น 3) ยี่งนับวันประชาชนก็ยังมีศักยภาพที่น้อยลงในการดูแลแก้ไข ปัญหาสุขภาพด้วยตนเอง (พึ่งตนเองไม่ได้หรือพึ่งตนเองได้น้อย) โดยหลักการนี้เป็นการดูแลสุขภาพ แบบพึ่งตนที่นำเอาจุดดีของวิทยาศาสตร์สุขภาพ แผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือก และแผน พื้นบ้าน รวมถึงหลัก 8 อ. เพื่อสุขภาพที่ดีของสถาบันบุญนิยม มาบริหารจัดการ องค์ความรู้ ประยุกต์ ผสมผสาน บูรณาการด้วยพุทธธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เหมาะสมและสามารถแก้ไข หรือลดปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ ณ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นำไปสู่การปฏิบัติที่ ประหยัด ปลอดภัย เรียบง่าย และได้ผลเร็ว แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ พึ่งตนเองได้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก และมีความยั่งยืน

³ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดแพทย์วิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการดูแล สุขภาพแบบพึ่งตนที่สวนปานาบุญ อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร ซึ่งผู้เรียนได้ร่วมเรียนรู้และเป็นอาสาสมัครในค่ายสุขภาพพึ่งตนเอง เป็นประจำ โดยเป็นทั้งครูผู้สอนและหนึ่งในคณะกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนกรอบครีว C

8) แนวคิดของแบบซัมเมอร์ฮิล ผู้ริเริ่มแนวคิดชื่อ เอ.เอส.นีส ซึ่งเป็นแนวคิดส่งผลต่อความคิด การตัดสินใจ และสร้างให้เกิดแรงบันดาลใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกจากการศึกษา**ครอบครัว B** เชื่อในวิถีคิดของซัมเมอร์ฮิลที่มองว่า “การเรียนเป็นเรื่องของการเลือกไม่ใช่การบังคับ” เชื่อว่าเด็กทุกคนเกิดมาพร้อมกับความฉลาดและมีความคิด ถ้าเราปล่อยให้เขาพัฒนาตนเองอย่างเป็นอิสระไม่ต้องแนะนำหรือบังคับต่างๆเขาจะสามารถพัฒนาตนเองได้มากที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความสุขจากการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับเกษตรทฤษฎีใหม่ และมีแนวคิดในด้านการพึ่งพาตนเอง โดยทำอย่างไรเด็กเหล่านี้ถึงจะพึ่งพาตนเองได้ จึงต้องฝึกให้มี Head หรือความคิด มีเรื่อง Hands หรือการใช้มือ ซึ่งมีทฤษฎีว่าการใช้มือมีประสิทธิภาพของสอง และ Heart คือ หัวใจ คิดด้วยใจ การมีน้ำใจ เรียนรู้จากการจัดการ เรียนรู้ถึงผลกระทบ เด็กเลือกเรียนจนสามารถค้นพบศักยภาพของตนเองได้ นั่นก็คือ เด็กจะเข้าใจว่าการเรียนเป็นการสร้างฐานของชีวิตให้เขาเป็นในศักยภาพที่เขาพบ และเด็กจะทุ่มเทและเอาใจใส่จนประสบความสำเร็จ นีสเชื่อว่าเด็กมีธรรมชาติที่ดีมาตั้งแต่เกิด แต่พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปของเด็ก เช่น ลักขโมย โกหก ก้าวร้าว เกิดจากการเลี้ยงดูที่ผิดจากระบบครอบครัวและระบบโรงเรียน การเลี้ยงดูของผู้ใหญ่ในสังคมมักจะเลี้ยงดูไปตามปมของตนเอง และที่สำคัญการเลี้ยงดูที่ใช้อำนาจของผู้ใหญ่ก่อให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรมมากมาย ครอบครัวแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จนมีใจกว้างทั้งสองฝ่ายและยอมรับความเห็นกัน

โดยสรุปแล้ว ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้เชื่อถือและให้ความสำคัญด้านปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่หลากหลายแตกต่างกันไป โดยสามารถสรุปได้ 7 แนวคิดหลัก ๆ ได้แก่ แนวคิดแบบองค์รวม หลักศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน แนวคิดแพทย์วิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดของแบบซัมเมอร์ฮิล

1.4 รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา

ข้อพิจารณาอีกประการหนึ่งในตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว ย่อมต้องคำนึงถึงรูปแบบในการดำเนินการว่าจะเป็นไปได้ในลักษณะใดเพื่อให้ตอบสนองกับวิถีชีวิตและแนวคิดของครอบครัวตนเอง จากการสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นประเด็นที่สังเกตได้เด่นชัดว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ทุกครอบครัวปฏิบัติร่วมกัน นั่นคือ การร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายบ้านเรียนตามหัวข้อที่สนใจ และโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละครอบครัวเสมอ นอกเหนือจากนั้นพอจะสรุปทั้ง 4 ครอบครัวพร้อมทั้งเหตุผลที่เลือกแต่ละรูปแบบ โดยพอจะนำเสนอได้เป็น 3 รูปแบบ โดยทั้ง ได้แก่ แบบครอบครัวเดี่ยว แบบศูนย์การเรียน และแบบขยายประสานงาน โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 12 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 12 ข้อมูลรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
รูปแบบการจัดการศึกษา	แบบครอบครัวเดี่ยว (50%) โดยฝากเรียนร่วมกับโรงเรียนศิริพงษ์วิทยา (โดยไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน) (50%)	แบบครอบครัวเดี่ยว (80%) และแบบย้ายประสานงาน (20%)	แบบครอบครัวเดี่ยว (100%)	แบบครอบครัวเดี่ยว (10%) และแบบศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติ Sunshine International Homeschool (90%)

1) แบบครอบครัวเดี่ยว จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าทั้ง 4 ครอบครัวนั้นมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นแบบครอบครัว ที่มีความอิสระในการทำกิจกรรมและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความสนใจและความเหมาะสมของครอบครัวในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างทันเวลา ตรงตามความต้องการของครอบครัวได้ดี ทั้งนี้แต่ละครอบครัวก็มีรายละเอียดในการประยุกต์ใช้และการให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัวนั้นมีความแตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว โดยมี 2 ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวเป็นหลัก คือ **ครอบครัว A** ซึ่งฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน โดยไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน และ**ครอบครัว C** รองลงมาเป็น **ครอบครัว B** จัดการศึกษาในลักษณะแบบครอบครัวเดี่ยวราว 80% ของการเรียนรู้ทั้งหมดของครอบครัว และ**ครอบครัว D** ใช้การจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว เพียงแค่ 10% ของการเรียนรู้ทั้งหมดของครอบครัว แต่สามารถร่วมกิจกรรมกับกลุ่มครอบครัวไฮมสคูลต่างๆหรือครอบครัวอื่นได้ตามความสนใจและโอกาสตามความเหมาะสม โดยคุณแม่ขยายความให้ฟังถึงการตัดสินใจของครอบครัว ว่า

“ที่เลือกจุดเขตพื้นที่เราก็ทำตามกฎหมาย เค้าอุตสาหกรรมเปิดพบ.ช่วย นี่คือช่องทางตรงอยู่ ถ้ามีคนมาทำมากขึ้น พอเป็นผลสะท้อนที่เค้าเห็นว่าแล้วต้องมีอะไรปรับเปลี่ยนหรือเปล่า พี่ว่าต้องช่วยกัน เค้าก็จะได้เห็นว่ามีคนสนใจ อาจทำให้การศึกษาตัวกระแสหลักเปลี่ยนแปลงได้ มันก็ต้องมีผลกระทบบ้างไม่มากก็น้อย พี่ว่าก็ดีนะครอบครัวที่ทำกันอยู่ อีกหน่อยก็จะทำได้ ถ้าคนไม่ทำนะ ช่องทางนี้ก็ไม่มีประโยชน์ เค้าอาจลิดรอนสิทธิ์ไปก็ได้”

สิ่งที่น่าสนใจ คือ ลักษณะการใช้โรงเรียนที่แตกต่างกันไปของครอบครัว ดังใน**ครอบครัว A** แบบฝากเรียนในโรงเรียน โดยไม่นับเวลาเรียนและผลการเรียน ครอบครัวถือว่าโรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้หนึ่งสำหรับผู้เรียน ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ครอบครัวมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อเรียนในบางวิชาที่โรงเรียน ใน**ครอบครัว A** นอกเหนือจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครอบครัวเรียนร่วมกับโรงเรียน ในอัตราส่วนประมาณ 50 ต่อ 50 ใช้ทรัพยากรของโรงเรียนและการเรียนรู้ในโรงเรียน

ที่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัวได้มีแนวทางรอบการเรียนรู้ไว้แล้ว และเมื่อสิ้นปีการศึกษา ครอบครัวจะนำผลการเรียนหรือผลงานบางส่วนจากโรงเรียน มาร่วมพิจารณาผลการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียน ซึ่งการประเมินโดยครอบครัวไม่เน้นที่คะแนนสอบ หรือเกรดจากโรงเรียนทั้งหมด แต่จะดูพัฒนาการด้านต่างๆ ของนักเรียน ซึ่งการไปเรียนรู้ในโรงเรียน ครอบครัวมองว่าเป็นประสบการณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ สำหรับเหตุผลในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เนื่องจากภาระงานของพ่อแม่ และลดความเครียดที่ลูกต้องอยู่กับพ่อแม่และแม่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ครอบครัวเห็นว่าการเรียนในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ชีวิตในมุมของวิชาการ ซึ่งช่วยสนับสนุนการเรียนรู้อีกช่องทางหนึ่ง ทั้งนี้จากเอกสารแนวทางการจัดการศึกษา ระดับการศึกษา : ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3) ระยะเวลาจาก พฤษภาคม 2554 ถึงกุมภาพันธ์ 2557 ผู้จัดการศึกษาหรือคุณแม่มักสังเกตได้ว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้วิชาการจากโรงเรียนได้ดี เนื่องจากได้สัมผัส และลงมือทำไปก่อนหน้าแล้ว สำหรับวิชาการที่เรียนเสริมและจำครูพิเศษ คือ วิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งครอบครัวคิดว่า ควรมีการเรียนแบบโต้ตอบจากเจ้าของภาษา หรือผู้ที่ใช้ภาษาอย่างชำนาญ นักเรียนจึงจะเรียนรู้ได้ดีและใช้ภาษาอย่างถูกต้องเหมาะสม และวิชาดนตรี เป็นไปตามความสนใจของผู้เรียน สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การเข้าเรียนในระบบแบบเต็มเวลา นักเรียนจะต้องคำนึงถึงเวลาเรียนตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ แต่การจัดการศึกษาโดยครอบครัว นักเรียนได้เรียนรู้ตลอดเวลา ดังนั้นการหยุดโรงเรียน หรือการไปโรงเรียน จึงนับได้ว่าการเรียนรู้ตลอดเวลา

2) แบบศูนย์การเรียน ในงานวิจัยครอบครัว D ซึ่งครอบครัวดำเนินแบบศูนย์การเรียนในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติเป็นหลัก ราว 90% ของวิธีการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน เป็นลักษณะการจัดการที่ครอบครัวมอบหมายให้มีผู้จัดการศึกษาแก่ผู้เรียน โดยใช้เวลาเรียน การเรียนการสอนและผลการศึกษาจากสถาบันการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการจดทะเบียนของครอบครัวที่ขึ้นทะเบียนกับหลักสูตร WES ในประเทศอังกฤษมีลักษณะการเรียนแบบเรียนเต็มเวลาแตกต่างกับครอบครัว A โดยครอบครัว D นั้นใช้เวลาเรียน วิธีการเรียนการสอน และวิธีการวัดประเมินผล ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการทั้งหมดสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตร World - Wide Education Service (WES) ตามหลักสูตรแห่งชาติของกระทรวงศึกษาธิการประเทศอังกฤษ โรงเรียนนานาชาติชั้นไฮสคูล ก่อตั้งโดยความร่วมมือจากบรรดาผู้ปกครองที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้การศึกษาระดับที่ดีที่สุดแก่บุตรหลาน โดยผู้ปกครองและครูผู้สอนทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อตัดสินใจในวาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาและสถานศึกษาของเด็กๆ ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ด้านการบริหารจัดการทั่วไปเท่านั้น กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองเหล่านี้ยังมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการควบคุมดูแลความเรียบร้อย และความเหมาะสมของการจัดการเรียนการสอนและทุกๆ ส่วนในโรงเรียนแห่งนี้

3) แบบช่วยประสานงาน เป็นการจัดการศึกษาที่หลายๆ ครอบครัวมาร่วมกันจัดการเรียนการสอนในสถานที่แห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็นกลุ่มครอบครัว หรือใช้รูปแบบกลุ่มครอบครัว ดำเนินงานร่วมกับโรงเรียน หรืออาจจดทะเบียนเป็นศูนย์การเรียนอย่างชัดเจนในลักษณะต่อเนื่องและจริงจัง สอดคล้องกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ครอบครัว B มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นเวลานาน โดยแรกเริ่มจัดเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งเริ่มจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกคนสาวคนโต ขณะที่กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2545 รวมถึง

การจัดแบบเดี่ยวไปสู่แบบรวมศูนย์ จัดการศึกษาในลักษณะครอบครัวเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนหรือครอบครัวอื่นๆที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ร่วมด้วย ใช้ชื่อว่า “ครอบครัวบ้านเรียน A.R. บ้านเชิงเขา” เกิดขึ้นในปีการศึกษา 2550 โดยได้ขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ในช่วงหลังคุณพ่อของครอบครัว B ได้รับความไว้วางใจและมอบหมายจากครอบครัวอื่นให้เป็นผู้จัดการศึกษาที่ได้มอบหมายจากครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วย ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 12 และมาตรา 14 ที่ได้ให้สิทธิในการศึกษาแก่สถาบันอื่นนอกเหนือจากหน่วยงานของรัฐรวมถึงกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พุทธศักราช 2547 ทั้งนี้คุณพ่อได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานระหว่างครอบครัวและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐอย่างเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดว่า “อาชีพของผู้ปกครองมีผลต่อทัศนคติของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากต่างก็มีประสบการณ์ทำงานในระบบราชการ เหมือนรู้เขารู้เรา” ประเด็นนี้จึงอาจเป็นเหตุผลที่ครอบครัวเลือกใช้วิธีถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันกับเจ้าหน้าที่รัฐ ครอบครัวเข้าใจความลำบากและอุปสรรคในการทำงานภายใต้ระบบเช่นนี้ จึงช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ทำให้การประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น ลดเวลาและปัญหาในการทำงานระหว่างกันได้อย่างดี

อีกประการหนึ่งที่อาจถือเป็นข้อได้เปรียบสำหรับการเลือกรูปแบบการดำเนินการแบบนี้ของครอบครัว B คือ ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนได้ดี อาจเนื่องจากการที่ครอบครัวมักมีแขกมาเยี่ยมเยียนที่บ้านเป็นประจำ ทั้งครอบครัวที่สนใจโฮมสคูล ซึ่งมาจากต่างจังหวัดทั้งใกล้และไกลอยู่เสมอเพื่อพูดคุย ปรีกษา ขอคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งผู้เรียนก็จะได้มีโอกาสได้ร่วมฟังการสนทนาอยู่เป็นประจำ แม้เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ก็จะได้รับโอกาสในการรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นและพูดคุยกับแขกอยู่เสมอตั้งแต่เล็กจนโต

โดยสรุปแล้ว ในด้านรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้ สามารถแสดงให้เห็นว่ามีรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งหมด 3 แบบ ได้แก่ แบบครอบครัวเดี่ยว แบบศูนย์การเรียน และแบบข่ายประสานงาน โดยทั้งสี่ครอบครัวใช้การดำเนินการจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวในสัดส่วนมากน้อยแตกต่างกันไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและวิถีชีวิตของครอบครัว

2. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เมื่อก้าวถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เรื่องที่ถือเป็นเสน่ห์และมีคุณค่าของการจัดการศึกษารูปแบบนี้ คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่หมายถึงการเรียนรู้ของบุตร แต่ก็สามารถขยายความครอบคลุมถึงการเรียนรู้ของพ่อแม่ร่วมไปด้วยได้เช่นกัน ในงานวิจัยฉบับนี้ครอบคลุม จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 หลักสูตร

ในการจัดการศึกษา ไม่ว่ารูปแบบใดย่อมต้องมีแนวทางในการทำงานหรือการใช้งานเพื่อทำให้การดำเนินการต่าง ๆ นั้นสำเร็จไปได้ ตามที่ครอบครัวตั้งใจไว้และเป็นแนวปฏิบัติของครอบครัวในการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอนภายในครอบครัวนั้น ทุกครอบครัวจึงใช้หลักสูตรดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัวมีการใช้หลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเพื่อเอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น แต่แตกต่างกันตรงประเภทของหลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ) ในครอบครัว A B และ C และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ สำหรับครอบครัว D โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 13 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 13 ข้อมูลหลักสูตร

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
หลักสูตร	หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ	หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ	หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ	หลักสูตรโฮมสคูลของ The World-wide Education Service (WES) จากประเทศอังกฤษ
การปรับใช้	แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ

1) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สืบเนื่องมาจากการรูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัวที่จดทะเบียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียนทางเลือก แนวปฏิบัติในการจัดกระบวนการของหน่วยงานและสถานศึกษาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อิงตามหลักเกณฑ์ และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ) เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว ผู้จัดการศึกษา ใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในส่วนการนำไปหลักสูตรไปปฏิบัติจริงในครอบครัว สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งถือเป็นหนึ่งในการศึกษานั้นได้ประกาศให้สามารถเลือกสรรจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ตามความสนใจของผู้เรียน

2) หลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ ส่วนครอบครัว D เนื่องจากใช้รูปแบบการดำเนินการ 2 แบบร่วมกัน ได้แก่ แบบศูนย์การเรียนรู้ คือ การจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบ และร่วมกับแบบกลุ่มครอบครัวซึ่งมีลักษณะหลาย ๆ ครอบครัวมาร่วมกันจัดการเรียนการสอนในสถานที่แห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็นกลุ่มครอบครัว หรือใช้รูปแบบกลุ่มครอบครัวดำเนินงานร่วมกับโรงเรียน หรือจดทะเบียนเป็นศูนย์การเรียนรู้อย่างชัดเจนใน

ลักษณะต่อเนื่องและจริงจัง กลุ่มครอบครัวจึงเลือกใช้หลักสูตรโฮมสคูล ของ The World - wide Education Service (WES) จากประเทศอังกฤษ แทนการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งใช้ชื่อโรงเรียนว่า Sunshine International Homeschool แต่ในปัจจุบัน เปลี่ยนชื่อเป็น Sunshine British Education School โดยจะได้รับเอกสารต่าง ๆ คล้ายคลึงกับ เอกสารต่างๆที่ใช้ในโรงเรียนซึ่งครอบคลุมการนำไปปรับใช้ของกลุ่มครอบครัวได้เป็นอย่างดี ได้แก่ แผนการสอนอย่างละเอียด บันทึกครูผู้สอน หนังสือคู่มือการสอน การสนับสนุนและให้คำแนะนำด้าน การสอน การประเมินผลทุก 4 สัปดาห์สำหรับวิชาภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์และทุก 6 สัปดาห์ สำหรับวิชาวิทยาศาสตร์ การประเมินผลในทุก 6 สัปดาห์สำหรับวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ (สำหรับ Year 7 - 9 เท่านั้น) รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าของผู้เรียนสำหรับการเข้าโรงเรียนใหม่ ประกาศนียบัตรจบการศึกษาสำหรับผู้เรียน และหนังสือแบบฝึกหัดต่าง ๆ

การปรับใช้หลักสูตร เพื่อไปใช้ในการปฏิบัติจริงทั้งในการเขียนแผนการจัดการศึกษา ของผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้การประเมินที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 4 ครอบครัวปรับใช้หลักสูตรแบบ บูรณาการเป็นสำคัญ เป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมถึง แนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของครอบครัวที่ไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ ซึ่งมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและบริบท ของครอบครัว สิ่งที่แตกต่างกัน คือ สัดส่วนในการปรับใช้ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามจังหวะ ชีวิตครอบครัว ทั้งนี้มีรายละเอียดการปรับใช้ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ใน 4 ครอบครัว ได้แก่ **ครอบครัว B และ C** ที่ใช้รูปแบบการดำเนินการโดยจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนั้น เลือกปรับใช้หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครอบครัว สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว ผู้จัดการศึกษา ใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษา โดยครอบครัวครอบครัวใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เป็นส่วนหนึ่ง ในการจัดทำเอกสารเพื่อส่งเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดและนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ส่วน**ครอบครัว A** นั้นจดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งโรงเรียนมีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครอบครัว สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเช่นเดียว แต่มีความยืดหยุ่น และเอื้อประโยชน์ต่อครอบครัวในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และ**ครอบครัว D** แม้จะ ใช้หลักสูตรจากประเทศอังกฤษ แต่เนื้อหาก็สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละประเทศ จึงโดยผสมผสานกันไปในแต่ละครอบครัวและสัดส่วนในแต่ละ วิธีการจะมากน้อยแตกต่างกันไปตามแต่วิธีการจัดการเรียนการสอนและความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน ดังที่คุณแม่**ครอบครัว C** นำมาปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับวิถีชีวิตและรูปแบบการเรียนรู้ ของครอบครัวเท่าที่จำเป็น ดังที่คุณแม่**ครอบครัว C** เล่าว่า

“ดั่งมาบางส่วน เราจะมีคู่มือการปรับใช้ที่ครอบครัวสามารถเลือกให้มันเอามาปรับได้ ไม่จำเป็นต้องเป๊ะทุกอัน...คือหลักสูตรมันจะเกิดขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามขั้น แต่ว่าของเราก็เรียนตามเด็ก แต่ว่ามันโยงได้ คือมันจะไม่ตาม step อย่างเป็นทางการอย่างเป๊ะ ประวัติศาสตร์มันไม่จำเป็นต้องเรียนเรื่องนี้ก่อนเรื่องนี้ มันหลากหลาย แต่เป้าหมายเดียวกันให้เค้ารู้ถึงอย่างนี้ แต่มันไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามอย่างนี้เป๊ะ คือว่าหลักสูตรเป็น pattern ที่ต้องเรียงตามไป แต่กระบวนการไม่เรียง แต่บ้านเรียนที่เค้าทำตามนั้นก็มีการเอาแบบเรียนมาเรียนเลย แต่ถ้าบ้านเรียนที่ปล่อยเด็กอิสระมันก็จะเจออันอื่นก่อนได้ใช้ใหม่ ของบ้านเราก็คือเป็นสไลด์เจอไปก่อนหลังก็ได้ มันก็ไม่หลุดออกจากเป้าหมาย ถ้าคนเขียนหลักสูตรตามวัยหรือตามวิธีของการเป็นคนจริง มันก็อยู่อย่างนี้มันก็ไม่หลุดไปมากหรอก”

ทั้งนี้ ครอบครัวร่วมบริหารจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ครอบคลุม ชุดความรู้ตามมาตรา 23 โดยยึดแนวทางการจัดการศึกษาตามมาตรา 22 และมาตรา 24 โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะความสามารถอย่างหลากหลาย ตามความถนัดและความสนใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้อง และตอบสนองเป้าหมายในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและสอดคล้องกับกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ นอกจากนี้ มีประเด็นที่แตกต่างออกไปในขั้นการเลือกใช้หลักสูตร เห็นได้จากวิธีการของ**ครอบครัว B** ซึ่งถือเป็นอีกตัวเลือกหนึ่งที่น่าสนใจของครอบครัวเมื่อเริ่มต้นจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อทำความเข้าใจเรื่องหลักสูตรเพิ่มมากขึ้น ดังที่ **ครอบครัว B** ได้ทำศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนซึ่งพ่อแม่รู้จักคุ้นเคยกันดี จึงได้ติดต่อขอตัวอย่างหลักสูตรและแนวทางที่โรงเรียนปฏิบัติมาเพื่ออ่านทำความเข้าใจ เรียนรู้หลักการ ขั้นตอนในการทำหลักสูตรของครอบครัว พิจารณาทำความเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางสร้างหลักสูตรของตนเอง

โดยสรุปแล้วเรื่องหลักสูตรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากทั้ง 4 ครอบครัว นั้นมีการใช้หลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเพื่อเอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น แต่แตกต่างกันไปตามประเภทของหลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ เมื่อครอบครัวตัดสินใจเลือกประเภทของหลักสูตรได้ สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการคือการปรับใช้หลักสูตร โดยพบว่า ทั้ง 4 ครอบครัวนั้น หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นสิ่งสำคัญ เป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมถึงแนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของครอบครัวที่ไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ ซึ่งมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและบริบทของครอบครัว สิ่งที่แตกต่างกัน คือ สัดส่วนในการปรับใช้ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามจังหวะชีวิตครอบครัว

2.2 วิธีการจัดการเรียนการสอน

เมื่อครอบครัวได้พิจารณาหลักสูตรหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนแล้ว ขั้นต่อไปจึงเป็นการปฏิบัติจริงในรูปแบบวิธีการเรียนการสอน หรือในปัจจุบัน ครอบครัวโฮมสคูลนิยมใช้คำว่า “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้” ซึ่งเป็นคำที่สามารถสะท้อนให้เห็นวิธีการเรียนรู้แบบการ

จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ชัดเจนมากขึ้น ที่ครอบครัวโฮมสคูลใช้คำให้กับผู้เรียน เพื่อให้สำเร็จตามที่ครอบครัวได้ตั้งเป้าหมายหรือคาดหวังเอาไว้ ครอบครัวย่อมต้องมีเป้าหมายการเรียนรู้เปรียบเสมือนความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวของครอบครัวซึ่งผู้จัดการศึกษาวาดหวังให้เกิดขึ้นหรือองงามอยู่ภายในตัวผู้เรียน จากเอกสารและการสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นว่าแต่ละครอบครัวมีเป้าหมายบางอย่างคล้ายคลึง ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างกันไปตามหลักคิดความเชื่อของครอบครัว ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเป้าหมายของทั้ง 4 ครอบครัว อันพอจะสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1) ปลูกฝังและพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับทุกครอบครัว ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง พอจะสรุปได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้

(1) ด้านกาย ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว (มีงานที่ตรงกับความชอบสนใจ ตรงตามความถนัดของตน สามารถเลี้ยงชีพได้) รู้จักการพึ่งพาตนเอง ปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีพัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจและอารมณ์ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

(2) ด้านความคิด มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ดังปรากฏในเอกสารรายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของครอบครัว A ที่มีเป้าหมายอยากให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้ สามารถหาวิธีในการเรียนรู้ให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม

(3) ด้านจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ รวมทั้งครอบครัว B ที่คุณพ่อกล่าวไว้อย่างหนักแน่นว่า “พลังที่อยากจะสร้างคุณค่า จิตสำนึก ความผูกพันต่อความเป็นคน ความเป็นมนุษย์ให้มากที่สุด” ขณะเดียวกันครอบครัว A มุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น และมีความมั่นคงทางอารมณ์ ทั้งได้ศึกษาเรียนรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนสอดคล้องตามหลักคำสอนอย่างเป็นธรรมชาติ

2) การให้ผู้เรียนมีความสุขหรือความสุข สำหรับครอบครัว C ซึ่งมีความลึกซึ้งและเน้นหนักต่างออกไปบ้างตามความวิถีชีวิตของครอบครัว ซึ่งในความหมายของครอบครัว คือ จิตใจที่มีปัญญารู้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนโลก ไม่ว่าจะ เป็น สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต ดินน้ำ ลม ไฟ กิจกรรมการงาน ความดี ความชั่ว ความเหมาะสม ความไม่เหมาะสม ความถูกต้องความไม่ถูกต้อง ความเจ็บป่วย ความไม่เจ็บป่วย ปัญหาต่าง ๆ ทั้งหมดในโลก ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่ใจ แต่เป็นเพียงวัตถุธาตุพลังงานที่เป็นกลางๆ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป หมุนวน อยู่ในโลก トラบชั่วกาลนานไม่มีหมดไปอย่างถาวร และไม่มีตั้งอยู่อย่างถาวร สงบ เย็น และเป็นประโยชน์ทั้งต่อ ตนเองและผู้อื่นด้วยความไม่ประมาท (จากหนังสือความสุขที่แท้จริง โดย ดร.ใจเพชร กล้าจน หรือ หมอเขียว) มีงานที่ตรงกับความชอบสนใจ ตรงตามความถนัดของตน สามารถเลี้ยงชีพได้ มีเวลาอิสระที่ได้ทำหน้าที่ที่สำคัญ และจำเป็นต่าง ๆ คือ ดูแลตัวเอง ครอบครัว และสังคม

2.2.1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

จากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัวนั้นมีความเชื่อมโยงกับปรัชญาแนวคิด และรูปแบบการดำเนินการจัดการเรียนของครอบครัวของแต่ละครอบครัว

เหมือนกัน ส่วนที่ต่างกันนั้นคือสัดส่วนในการจัดศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจ ความถนัดของผู้เรียนและความพร้อมของครอบครัวในการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่าย การแบ่งเวลาในการดูแลและจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนของครอบครัว เป็นต้น ผู้วิจัยจึงขอแนะนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยสรุปจากทั้ง 4 ครอบครัวสามารถแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 14 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 14 ข้อมูลวิธีการเรียนการสอน

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
รูปแบบการจัดการเรียนการสอน	การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระ (จัดโดย โรงเรียน ศิริพงษ์วิทยา) ร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ (จัดโดย ครอบครัว)	การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระ (จัดโดย มูลนิธิ การศึกษาทางไกล ผ่านดาวเทียม โรงเรียนวังไกลกังวล) ร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ (จัดโดย ครอบครัว)	การจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ (จัดโดย ครอบครัว)	การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระ (จัดโดย โรงเรียน Sunshine International Homeschool) ร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ (จัดโดย ครอบครัว)
วิธีการจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นนักเรียนในโรงเรียน (โดยไม่คิดเวลาเรียนและผล การเรียน) - ผู้เรียนหยุดเรียนเพื่อไปวัด สวดมนต์ทุกวันพระ - ครอบครัวมีเทคนิคการสอนให้ สอดคล้องกับผู้เรียน เช่น ใช้ดูภาพยนตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์ - คุณพ่อคุณแม่เป็นทั้งผู้สอนและผู้ อำนวยความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนที่บ้านเป็นหลัก - ผู้เรียนฝึกท่องจำ อัลกุรอานและทำ ละหมาดอย่าง ถูกต้องทุกวัน - ครอบครัวมีเทคนิค การสอนให้ สอดคล้องกับผู้เรียน เช่น ใช้การเล่นขาย ของและทำเงิน กระจายในการเรียนรู้ การบวกลบเลข - คุณพ่อคุณแม่เป็น ทั้งผู้สอนและผู้ อำนวยความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนที่บ้านและ แหล่งเรียนรู้เป็นหลัก - ครอบครัวเข้าร่วม กิจกรรมปฏิบัติธรรม ที่บ้านและวัด - ครอบครัวมีเทคนิค การสอนให้ สอดคล้องกับผู้เรียน เช่น การได้รับ ภาระสวดมนต์ตรง โดยพูดคุยกับผู้รู้ เพิ่มเติมจากการอ่าน หนังสือ - คุณพ่อคุณแม่เป็นผู้ อำนวยความสะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นนักเรียนในโรงเรียน (การเรียน เหมือนในระบบ) - ครอบครัวเข้าร่วม กิจกรรมปฏิบัติธรรม ที่บ้านและวัด - ครอบครัวมีเทคนิค การสอนให้ สอดคล้องกับผู้เรียน เช่น การได้รับ ภาระสวดมนต์ตรง โดยการทัศนศึกษา - คุณพ่อคุณแม่เป็นผู้ อำนวยความสะดวก

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
เวลา	- มีการปิดเทอมของโรงเรียน - การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา เป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน - ปรับเปลี่ยนได้ แต่เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกัน โดยเฉพาะวันที่มีคาบเรียนภาษาอังกฤษ	- มีการปิดเทอมของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โรงเรียนไกลกังวล - การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาเป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน - ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาตามการพิจารณาร่วมกัน	- ไม่ได้ระบบการปิด-เปิดเทอม แต่ให้ความสำคัญเป็นปีการศึกษา - การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา เป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน - ปรับเปลี่ยนได้ตลอดตามการพิจารณาร่วมกัน	- มีการปิดเทอมของโรงเรียน - การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา เป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน - ปรับเปลี่ยนได้ตลอดตามความเหมาะสมของโรงเรียนเป็นหลัก

1. การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์

ในงานวิจัยนี้ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่าครอบครัวดำเนินการจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ มี 3 ครอบครัว ได้แก่ **ครอบครัว A B และ D** ที่ครอบครัวมีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบมีข้อตกลงกับโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่ครอบครัวให้พูดคุยและตกลงกับโรงเรียนดังกล่าวไว้แล้วเมื่อเริ่มนำบุตรหรือผู้เรียนเข้ามาเรียนรู้อีก แต่รายละเอียดวิธีการประยุกต์ใช้และสัดส่วนค่าน้ำหนักในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัวนั้นมีความแตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครอบครัว A และ D นั้น จากการสังเกตและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า แม้ผู้เรียนทั้ง 2 ครอบครัวได้เข้าเรียนในโรงเรียนในฐานะนักเรียนคนหนึ่ง เรียนร่วมกับเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ และทำกิจกรรมกลุ่มกับโรงเรียน โดย**ครอบครัว A** มีวิธีการจัดการศึกษายังคงเรียนร่วมกับโรงเรียน ในอัตราส่วนประมาณ 50 ต่อ 50 ประเมินผลโดยครอบครัวทั้งหมด แต่มีข้อแตกต่างบางประการระหว่าง 2 ครอบครัวนี้ คือ **ครอบครัว A** เหตุผลในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เนื่องจากภาระงานของพ่อแม่ และลดความเครียดที่ลูกต้องอยู่กับพ่อแม่ตลอดเวลา นอกจากนั้นครอบครัวเห็นว่าการเรียนในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ชีวิตในมุมของวิชาการ ซึ่งช่วยสนับสนุนการเรียนรู้อีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งจากการสังเกต ลูกสามารถเรียนรู้วิชาการจากโรงเรียนได้ดี เนื่องจากได้สัมผัส และลงมือทำไปก่อนหน้าแล้ว ในการดำเนินการนั้น ครอบครัวมีข้อตกลงและกำหนดเงื่อนไขร่วมกับโรงเรียน เนื่องจากครอบครัวถือว่าโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบหนึ่งของครอบครัว โดยที่คุณครูและเพื่อนร่วมชั้นรับรู้ เข้าใจตรงกันถึงเงื่อนไขหรือข้อยกเว้นที่แตกต่างออกไปจากเพื่อนนักเรียนในโรงเรียนปกติ เช่น การเข้ามาเรียนร่วมเพียงบางวัน ในบางวิชา การขาดเรียนได้เมื่อครอบครัวแจ้งความประสงค์หรือเหตุผลในการอย่างในวันพระ ทั้งนี้คุณแม่จะเป็นผู้จัดการศึกษา

หลักให้กับผู้เรียนในวันที่ไม่จำเป็นต้องไปโรงเรียน จากการสังเกต นอกจากการเรียนรู้เนื้อหา สาร ความรู้ต่างๆที่บ้านแล้ว สถานที่อีกแห่งหนึ่งที่นอกจากนี้จากการสังเกต แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมักใช้เวลาอยู่กับที่ทำงานของคุณพ่อ และคุณแม่อยู่เสมอซึ่งเป็นตามวิถีชีวิตของคุณพ่อที่เป็นเจ้าหน้าที่และผู้เชี่ยวชาญซึ่งดูแลห้องปฏิบัติการงานวิศวกรรมของมหาวิทยาลัย อีกส่วนหนึ่งครอบครัวจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ที่สมดุลนั้น ครอบครัวเน้นการใช้ชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง การจัดสภาพแวดล้อม การพบปะบุคคล เช่น ญาติ เยาวชน นักศึกษา เพื่อนร่วมงานของพ่อแม่ อาจารย์สอนธรรมะ พระสงฆ์ และบุคคลต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกัน เมื่อเด็กได้สัมผัส พุดคุย หรือร่วมงานด้วยความสนใจ เด็กสามารถซึมซับ เรียนรู้โดยตรงจากบุคคลเหล่านั้น ซึ่งทั้งนี้ พ่อแม่เป็นส่วนสำคัญ ในการสร้างทัศนคติที่ถูกตรงสำหรับ**ครอบครัว D** ที่จัดการศึกษาแบบศูนย์การเรียนในรูปแบบโรงเรียนนานาชาติ Sunshine International Homeschool แม้ผู้เรียนได้เข้าเรียนในโรงเรียนในฐานะผู้เรียนคนหนึ่งเหมือนกัน แต่ครอบครัวให้ความสำคัญในการเรียนในโรงเรียนนานาชาติที่ใช้หลักสูตรโฮมสคูลเป็นหลัก ในการเรียนการสอนครอบครัวได้มอบหมายให้มีผู้จัดการศึกษาที่ครอบครัวไว้วางใจให้เป็นผู้จัดการศึกษาหลักให้กับผู้เรียนร่วมกับผู้เรียนครอบครัวอื่น ๆ จึงทำให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเรียนในระบบโรงเรียนค่อนข้างมาก

ส่วน**ครอบครัว B** จะเห็นได้ว่า ผู้เรียนจัดการเรียนรู้อบรมร่วมกับโรงเรียน แต่เป็นการรับชมทางโทรทัศน์ ในการเรียนร่วมเช่นนี้ เมื่อมีกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้รับมอบหมายให้ส่งชิ้นงานตามรายวิชาที่เลือกเรียน ซึ่งครอบครัวต้องส่งกลับไปโรงเรียนไกลกังวล ครอบครัวไม่ได้ใช้ผลการประเมินจากการทดสอบของโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบที่ครอบครัวจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวและแบบขยายประสานงาน ครอบครัวจัดการการเรียนการสอนแบบกลุ่มสาระจากการศึกษาผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อรับชมรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมตามตารางเวลาที่ออกอากาศ ข้อดีคือผู้เรียนสามารถกลับมาดูย้อนหลังได้ จัดทำเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามรายวิชา ซึ่งครอบครัวพิจารณา ร่วมกันในการเลือกรายวิชาที่ครอบครัวและผู้เรียนเห็นพ้องร่วมกันว่าจำเป็นและตรงตามความสนใจของผู้เรียน โดยเป็นรายวิชาหลัก ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา สังคมศึกษา ทัศนศิลป์ เป็นต้น

2. การจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์

สำหรับจะเห็นได้จาก**ครอบครัว C** ซึ่งจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว โดยสัดส่วนในการจัดแบบกลุ่มประสบการณ์นั้นเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ดังตัวอย่างเอกสารแผนการจัดการศึกษาของ**ครอบครัว C** ที่ต้องจัดทำเพื่อส่งเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวตนเองได้จดทะเบียนไว้ เพื่อเป็นการแจจแจง แจ้งรายละเอียดเบื้องต้นถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวในแต่ละระดับชั้น โดยครอบครัวจัดระดับการศึกษาโดยใช้ระดับการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551) ซึ่งจากการใช้เกณฑ์ การจัดระดับใช้การศึกษา เป็น 3 ระดับดังกล่าว พบว่า สิ่งที่ผู้เรียนและครอบครัว ดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนในขณะนี้ ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับช่วงมัธยมศึกษาตอนต้น

ผสมอยู่มาก (แม้ผู้เรียนยังศึกษาอยู่ในระดับประถม) ในการนำมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน **ครอบครัว C** มีการจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่มประสบการณ์ ครอบครัวใช้แนวทางในการเรียนรู้ที่บูรณาการกลมกลืนไปในวิถีชีวิต เช่น เดียว กับในปีที่แล้วโดยหลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์และมีสัดส่วนค่าน้ำหนัก ดังนี้

- 1) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาคุณภาพชีวิต (20%)
- 2) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาองค์ความรู้แพทย์ทางเลือกวิถีธรรม (10%)
- 3) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาการเรียนรู้ร่วมกับสังคม (10%)
- 4) กลุ่มประสบการณ์พัฒนาศักยภาพตามความถนัดและความสนใจ (60%)

ในการดำเนินการครอบครัวได้หลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์ ดังปรากฏในร่างคู่มือการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากหลักสำคัญที่ครอบครัวใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับเป้าหมายของครอบครัว มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- (1) ความสนใจของผู้เรียน เป้าหมายของครอบครัวและแนวทางการจัดการศึกษาตาม มาตรา 23 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- (2) แนวทางที่เกิดจากความรักจึงได้แสวงหาแนวทาง ที่ดีที่สุดที่จะให้ลูกได้สิ่งที่ดีที่สุด สำหรับการเกิดมาเป็นมนุษย์ ที่เริ่มจากคำถามที่ว่าเราเกิดมาทำไม หากถ้าว่าครอบครัวมองข้ามคำถามนี้ไปก็จะทำให้ห่างออกไปเสียจาก เป้าหมายที่แท้จริงที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้เราไปเสียเวลากับหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่จำเป็นสำหรับการไปสู่เป้าหมายของชีวิต
- (3) หลักศาสนา เมื่อได้ค้นหาคำตอบจากการศึกษาหลายๆ แนวทางพบว่าพุทธศาสนา ให้คำตอบที่สมเหตุสมผล และสมบูรณ์ โดยมีประเด็นที่สะดุดใจ คือ ปณิธานที่ท่านพุทธทาสภิกขุ
- (4) คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสอน ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
- (5) แนวสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวหมายรวมถึงตัวผู้เรียนด้วย จึงตัดสินใจที่จะลองก้าว ออกห่างจากวัตถุนิยมโดยจะมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ และร่วมกิจกรรม ที่ศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

2.2.2 วิธีการจัดการเรียนการสอน

วิธีการจัดการเรียนการสอนหรือที่ครอบครัวผู้จัดโฮมสคูล เรียกว่า “การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้” ที่เป็นข้อค้นพบในการงานวิจัยนี้ จากทั้ง 4 ครอบครัว พบว่า คุณพ่อคุณแม่หรือผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวใช้วิธีการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายและมีความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติอยู่หลายส่วน อาจมีการพลิกแพลงแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยรวมแล้วมีความคล้ายคลึงเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้วิธีการ 10 ข้อ และมีตัวอย่างภาพประกอบในภาคผนวก ง ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวกำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มประสบการณ์ ตามความสนใจความถนัดของผู้เรียน และความเชื่อแนวคิดทางการศึกษาของครอบครัว ดังที่คุณแม่**ครอบครัว A** กล่าวถึงการที่ครอบครัวควรปล่อยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน เมื่อได้ทำ

สิ่งที่ชอบ ผู้เรียนจะสามารถทำงานหรือเรียนรู้เรื่องนั้นได้ดีและมีประสิทธิภาพ คุณแม่อธิบายให้ฟังว่า “เหมือนวาดรูปเหมือนกัน ถ้าเขานึกจะวาดเองนะมันก็จะมีรายละเอียดนั่น นี่ นั่น ยิบๆ ย่อยๆ แต่พอเราบอกน้องวาดหลังบ้านให้แม่ดูหน่อยสิ วาดอันนั้นหน่อยสิ เหมือนคือเราเห็นเขาวางๆ ด้วยนิสัยผู้ใหญ่นะ...ก็กลัวเขาจะไม่ได้เรียนรู้ไง พอเห็นเขาวาง ที่จริงการที่เขาว่างเขาก็ได้เรียนรู้ละ...นั่นคือความกังวลของเราไงว่ากลัวเขาจะไม่ได้เรียนรู้ที่เขาอยู่ว่าง ๆ..เราก็เลยไปครีเอทเขาให้ทำหุ่น ทำนี่ปรากฏว่าเขาเรียนรู้ได้ดีหรือที่ที่เราไปครีเอทให้เขาทำ... แต่ว่าถ้าเขาไปเจออะไรสักอย่างแล้วเขาอยาก นึกอยากจะทำ เขาจะทำได้ดี แล้วก็ทำได้นาน แล้วก็ทำออกมาแบบเห็นแล้วก็ เออ ชื่นใจ”

สอดคล้องกับ**ครอบครัว B** ที่ครอบครัวอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อเข้าใจชีวิตและสาระทางวิชาการประกอบกันไป ทุกอย่างต้องไม่ขัดแย้งกับแนวคิดพื้นฐานของครอบครัวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานศาสนาอิสลามและปลูกฝังความรักที่จะเรียนรู้ให้เกิดในตัวลูก คุณพ่อกล่าวว่า “เมื่อวันเวลาผ่านไปไปถึงวัยที่โตขึ้น ลูกๆ ได้แสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวตนของแต่ละคนมากยิ่งขึ้น บทบาท วิธี รูปแบบต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพข้อเท็จจริง พ่อแม่ต้องเฝ้ามองและสังเกตพฤติกรรมของลูกๆ แต่ละคนอย่างเอาใจใส่ ซึ่งจะมีผลต่ออนาคตที่สามารถต่อยอดให้องงามตามฐานที่เป็นจริงได้อย่างมั่นใจ รู้และเข้าใจในตัวลูกแต่ละคน จนสามารถให้ความรักกับในความแตกต่างกับทุกคนได้อย่างทัดเทียมแม้จะไม่เหมือนกันก็ตาม”

2. ครอบครัวใช้การเดินทางไปทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ทั้งผู้เรียนและครอบครัว ทั้งนี้ในการเดินทางนั้น ครอบครัวไม่ได้กำหนดจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างจังหวัดที่แน่นอน แต่จะใช้การลงปฏิทินกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า แล้วเมื่อใกล้ถึงเวลา สมาชิกทุกคนในครอบครัว คือ พ่อ แม่ พี่น้องและผู้เรียน จะพูดคุยปรึกษากันอีกครั้ง โดยผู้เรียน**ครอบครัว C** เล่าถึงหลักการพิจารณาร่วมกันของครอบครัวว่า “ประโยชน์ที่จะได้ คำนึงกับเวลาใหม่ เวลาดีแต่อย่างเอาไปไร้สาระ ไม่คุ้ม” ครอบครัวใช้ปฏิทินของบ้านจึงทำให้สมาชิกทุกคนทราบกิจกรรมต่างๆ ที่วางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ว่าใครจะทำอะไร ที่ไหนบ้าง จึงช่วยอำนวยความสะดวกในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดร่วมกันในครอบครัว

สอดคล้องกับแนวคิดของ**ครอบครัว B** ที่มีต่อการทัศนศึกษาและการเที่ยวชมแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะช่วยก่อเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายไม่จำกัดเวลาและสถานที่ วางพื้นฐานการเรียนรู้ในบรรยากาศของความพึงพอใจ ดังที่**ครอบครัว B** มักเดินทางไปร่วมงานวิชาการของโรงเรียนใกล้บ้าน การจัดกิจกรรมร่วมเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อนที่เป็นนักเรียนในระบบโรงเรียนในช่วงปิดภาคเรียน เช่น การชมวิถีทัศน์ร่วมกัน อาจเป็นช่วงสุดสัปดาห์ที่อาจมีทั้งเพื่อนของพี่ๆ และเพื่อนของตัวเองมาที่บ้าน หรือเป็นช่วงเวลาปิดเทอมของโรงเรียน เช่นเดียวกันกับ**ครอบครัว D** ที่ใช้การเดินทางท่องเที่ยวร่วมกันเป็นครอบครัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยเน้นการขับรถขึ้นเหนือล่องใต้ค้ำแรมระหว่างทางไปด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึก ไปในประสบการณ์การเรียนรู้ นั้น ๆ และครอบครัวยังพบว่า ระหว่างการเดินทางผู้เรียนจะมีข้อสงสัยจากการสังเกตต่าง ๆ ผุดขึ้นมาเรียนรู้และหาคำตอบทั้งด้วยตัวเองและระหว่างกัน ดังบทสัมภาษณ์**ครอบครัว D** ว่า “..เราจะมีพากันไปขับรถทั้งครอบครัวแบบทริปยาว ๆ ไปเที่ยวเชียงใหม่..ขับรถกันไปรถยนต์ การไปรถยนต์ดีกว่า...ผ่านจังหวัดอะไร ๆ ก็ถาม เรียนรู้ทั้งเรื่องระยะเวลา ระยะทาง น้อง..บอกว่าถ้านั่งเครื่องบินเราก็จะไม่ได้เห็นอะไรมากแบบนี้”

3. ครอบครัวใช้หลักศาสนาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตและเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังที่ปรากฏในหลักฐานร่องรอยการบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียน**ครอบครัว A** ที่แสดงให้เห็นว่าครอบครัวให้ความสำคัญกับศาสนาเป็นอย่างมาก โดยในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา หรือวันอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าว ส่วนใหญ่ ครอบครัวจะจัดเวลาสำหรับไปทำบุญที่วัดเป็นประจำ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ทำให้ไปไม่ได้จริง ๆ โดยครอบครัวเตรียมดอกไม้บายศรี สำหรับถวายด้วย ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวันสำคัญหรือประวัติของวันสำคัญจากพระอาจารย์ และได้สัมผัสวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งการทำงานฝีมือ การทำบายศรี ร้อยมาลัย จัดดอกไม้ในแต่ละเทศกาล หรือแม้แต่สิ่งที่ต้องใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น เช่นเดียวกับกับคุณพ่อ**ครอบครัว B** กล่าวว่า“วิถีครอบครัวดำเนินไปด้วยบรรยากาศและรูปแบบตามแนวกรอบของคุณธรรมในศาสนาที่เป็นแกนหลักให้ทุกคนได้ยึดถือปฏิบัติด้วยความเข้าใจตามภาวะที่เป็นจริงของแต่ละคน” สอดคล้องกับ**ครอบครัว D** ที่ดำเนินตามวิถีของชาวพุทธทั้งการตื่นมาสวดมนต์ตอนเช้า การทำสมาธิเจริญสติภาวนา การฟังเทศน์ การบูชา-วิสาขนาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา เรียนรู้ระหว่างกันในวิถีชีวิตประจำวัน

4. ครอบครัวใช้วิธีการพลิกแพลงกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนจากการศึกษา ซึ่งมาจากการที่คุณพ่อ คุณแม่หรือผู้จัดการศึกษาสังเกตผู้เรียนอยู่เสมอและพยายามแก้ไขปัญหาในการเรียนที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนไม่ชอบเรียนเรื่องราวบางเรื่อง อาจเป็นประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ แต่เนื่องจากครอบครัวตระหนักเรื่องราวเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรต้องทราบหรือรู้เอาไว้ จึงพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ทำให้การเรียนการสอนของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวน่าสนใจยิ่งขึ้น แต่ละครอบครัวต้องใช้เทคนิคการเรียนการสอนหรือปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน เช่น ความเบื่อหน่าย ความซ้ำซากจำเจ เนื้อหาเป็นไกลตัวสำหรับผู้เรียน เนื้อหายากแก่การอธิบาย ดังที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้เรียนทุกครอบครัวเลือกใช้การเล่าเรื่อง ผูกโยงเป็นเรื่องราวซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้เป็นอย่างดี เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เช่น การเล่านิทาน ตำนาน ความเชื่อโบราณเรื่องผี เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระในรายวิชาต่าง ๆ สามารถช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความรู้สึที่น่าติดตาม เกิดความตั้งใจในการรับฟังและจดจำเรื่องราวได้อย่างเป็นธรรมชาติ ดังตัวอย่างผู้เรียนใน**ครอบครัว D** เล่าถึงการที่ตนเองชอบฟังเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมะ เรื่องประวัติพระพุทธเจ้าจากวิทยุในรถ ซึ่งจะได้ฟังในช่วงเช้าที่คุณแม่ไปส่งสมาชิกทุกคนไปโรงเรียน รวมทั้งการอ่านจากหนังสือการ์ตูนในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเริ่มต้นจากความสนุก น่าติดตามทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราวหลายๆอย่างในคราวเดียวกัน และ คุณพ่อ**ครอบครัว B** ได้อธิบายว่าได้ใช้การเล่านิทาน ประวัติ เหตุการณ์ต่างๆที่เป็นบทเรียนให้ลูกฟัง เพื่อสร้างความสนใจและความอยากรู้ให้เกิดในตัวลูก ทั้งนี้ยังเล่าเพิ่มเติมอีกเกี่ยวกับการเลี้ยงแมว ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ครอบครัวพิจารณาแล้วว่า จะช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างหลากหลายในการดูแลที่ตนเองไปเก็บมา ครอบครัวจึงอนุญาตเพื่อต่อยอดพฤติกรรมและนิสัยที่ดีของผู้เรียนต่อไป โดยคุณพ่อเล่าไป ยิ้มไปว่า “จากการปั่นจักรยานออกกำลังกายตอนเย็นกับเพื่อนสองคน ไปเจอลูกแมวตัวเล็กๆที่ถูกทิ้งอยู่ริมถนน จำนวน 4 ตัว อยู่ในสภาพหิวลม จึงได้หาถุงพลาสติกนำลูกแมวทั้ง 4 ตัวใส่ถุงแล้วปั่นจักรยานกลับบ้าน บอกแม่ว่าขออนุญาตนำมาเลี้ยงให้โตก่อนแล้วจะนำไปปล่อยทิ้ง

ภายหลัง ที่พูดเช่นนี้เนื่องจากกลัวว่าแม่จะไม่อนุญาตให้เลี้ยงแมวที่บ้าน พ่อและแม่เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่สามารถนำมาต่อยอดในเรื่องของจิตและอารมณ์จึงไม่ได้ปฏิเสธ ทั้งแนะนำวิธีดูแล โดยเฉพาะกลั่นจากการขบถาย จากการสังเกตอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ ปรากฏว่าลูกมีพัฒนาการในเรื่องความอ่อนโยนและความเอาใจใส่มากขึ้นเป็นพิเศษ” ทั้งเล่าเทคนิคหรือการพลิกแพลงวิธีการเรียนรู้ที่คุณพ่อ ใช้ในการสอนให้กับบุตรสาวคนเล็ก ยกตัวอย่างว่า “เมื่อก่อนผมมีม้าตัวนึงพูดภาษาอาหารับ มันฟังภาษาอาหารับนะ ที่นี้เด็กที่จะขึ้นมาขี่ม้าผมเนี่ยต้องมีโปรแกรม อย่างน้อยมีพื้นฐานคุยภาษาอาหารับสัก 4-5 คำก่อน ว่ายังงี้ให้หยุด ยังงี้ให้เดิน ยังงี้ ไซ้ไหม มันเป็นเทคนิคการที่ว่าภาษาไปในตัว เด็กแต่ละคนจะมาอย่างนี้ต้องมาคุยภาษาด้วย ภาษาอาหารับไปด้วย”

สอดคล้องกับครอบครัว C ในเรื่องการประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ปลูกฝังและสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้จักการประหยัด การเก็บวัสดุเหลือใช้เพื่อจะได้นำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้งหรือการรีไซเคิล จากการสังเกตพบว่าครอบครัว C จัดสรรพื้นที่สำหรับจัดเก็บวัสดุเหลือใช้ภายในบ้านโดยใส่ไว้ในกล่องพลาสติกที่มีหลายลิ้นชักซึ่งจัดเรียงซ้อนกันไปเรื่อยจนสูงติดเพดานบ้าน คุณแม่ครอบครัว C กล่าวเสริมว่า “ก็เก็บไว้ไง เมื่อก่อนเค้าชอบประดิษฐ์สิ่งมาประกอบ ก็เลยเก็บวัสดุเหลือใช้มา เหมือนของเล่น จะมีเป็นลิ้นชักเยอะแยะมีหลายอย่างก็เก็บไว้ ได้มาใช้เรื่อย ๆ ตั้งแต่เล็กนั่นแหละ” ส่วนผู้เรียนเองบอกว่าแม้ว่าในการประดิษฐ์หากจะซื้อของใหม่เลยก็จะง่ายขึ้น แต่เลือกเอาวัสดุเหลือใช้หรือของที่มีอยู่แล้วจะดีกว่า เมื่อต้องการทำอะไรก็รื้อจากห้องเก็บของเพื่อนำเอาไปใช้ได้ และยกตัวอย่างต่อว่า “มีจอ LCD (ญาติให้ไม่ได้ซื้อ) ยังใช้ได้อยู่ ถึงรุ่นเก่าก็ยังใช้ สารพัดที่เรายังเก็บไว้ พวกเศษกล่อง เศษกระดาษก็ยังเก็บ อย่างน้อยก็ชั่งกิโลขาย” ของบางอย่างที่เก็บมาใช้ในการประดิษฐ์ต้นทุนแค่ 20 กว่าบาท จะเห็นได้ว่าการจะสร้างนิสัยการใช้ของรีไซเคิลในตัวผู้เรียนได้นั้นครอบครัวจะต้องปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจัง นอกจากการสอนเพื่อให้เด็ก ๆ เกิดนิสัยแล้วคุณพ่อคุณแม่ก็ต้องช่วยส่งเสริม จัดสรรพื้นที่และปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับสิ่งที่สอนไปแล้วควบคู่ไปด้วย เพื่อแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องนี้ สอดคล้องกับคุณแม่ครอบครัว C เล่าว่า “ถ้าของคุณแม่ จะแยกเป็นลิ้นชักไว้ เลยจะทำให้ดูเป็นตัวอย่างว่าถ้าของที่เก็บไว้ มันใช้ไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะเก็บ แต่ถ้าเราเก็บ เราต้องเอามาใช้ให้ได้ เราต้องแยก พยายามทำลิ้นชักแยก แล้วทำตารางเก็บของ” จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนและครอบครัวไปพร้อมๆกัน ดังที่คุณแม่กล่าวว่า “บางทีที่ไหน หรือในโรงเรียน ก็จะมีบอกว่าให้รีไซเคิล แต่ไม่ได้ให้ลงมือทำ มันก็ไม่เข้าในตัวเด็กไซ้ไหม แล้วเด็กไม่ได้ตระหนัก แต่เค้าได้ตระหนัก ประหยัดไปเยอะ” และจากการสังเกต พบว่าคุณแม่และผู้เรียนจะใส่ชุดสีเหมือนกันโดยเป็นการตกลงกันของทั้งคู่ เพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย โดยคุณแม่เล่าให้ฟังว่า “เป้าหมายของแม่และลูกต้องไปด้วยกัน แล้วกลับมานั่งคุยกับเค้า เช่น ไม่พร้อม ค่าใช้จ่ายเยอะ ก็ไม่เค้ารู้อ่าพุ่มเฟือยเกิน มันก็เลยเป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา อย่างเรื่องเสื้อ ครั้งแรกที่ไม่อยากใส่กางเกงเล แต่ตอนนั้นมีธรรมะอยู่แล้ว ก็เลยได้การปล่อยวางมา แต่เค้าชอบ เค้าเสนอมานะ เค้าสบายเลยไม่รู้ลึกลับอะไรหลังจากนั้นพี่ก็เลยคิดว่า ถ้าลูกใส่อย่างนั้นคนเดียวไม่ ok เลยนะ แม่เลยใส่ด้วยพอลองทำดู ก็จะเห็นผลเองเลยนะ แล้วเราก็กดการไปซื้อเสื้อผ้า ลดเวลาไปช้อปปิ้ง แล้วเวลาใส่เราต้องจับคู่ชุดกัน ใช้เวลานานมาก พอเราลองมาทำดูก็ตัดอะไรที่มันพุ่มเฟือยได้จริงๆ” และจากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวเลือกใช้การเดินทางทางรถไฟเป็นส่วนใหญ่เมื่อต้องเดินทางไปต่างจังหวัด แม้ว่าจะใช้เวลาในการเดินทางยาวนานกว่าวิธีการอื่น ๆ แต่ครอบครัวและผู้เรียนถือว่าการเดินทางรูปแบบนี้ช่วย

ประหยัดค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัวได้และได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คน รวมถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ระหว่างการเดินทางทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆที่พบเห็นได้ในการใช้เวลานบนรถไฟ ซึ่งจากการสัมภาษณ์อาจารย์สอนอิเล็กทรอนิกส์ของผู้เรียน นั่นคือ พ.อ.สิทธิโชค มุกเตียร⁴ ท่านเป็นอดีตนายทหารนักประดิษฐ์ ที่ใช้เวลาส่วนใหญกับการหาวิธีการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อมและเป็นผู้ก่อตั้งชมรมสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งครอบครัวต้องเดินทางไปพบที่กรุงเทพอยู่เสมอ ได้เล่าถึงถึงวิธีการเดินทางที่ครอบครัว C ใช้เป็นประจำซึ่งก็คือการเดินทางโดยรถไฟประจำทาง แม้จะใช้เวลามากไปบ้างแต่เห็นได้ว่าครอบครัวของผู้เรียนก็ถือว่าช่วงเวลาที่อยู่ในรถไฟก็สามารถเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละจังหวัดได้เช่นกัน

5. ครอบครัวเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติจริง กิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบนี้มีลักษณะร่วมแบบการบูรณาการ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเองและได้รับความรู้หลายๆแขนงได้ในเวลาเดียวกัน ครอบครัวใช้การทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันและการจัดกลุ่มประสบการณ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ มอบโอกาสให้ผู้เรียนลงปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เป็นตัวช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตัวผู้เรียน ตัวอย่างเช่น ผู้เรียน**ครอบครัว B** จะไม่ค่อยกล้าแสดงออกกับคนที่ไม่รู้จัก รู้สึกเขินอาย กลัวผิด ๆ ไม่กล้าตอบอะไรเวลาไปไหน ผู้เรียนจึงเล่าว่า “แต่ย่า ๆ ชอบให้เวลาไป ๆ ชื่อของคนเดียวจะย่อจะรถแล้วก็บอกว่าไปชื้อน้ำ ไปชื้ออย่างอื่น ก็ไม่กล้าไป ยาก็บอกว่าอ้าวทำไมอะไม่กล้าเรื่องแค่นี้เอง แล้วก็พอไปแล้วก็ยกาก็ถามว่า พอกลับมาเขาก็ตรีเปลาที่ไม่กล้านะ พอช่วงหลัง ๆ ก็ไปเองได้ค่ะ” และการไปขายของที่ร้านก๊วยสาว⁵ ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะที่หลากหลาย ได้ใช้วิชาคณิตศาสตร์ในการขายของ ทั้งรับเงิน ทอนเงินให้กับลูกค้า ได้เข้าใจคุณค่าของเงิน รู้สึกอย่างแท้จริงถึงความเหนื่อยยากในการทำงาน เข้าใจระบบการทำงาน ได้พูดคุยกับลูกค้าที่หลากหลาย

ส่วนผู้เรียน**ครอบครัว C** ครอบครัวก็ส่งเสริมและเปิดโอกาสเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้เรียนอยู่เสมอ ซึ่งเริ่มต้นมาจากความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญตัวอย่างเช่น ผู้เรียนเล่าถึงโครงการที่ทำให้ตนเองเริ่มกลับมาสนใจอิเล็กทรอนิกส์อีกครั้ง ว่า “ผมเห็นเค้าตัดป้ายแปะประกาศประกวดสิ่งประดิษฐ์และวัสดุเหลือใช้ ก็เลยสมัครไป แล้วอาจารย์บอกให้ทำเรื่อง เครื่องเตือนน้ำเกลือหมด ทายังไงไม่บอก ให้ไปคิดเอาเอง” ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะค้นหาคำตอบและวิธีการด้วยตนเอง ทั้งนี้นอกจากการสนับสนุนจากครอบครัว ลักษณะนิสัยการเรียนรู้ของผู้เรียนก็ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การเรียนรู้ไปได้อย่างราบรื่นและมีความสุขในการใช้เวลาในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้และใช้งานโปรแกรม Microsoft Word บวกกับผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้โดยผ่านการลองผิดลองถูกอยู่เสมอในการทำกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ โดยผู้เรียน**ครอบครัว C** เล่าถึงเรื่องนี้ด้วยน้ำเสียงสบายว่า

⁴ อาจารย์สอนอิเล็กทรอนิกส์ของผู้เรียน**ครอบครัว C** และอดีตนายทหารนักประดิษฐ์ ที่ใช้เวลาส่วนใหญกับการหาวิธีการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อมและเป็นผู้ก่อตั้งชมรมสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ใน Facebook และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ด้านอิเล็กทรอนิกส์ของ**ครอบครัว C**

⁵ เป็นร้านขายน้ำแข็งไส อาหารและเครื่องดื่มที่อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล เจ้าของร้าน คือ ก๊วยสาว ซึ่งเป็นร้านที่**ครอบครัว B** ติดต่อเพื่อให้ผู้เรียน**ครอบครัว B** ได้ไปเรียนรู้การทำงานในหน้าที่ต่างๆและเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต และถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้หนึ่งของ**ครอบครัว B**

“เวลาใช้คอมพิวเตอร์ ทำไปมั่ว ๆ เดี่ยวก็รู้เอง word นี้แหละครับใช้บ่อย นอกนั้น
 ไม่ใช่เลย ตอนเริ่มใช้ก็ลองทุกฟังก์ชันของมัน เป็นอะไรก็เป็นไป ไม่ใช่หนังสือนะ
 ในอินเทอร์เน็ตก็ไม่อ่านด้วย อย่าง word นี้เข้าไปเล่น ลองพิมพ์ไป 2-3 ตัวแล้วก็
 ทำอะไรกับมัน หายเป็นหาย มันก็จะจำได้ว่ายังไง ถ้าตอนนี้แล้วข้อมูลหาย กตอนนี้แล้ว
 เป็นยังไง”

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อผู้เรียนโฮมสคูลเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งพอสมควรแล้ว จากสถาบันหรือสถานที่
 สอนเรื่องต่าง ๆ หรือมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้ดีแล้ว เช่น โรงเรียนสอนดนตรี โรงเรียน
 สอนอักษรรูาน เป็นต้น ผู้เรียนมักจะเปลี่ยนกลับมาเรียนที่บ้าน เป็นไปในทางพัฒนาและต่อยอดการ
 เรียนรู้ของตนเอง ซึ่งสามารถทำได้ดี ดังตัวอย่าง จากการให้สัมภาษณ์ ผู้เรียน**ครอบครัว B** เล่าว่า
 เมื่อก่อนผู้เรียนเคยไปเรียนอักษรรูานตอนเย็นที่ตำบลฉลุง ซึ่งไม่ไกลจากบ้าน เมื่อเรียนไปแล้วพักหนึ่ง
 จนพออ่านทำความเข้าใจเองได้แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องเรียนอีก คุณพ่อจึงให้หยุดเรียนและ
 กลับมาเรียนต่อด้วยตนเองกับคุณแม่ที่บ้าน สอดคล้องกับผู้เรียน**ครอบครัว A** จากรายงานผล
 การประเมินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่เมื่อก่อนผู้เรียนจะไปเรียนพิเศษวิชาดนตรีตามที่ตนเอง
 สนใจ เช่น เปียโน เป็นต้น เมื่อผู้เรียนเล่นได้ระดับหนึ่ง จึงไม่ได้ไปเรียนต่อ แต่ผู้เรียนสามารถต่อยอด
 ได้ด้วยตนเอง โดยสามารถแต่งเพลงและเล่นเพลงที่ชื่นชอบได้โดยการฟังและแกะ โน้ตเองรวมทั้ง
 สามารถเล่นเพลงอย่างอิสระตามอารมณ์ความรู้สึกในเวลานั้นและสามารถร่วมเล่นดนตรีกับคนอื่น ๆ
 ได้อย่างดี

6. ครอบครัวกระตุ้นและแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ การสังเกต การ
 ค้นคว้าและแสวงหาการแก้ไขปัญหาต่างๆด้วยตนเอง เชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรม
 การเรียนรู้ นำไปสู่การเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวันของตนเอง โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เช่น
 การฝึกงาน การค้าขาย การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น ดังที่สังเกตเห็นจากแนวปฏิบัติในการบริหารร้าน
 ขายอาหารเพื่อสุขภาพของผู้เรียน**ครอบครัว C** ซึ่งโดยคุณแม่ช่วยออกเงินลงทุนให้ก่อนรอบแรก
 4,000 กว่าบาท ได้ข้าวปริมาณ 90 กิโลกรัม แต่มีการทำข้อตกลงว่า เมื่อค้าขายได้กำไรค่อยคืนทุน
 กลับให้คุณแม่ ซึ่งผู้เรียนนอกจากจะขายของด้วยตนเองแล้ว ยังมีความคิดใช้วิธีการต่างๆในการ
 ส่งเสริมการขายสินค้าของตนเอง โดยผู้เรียนเล่าว่า “ในอินเทอร์เน็ต ใน facebook ก็ไม่ได้เป็นแบบขาย
 ก็แค่ออกรูปว่าเราขายตรงนี้นะ ราคาเท่าไร เค้าจะรู้มาหมดเลย พอมาซื้อจะรวดเร็ว สะดวก ก็
 หาที่ได้ง่ายขึ้น” ผู้เรียนเข้าไปตรวจดูทุกคืน ว่ามีการเคลื่อนไหวหรือมีการสั่งซื้อสินค้าจากหน้าเว็บของ
 ตนเอง ทั้งนี้ จากการสังเกตของผู้วิจัย เมื่อเข้าไปดูเฟสบุ๊ค ชื่อ รัชชโลภ ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ
 (Alternative & Holistic Health) แสดงให้เห็นว่ามีการโพสต์ประกาศขายสินค้าต่างๆ มีรูปประกอบ
 น้ำหนัก ราคา นอกจากนี้ผู้เรียนยังพยายามส่งเสริมการขาย โดยใช้การแถมสินค้าเพิ่มเติมเมื่อผู้ซื้อ
 สินค้าในจำนวนที่กำหนดไว้ เช่น พริกที่ปลูกเองที่บ้าน เป็นต้น ผู้เรียนเล่าถึงความเป็นมาของการขาย
 อาหารเพื่อสุขภาพ สินค้าเหล่านี้สั่งซื้อมาจากเว็บไซต์ ชื่อ บริษัทแต่ชีวิตโตไกล ซึ่งเป็นบริษัทในเครือ
 ของหมอเขียว (หรือ ดร.ใจเพชร กล้าจน ซึ่งเป็นครูผู้สอนและหนึ่งคณะกรรมการประเมินผลการเรียนรู้
 ของผู้เรียน**ครอบครัว C**) มีจำหน่ายข้าวปลอดสารพิษ **ครอบครัวผู้เรียน** เคยสั่งซื้อมาลองกินภายใน
ครอบครัว แต่เนื่องจากในการสั่งแต่ละครั้งต้องสั่งจำนวนมาก จึงทำให้กินไม่หมด มอดขึ้น ทั้งนี้เรื่อง
 ความคิดที่จะขายของเหล่านี้ผู้เรียนคิดอยู่ 2-3 ปี จึงตัดสินใจได้ เมื่อพิจารณาด้วยเหตุผลหลายประการ

ดังที่ผู้เรียนเล่าว่า “ก็มีร้านเดียวในภูเก็ตที่ส่งมาจากแต่ชีวิต ไม่มีร้านใดเลย ที่มันถูกขนาดนี้ เราก็สำรวจจากร้านต่างๆ อยู่ 2-3 ปี” ผู้เรียนได้ยกตัวอย่างให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการตัดสินใจตั้งราคาผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพของตนเองว่า “อย่างถั่วเขียว ครึ่งกิโล เราขาย 36 บาทที่ร้านปลอดสารพิษอื่นเค้าขายกัน 45 บาท มันจะแพงขึ้นไป ของเราถูกกว่าดีกว่า เพราะเราตรวจสอบกลับไปได้ว่าจากบริษัทนี้” จากการสังเกตเกี่ยวกับการจัดร้านขายสินค้าเพื่อสุขภาพที่ห้างเทสโก้โลตัสภูเก็ต ประตูสุดท้าย หน้าร้าน Pizza Hut มีลักษณะร้านขนาดเล็กที่จัดวางอยู่บริเวณทางเดินเข้าห้าง ประตูด้านซ้ายมือ เป็นบูธวางขายสินค้าของผลิตภัณฑ์โอท็อป มีตู้ล็อกกุญแจด้านล่างสามารถเก็บของได้แบบถอดประกอบได้ ทั้งนี้เมื่อนำสินค้าไปจัดแสดง ทางห้างมีข้อกำหนดเรื่องพื้นที่การใช้ โดยผู้เรียนได้พยายามคิดหาทางแก้ไขปัญหานี้โดยการคิดพิจารณาร่วมกันคุณแม่ โดยผู้เรียนนำชั้นวางของที่ตนมีอยู่แล้วที่บ้านมาทดลองแขวนหรือจัดวางที่ร้านด้วยตนเองก่อน ตัดสินใจว่าเหมาะสมหรือต้องหาซื้อชั้นวางของเพิ่มหรือไม่ ผู้เรียนเล่าว่า “วางแผนตั้งแต่ก่อนไป ชั้นวางของซื้อไว้ตั้งแต่ก่อนไป เราตั้งที่พื้นเค้าไม่ให้ตั้ง ต้องหาวิธีเลยช่วยคิดกันกับคุณแม่ มันตัวแขวนดีกว่า”

เมื่อผู้เรียนเล่าถึงสิ่งตนเองต้องทำในการขายของครั้งนี้ ผู้เรียนทำทุกกระบวนการด้วยตนเอง โดยมีคุณแม่เป็นที่ปรึกษาอยู่เคียงข้างเสมอ ตั้งแต่การวางแผนงาน การตรวจสอบตลาด ทั้งการเช็คราคาสินค้าประเภทเดียวกันในตลาดก่อนค้าขาย การทดลองใช้สินค้าด้วยตนเองก่อนสั่งซื้อมาขาย การตรวจสอบแหล่งผลิตสินค้า การส่งสินค้า ตรวจสอบความถูกต้อง การบรรจุหีบห่อสินค้า การพบปะเพื่อประชุมหาข้อตกลงร่วมกันในการขายของ ได้แก่ การเฝ้าร้าน ช่วงเวลาในการผลิต เฝ้าร้าน การจัดการเวลาขายของ เป็นต้น ในที่นี้ขอขอยกตัวอย่างกระบวนการ 2-3 ตัวอย่าง เพื่อให้เห็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องดำเนินการในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น ในขั้นตอนการตรวจสอบสินค้าของ **ครอบครัว C** ครอบครัวเดินทางไปดูที่มาของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งมาจากเกษตรกรไร้สารพิษที่บริษัท แต่ชีวิต จำกัด ปัจจุบันเป็นบริษัท พลังบุญ (บุญนิยม) จำกัด ที่จำหน่ายสินค้าให้ลูกค้าทั่วประเทศจำนวนมากมานานกว่า 14 ปี สินค้าที่จำหน่ายจะเน้นจากธรรมชาติเพื่อสุขภาพ ปลอดสารพิษ ไม่พอกสี ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เช่น ข้าวกล้อง ธัญพืชปลอดสารพิษ และวัตถุดิบสำหรับประกอบอาหารมังสวิรัต อาหารเสริม สมุนไพร กาแฟดีท็อกซ์และสินค้าอุปโภค เมื่อได้สั่งซื้อแล้วทดลองรับประทานกันที่บ้าน แต่เนื่องจากเมื่อสั่งซื้อต้องสั่งในปริมาณที่มาก บางครั้งจึงทำให้ใช้วัตถุดิบเหล่านี้ไม่ทันเวลา ในการขายสินค้ารอบนี้ของผู้เรียน ประกอบด้วยข้าวกล้อง ถั่วแดง ถั่วเขียว ลูกเดือย ข้าว ถั่วเหลือง ใจักผักแห้งไร้สาร รุนเส้น ฟองเต้าหู้ เป็นต้น ส่วนขั้นตอนการหาข้อตกลงร่วมกันในการขายของ ผู้เรียน **ครอบครัว C** พูดถึงเรื่องนี้ว่า “ก็มาคุยกันกับคุณน้าเพื่อนคุณแม่ คุณว่าจะวางยังไง ทำยังไง คุยกันเรื่องร้าน จัดร้าน ใครจะอยู่เฝ้า เป็นผลัด เป็นกะ เอากะละครั้งวัน ทั้ง 3 คนนี้แหละผลัดกัน ส่วนค่าเช่าไม่มี เป็นของทาง OTOP ค่าให้ขายสินค้า OTOP ของ OTOP ค่าให้ทุน มันก็เป็น OTOP อยู่ 2 จ้าว คือ ปุยไส้เดือนกับเสื้อ ก็เลยได้ด้วย” โดยในการขายของโดยใช้บูธร่วมกัน ทุกคนตกลงกันว่าแบ่งเป็น แบ่งเป็น 2 กะ เช้า 9.30-15.00 น./15.00-20.00 น. และขึ้นการดำเนินการบรรจุหีบห่อสินค้า ผู้เรียนเล่าถึงความยุ่งยากและการบรรจุสินค้าที่ใช้เวลาพอสมควร ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้บรรจุเองทั้งหมดว่า “หลักๆที่ใช้ก็กระชอน (พัฒนาเป็นตะแกรงร่อน) ขวดโหล ร่อนถั่วเขียว เดือด ข้าว ต้องรอนาน มีมอด หนอน เดิมถุง 5 กก. ใช้เวลาแบ่ง 2 ชม. ร่อน > ใส่ถุง > ชั่ง > ซิล > ปรราคา > ใส่ถุง pack” ซึ่งสะท้อนให้เห็นการทำงานทุกขั้นตอนด้วยตนเองของผู้เรียนอย่างชัดเจน ส่วน **ครอบครัว**

D นั้น จะใช้การสังเกตและการกระตุ้นความคิดผ่านการถามแบบเชื่อมโยงไหลไปตามสถานการณ์ที่ผู้เรียนสนใจในลักษณะการสนทนาพูดคุยกันในครอบครัว ตามที่เล่าว่า “..เขาชอบอ่านเรื่องสงครามกรีกมาก ในเน็ตก็มีหมดเลยนะแล้วพีนั่นก็ได้เรียนรู้ว่าจริง ๆ แล้ว โท่ ความรู้จะอะไรถ้าคุณจะไปเอา Google ก็มีให้คุณหมดเลย เราแทบไม่ต้องวิเคราะห์หรือทำอะไร หรือแม้แต่สอนเด็ก จริง ๆ แล้วเด็กสามารถเรียนรู้เอง แต่เราต้องรู้จักตั้งคำถาม ถามอะไรที่มันนำไปสู่การเรียนรู้ แล้วก็เชื่อมโยงเข้าหาตัวเองยังไง...ฉะนั้นคำถามที่พีนั่นถามลูกว่า ลูกคิดว่าสงครามมันเกิดจากอะไร รัก โลภ โกรธ หลงใช่ไหม แล้วลูกคิดว่าสาเหตุสำคัญเกิดจากอะไร...ถามเขาอะไรอย่างนี้ กลับมาหาตัวเอง การศึกษามันต้องทำให้เกิดการพัฒนาตัวเอง ไม่ใช่เรียนแต่เรื่องของเขา ไม่งั้นมันมีแต่ Zoom out มันไม่ได้ Zoom in เหมือนกล้องถ่ายรูปที่ถ่ายแต่คนอื่น และไม่ได้ถ่ายตนเอง”

7. ครอบครัวมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนตัดสินใจทำเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ เช่น การเข้าถึงสื่อและแหล่งเรียนรู้ การเงินด้านการลงทุน การให้ยืม เป็นต้น ดังตัวอย่างในครอบครัว C ที่ครอบครัวส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกเพื่อเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเรียนการหารายได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มต้นมาจากเรื่องใกล้ตัวของครอบครัว คือ อาหารเพื่อสุขภาพหรืออาหารเกษตรอินทรีย์ครอบครัวรับประทานอยู่เป็นประจำ แล้วช่วยส่งเสริมความคิดของผู้เรียนที่ต้องการหารายได้ให้กับตนเอง คุณแม่จึงส่งเสริมโดยคอยให้คำแนะนำและออกต้นทุนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือทำตามความตั้งใจของตนเอง โดยผู้เรียนเล่าว่า “แม่ออกให้ก่อน ต้นทุน lot แรก 4,000 กว่าบาท 90 กก. ตอนนี้ได้มาเกินครึ่งแล้ว” และบทบาทของคุณพ่อที่มีส่วนสำคัญในการเสนอความเห็นและให้คำปรึกษาในเรื่องการค้าขายของผู้เรียน ดังที่ผู้เรียนครอบครัว C เล่าให้ฟังว่า “พ่อก็นับสนุนพ่อก็อยากขายของเหมือนกัน อย่างขายของ นำเสนอหมด ตั้งราคาช่วยกันว่าจะเอากำไรกี่เปอร์เซ็นต์ก็คิดกันไป โปรโมชันอะไร คุณพ่อก็นเสนอมาบ้าง มาขายใหม่ๆ ซื้อมา 5 กก. แยมถั่วเขียว 250 กรัม” รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางไปสถานที่ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้จากผู้รู้ ปรชาญชาวบ้านหรือครูผู้สอนที่ครอบครัวไว้วางใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังที่ผู้เรียนครอบครัว C เล่าถึงการเดินทางเพื่อซื้อของและไปพบอาจารย์ที่สอนอิเล็กทรอนิกส์ที่กรุงเทพฯว่า “อาจารย์ไปเดินคลองถมทุกวันอาทิตย์มา 30 กว่าปีแล้ว แกจะไปทุกอาทิตย์เหมือนแกจะรู้เส้นทางเราก็คงไปตัดกรอปลายทาง เวลาเท่าไรก็จะรู้กัน เดินกับอาจารย์ก็ไปเจอพวกนี้แหละครับเลยซื้อมา” รวมถึงครอบครัว D ที่ผู้เรียนหลงใหลการอ่านหนังสือเป็นอย่างมาก ทางครอบครัวจะส่งเสริมเช่น พาไปเลือกซื้อหนังสือที่ผู้เรียนสนใจ รวมถึงการจัดมุมชั้นหนังสือไว้สำหรับจัดเก็บหนังสือของบ้าน ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า “บ้านก็จะมีชั้นหนังสือแต่พีนั่นไม่ได้จัดแบบห้องสมุดนะ พีนั่นซื้อชั้นหนังสือแล้วก็เอาหนังสือลูกนั่นไปแยกวางไว้ ตั้งแต่เขาอ่านหนังสือได้ เขาก็หยิบมาอ่านเอง เขาจะรู้ว่าอะไรอยู่ตรงไหน บางเล่มเขาก็หยิบมาอ่านหลายรอบ” รวมไปถึงการเล่นสเก็ต ซึ่งต้องมีอุปกรณ์ในการฝึกทางครอบครัวก็จะจัดสรรเครื่องมือให้ผู้เรียนฝึกฝนตามความสนใจ

8. ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ ความสนใจของครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังและทำให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ใช้เวลา ร่วมกันในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ผลที่ตามมาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ครอบครัวในที่นี้ คือ คุณพ่อ คุณแม่

หรือผู้จัดการศึกษาเกิดการเรียนรู้ร่วมกันไปพร้อมกับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนสนใจในการทำเรื่องใด ๆ เพื่อจะได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าอย่างหรือปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากจะส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียนแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงกับครอบครัว ดังที่พบในครอบครัว C ที่ผู้เรียนเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคุณแม่ เมื่อจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า “แม่เปลี่ยนนิสัยเยาะเย้ยนะครับ เช่น การแต่งตัว ไม่ซื้อเสื้อผ้าเลย เพราะเวลาไปเรียน เราไปด้วยกันตลอด” และจากรายงานการประเมินผลผู้เรียน ยังแสดงให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นโดยมีคำอธิบายว่าผู้เรียนประหยัด เรียบง่ายในการดำรงชีวิต เช่น ลดการซื้อเสื้อผ้า ด้วยการกำหนดยูนiformทำให้ลดค่าใช้จ่าย ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และเวลาในการเลือกซื้อ รวมทั้งสะดวกในการสวมใส่ในแต่ละวันที่ไม่ต้องคิดต้องหาว่าจะใส่อะไร โดยใส่เสื้อยืดสีพื้นตามวัน เช่น วันจันทร์สีเหลือง วันอังคารสีชมพูและหากมีกิจกรรมเลอะและเปื้อนก็อยู่ในซ็อกเก็ต โดยใส่สีดำ เป็นต้น ส่วนครอบครัว D ผู้ปกครองสะท้อนถึงการเรียนรู้จากการจัดการศึกษาให้ลูก ทำให้เห็นตัวเอง ู้กรอบความคิดตัวเองชัดเจน ขึ้น จากที่กล่าวว่า “...เรารู้ว่าเราเครียดคือมีอยู่คนหนึ่งที้อยากให้ทุกอย่างมันเป็นไปตามที่เราต้องการ เพราะเราเรียนมาจากวอลดอร์ฟ ว่าแบบแผน ทำแบบโน้นแบบนี้ มันต้องมีรูปแบบภาพให้สวย ๆ นะ แต่ว่าในความเป็นจริงมันทำไม่ได้ พอเราไปยึดแบบแผนมาก จิตเราก็อาย เราก็อึด ละเอียดอารมณ์ตัวเอง แล้วก็ทำให้คนอื่นเขาอึดอัดไปหมด ...สุดท้ายมันต้องหาแก่นให้เจอว่ามันคืออะไร แล้วเราเรียนรู้อะไรจากลูก ลูกเรียนรู้อะไรจากเรา” โดยที่ครอบครัว A เมื่อเริ่มทำโฮมสคูล คุณแม่ก็ต้องเรียนรู้วิธีการดูแล วิธีการสอน ซึ่งต้องนำมาลองปฏิบัติเองเมื่อใช้เวลาอยู่กับลูก ตัวอย่างเช่น การปรับใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับพูดกับผู้เรียน ซึ่งก็ทำให้คุณแม่ได้เรียนรู้และพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการพูดเพื่อช่วยสามารถส่งโดยคุณแม่เล่าให้ฟังว่า

“ทฤษฎีในเรื่องของการพูด ๆ กับลูกอะไรแบบนี้... ประมาณว่าไม่ไปชี้เขาว่าจะต้องทำอย่างนั้นนะ เหมือนกับให้เขาได้มีโอกาสได้ลอง เพียงแต่เราคอยระวังว่าอย่าให้มันตกลงไปแล้วกันอะไรตรงนั้นนะ สมมติถ้าเขาอยากจะเป็นแก้อะไรแบบนี้เราก็ ตอนเด็กๆ เนาะ ก็ให้เนาะ แต่ว่าเรารู้ว่าเขาจะป็นเราก็ไปจับไว้ให้เขาสักหน่อย เขาก็เรียนรู้ว่าถ้าจับแล้วก็ไม่ล้ม หรือไม่ก็ถ้าแบบมันไม่นั่นเกิน ไม่อันตรายเกินก็ลองให้จับดูบ้าง สักนิด สักหน่อย คือไม่ใช่ว่าเราตั้งใจลงนะ หมายถึงว่า เชิงปฏิบัติไม่ค่อยเข้าใจ แล้วก็เรื่องของโฮมสคูลที่ พี่เน้นเรื่องของการไม่แทรกแซงใจตอนทำใหม่ๆ แต่ตอนนี้แซงเต็มตัวแล้ว...การไม่แทรกแซงคือหมายถึงว่าให้เขาได้ลองทำ เราไม่ต้องไปบอกเขาว่าทำอย่างนี้ๆ หรือทำอย่างนี้ คือให้เขาได้ลองไป เหมือนสมมติเขาอยากจะทำรูปหรืออะไรอย่างนี้ ก็วาดไปเลย อยากจะวาดยังไงก็วาดไป เราก็นั่งดู นอกจากเขาถาม.. ปล่อยเขาให้เขาทำ แต่ว่ามันต้องใช้สมาธิเยาะนะไอ้แบบนี้เนะ”

9. ครอบครัวให้ความสำคัญการเรียนรู้จากครูผู้สอนภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งครอบครัวไว้วางใจและมีโอกาสในการเข้าถึงเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ ทำกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเรื่องนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น สอดคล้องกับที่คุณแม่ครอบครัว A กล่าวว่า “ใช่ ๆ พี่จะให้พี่น้องเรียนรู้โดยการที่ให้เราไปเห็นตัวอย่างที่ดีไง ไม่ว่าจะอะไรทั้งนั้น ให้เขาได้เห็นตัวอย่างแล้วเขามา เขาสนใจ เขาสะดวก แล้วเขาเอามานั้นของเขาเอง เหมือนการพูดบางที่เรา เขาก็เรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน เวลาไปเข้าค่ายหรืออะไรแบบนี้ พี่อยากให้เขาไปเจอแบบมีอาชีพ” รวมถึงการเรียนรู้เสริมพิเศษ ดังตัวอย่างครอบครัว B ควบคุม

ไปกับการเรียนเสริมตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อเน้นตามศักยภาพและพัฒนาการของลูก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นอาจารย์จากภายนอก ส่วนใหญ่เป็นช่วงเย็นถึงค่ำและมีนักเรียนจากภายนอกมาเรียนร่วมด้วย ในช่วงบ่ายจะเป็นเวลาว่างผู้เรียนสามารถเรียนและทำกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ เช่น ช่วยพี่เลี้ยงม้า ประดิษฐ์ตกแต่งจากวัสดุเหลือใช้ รวมถึงส่งเสริมศักยภาพเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการออกแบบเสื้อผ้าที่ลูกมีแวมาตั้งแต่เล็ก โดยเรียนรู้ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นตามเวลาที่เหมาะสม เช่นเดียวกับครอบครัว D ที่ผู้เรียนต้องการเรียนว่ายน้ำ ทางผู้ปกครองก็จัดหาครูมาสอนว่ายน้ำ

10. ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่วนรวม และฝึกความมีวินัยของผู้เรียน สอดคล้องกับครอบครัว C คุณแม่เล่าว่า “ส่วนที่เค้ารับผิดชอบ ห้องน้ำห้องนึ่ง ช่วยงานอื่นก็อาหาร แล้วเรื่องทั่วไป ถ้าวันไหนแม่ทำอาหารก็ไปช่วยล้างจาน” และ “อยากให้เค้ามีพื้นที่เพิ่ม เค้าก็โตแล้วเริ่มแยกให้ดูแลข้างบน ทำความสะอาดเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้เลย เค้าต้องรับผิดชอบเรื่องของตัวเอง เรื่องเปิดเรื่องอะไร ตอนนั้นเปิดเป็นแกนตัวอื่นมาเป็นตัวเสริม” สอดคล้องกับจากการสังเกตและร่วมกิจกรรมกับผู้เรียน ผู้เรียนครอบครัว A ที่คุณแม่มอบหมายให้ผู้เรียนเปลี่ยนน้ำในแก้วหน้าพระและตั้งถ้วยด้วยตัวเองทุกเช้า เวิร์กช็อปในช่วงเย็น และที่สำคัญคือการดูแลสิ่งของ อุปกรณ์การเรียนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เครื่องเขียน โต๊ะเขียนหนังสือ เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนจะต้องจัดเก็บด้วยตัวเองให้เรียบร้อย ส่วนครอบครัว D นั้นมีพี่เลี้ยงพี่เลี้ยงมักจะทำให้ แต่จะมีงานให้ช่วยเช่น ช่วยล้างจาน ช่วยอาบน้ำสุนัขบ้าง เป็นต้น เช่นเดียวกับผู้เรียน 79 จากการสังเกตและการพูดคุยกับพี่สาวคนโต ผู้เรียนได้รับมอบหมายจากครอบครัวให้ทำหน้าที่ประจำ ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของตัวเอง ได้แก่ ดูแลในการทิ้งขยะ จัดสารบิกันข้าว เก็บจาน ช่วยเตรียมกับข้าวและดูแลเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของตนเอง

โดยสรุปแล้ว เมื่อกล่าวถึงด้านวิธีการจัดการเรียน ในงานวิจัยกล่าวไว้ 2 ส่วน คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนสามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้ แม้ครอบครัวส่วนใหญ่จะดำเนินการแบบกลุ่มสาระร่วมกับกลุ่มประสบการณ์ มีเพียงครอบครัวเดียวที่จัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ แต่จะเห็นว่าทุกครอบครัวมีการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ร่วมด้วยอยู่ทั้งสิ้น เพียงต่างกันที่วิธีการและสัดส่วนในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว เชื่อมโยงกับวิธีการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยครอบครัวที่ใช้วิธีการจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย และมีความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติอยู่หลายส่วน อาจมีการพลิกแพลงแตกต่างกันไปบ้างตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีการ 10 ข้อ ได้แก่ ครอบครัวกำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มประสบการณ์ตามความสนใจความถนัดของผู้เรียนและความเชื่อแนวคิดทางการศึกษาของครอบครัว ครอบครัวใช้การเดินทางไปที่สถานศึกษาในสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ทั้งผู้เรียนและครอบครัว ครอบครัวใช้หลักศาสนาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตและเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน ครอบครัวใช้วิธีการพลิกแพลงกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนจากการศึกษา ครอบครัวเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติจริงมีลักษณะร่วมแบบการบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเองและได้รับความรู้หลายๆ แขนงได้ในเวลา

เดียวกัน ครอบครัวกระตุ้นและแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเกต ค้นคว้าและแสวงหาการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ไปสู่การเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวันของตนเอง ครอบครัวมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนตัดสินใจทำเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงสื่อและแหล่งเรียนรู้ การเงินด้านการลงทุน เป็นต้น ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากครูผู้สอนภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งครอบครัวไว้วางใจและมีโอกาสในการเข้าถึงเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่วนรวม และฝึกความมีวินัยของผู้เรียน

ทั้งนี้ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้งสองแบบนี้ มีหลักคิดสำคัญร่วมกัน (Common thought) ในทุกครอบครัว 5 ประเด็น ได้แก่

1) ความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระวิชา สามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ตามที่ ต้องการ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ประเด็นนี้ถือเป็นเรื่องที่โดดเด่นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ทำให้การเรียนรู้ทำได้ง่ายและทันต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มีผลดีต่อการออกแบบและขยายผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ เรียนรู้ได้อยู่เสมอ สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนปฏิบัติที่บ้าน ผู้เรียน **ครอบครัว B** บอกถึงข้อดีในการเรียนแบบนี้ว่า ถ้าเราจะเรียนค้างอยู่ก็เราก็จะไปไหนก็จะไปได้เลย จะกลับมาเรียนต่อก็ได้ โดยส่วนตัวผู้เรียนไม่ค่อยต้องเรียนย้อนหลัง แต่ว่าให้พอกับแม่มาสอนเสริม นิดนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงจากการสังเกต จะเห็นได้ว่าแม้ว่าครอบครัวจะมีการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ครอบครัวและผู้เรียนก็จะพยายามจัดสรร โดยให้ความสำคัญอย่างมากกับการเรียนในสาระวิชาต่าง ๆ กับการศึกษาผ่านดาวเทียมในช่วงเช้าก่อน ทั้งนี้ผู้เรียนเล่าว่า “วิชาคณิตตีเท่าไรเราก็จะไปดูวิชาคณิตนะค่ะ ถ้า วิชาอื่นไม่อยากเรียน ไม่งั้นก็ทำอย่างอื่น ทำกิจกรรมอื่น ๆ” สะท้อนถึงความยืดหยุ่นในการเรียนและการที่ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้เองว่าจะเรียนหรือไม่เรียนก็ได้ แต่ครอบครัวก็มีข้อตกลงว่าก็ต้องทำกิจกรรมอย่างอื่นทดแทนหากไม่เรียนในวิชานั้นหรือมาเรียนย้อนหลัง หรือ การปรับเปลี่ยนเวลา เนื่องจากครอบครัวต้องพาลูกๆ ไปเยี่ยมและนำสิ่งของ เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ประจำวันไปให้ชาวโรฮิงญาที่มาอาศัยอยู่ที่บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดสตูล สอดคล้องกับ **ครอบครัว A** ที่กล่าวถึงระยะเวลาในการเรียนพิเศษของผู้เรียนว่า “สำหรับวิชาการที่เรียนเสริมและจ้างครูพิเศษ คือ วิชาภาษาอังกฤษ และอื่น ๆ ที่น้องสนใจเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น ดนตรี (ซิม) เต้นรำ เป็นต้น และเมื่อน้องลดความสนใจ ก็จะหยุดการเรียนพิเศษ”

ดังปรากฏในเรื่องช่วงเวลาในการอ่านหนังสือของผู้เรียนหรือครอบครัว ที่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนได้ตลอด ไม่ได้จำกัดเวลาในการอ่านหนังสือ ผู้เรียนต้องการอ่านเมื่อไรก็ได้ทำตามอัธยาศัยและนิสัยในการอ่านของแต่ละคน ดังตัวอย่างผู้เรียน **ครอบครัว C** สังเกตได้จาก เล่าว่า “ที่บ้านนี่คือ อ่านเวลาก่อนนอน ก็ซื้อบ้าง แต่ 3 ปีนี้ไม่ซื้อเลย แม่ก็ซื้อนิดเดียว ที่บ้านหนังสือเยอะแล้ว” ผู้เรียนบอกว่าตัวเองอ่านหนังสือที่ซื้อมาหมดทุกเล่มแล้ว แต่จะมีบางเล่มที่ชอบอ่านก็จะอ่านซ้ำอยู่เรื่อยๆ แม้จะมีบางเล่มที่อ่านแล้วเข้าใจยาก ผู้เรียนก็มีความพยายามในการอ่าน ผู้เรียนเล่าว่า

“ไม่มีเลือกอ่านด้วย เพราะสิ่งที่เราชอบ เราต้องเข้าใจมันก่อนแล้วมันก็ไม่ค่อยไวยาก” สิ่งที่สำคัญ คือ ครอบครัวยังส่งเสริมการอ่านของผู้เรียน และครอบครัวจัดให้ผู้เรียนเรียนพิเศษเสริมทั้งที่บ้านและสถาบันภายนอก ตามความสนใจของผู้เรียนและไม่จำกัดระยะเวลา

2) การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน ผ่านการทำกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อช่วยเปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้ เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้ลองปฏิบัติ ลองทำด้วยตนเอง ทั้งนี้การปฏิบัติในรูปแบบนี้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการสังเกต ได้พบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อตนเองลงทำในเรื่องนั้น นำไปสู่การ ตั้งตัวอย่างพี่สาวคนโต**ครอบครัว B** เล่าถึงน้องสาวที่เป็นผู้เรียนโฮมสคูลว่า “ก็วันไหนที่เค้าอยากไปดูก็ไป วันไหนที่ไม่อยาก ก็ไม่ไป เพราะว่าเค้ายังเข้าเรียนด้วยไม่ได้ มันเป็นหลักสูตรคอมพิวเตอร์อะไรอย่างนี้ เหมือนโปรแกรมพาวเวอร์พ้อย เค้าก็ไปดู บางทีก็ไป บางทีไม่ไป” เช่นเดียวกับ**ครอบครัว D** ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงผ่านสัมผัสรับรู้ที่หลากหลาย ทั้ง รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ดังที่กล่าวว่า “คือยังไม่ได้เอาตำรามา กาง กันเลย แต่ Step แรกก็คือ ทำให้เด็กประทับใจ ให้เด็กเห็นบรรยากาศ Feeling พาลงไปท้องนาเลย พาไปดูของจริง พาไปชิม คือมันได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อการเรียนรู้แล้วสิ่งเหล่านี้มันจะจำเข้าไปในสมองเด็ก”

3) ผู้เรียนจะมีช่วงเวลากิจกรรมอิสระของตนเอง ตัวอย่างเช่น**ครอบครัว B** เล่าว่า เมื่อมีเวลาว่างในช่วงบ่าย ผู้เรียนจะชอบประดิษฐ์สิ่งของ เช่น ที่ใส่ของที่ประดิษฐ์จากไม้ไอศกรีม เล่นกับแมว อ่านหนังสือการ์ตูนความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เช่น การ์ตูนความรู้เรื่อง**ครอบครัว** ตั้งหนัด เป็นต้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอตัวอย่างกิจกรรมประจำวันของผู้เรียนทั้ง 4 ครอบครัวย โดยสรุปได้ดังตารางที่ 15 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 15 ข้อมูลตัวอย่างกิจวัตรประจำวัน

กิจวัตรประจำวัน	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ช่วงเช้า	ตื่นนอน ทำความสะอาด เปลี่ยนน้ำถวาย หน้าพระ ล้างจาน อาบน้ำ เก็บของ รดน้ำต้นไม้ ในวันที่ไปโรงเรียนก็ จะจัดตารางเรียน ทานอาหารเช้า ฟังเพลงในรถ ไปที่ทำงานของแม่ หรือพ่อ อาจวาดรูป ช่วยจัดเรียงของ เขาไปเรียนรู้งาน ช่างเล็ก ๆ น้อย ที่ shop ของพ่อ หรือแม่ กรณีไปโรงเรียน เข้าเรียนตามคาบ เรียน ในวิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วิทยาการ การงานและ เทคโนโลยี	ตื่นนอน ทำละหมาดและฝึก ท่องจำพระ คัมภีร์อัลกุรอาน ไปตลาด/ ออก กำลังกาย เช่น ปั่นจักรยาน วิ่ง ออกกำลังกาย ซี่ ม้ ทานอาหารเช้า อาบน้ำ ดูข่าว เรียนกับการศึกษา ทางไกลผ่าน ดาวเทียมไกล กังวล ได้แก่ วิชา ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา สังคมศึกษา ทัศนศิลป์ วาดรูป	ตื่นนอน ออกกำลังกาย เช่น เดิน ปั่นจักรยาน เก็บผัก, รดน้ำต้นไม้ อาบน้ำ ทำอาหาร ทานอาหาร ทำกิจกรรม (1-2 อย่าง) อ่านหนังสือ ต่อวงจร ทำแบบฝึกหัด ดู ดิวิดี ซีดี ค้นข้อมูล อินเทอร์เน็ต ดู YouTube พื้นที่ ชีวิต, เจาะใจ, สารคดีต่างๆและ อื่นๆ ทำสวน ข้อปิ้ง ต่อวงจร ทดลอง ปรับแต่ง เล่นเปียโน ทำงานบ้าน เรียนรู้ร่วมกัน แม่ ลูก (อาจจะดู หนังสือเรียนและ อื่นๆ)	ตื่นนอน ไปส่งพี่สาวที่ โรงเรียน ฟังวิทยุเกี่ยวกับ ธรรมะและพุทธ ประวัติ แม่แวะซื้อของ เข้าแถวตอนเช้า เรียนตามคาบที่ กำหนด คาบละ 40 นาที สลับกัน ไป ได้แก่ เช่น Science (2 คาบ) English (2 คาบ) Thai (2 คาบ) PE/DM (2 คาบ) Art (2 คาบ) Math (2 คาบ) Design & Technology (2 คาบ)

ตารางที่ 15 (ต่อ)

กิจวัตรประจำวัน	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ช่วงเที่ยง-บ่าย	ทานอาหารเที่ยง ล้างจาน ไปที่ทำงานของแม่ หรือพ่อ อากาจรูป ช่วยจัดเรียงของ เขาไปเรียนรู้งาน ช่างเล็ก ๆ น้อย ที่ shop ของพ่อ หรือแม่ กรณีไปโรงเรียน เข้าเรียนตามคาบ เรียน ในวิชา ภาษาไทย สังคม ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ การงานและ เทคโนโลยี เล่นกับเพื่อน วาดรูป อ่านหนังสือการ์ตูน ฟังเพลง	ทานอาหารเที่ยง ทำละหมาด กิจกรรมอิสระ เช่น เล่นกับแมว ทำงานประดิษฐ์ เล่นและสร้าง สิ่งของจากทราย ช่วยพี่ชายเลี้ยง ม้าโดยคนช่วยชน หญ้าและให้อาหารม้า ดู โทรทัศน์ คุยกับ พี่ๆ เล่น อินเทอร์เน็ต คุย ผ่าน skype กับ เพื่อนที่อยู่ ต่างประเทศ เล่น เกมส์แต่งตัวใน คอมพิวเตอร์ เรียนพิเศษภาษา อาหรับ (ในวัน อังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี ตั้งแต่ 13.30 - 15.30 น.) สามารถเลือกเข้า หรือไม่เข้าเรียน ก็ได้ เนื่องจาก ต้องเรียนร่วมกัน พวกพี่ ๆ	ทำกิจกรรม (1 - 2 อย่าง) อ่านหนังสือ ต่อวงจร ทำแบบฝึกหัด ดูทีวี ซีดี ค้นข้อมูล อินเทอร์เน็ต ดู YouTube พื้นที่ ชีวิต , เจาะใจ, สารคดีต่าง ๆ และอื่นๆ ทำสวน ข้อปิ้ง ต่อวงจร ทดลอง ปรับแต่ง เล่นเปียโน ทำงานบ้าน เรียนรู้ร่วมกัน แม่ลูก (อาจจะดู หนังสือเรียนและ อื่นๆ)	ทานอาหารเที่ยง เรียนตามคาบที่ กำหนด คาบละ 40 นาที สลับกัน ไป ได้แก่ Science (2 คาบ) English (2 คาบ) Thai (2 คาบ) PE/DM (2 คาบ) Art (2 คาบ) Math (2 คาบ) Design & Technology (2 คาบ) หลังเลิกเรียน เล่นกับเพื่อน ๆ เรียนพิเศษวิชา คณิตศาสตร์หรือ ภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 15 (ต่อ)

กิจวัตรประจำวัน	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ช่วงเย็น	ทานอาหาร ไปเล่นกับเพื่อน เล่นกีฬา ออกกำลังกาย วาดรูป ดูละคร ทำการบ้าน นอนหลับ	ทำละหมาด เล่นกับแมว ออกกำลัง เช่น วิ่ง ปั่นจักรยาน เรียนพิเศษ ภาษาอังกฤษ (ในวันจันทร์ วันพุธ วัน พฤหัสบดี ตั้งแต่ 19.00-20.30 น.) ผู้เรียนต้องเข้า เรียนประจำ ซึ่งเรียนร่วมกัน กับรุ่นพี่	ทานอาหาร เรียนรู้พุดคุยใน ครอบครัว (เรียน เล่น เล่า ฟอย) อาบน้ำ อ่านหนังสือ นอนหลับ	ทานอาหาร เล่นบาสกับคุณพ่อ ทำการบ้าน เล่นเกม อ่านการ์ตูน ดูละคร เป็นต้น นอนหลับ

2.3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

เมื่อมีการจัดการสอนให้ผู้เรียน สิ่งหนึ่งที่นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ขาดไปเสียมิได้ คือ สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว ซึ่งใช้เป็นสื่อกลางที่สามารถช่วยถ่ายทอด ความรู้ และส่งสารต่าง ๆ ไปยังผู้เรียน เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม สัมผัสหรือเล่นได้ ช่วยส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บทเรียนหรือกิจกรรมดำเนินไปได้สะดวกและเข้าใจได้ง่าย จากการศึกษาพบว่าทั้ง 4 ครอบครัวมีการประยุกต์ใช้สื่อและการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้เรียนและครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยสรุปได้ 2 ประเภท คือ สื่อภายในครอบครัวและสื่อภายนอก ทั้งนี้มีวิธีการใช้สื่อที่หลากหลายกันไปตามวัย ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน รวมถึงความสนใจของครอบครัวด้วย โดยผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างสื่อและแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งวิธีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว 6 ข้อ ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 16 และ 17 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 16 ข้อมูลตัวอย่างสื่อ

สื่อ		ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
ภายในครอบครัว	1) สื่อบุคคล	คุณพ่อ คุณแม่	คุณพ่อ คุณแม่ พี่สาว และพี่ชาย	คุณพ่อ คุณแม่ ปู่ และย่า	คุณพ่อ คุณแม่ พี่สาว และพี่เลี้ยง
	2) สื่อสิ่งพิมพ์	หนังสือระบายสี หนังสือการ์ตูน นิทาน หนังสือภาพ ปริศนาคำทาย กระดานดำ	หนังสือ เช่น การ์ตูนความรู้ เรื่องตึ่งหนีด ปริศนาคำทาย นิทาน ไปสเตอร์	หนังสือ เช่น การ์ตูนความรู้ เรื่องตึ่งหนีด ประวัติ พระพุทธเจ้า	หนังสือ เช่น การ์ตูนความรู้ การ์ตูนตามรอย พระพุทธเจ้า 500ชาติ นิทาน
		ไปสเตอร์ หนังสือ แบบเรียน หนังสือสวดมนต์ กระดาษคำศัพท์ ฉลากต่าง ๆ	ภาพวาด หนังสือพิมพ์ หนังสือ แบบเรียน คัมภีร์อัลกุรอาน กระดาษโน้ต	เพชรพระอุมา นิทาน ศรีธัญชัย สี่แผ่นดิน หนังสือสวดมนต์ เอกสารบ่นป้าย โฆษณา	ชาดก รามเกียรติ์ หนังสือเกี่ยวกับ พญานาค คณิต คิดนอกกรอบ เป็นต้น หนังสือ สวดมนต์ หนังสือ แบบเรียน
	3) สื่อโทรทัศน์วัสดุ	มือถือ ซีดี ดีวีดี ได้แก่ ภาพยนตร์ ไทยและอังกฤษ เกมส์การศึกษา ธรรมะ สารคดี โทรทัศน์ วิทยุ ของเล่น เช่น ตุ๊กตา บัตร คำศัพท์ เป็นต้น	มือถือ ซีดี ดีวีดี ได้แก่ภาพยนตร์ ไทยและอังกฤษ ภาพยนตร์ เกี่ยวกับศาสนา อิสลาม ของเล่น เช่น ลูกบอล	มือถือ ซีดี ดีวีดี ได้แก่ภาพยนตร์ ไทยและอังกฤษ เกมส์การศึกษา ธรรมะ ของเล่น เช่น ลูกบาส	มือถือ ซีดี ดีวีดี ได้แก่ภาพยนตร์ ไทยและอังกฤษ ของเล่นต่างๆ เช่น แก้วสแต็ค รูบิค

ตารางที่ 16 (ต่อ)

สื่อ	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
4) สื่อออนไลน์	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube Facebook เกมส์ออนไลน์ เช่น Subway Surfer เกมส์ ทำอาหาร เกมส์ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube Facebook เกมส์ออนไลน์ เช่น เกมส์แต่งตัว ทำอาหาร เป็นต้น	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube Facebook	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube Facebook เกมส์ ออนไลน์ เช่น Dungeon Rampage เกมส์แอ็คชั่น เกมส์ยิงปืน
*สัตว์	ผึ้ง (มาทำรังที่ต้น แก้วตรงระเบียง)	แมว	เปิด	สุนัข
ภายนอก	1) สื่อบุคคล บุคคลที่ผู้เรียน พบปะในชีวิต- ประจำวัน เช่น ยายหรี คุณครู ครูสอนพิเศษ พนักงานขายของ เพื่อนบ้าน นักศึกษา เป็นต้น ครอบครัวโฮม- สคูลอื่น วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์	บุคคลที่ผู้เรียน พบปะในชีวิต- ประจำวัน เช่น ครูสอนพิเศษ เพื่อนบ้าน เป็น ต้น ครอบครัว โฮมสคูลอื่น วิทยากร ปราชญ์ ชาวบ้าน โต๊ะอิหม่าม	บุคคลที่ผู้เรียน พบปะในชีวิต- ประจำวัน เช่น ครูสอนพิเศษ พนักงานขายของ คุณหมอ เจ้าหน้าที่ ธนาคาร เป็นต้น ครอบครัวโฮม- สคูลอื่น วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์	บุคคลที่ผู้เรียน พบปะในชีวิต- ประจำวัน เช่น คุณครู ครูสอน พิเศษ พนักงาน ขายของ เป็นต้น ครอบครัวโฮม- สคูลอื่น วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์
2) สื่อสิ่งพิมพ์	หนังสือประเภท ต่าง ๆ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โบชัวร์ ใบปลิว นามบัตร พ็อกเก็ตบุ๊ก ปฏิทิน บัตรเชิญ ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น	หนังสือประเภท ต่าง ๆ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โบชัวร์ ใบปลิว นามบัตร พ็อกเก็ตบุ๊ก ปฏิทิน บัตรเชิญ ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น	หนังสือประเภท ต่าง ๆ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โบชัวร์ ใบปลิว นามบัตร พ็อกเก็ตบุ๊ก ปฏิทิน บัตรเชิญ ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น	หนังสือประเภท ต่าง ๆ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โบชัวร์ ใบปลิว นามบัตร พ็อกเก็ตบุ๊ก ปฏิทิน บัตรเชิญ ใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น

ตารางที่ 16 (ต่อ)

สื่อ	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
3) สื่อโสตทัศน์วัสดุ	มือถือ เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นดีวีดี	มือถือ เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นดีวีดี	มือถือ เครื่องขยายเสียง โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเสียง เครื่องเล่นดีวีดี	มือถือ เครื่องขยายเสียง โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเสียง เครื่องเล่นดีวีดี
4) สื่อออนไลน์	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ	อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ

ตารางที่ 17 ข้อมูลตัวอย่างแหล่งเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
1. การเข้าค่ายต่าง ๆ	ภาษา สิ่งแวดล้อม ศิลปะ เป็นต้น	ภาษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การประดิษฐ์ เป็นต้น	ภาษา สิ่งแวดล้อม ศิลปะ อาสาสมัคร สุขภาพ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม การประดิษฐ์ เป็นต้น	ภาษา คณิตศาสตร์ ภูมิปัญญา เป็นต้น
2. การร่วมงาน การอบรมและการประชุมร่วมกับผู้ปกครอง	งานเลี้ยงส่งนักศึกษา การประชุม การพบปะกับกลุ่มโฮมสคูล	การประชุม การพบปะกับกลุ่มโฮมสคูล	งานเลี้ยงรุ่น งานแต่งงาน การประชุม การพบปะกับกลุ่มโฮมสคูล	งานแต่งงาน การประชุม การพบปะกับกลุ่มโฮมสคูล
3. การเรียนพิเศษ	ศิลปะ ดนตรี ภาษาอังกฤษ	ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ	-	คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 17 (ต่อ)

แหล่งการเรียนรู้	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
4. การทัศนศึกษา	พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ตลาด ครอบครัวโฮมส คูลอื่นๆ งาน แสดงสินค้า การ แข่งขันต่าง ๆ การเดินทางไป ต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย	พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ตลาด ครอบครัวโฮมสคูล อื่นๆ การแข่งขัน ต่างๆ วิทยาลัย ชุมชนโรงเรียน การเดินทางไป ต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย	พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ตลาด ครอบครัวโฮมสคูล อื่นๆ งานแสดง สินค้า การแข่งขัน ต่าง ๆ โรงละคร โรงเรียน การเดินทางไป ต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ คูไบ สหรัฐอเมริกา	พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ร้านค้า ตลาด ครอบครัว โฮมสคูลอื่น ๆ งาน แสดงสินค้า การ แข่งขันต่าง ๆ การเดินทางไป ต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์
5. การเป็น สมาชิกชมรม	เครือข่ายกลุ่ม บ้านเรียนภาคใต้ ชมรมในโรงเรียน	เครือข่ายกลุ่มบ้าน เรียนภาคใต้ ชมรม ขี่ม้า	เครือข่ายกลุ่มบ้าน เรียนภาคใต้ ชมรม สิ่งประดิษฐ์จาก วัสดุเหลือใช้ ชมรม ยิงธนู	เครือข่ายกลุ่มบ้าน เรียนภาคใต้ ชมรม ในโรงเรียน
6. การร่วม กิจกรรมทาง สังคม	วัด สถานปฏิบัติ ธรรม บ้านพัก คนชรา การ ทำงานการกุศล เช่น การร้อง เพลงเปิดหมวกที่ ถนนคนเดิน)	มัสยิด บ้านพัก ชั่วคราว ชาวโรฮิงญา	วัด สถานปฏิบัติ ธรรม โรงพยาบาล การทำงานการ กุศล เช่น อาสาสมัคร ช่วยงานที่วัดและ ค่ายสุขภาพแพทย์ วิถีธรรมของหมอ เขียว (ดร. ใจเพชร กล้าจน)	วัด สถานปฏิบัติ ธรรม บ้านพัก คนชรา

ตารางที่ 17 (ต่อ)

แหล่งการเรียนรู้	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
7. สถานที่ต่างๆ ในชีวิต ประจำวัน	บ้าน ห้องภาควิชา และห้องปฏิบัติการ ของคณะ วิศวกรรม- ศาสตร์ โรงเรียน ศิริพงษ์วิทยา ลาน ออกกำลังกาย ร้าน ขายของ เป็นต้น	บ้าน ร้านขายของ ตลาด บ้านเพื่อน คลองส่งน้ำ พื้นที่ โดยรอบหมู่บ้าน ธนาคาร	บ้าน บ้านปู่ย่า แผนกศัลยกรรม กระดูกและข้อ โรงพยาบาล กรุงเทพภูเก็ต ธนาคาร ห้างสรรพสินค้า	โรงเรียนนานาชาติ Sunshine International Homeschool บ้าน ร้านขายของ ตลาด โรงงาน ปลาป่นศรีนคร ธนาคาร สถาบัน สอนพิเศษ
8. สถานที่ฝึกงาน/ ทำงาน	ร้านเสริมสวย	ร้านขายน้ำแข็งใส ของกะสาว	บูทขายอาหาร เพื่อสุขภาพ	โรงงานปลาป่น ศรีนคร

ทั้งนี้ พบว่า มีวิธีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัวทั้งหมด 6 ข้อ โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

1. ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้านอย่างเต็มที่ จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวกรณีศึกษาทั้ง 4 ครอบครัวมีการใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจในเรื่องที่ต้องการให้กับผู้เรียน ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย เนื่องจากสามารถเห็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดการเรียนรู้และการเชื่อมโยงความคิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งในที่นี้ทั้งสื่อภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัวก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ประเด็นที่เด่นชัดคือ คุณพ่อและคุณแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน เนื่องจากเป็นผู้ที่ผู้เรียนไว้วางใจและซึมซับความคิดหรือพฤติกรรมได้ตลอดเวลา ดังที่คุณแม่**ครอบครัว C** กล่าวว่า “ก็มีอยู่รอบตัว เค้าเห็นว่าเราอ่าน เราต้องเป็นแบบอย่างให้เค้า พฤติกรรมที่ไม่ได้ ก็ต้องเลิก มันทำให้เราเปลี่ยนจากการเลี้ยงลูก เพราะเค้าจะเห็นเราเป็นสิ่งแวดล้อม เราอยากให้ลูกเป็นยังไง เราต้องเป็นก่อน เราบอกเค้าอย่างนึง แต่เราไม่เป็น เช่นเราบอกให้เค้ากินผัก แต่เราไม่กินแล้วเค้าจะกินไหม เราต้องเปลี่ยนแปลงที่เราก่อน” นอกจากนี้สื่อที่มีอิทธิพลอย่างใกล้ชิดทั้งภายในและภายนอกครอบครัว คือ สื่อออนไลน์ ซึ่งครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ทุกที่และสามารถใช้งานได้อย่างทันที่ในปัจจุบัน กับผู้เรียนและครอบครัว ทั้งนี้พ่อจะสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อสิ่งพิมพ์ 3) สื่อโสตทัศนวัสดุ และ 4) สื่อออนไลน์ รวมถึงแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการใฝ่รู้ บ่มเพาะการแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จากการสังเกต 4 ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

2. ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัว พบว่า แม้ว่าผู้เรียนแต่ละคนจะมีความสนใจหลากหลายและแตกต่างกันไป แต่ในการจัดหาสื่อของครอบครัวนั้นจะให้ความสำคัญ

กับความต้องการและความสนใจที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้เป็นหลัก สื่ออย่างหนึ่งพบว่ามีการใช้ในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ อันได้แก่ หนังสือนิทาน หนังสือการ์ตูน หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือเรียน หนังสือแบบฝึกหัด หนังสือวาดรูป โดยแต่ละครอบครัวจะมีวิธีนำสื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้มาใช้ต่างกัน ดังตัวอย่างจากการสังเกตผู้เรียนครอบครัว C ครอบครัวนี้มีหนังสือจำนวนมากจัดเรียงอย่างเป็นระเบียบเรียงลำดับกันไปตามฝาผนังและโต๊ะข้างๆโซฟา รวมถึงชั้นวางหนังสือทางด้านซ้ายมือหลังจากเข้าประตูบ้านไป จะพบหนังสือที่จัดเรียงกันมากมายเต็มตู้หนังสือและยังมีหนังสือจำนวนมากกองเรียงกันไปด้านบนชั้นวางหนังสือ ทางด้านมือเป็นโซฟารับแขก ส่วนหนึ่งด้านบนสุดของโซฟา ครอบครัวนี้จัดเรียงวางหนังสือสูงไต่ไปตามฝาผนัง ส่วนวิธีการเลือกซื้อหนังสือ ผู้เรียนครอบครัว C เล่าว่า “เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยซื้อหนังสือแล้ว อยากอ่านอะไรก็ไปอ่านที่ร้านหนังสือรวดเดียวจบ เข้าไปทุกร้านเลยครับริบมืออะไรน่าสนใจก็เข้าไป อ่านจนเกือบหลับ แล้วค่อยออกมา พอหมดเล่มบางที่ติดพัน ไม่ได้ซื้อแล้วก็แคร่เวลา แม่มาอีกทีเท่าไรก็ไปอ่านเล่มเดิมนั้น ถ้าร้านหนังสือเค้ายุบไป ก็ข้างมันเถอะ” เมื่อคุณแม่ไปทำธุระ หลังจากทำธุระเสร็จแล้ว จะขอแวะที่ร้านหนังสืออยู่เสมอ จากการสัมภาษณ์ พบว่าผู้เรียนครอบครัว C ชอบอ่านหนังสือทุกแนว เพราะบางครั้งอ่านเรื่องอิเล็กทรอนิกส์มันก็เบื่อบ้าง จึงต้องการความบันเทิงใส่ตัวนิดหน่อยด้วยหนังสือการ์ตูนหรือการ์ตูนวิทยาศาสตร์แทรกความรู้ นอกจากนี้พบว่า ผู้เรียนของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 2 ครอบครัวจะมีหนังสือที่ตนเองชื่นชอบและอ่านเข้าไปซัปดาห์อยู่เป็นประจำ ในผู้เรียนครอบครัว C คือ เรื่องศรีธนญชัย เป็นหนังสือของคุณปู่คุณย่า ผู้เรียนอ่านเป็น 10 รอบแล้ว แม่เมื่อเริ่มจะยังไม่เข้าใจความหมายก็พยายามทำความเข้าใจเรื่อย ๆ เพื่อให้ตนเองเข้าใจในเรื่องนั้นๆ และเรื่องราวก็สนุก อ่านได้ไม่เบื่อ ส่วนผู้เรียนครอบครัว B ที่มีนิสัยในการอ่านหนังสือในช่วงกลางคืนเช่นกัน ผู้เรียนชอบอ่านนิทาน บางครั้งเป็นนิทานในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย เนื่องจากชอบอ่านออกเสียงบทกลอน ชอบการอ่านออกเสียงคำคล้องจอง เช่น หนังสือแบบเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 3 รวมถึงการ์ตูนความรู้ เรื่องตึงหนืด ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน เนื่องจากเนื้อเรื่องน่าติดตามและมักสอดแทรกความขำขัน ภาพเป็นสีสดดึงดูดใจและราคาไม่แพง

3. ครอบครัวส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้สื่อหลากหลาย แล้วจึงปรับเปลี่ยนให้เข้าความสนใจของผู้เรียนและสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามพัฒนาการของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป ครอบครัวสามารถทำความเข้าใจประโยชน์หรือลักษณะของสื่อแต่ละชนิดและนำมาใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน สังเกตได้จากการส่งเสริมและจัดหาสื่อต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุข ความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้เรื่องนั้นไปพร้อม ๆ กัน ช่วยให้เสริมให้กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้เรียน บางครั้งในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเกิดความสนใจก็ศึกษา หรือค้นหาจากอินเทอร์เน็ต โดยเลือกพิจารณาดูอันที่มายาวนานนัก ดังที่ผู้เรียนครอบครัว C เล่าว่า “ผมใช้เวลาไปกับ internet ซักครึ่งชั่วโมงดู ๆ ไปคลิกเดียวจบ อ่านหนังสือต่อ” รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในการติดต่อเพื่อเรียนรู้กับผู้รู้ หรืออาจารย์ภายนอกเกี่ยวกับการเรียนอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งอาศัยอยู่ต่างจังหวัด รวมถึงการส่งงาน ความคืบหน้าต่าง ๆ ในการเรียนของผู้เรียน ตามที่อาจารย์กำหนดให้ รวมถึงหนังสือเช่นเรื่องสี่แผ่นดิน ซึ่งเป็นเรื่องราวต่อยอดมาจากที่ผู้เรียนได้มีโอกาสไปชมละครเวทีเรื่องสี่แผ่นดิน เมื่อเกิดความประทับใจจากการดูละครเวที เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจอยากอ่านเรื่องราวจึงไปยืมหนังสือที่ห้องสมุดประชาชนภูเก็ต

มาอ่านเนื่องจากเนื้อเรื่องทั้งหมดสนุกและได้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เมื่อสมัยก่อน หรือจากที่ปรากฏใน**ครอบครัว B** ที่ครอบครัวพาผู้เรียนยังแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนประทับใจคือ เรือนกรบสายรุ้ง 3 (Rainbow Worrier III) ของกรีนพีซ ไทยแลนด์ ขับเคลื่อนด้วยพลังงานแสงอาทิตย์และลมเป็นหลัก โดยมีทางเลือกในกรณีที่สภาพอากาศไม่อำนวย ก็จะใช้ระบบพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตจากน้ำมันดีเซลที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมลดภาวะโลกร้อน ผู้เรียนเล่าว่า “เขาก็ให้เสื้อคนละ 1 ตัว ให้วาดรูปตามใจชอบ รูปทะเล รูปเรืออะไรก็มีอยู่”

4. ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้เรียนใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานของตนเอง ตัวอย่าง เช่น Facebook YouTube เป็นต้น และในปัจจุบันนี้ครอบครัวนิยมใช้เป็นแหล่งเก็บหลักฐานร่องรอยของครอบครัวซึ่งทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความสะดวกในการเข้าถึง การนำไปใช้ที่เพียงถ่ายรูป หรือถ่ายวิดีโอ แล้วโพสต์ลงในแผนผังแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา (timeline) ของครอบครัวซึ่งอำนวยความสะดวกในการบันทึกข้อมูลต่าง เช่น วัน เวลา สถานที่ ที่ยัง เช่น ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนๆ เพื่อศึกษาความก้าวหน้าและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของสมาชิกแต่ละคน อันไปสู่การเปิดโอกาสทางความคิดของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับที่ผู้เรียน**ครอบครัว C** กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ใช้ facebook โปสงานตัวเอง/ดูว่าเค้าทำอะไรกัน/ update ในกลุ่ม แล้วเราก็ศึกษา แค่นี้โอเคเลย แต่จะไม่เอากลับมาทำเอง โดยส่วนตัวไม่ชอบทำอะไรซ้ำกับคนอื่น” ในที่นี้ ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มสร้างกลุ่มผ่านสื่อออนไลน์ facebook ชื่อ “กลุ่มสิ่งประดิษฐ์และนักคิด” จึงช่วยสร้างช่องทางการรวมกลุ่มของผู้ที่ชอบประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ เหมือนผู้เรียน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มีการพูดคุยปรึกษา การหาความรู้ในเรื่องสนใจร่วมกัน โดยมีความเป็นมาคือ “เริ่มจากทำผลงานน้ำเกลือส่งชิงช้า แล้วจะหาที่ โปสผลงานให้ทุกคนได้รู้ ก็เลยสร้างกลุ่มขึ้นมา ชื่อเดิมคือ สิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ แล้วเปลี่ยนชื่อไปเยอะเหมือนกัน พอมีพวกสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่ใช่ ก็กลายเป็นกลุ่มสิ่งประดิษฐ์และนักคิด ซึ่งก่อนหน้านี้ เปลี่ยนมาหลายชื่อจาก กลุ่มสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ เป็นกลุ่มสิ่งประดิษฐ์เก๋ๆ ที่เปลี่ยนเป็นกลุ่ม สิ่งประดิษฐ์และนักคิด เพราะบางคนไม่ได้อยู่ภูเก็ตด้วย เช่น กรุงเทพ มีคนมา comment มาว่าอย่าเอาภูเก็ตเลย ก็เลยเอานักคิดดีกว่า” จำนวนสมาชิกมากขึ้นความหลากหลายของชิ้นงานและความคิดก็แตกต่างกันมากขึ้นเช่นกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดการรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มและใช้ความพยายามในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอ

5. ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จากการที่ผู้เรียนมีนิสัยชอบประดิษฐ์คิดค้นจากวัสดุเหลือใช้ที่ครอบครัวเก็บสะสมเอาไว้ คุณแม่จึงทำตัวอย่างในการจัดเก็บวัสดุต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม ดังที่คุณแม่**ครอบครัว C** เล่าว่า “ถ้าของคุณแม่ จะแยกเป็นลิ้นชักไว้ เลยจะทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ว่าถ้าของที่เก็บไว้มันใช้ไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะเก็บ แต่ถ้าเราเก็บ เราต้องเอามาใช้ให้ได้ เราต้องแยก พยายามทำลิ้นชักแยก แล้วทำตารางเก็บของ” จากการสังเกตจะพบว่าภายในบ้านด้านใน จะถูกจัดสรรไว้เป็นพื้นที่สำหรับจัดวางกล่องพลาสติกหลายลิ้นชักที่เก็บวัสดุเหลือใช้หลากหลายประเภท ซึ่งเรียงซ้อนกันสูงขึ้นไปจนถึงเพดานบ้านเต็มพื้นที่ห้องหนึ่งห้อง วิธีการทำตารางเก็บของ ครอบครัวเลือกใช้โปรแกรม Excel โดยให้การให้รหัส (code) เพื่อจะได้ระบุถึงกล่องที่เก็บสิ่งของนั้นๆไว้ ผู้เรียนเล่าว่า “มี 142 box 528 ลิ้นชัก นี่ครบในห้องเก็บของมี ABCD เหมือนเขาวงกต เรียงถึงหลังคาชั้น 3 ยังมีส่วนหนึ่งยังไม่ได้ทำ

บัญชีลงทะเบียนอีกเยอะแยะ มีพิกัดสิ่งของ เคยทำ excel ทำได้ 500 กว่าอย่าง ไม่มีเวลาทำแล้ว” นอกจากนี้เพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้เรียนและขยายพื้นที่ในบ้านเพื่อให้ผู้เรียนได้มีประโยชน์ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวจึงตัดสินใจต่อเติมบ้านเพิ่มเติม จากการสังเกต ในช่วงเย็นหรือช่วงที่ผู้เรียนรู้สึกเบื่อ ผู้เรียนจะออกกำลังกายโดยโหนราวที่มีเชือกเอาให้พุ่งตัวบริเวณในบ้าน ห้องด้านหน้าเมื่อเดินผ่าน ประตูบ้านเข้ามา ผู้เรียนสนุกกับเหวี่ยงตัวและห้อยโหน พร้อมเปิดเพลงประกอบการออกกำลังกายอย่างแข็งแรง ช่วยให้ผู้รู้สึกคึกคักและกระฉับกระเฉง นอกจากนี้ครอบครัวยังได้ต่อเติมห้องด้านบนหลังคาเพิ่มเติม เพื่อขยายพื้นที่การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและต้องการไปสูดอากาศข้างบนบ้านให้นอนให้สบาย ครอบครัวเคยวางแผนจะทำการต่อเติมมานานแล้ว ตั้งแต่เมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านหลังปัจจุบัน ปัญหาคือเมื่อก่อนยังไม่มีช่างคนไหนรับทำ แต่ตอนนี้ครอบครัวหาช่างได้แล้ว ดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ผู้เรียนเล่าถึงช่วงก่อสร้างห้องด้านบนด้วยน้ำเสียงสนุกสนานว่า “คนอยู่กับฝุ่นกับทุกอย่างเลย ตั้งแต่ด้านล่างจนถึงด้านบน ไป 3 เดือน เริ่มสร้างตั้งแต่ 27 ธ.ค. ห้องด้านบนที่ต่อเติมก็นอนเหมือนกันครับ ถ้าทำความสะอาดก็จะเอามุ้งไปกาง มันเป็นลูกกรงแล้วหลังคา จะนอนก็เอามุ้งไปกาง แต่มันขึ้นยากจะขึ้นก็มีบันได ก็เลยเรียกกัน บ้านบน บ้างกลาง บ้านล่าง” ถือเป็นเพิ่มพื้นที่การใช้สอยและเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัวได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้เรียนต่อไปว่า “นอนเลยครับ ขึ้นไปทุกวัน บางวันขึ้นไปอ่านหนังสือกันข้างบน แล้วมันก็ไม่ร้อนหลังคาเป็นเมทัลชีท พื้นเป็นไฟเบอร์บอร์ด (fiberboard)” เช่นเดียวกับครอบครัว D มีการจัดมุมหนังสือ และลานกีฬาภายในบ้านเพื่อรองรับการทำกิจกรรมค้นคว้าอ่านหนังสือ และเล่นกีฬาพร้อมกันภายในครอบครัว

6. ครอบครัวใช้สถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่ทำงานคุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ตลาดสด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน ดังตัวอย่างครอบครัว A จากบันทึกร่องรอยการเรียนรู้ของครอบครัว อธิบายถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการเข้าร่วมกิจกรรมหรือสังเกตการทำงานในที่ทำงานของคุณพ่อและคุณแม่ที่ทำงานในคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย คุณแม่ได้บรรยายว่า “ด้วยเหตุนี้ น้องจึงมีโอกาสเรียนรู้และซึมซับสิ่งต่างๆ ในงานที่พ่อและแม่ทำ รวมทั้งบรรยากาศ ความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย หรือต่างสถานะกันภายในที่ทำงาน รวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้ของนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย ได้เรียนรู้และสัมผัสกับนักศึกษาที่เลือกเรียนสายอาชีพ เช่น เครื่องกล ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ในที่ทำงานคุณพ่อน้องได้เรียนรู้กฎ กติกา ในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน และพี่ ๆ นักศึกษานอกจากนั้น น้องจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยภายในโรงงาน การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงงาน ซึ่งน้องสามารถอยู่ได้ และไม่ชุกชจนจนเป็นอันตราย” สอดคล้องกับครอบครัว D ที่ขอใช้พื้นที่ของสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้ (กศน.) ที่สวนตุล จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่เรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตร ตามที่กล่าวไว้ว่า “ลูกที่นั่นขาดกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ ทำสวนอะไรแบบนี้ เพราะที่นั่นธรรมชาติไม่ใช่คนทำสวน ทำต้นไม้ พี่ไม่ชอบวิชาการเกษตร พี่ได้ตาหลบมาเป็นวิทยากรที่สวนตุล พี่เลยส่งหมิงไปเรียนกับตาหลบ พี่ไปรับไปส่ง” อีกรูปแบบหนึ่งในครอบครัว C ที่ผู้เรียนเล่าถึงประสบการณ์ในการขายสินค้าเพื่อสุขภาพ ซึ่งเริ่มต้นมาจากเมื่อต้องสั่งข้างจากบริษัทแต่ชีวิตมารับประทานกันในครอบครัว ซึ่งจำเป็นต้องสั่งจำนวนจึงทานไม่หมด จึงมีความคิดที่จะนำมาขายโดยใช้สถานที่ต่างๆ โดยผู้เรียนเล่าว่า “ก็มีงานประกวดไม้ดอกไม้ประดับ ที่สะพานหิน งาน 4-13 ก.ค. เราไปขาย 7-13 ก.ค. ก็ไปฝากเค้า มันก็ 3 จ้าว แบ่ง ๆ กันผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนกัน ขายดีมากที่

สะพานหิน ต้องเอาของจากที่นี่ไป แล้วก็ขายที่โรงพยาบาล แผนกพ่อเลยครับ ปรึบเดียวหมด” หรือ การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสไปร่วมสังเกตและช่วยการทำงานของคุณพ่อที่โรงพยาบาลกรุงเทพ ในแผนก ศัลยกรรมกระดูกและข้อ ที่โรงพยาบาลกรุงเทพภูเก็ต สอดคล้องกับที่ผู้เรียนเล่าให้ฟังถึงการทำ กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันคุณพ่อว่า

“ที่คุณพ่อสอนก็มี อย่างพาเข้าห้องผ่าตัด เค้าก็จะชี้ให้ดูกระดูกตรงนี้ เป็นยังไง ก็เห็นเลือดสด ๆ ก็ทำกิจกรรมร่วมกับคุณพ่อที่ รพ. คุณพ่อก็สอนตรวจคนไข้ ก็ได้เข้าไปนั่งฟังด้วย เข้าไปห้องตรวจ ห้องผ่าตัด คนผ่าตัด ไปดูหมด ที่รพ.กรุงเทพ ก็เห็น กระดูก เลือด เนื้อหมดเลย ไม่กลัว ผ่าไปด้วยอธิบายไปด้วย ใช้อะไรดึงออกมา เห็นวิธีการขั้นตอน ช่างในมืออะไรบ้าง”

ทั้งนี้เมื่อกำลังสรุปด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดย ครอบครัวในภาคใต้ จะเห็นได้ว่าครอบครัว มีการประยุกต์ใช้สื่อและการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้เรียนและครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยสรุปได้ 2 ประเภท คือ สื่อภายในครอบครัวและสื่อภายนอก ทั้งนี้มีวิธีการใช้สื่อที่หลากหลายกันไป ตามวัย ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน รวมถึงความสนใจของครอบครัว โดยผ่านวิธีการใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว 5 ข้อ ได้แก่ ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้านอย่างเต็มที่ ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ครอบครัวส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้สื่อหลากหลาย แล้วจึงปรับเปลี่ยนให้เข้าความสนใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามพัฒนาการของผู้เรียน ที่เปลี่ยนไป ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้เรียนใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานของตนเอง ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด และครอบครัวใช้สถานที่ต่างๆ เช่น ที่ทำงานคุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน

2.4 การประเมินผลการเรียนรู้

เมื่อครอบครัวจัดกระบวนการเรียนการสอนหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สิ่งที่ครอบครัวต้องทำไปควบคู่กันเมื่อครอบครัวทำกิจกรรมหรือเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง คือ วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นมีความแตกต่างกับการวัดและประเมินผลจากการศึกษาในระบบ เนื่องจากวิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความยืดหยุ่น ประเมินผลตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาที่หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาในด้านต่างๆที่ครอบครัวมุ่งหวังให้เกิดกับผู้เรียน ครอบครัวให้ความสำคัญกับการวัดและประเมินผลที่ใช้กลุ่มประสบการณ์มากกว่าการวัดประเมินผลในกลุ่ม 8 สาระการเรียนรู้ เนื่องจากการวัดและประเมินต้องเป็นการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งพิจารณาจากสิ่งผู้เรียนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการเรียนรู้ของโฮมสคูลเป็นลักษณะที่สามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆได้ในคราวเดียวกัน โดยมีรายละเอียด แบ่งได้ 6 ข้อ โดยผู้วิจัยนำเสนอสรุปได้ดังตารางที่ 18 โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นต่อไปนี้

ตารางที่ 18 ข้อมูลการประเมินผลการเรียนรู้

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
รูปแบบการจดทะเบียน	โรงเรียน หมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาสตูล	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาภูเก็ต	สถาบัน World- wide Education Service (WES) ที่ประเทศอังกฤษ
การประเมินผล การเรียนรู้	- เน้นการประเมิน ตามสภาพจริง เพื่อพัฒนาการเรียน ไม่ใช่การตัดสิน - ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียน โดยคุณพ่อ คุณแม่ ครูผู้สอน และผู้เรียน - ประเมินจบ การศึกษาแต่ละ ระดับชั้น โดย โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก	- เน้นการประเมิน ตามสภาพจริง เพื่อพัฒนาการเรียน ไม่ใช่การตัดสิน - ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียน โดยคุณพ่อ คุณแม่ ครูผู้สอน และผู้เรียน - ประเมินจบ การศึกษาแต่ละ ระดับชั้น โดย คุณพ่อ คุณแม่ ศึกษานิเทศก์ และ เจ้าหน้าที่กลุ่ม - ส่งเสริม (เป็นการ ประเมินแบบเก่า ครอบครัวจะใช้แบบ ใหม่เหมือน ครอบครัว C ในการประเมิน รอบหน้า)	- เน้นการประเมิน ตามสภาพจริง เพื่อพัฒนาการเรียน ไม่ใช่การตัดสิน - ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียน โดยคุณพ่อ คุณแม่ ครูผู้สอน และผู้เรียน - ประเมินจบ การศึกษาแต่ละ ระดับชั้น โดย คณะกรรมการวัดและ ประเมินผลการจัด การศึกษาโดย ครอบครัว คือ บุคคลที่เขตพื้นที่ฯ และครอบครัวเห็น พ้องร่วมกัน ได้แก่ คุณแม่ คุณพ่อ เจ้าหน้าที่กลุ่ม ส่งเสริมการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ดร.ใจ เพชร กล้าจน พ.อ. สิทธิโชค มุกเตียร และพระอานนท์ อัมมโร	- เน้นการประเมิน ตามสภาพจริง ด้วยวิธีการ หลากหลาย - ประเมินผล การเรียนรู้ของ ผู้เรียน โดยคุณแม่ ครูผู้สอน - ประเมินจบ การศึกษาแต่ละ ระดับชั้น โดย สถาบัน World- wide Education Service (WES) ที่ประเทศอังกฤษ

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D
	- ใช้แบบทดสอบที่ปรับปรุงตามการเรียนรู้จริงของผู้เรียน - ส่งรายงานผลการดำเนินงานบ้านเรียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กในแต่ละปีการศึกษา	- ใช้วิธีการวัดประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน - ส่งรายงานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละปีการศึกษา	- ใช้วิธีการวัดประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน - ส่งรายงานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละปีการศึกษา	- ส่งรายงานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ วิดีโอเอกสารที่เกี่ยวข้องตามที่ระบุไว้ในคู่มือการสอน ปีละครั้ง ที่สถาบัน World-wide Education Service (WES) ที่ประเทศอังกฤษ

1) ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยตามสภาพจริงของผู้เรียนโดยตรง สอดคล้องตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาของครอบครัวและประสบการณ์การเรียนรู้ของครอบครัวที่ทำไปแล้ว เอกสารร่องรอยตามสภาพจริงที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปถ่ายหรือวิดีโอ เป็นต้น ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย และใช้คำถาม การสังเกต การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติ การตรวจการบ้าน การแสดงออกในการปฏิบัติงานการแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ การประเมินตนเอง ฯลฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของผู้เรียนตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม เพื่อให้การวัดและประเมินผลเกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผู้เรียนจากการสัมภาษณ์พูดคุย หรือการแสดงผลพัฒนาการ หรือแสดงวิธีการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันกับเอกสารที่ปรากฏ ซึ่งทั้ง 4 ครอบครัวใช้วิธีการนี้เหมือนกัน สอดคล้องกับที่คุณแม่**ครอบครัว A** กล่าวว่า “แต่สังเกต พี่ก็สังเกตเด็กอื่นด้วยนะ แบบ เออ เขาจะรู้อะ เขาจะรู้ไปหมดเลย ก็เลยเรารู้ว่าความรู้นั้นไม่ได้ช่วยอะไรเลย ทาวี้อยู่เหมือนกันนะว่าไอ้ที่รู้แล้วจะทำเอาแบบไหน” และจากเอกสารประกอบการจัดสาระการเรียนรู้ของ**ครอบครัว A** ได้แสดงให้เห็นว่าการวัดและประเมินผลนั้นเป็นไปเพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาผู้เรียน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย สังเกตพฤติกรรมต่างๆ การใช้ชีวิตประจำวัน ความสุขในการเรียนรู้ ความเปลี่ยนแปลงของลูก รวมทั้งทบทวน สังเกตผลการบันทึกร่องรอยการเรียนรู้หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

2) ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกขั้นตอน ทั้งครอบครัวยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามสนใจของผู้เรียนและครอบครัว อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวจึงต้องประเมินผู้เรียนจากการสังเกตอยู่เสมอ เพื่อช่วยแนะนำและต่อยอด

ความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียน ครอบครัวเน้นการเปลี่ยนแปลงหรือผลที่เกิดในตัวผู้เรียนมากกว่า การบันทึกและเอกสารร่องรอย สอดคล้องกับสิ่งที่ครอบครัวได้สัมผัสและสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับตัวผู้เรียน คุณแม่ครอบครัว C อธิบายให้ฟังว่า “เพราะเราให้น้องเรียนทุกอย่างไว้ แต่พอน้องเริ่มเจอตัวเอง เจออะไรอย่างนั้นมันก็เริ่มแคบลง เริ่มชัดขึ้นลงลึกขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้า 8 สารจะมาประเมิน ก็จะไม่ใช้ตัวตนเอง น้องแล้ว เพราะน้องเค้าไปเรียนตัวนี้ไม่ใช่ แต่ 8 สารจะมาวัดตัวนั้น วัดคนละเรื่องที่เราเรียน แล้วจะใช้คำตอบหรือ แล้วมันจะตอบได้หรือว่าเด็กไม่รู้ เพราะเด็กไม่ได้เรียนในสิ่งที่มาวัด เลยไม่สอดคล้องที่เลยพยายามต่อสู้กับระบบว่ามันไม่ใช่แล้ว การเรียน home school ก็เลยเกิดการเปลี่ยนแปลง การประเมินเปลี่ยนแปลง ทุกอย่างทุกสิ่ง เลยต้องทำงานกันหนักช่วงนี้”

3) ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ ในกรณีที่ครอบครัวจดทะเบียนกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัด และพยายามรวมกันกับเจ้าหน้าที่ประเมินเพื่อปรับเปลี่ยน จากการวัดและประเมินผลแบบ 8 สารการเรียนรู้ซึ่งเหมาะกับรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ ปรับเปลี่ยนการวัด และประเมินผลที่สะท้อนปัญหา และพัฒนาการตามสภาพจริงของผู้เรียน ทำให้ทุกคนมีความสำเร็จมีความก้าวหน้าเต็มตามศักยภาพ ในครอบครัว C เล่าถึงการประเมินที่ ครอบครัวใช้ จากการสัมภาษณ์ผู้เรียนถึงช่วงการประเมินผลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวจดทะเบียนจะแจ้งให้ครอบครัวทราบล่วงหน้าในเรื่องวันเวลา ประเมินผลและคณะกรรมการที่จะเข้ามาประเมินผลการเรียนรู้ที่บ้าน โดยครอบครัวมีการเขียนรายงาน การประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัวในแต่ละปีให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้ ครอบครัวยึดถือแนวทางการประเมินผลการศึกษาของครอบครัวตามคู่มือการดำเนินงานการจัดการ การศึกษาโดยครอบครัว ปี 2555 ทั้งนี้คณะกรรมการประกอบด้วย คุณพ่อ คุณแม่หรือผู้จัดการศึกษา บุคคลที่สำนักงานและครอบครัวเห็นพ้องร่วมกันสำหรับระดับประถมศึกษา -มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 5-7 คน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ เจ้าหน้าที่กลุ่มส่งเสริมการศึกษา ผู้รู้ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ หรือตามความเหมาะสม โดยให้ผู้แทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่เป็นประธานคณะ ในครอบครัว C การประเมินผลไม่ได้ดำเนินการทุกปี ตามแต่เวลาการ ดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความพร้อมของผู้เรียน ผู้เรียนเล่าว่า “ก็ดูว่าเราทำ อะไรมา ทำไม่ถึงเป็นแบบนี้ แบบนี้ได้มาไง แล้วมีประเมินแบบฝึกหัดเล็กน้อย ของเค้ามี 8 วิชา 2 วัน ไม่เตรียม ไม่เตรียม เป็นไงเป็นกัน” จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าในการประเมินผลการเรียนรู้จริง ของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและคณะกรรมการเพื่อประเมินความรู้จากผู้เรียน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางการประเมินผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยผู้เรียนบอกว่า “เมื่อก่อนไม่ใช่ตามสภาพจริงนะครับ ตามข้อสอบมีคนตรวจ ประชุมกันสรุปเกรด” ทั้งนี้จากเอกสาร รายงานการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แสดงให้เห็นว่าครอบครัวได้ปฏิบัติแนวทางดังกล่าวอย่าง ชัดเจน โดยปรากฏผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่มาเป็นผู้ประเมินผลผู้เรียนของครอบครัว ดังที่ผู้เรียน ยกตัวอย่างให้ฟังว่า “พระอานนท์ อัมโร⁶ ท่านจะมีความรู้เรื่องธรรมะพวกนี้ ก็จะประเมินสังคมศึกษา

⁶ พระอานนท์ อัมโร เป็น เจ้าสำนักสงฆ์ สวนป่าโพธิ์ธรรม จังหวัดพังงา ท่านเป็นพระวิทยากรนักบรรยาย นักเขียน และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนครอบครัว C

วัฒนธรรม” ในช่วงประเมินผล ผู้เรียนต้องไปนอนกับท่านด้วยตอนกลางคืนที่สำนักสงฆ์ เป็นเวลา 3-4 วัน โดยพระอาจารย์จะประเมินจากการสังเกตจากการปฏิบัติ เนื่องจากเมื่ออยู่ที่นั่น ผู้เรียนก็ต้องปฏิบัติธรรม เพราะไปปฏิบัติธรรม ผู้เรียนอธิบายเพิ่มเติมด้วยน้ำเสียงสบาย ๆ ว่า “สายพระอานนท์ แบบให้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำอะไรก็ได้ให้มีสติ มันก็ง่าย ชอบแบบนี้ด้วย”

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า ครอบครัวยังได้รับความร่วมมือและประโยชน์จากการจัดตั้ง คณะกรรมการประเมินผลของครอบครัวซึ่งมาจากครอบครัวและจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในกรณีที่ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า เนื่องจากการขึ้นตอนการประเมินผลการเรียน ผู้ตรวจสอบจำเป็นต้องพิจารณาตามสภาพจริงของผู้เรียน ร่วมกับเอกสารร่องรอยต่างๆ จึงทำให้ครอบครัวให้ความสำคัญกับระบบการเก็บเอกสารหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกรณีครอบครัวจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับสถาบันในต่างประเทศ ซึ่งบางครั้งไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน ครอบครัวก็ปรับเปลี่ยนใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การถ่ายรูป แล้วโพสต์ลงในเฟซบุ๊ก เว็บไซต์ของครอบครัว ซึ่งช่วยประหยัดเวลาในการเก็บบันทึกสำหรับครอบครัวได้อย่างดีและรวดเร็วทันต่อสภาพการณ์ของผู้เรียนในขณะนั้น

4) ครอบครัวใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว ทศนคติมุมมองของผู้ประเมิน และวิธีการประเมินที่ดีที่สุดจะต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายรูปแบบแต่จะต้องสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนภาษาอังกฤษและภาษาอาหรับ 2 คน และสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในห้องเรียน ในช่วงปิดเทอมที่ผู้เรียนครอบครัว B เข้าเรียนพิเศษวิชาภาษาอังกฤษที่อำเภอหาดใหญ่ พบว่าเมื่อผู้เรียนเรียนพิเศษจบแล้ว คุณพ่อของผู้เรียนได้ติดต่อคุณครูทั้งสองคน เพื่อขอให้ช่วยทำการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนในช่วงที่เข้าเรียนพิเศษ โดยมีในเอกสารประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เช่น พฤติกรรม การแสดงออก ความเข้าใจในการเรียน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งคุณพ่อเล่าเพิ่มเติมว่าเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องไดโนเสาร์ คุณพ่อจะพยายามให้คุณครู ผู้รู้ หรือเจ้าของสถานที่ที่ผู้เรียนได้มีโอกาสไปฝึกงานได้ทำการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเสมอ เพื่อเป็นการช่วยครอบครัวตรวจสอบผู้เรียนไปในคราวเดียวกัน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับครอบครัวที่จดทะเบียนกับสำนักเขตพื้นที่เช่นกัน คือ ครอบครัว C จากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องของครอบครัว ในกรณีของการประเมินผลผู้เรียนร่วมกันกับคณะกรรมการ ครอบครัวมีการสร้างความเข้าใจกับผู้ประเมิน เช่น เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น คณะกรรมการการประเมินการเรียนรู้ของครอบครัว ประกอบด้วย

5) ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งเรื่องบุคลิกภาพ พฤติกรรม ความคิด การแก้ไขปัญหา ทศนคติต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นต้น รวมทั้งใช้วิธีการประเมินโดยการสังเกต การซักถามอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ เพื่อจะได้ทราบพัฒนาการด้านต่างๆของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและทันต่อสถานการณ์ของผู้เรียน สำหรับครอบครัวแล้ว การประเมินทำไปเพื่อตรวจสอบพัฒนาการในเรื่องต่าง ๆ หลังผู้เรียนได้ผ่านประสบการณ์นั้นมาแล้ว เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ว่าผู้เรียนมีการพัฒนาอันเกิดจากการจัด กิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ต่อไปให้กับผู้เรียน

ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงวิธีการประเมินที่นิยมใช้กันในการศึกษาในระบบ คือ การใช้ครอบครัว ใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการทางวิชาการของผู้เรียน โดยการทำให้ฝึกหัดซ้ำ การทำแบบทดสอบที่ครอบครัวสร้างเอง แบบทดสอบจากโรงเรียนที่ผู้เรียนจดทะเบียน เป็นต้น นอกจากนี้ครอบครัวยังคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน สอดคล้องกับครอบครัว A B และ C จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวอนุญาตให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตนเองในการเลือกสอบหรือไม่สอบ วัดระดับความรู้เทียบกับโรงเรียนหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น การสอบประเมินคุณภาพการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (NT) การทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) โดยเป็นการตัดสินใจร่วมกันทั้งครอบครัวและผู้เรียน ผ่านการพูดคุยและการซักถามเป็นระยะถึงเหตุผลในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับผู้เรียน

6) ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียน โดยตรง เช่น รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปถ่ายหรือ วีดีโอ เป็นต้น ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย และใช้คำถาม การสังเกต การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติ การตรวจการบ้าน การแสดงออกในการปฏิบัติงาน การแสดง กิริยาอาการต่าง ๆ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ การประเมินตนเอง ฯลฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของผู้เรียนตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม เพื่อให้การวัด และประเมินผลเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผู้เรียนจากการสัมภาษณ์ พูดคุย หรือการแสดงผลพัฒนาการ หรือแสดงวิธีการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันกับเอกสารที่ปรากฏ สอดคล้องกับที่คุณแม่ครอบครัว A กล่าวว่า “แต่สังเกต พี่ก็สังเกตเด็กอื่นด้วยนะ แบบ เออ เขาจะรู้อะ เขาจะรู้ไปหมดเลย ก็เลยเราก็อ่าความรู้นั้นไม่ได้ช่วยอะไรเลย ทาวี้อยู่เหมือนกันนะว่า ไอ้ที่รู้แล้วทำอะไรแบบไหน”

เมื่อกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับด้านการประเมินผลของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความยืดหยุ่น ประเมินผลตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษา ที่หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนา ในด้านต่าง ๆ ที่ครอบครัวมุ่งหวังให้เกิดกับผู้เรียน โดยแบ่งได้ 6 ข้อ ได้แก่ ครอบครัวและผู้ประเมิน ภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยตามสภาพจริงของผู้เรียนโดยตรง สอดคล้องตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาของครอบครัวและประสบการณ์การเรียนรู้ของครอบครัวที่ทำไปแล้ว ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกขั้นตอน ทั้งครอบครัวยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง ในกรณี ที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้ ตามประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ในรูปแบบกลุ่มประสบการณ์มากกว่าแบบกลุ่มสาระครอบครัว ใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่างๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจและ สะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว ทศนคติมุมมองของผู้ประเมิน ครอบครัวให้ความสำคัญ ต่อการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบครัวทั้งเรื่อง บุคลิกภาพ พฤติกรรม ความคิด การแก้ไขปัญหา ทศนคติต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นต้น และ ครอบครัวรวมถึงผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียนโดยตรง เช่น รูปวาด

สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปภาพหรือวิดีโอ เป็นต้น ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย

การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย (ต่อระยะที่ 3)

การนำผลการวิจัยมาใช้ในการดำเนินการวิจัยนั้น จากผลการวิจัยในบทที่ 4 นี้ ซึ่งได้ **ผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยะที่ 1** เกี่ยวกับบริบทในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ ภูมิหลังของครอบครัว โดย มูลเหตุในการจัด ปรัชญาและแนวคิด รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา และ **ผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยะที่ 2** เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว ทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ แล้วนำผลการวิจัยดังกล่าวมาสร้างเป็นประเด็นสำหรับข้อคำถามร่วมกับข้อคำถามที่ปรับปรุงมาจากการเอกสารที่เกี่ยวข้องในแบบสอบถามที่เป็น **เครื่องมือการวิจัยในระยะที่ 3** ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบครัวของครอบครัวโอมสกูลในภาคใต้

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยในระยยะที่ 3 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อ 3 เพื่อศึกษาสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ในส่วนการนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในระยยะที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยยะที่ 1 เกี่ยวกับบริบทในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยยะที่ 2 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มาใช้เป็นประเด็นสำหรับข้อคำถามในแบบสอบถาม แล้วได้ทำการปรับปรุงและพัฒนาพร้อมกับข้อคำถามที่ปรับปรุงมาจากการเอกสารที่เกี่ยวข้องจนได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ เป็นข้อคำถามปลายเปิดเพื่อใช้การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในระยยะนี้ได้้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณ ในเรื่องสภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ รวบรวมจากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งหมดในภาคใต้ 25 ครอบครัว ในปีการศึกษา 2556 โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของครอบครัวและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาดำเนินการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อกำหนดหาค่าสถิติสำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัยให้ครบถ้วนตามที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยเรื่องนี้ศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ สถานภาพ อายุ ศาสนา วุฒิการศึกษา อาชีพ จำนวนบุตรทั้งหมด จำนวนบุตรที่ครอบครัวจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในปัจจุบัน และประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ใช้การวิเคราะห์โดยการแจกแจง ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 19 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและบริบทของครอบครัว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	16	64.00
1.2 หญิง	9	36.00
รวม	25	100.00
2. สถานภาพ		
2.1 โสด	0	0
2.2 สมรส	25	100
2.3 หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่	0	0
รวม	25	100.00
3. อายุ		
3.1 16 - 25 ปี	0	0
3.2 26 - 35 ปี	1	4.00
3.3 36 - 45 ปี	15	60.00
3.4 46 ปีขึ้นไป	9	36.00
รวม	25	100.00
4. ศาสนา		
4.1 พุทธ	19	76.00
4.2 คริสต์	0	0
4.3 อิสลาม	5	20.00
4.4 อื่นๆ (นับถือทุกศาสนา)	1	4.00
รวม	25	100.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
5. วุฒิมการศึกษ		
5.1 ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	0	0
5.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	0	0
5.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	2	8.00
5.4 อนุปริญญา/ปวส.	0	0
5.5 ปริญญาตรี	15	60.00
5.6 ปริญญาโท	6	24.00
5.7 ปริญญาเอก	1	4.00
5.8 อื่น ๆ (เรียนแต่ไม่รับวุฒิ)	1	4.00
รวม	25	100.00
6. อาชีพ		
6.1 รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	9	36.00
6.2 นักธุรกิจ (ธุรกิจหอพัก)	1	4.00
6.3 ค้าขาย	2	8.00
6.4 อาชีพส่วนตัว	2	8.00
6.5 อาชีพส่วนตัว (สอนพิเศษ)	1	4.00
6.6 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	0	0
6.7 แพทย์	0	0
6.8 แม่บ้าน/พ่อบ้าน	7	28.00
6.9 อื่น ๆ (เกษตรกรและรับจ้าง)	2	8.00
6.10 อื่น ๆ (สื่อมวลชน)	1	4.00
รวม	25	100.00
กรณีมีคู่สมรส		
7. อายุของคู่สมรส		
7.1 16 - 25 ปี	0	0
7.2 26 - 35 ปี	2	8.00
7.3 36 - 45 ปี	15	60.00
7.4 46 ปีขึ้นไป	8	32.00
รวม	25	100.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
8. ศาสนาของคู่สมรส		
8.1 พุทธ	19	76.00
8.2 คริสต์	0	0
8.3 อิสลาม	5	20.00
8.4 อื่น ๆ	1	4.00
รวม	25	100.00
9. วุฒิการศึกษาของคู่สมรส		
9.1 ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	2	8.00
9.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	1	4.00
9.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	12.00
9.4 อนุปริญญา/ปวส.	0	0
9.5ปริญญาตรี	12	48.00
9.6 ปริญญาโท	7	28.00
9.7 ปริญญาเอก	0	0
รวม	25	100.00
10. อาชีพ		
10.1 รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	8.00
10.2 นักธุรกิจ (ธุรกิจหอพัก)	1	4.00
10.3 ค้าขาย	1	4.00
10.4 อาชีพส่วนตัว	5	20.00
10.5 อาชีพส่วนตัว (โปรแกรมเมอร์)	1	4.00
10.6 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	1	4.00
10.7 แพทย์	0	0
10.8 แม่บ้าน/พ่อบ้าน	6	24.00
10.9 อื่น ๆ (มีคหุเทศน์)	1	4.00
10.10 อื่น ๆ (เกษตรกรและรับจ้าง)	6	24.00
10.11 อื่น ๆ (สื่อมวลชน)	1	4.00
รวม	25	100.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
11.1 จำนวนบุตร		
11.1.1 1 คน	8	32.00
11.1.2 2 คน	5	20.00
11.1.3 3 คน	7	28.00
11.1.4 4 คน	3	12.00
11.1.5 5 คน	0	0
11.1.6 6 คน	1	4.00
11.1.7 7 คน	1	4.00
รวม	25	100.00
11.2 ครอบครัวจัดการศึกษาโดยครอบครัว		
ให้บุตรในปัจจุบัน		
11.2.1 1 คน	16	64.00
11.2.2 2 คน	6	24.00
11.2.3 3 คน	2	8.00
11.2.4 4 คน	1	4.00
รวม	25	100.00
12. ประสบการณ์ในการจัดการศึกษา		
โดยครอบครัว		
12.1 0 - 3 ปี	14	56.00
12.2 4 - 6 ปี	5	20.00
12.3 7 - 9 ปี	5	20.00
12.4 10 ปีขึ้นไป	1	4.00
รวม	25	100.00

จากตารางที่ 19 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและบริบทของครอบครัว ในด้านเพศ โดยมากจะเป็นเพศชายในการตอบแบบสอบถาม จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 64.00 สถานภาพสมรสทั้งหมด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้จัดการศึกษาโดยมากมีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 76.00 โดยมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 และประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 ข้อมูลและบริบทของครอบครัว ของคู่สมรส จะมีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.00 นับถือศาสนาพุทธ

จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 76.00 โดยมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 ประกอบอาชีพอาชีพส่วนตัว แม่บ้าน/พ่อบ้าน เกษตรกรและรับจ้าง จำนวนประเภทละ 6 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 โดยมีจำนวนบุตรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบัน 1 คน จำนวน 16 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 64.00 และมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ช่วง 0 - 3 ปี จำนวน 14 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 56.00

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตารางที่ 20 การจดทะเบียนของครอบครัว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา	20	74.09
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา	3	11.11
3. โรงเรียนทางเลือก (โรงเรียนรุ่งอรุณ)	2	7.40
4. ฝากชื่อไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี	1	3.70
5. สถาบันการศึกษาในต่างประเทศ (Sunshine british education school)	1	3.70
รวม	27	100.00

* ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 20 พบว่า การจดทะเบียนของครอบครัวโดยภาพรวมมีการจดทะเบียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 20 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 74.09 รองลงมาเป็นการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 3 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 11.11 ในส่วนการจดทะเบียนกับโรงเรียนทางเลือก (โรงเรียนรุ่งอรุณ) การฝากชื่อไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี และการจดทะเบียนกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศมีจำนวนเท่ากันคือ 1 ครอบครัว แต่ละครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 3.70

ตารางที่ 21 รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. แบบครอบครัวเดี่ยว	22	68.74
2. แบบกลุ่มครอบครัว	2	6.25
3. แบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน	2	6.25
4. แบบช่วยประสานงาน	4	12.50
5. อื่น ๆ		
5.1 เรียนเฉพาะวิชาทหารกับโรงเรียน	1	3.13
5.2 ฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน โดยไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน	1	3.13
รวม	32	100.00

* ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 21 พบว่า การจัดการศึกษาของครอบครัวโดยภาพรวมจะจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวมากที่สุด จำนวน 22 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 68.74 รองลงมาจัดการศึกษาของครอบครัวแบบช่วยประสานงาน จำนวน 4 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12.50 ในส่วนของการจัดการศึกษาของครอบครัวแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน และแบบกลุ่มครอบครัว มีจำนวน 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 6.25 และบางครอบครัวได้มีการจัดการศึกษาของครอบครัวผสมผสานกับเรียนเฉพาะวิชาทหารกับโรงเรียนและฝากเรียนร่วมกับโรงเรียน โดยไม่คิดเวลาเรียนและผลการเรียน มีจำนวน 1 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 3.13

ตารางที่ 22 การประมาณสัดส่วนการใช้รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว

ครอบครัว ที่	แบบครอบครัว เดี่ยว	แบบกลุ่ม ครอบครัว	แบบมีข้อตกลง ร่วมกับโรงเรียน	แบบย้าย ประสานงาน	แบบศูนย์ การเรียน
1 - 17	100 %				
18	90 %			10%	
19	90 %	10%			
20	80 %	20 %			
21	80 %			20 %	
22	80 %			20 %	
23	70 %			30 %	
24	40 %		20 %	40 %	
25	10 %				90 %

* ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 22 พบว่า การประมาณสัดส่วนการใช้แต่ละรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยส่วนมากของครอบครัวทั้งหมดในการจัดรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัวจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว 100% จำนวน 17 ครอบครัว ส่วนครอบครัวอื่น ๆ จะมีสัดส่วนการใช้รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัวที่หลากหลายและผสมผสานกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ 90% จำนวน 2 ครอบครัว 80% จำนวน 3 ครอบครัว เป็นต้น ซึ่งมีผสมผสานใช้รูปแบบอื่นในสัดส่วนลดหลั่นกันไปกันได้แก่ แบบกลุ่มครอบครัว แบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน แบบย้ายประสานงาน ซึ่งแตกต่างกับสัดส่วนการใช้รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาแบบศูนย์การเรียน 90% เนื่องมาจากการจัดการศึกษาในลักษณะโรงเรียนนานาชาติซึ่งใช้หลักสูตรจากต่างประเทศ

ตารางที่ 23 ประชญาหรือแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. แนวคิดแบบองค์รวม เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงหลอมรวมระหว่างการเรียนรู้ภายในตนกับการเรียนรู้จากภายนอก ไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตและยอมรับศักยภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน	17	33.33
2. หลักศาสนา	12	23.53
3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	9	17.65
4. แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ	3	5.88
5. แนวคิดการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรมชาติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของหมอเขียว (ใจเพชร กล้าจน)	2	3.92
6. แนวการศึกษาแบบซัมเมอร์ฮิล	3	5.88
7. อื่น ๆ		
7.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิต	1	1.96
7.2 ปรับแนวคิดไปตามวัยและความเหมาะสม	1	1.96
7.3 ปรับแนวคิดไปตามความเป็นไปของครอบครัว	1	1.96
7.4 Unschooling	1	1.96
7.5 การศึกษาแบบข้าวยาปักซี่ใต้	1	1.96
รวม	51	100.00

* ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 23 สรุปการเรียงลำดับใช้ปรัชญาหรือแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ดังนี้ ปรัชญาหรือแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มีครอบครัวจัดการศึกษาอันดับแรก คือ แนวคิดแบบองค์รวม เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงหลอมรวมระหว่างการเรียนรู้ภายในตนกับการเรียนรู้จากภายนอก เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตและยอมรับศักยภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 อันดับที่ 2 คือ หลักศาสนา จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 23.53 อันดับที่ 3 คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 17.65 อันดับที่ 4 มี 2 แนวคิด คือ แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ และแนวการศึกษาแบบซัมเมอร์ฮิล จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.88 และอันดับที่ 5 มี 5 แนวคิด คือ แนวคิดการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรมชาติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของหมอเขียว (ใจเพชร กล้าจน) การเรียนรู้ตลอดชีวิต การปรับแนวคิดไปตามวัยและความเหมาะสม การปรับแนวคิดไปตามความเป็นไปของครอบครัว และ Unschooling จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.96

ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในการวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาข้อมูลการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การวิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวทั้ง 4 ด้าน คือ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

ที่	การจัดการกระบวนการเรียนรู้	μ	σ	ระดับการดำเนินการ
1	หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา	3.4292	1.5400	ปานกลาง
2	วิธีการเรียนการสอน	3.7250	1.4071	มาก
3	การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้	3.8472	1.4049	มาก
4	การประเมินผลการเรียนรู้	3.6930	1.360	มาก

จากตารางที่ 24 พบว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวทั้ง 4 ด้าน คือ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านในด้านที่อยู่ในระดับมากมี 3 ด้าน คือ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ ส่วนด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา

ตารางที่ 25 ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
1	ครอบครัวจัดทำหลักสูตรสอดคล้องกับรูปแบบ การดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว	4.2500	1.1516	มาก
2	ครอบครัวศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน	3.1250	1.4836	ปานกลาง
3	ครอบครัวศึกษาหลักสูตรหรือแผนการจัด การศึกษาจาก แนวคิด ปรัชญาการศึกษา ที่หลากหลายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น หลักสูตร ของโรงเรียน หลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัด การศึกษาโดยครอบครัวของครอบครัวอื่น หลักการศึกษานิวฮัมเบอร์ฮิลล์ เป็นต้น	3.1250	1.4238	ปานกลาง
4	ครอบครัวใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดในหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดทำ หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ	2.7083	1.2329	ปานกลาง
5	ครอบครัวใช้วิถีการดำเนินชีวิตและการพัฒนา ศักยภาพผู้เรียนเป็นตัวตั้งในการจัดทำหลักสูตร หรือแผนการจัดการศึกษา เพื่อให้ตอบสนอง การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ได้ตรงตามความสนใจ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.7083	0.6903	มากที่สุด
6	ครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	2.2500	1.2938	น้อย
7	ครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ ร่วมกับรูปแบบกลุ่มประสบการณ์ เนื่องจาก ครอบครัวยังไม่ค้นพบความสนใจและความถนัด ของผู้เรียน	2.5000	1.4446	ปานกลาง
8	ครอบครัวจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมและให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์ตรง จากกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง และใช้เวลา เรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากทักษะในการดำเนินวิถีชีวิต ตามความถนัดและสนใจของผู้เรียน	4.4167	0.8805	มาก

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
9	ครอบครัวนำหลักสูตรต่างประเทศมาบูรณาการใช้ ร่วมด้วย	2.4583	1.7189	น้อย
10	การนำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาไปใช้ ของครอบครัวมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไป ตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียนเป็น สำคัญ	4.7500	0.5316	มากที่สุด
	รวม	3.4292	1.5400	ปานกลาง

จากตารางที่ 25 พบว่า ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านหลักสูตร หรือแผนการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านในระดับ ที่มากที่สุด มี 2 ข้อ คือ การนำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาไปใช้ของครอบครัวมีความยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนไปตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ และครอบครัวใช้วิถี การดำเนินชีวิต และการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นตัวตั้งในการจัดทำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา เพื่อให้ตอบสนองการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ได้ตรงตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในด้านที่อยู่ใน ระดับมาก มี 2 ข้อ คือ ครอบครัวจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมและให้ผู้เรียน ได้ใช้ประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง และใช้เวลาเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากทักษะ ในการดำเนินวิถีชีวิต ตามความถนัด และสนใจของผู้เรียน และครอบครัวจัดทำหลักสูตรสอดคล้องกับ รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว ในด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง มี 4 ข้อ คือ ครอบครัว ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้กับผู้เรียน ครอบครัวศึกษาหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาจากแนวคิด ปรัชญาการศึกษา ที่หลากหลาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น หลักสูตรของโรงเรียน หลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของครอบครัวอื่น หลักการศึกษาแนวซัมเมอร์ฮิลล์ เป็นต้น ครอบครัวใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดทำ หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ และครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ ร่วมกับรูปแบบกลุ่มประสบการณ์ เนื่องจากครอบครัวยังไม่ค้นพบความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และในด้านที่อยู่ในระดับน้อย มี 2 ข้อ ครอบครัวนำหลักสูตรต่างประเทศมาบูรณาการใช้ร่วมด้วยและ ครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามลำดับ

ตารางที่ 26 ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
1	การกำหนดกลุ่มสาระ หรือรายวิชา หรือกิจกรรม การเรียนรู้ ครอบครัวและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาเลือก	3.9167	1.2825	มาก
2	ครอบครัวปรึกษากับครอบครัวโหมสคูที่มีประสบการณ์ เพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความเข้าใจ ในแนวทางการจัดการเรียนการสอนของตนเอง	3.2083	1.5030	ปานกลาง
3	ครอบครัวมีการใช้ข้อตกลงและเงื่อนไขในการเลือก กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยกระตุ้นและสร้าง พัฒนาการเรียนรู้เชิงคุณภาพ	2.8333	1.4646	ปานกลาง
4	ครอบครัวเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ จริง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้หลากหลาย ในเวลาเดียวกัน	4.5833	0.7755	มากที่สุด
5	ครอบครัวไม่กำหนดตารางเรียนประจำวันตายตัว แต่ใช้การพูดคุยเพื่อวางแผนและปรับเปลี่ยนกิจกรรม ของผู้เรียนในแต่ละวันอย่างเหมาะสม	4.2083	0.9771	มาก
6	ครอบครัวจัดให้ผู้เรียนเรียนพิเศษเสริมทั้งที่บ้านและ สถาบันภายนอก ตามความสนใจของผู้เรียนและ ไม่จำกัดระยะเวลา	3.6250	1.4982	มาก
7	ครอบครัวใช้วิธีการมอบหมายภารกิจรับผิดชอบ การเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ เป็นการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการและฝึกรวินัย ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.1250	1.1910	มาก
8	ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่วนรวม และฝึกรวินัยของผู้เรียน	4.0833	0.9743	มาก
9	ครอบครัวจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ การสังเกต การค้นคว้า และแสวงหา การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียน ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การฝึกงาน การค้าขาย การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น	4.1667	0.8681	มาก

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
10	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน วิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของครอบครัว	4.6667	0.7614	มากที่สุด
11	ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ	4.4167	.5836	มาก
12	ครอบครัวใช้วิธีการพลิกแพลงกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.0000	1.2854	มาก
13	ครอบครัวเชื่อมโยงการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตรประจำวันได้	4.2500	0.7940	มาก
14	ครอบครัวจัดเวลาอิสระในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาของตนเองได้ทำสิ่งที่ตนเองชอบและสนใจ	4.2917	1.2329	มาก
15	ครอบครัวเลือกครูผู้สอนจากภายนอก โดยพิจารณาจากการเป็นผู้มีประสบการณ์หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เป็นสำคัญ	3.5417	1.5598	มาก
16	ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับบ้านเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ใช้กระบวนการทางสังคมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน	3.1250	1.2959	ปานกลาง
17	ครอบครัวมีการกำหนดจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างจังหวัดในแต่ละเดือนอย่างชัดเจน	1.8750	1.0347	น้อย
18	ครอบครัวจัดการเรียนการสอนโดยใช้คำพูด ในลักษณะคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และสะท้อนความเข้าใจของผู้เรียน	3.9167	0.7755	มาก
19	ครอบครัวสังเกตลักษณะการเรียนรู้และการแสดงออกของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบถึงผลพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง	4.5833	0.5836	มากที่สุด
20	ครอบครัวจัดหาแบบฝึกหัดหรือหนังสือต่าง ๆ ให้ผู้เรียนตามความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก	4.0000	0.7223	มาก

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
21	ครอบครัวกระตุ้นและแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ นำไปสู่การเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของครอบครัว	4.0833	0.8297	มาก
22	ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการเลือกสรรกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยเมื่อผู้เรียนอยู่ในวัยเด็ก เพื่อมอบโอกาสให้ได้แสวงหาความชอบและความถนัดของตนเอง	4.3333	0.7020	มาก
23	ครอบครัวใช้แบบทดสอบทางวิชาการโดยถือว่่าแบบฝึกหัดเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการเรียนรู้	2.4167	1.5012	น้อย
24	ครอบครัวเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้พูดคุยร่วมกันเป็นประจำ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว	4.3750	0.8242	มาก
25	ครอบครัวจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตลอดทุกวันเวลา ไม่มีปิดเทอม	4.3750	1.1349	มาก
26	ครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียน ตามเวลาของระบบโรงเรียน	1.5000	1.0632	น้อย
27	ครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียนตามจุดเน้นของหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา หรือสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือการดำเนินวิถีชีวิตของครอบครัว	2.0000	1.3188	น้อย
28	ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ มีผลต่อการออกแบบและขยายผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ	4.6250	0.7109	มากที่สุด
29	ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (กรณีการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา)	2.3333	1.6061	น้อย

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
30	การศึกษาโดยครอบครัวควรกำหนดระยะเวลาในการบริหารจัดการศึกษา (กำหนดหลักสูตรหรือแผนการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดประเมินผล การจัดสรรสิทธิประโยชน์ทางการศึกษา ฯลฯ) ได้เป็นอิสระมากกว่าการดำเนินการตามกรอบเวลาของระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.2917	1.3667	มาก
	รวม	3.7250	1.4071	มาก

จากตารางที่ 26 พบว่า ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และในระดับที่มากที่สุด มี 4 ข้อ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน วิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของครอบครัว ระยะเวลาในการจัดการศึกษา โดยครอบครัวที่ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ มีผลดีต่อการออกแบบและขยายผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ ครอบครัวเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้หลากหลายในเวลาเดียวกัน และครอบครัวสังเกตลักษณะการเรียนรู้และการแสดงออกของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบถึงผลพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ในด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง มี 3 ข้อ คือ ครอบครัวปรึกษากับครอบครัวโฮมสคูลที่มีประสบการณ์เพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความเข้าใจในแนวทางการจัดการเรียนการสอนของตนเอง ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับบ้านเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกัน ใช้กระบวนการทางสังคมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน และครอบครัวมีการใช้ข้อตกลงและเงื่อนไขในการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยกระตุ้นและสร้างพัฒนาการเรียนรู้เชิงคุณภาพ และในด้านที่อยู่ในระดับน้อย มี 5 ข้อ คือ ครอบครัวใช้แบบทดสอบทางวิชาการโดยถือว่าแบบฝึกหัดเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (กรณีการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา) ครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียน ตามจุดเน้นของหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา หรือสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือการดำเนินวิถีชีวิตของครอบครัว ครอบครัวมีการกำหนดจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างจังหวัดในแต่ละเดือนอย่างชัดเจน และครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียน ตามเวลาของระบบโรงเรียน

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับการดำเนินการ
1	ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้าน	4.7083	0.6241	มากที่สุด
2	ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด	4.5833	0.7173	มากที่สุด
3	ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.5000	0.7223	มากที่สุด
4	คุณพ่อและคุณแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน เนื่องจากเป็นผู้ที่ผู้เรียนไว้วางใจและซึมซับความคิดหรือพฤติกรรมได้ตลอดเวลา	4.7500	0.5316	มากที่สุด
5	ครอบครัวใช้สื่อการเรียนการสอนหรือสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองที่หลากหลายเพื่อหนุนเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้	4.3750	0.7697	มาก
6	ครอบครัวแสวงหาผู้รู้ ปรารภญาติชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และขยายมุมมองการศึกษาของผู้เรียน	3.4583	1.3506	ปานกลาง
7	ผู้เรียนใช้วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ต่าง ๆ สื่อมัลติมีเดีย และคอมพิวเตอร์ในการค้นคว้าและเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง	3.9583	1.4289	มาก
8	ครอบครัวสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการใช้เทคโนโลยีกับผู้เรียน เช่น การดูโทรทัศน์ หรือใช้อินเทอร์เน็ต ฯลฯ	3.8750	1.3290	มาก
9	ครอบครัวให้ความสำคัญกับของเล่นเสริมพัฒนาการต่าง ๆ เช่น แก้วสแต็ค บล็อก ตัวต่อ ลูกบาศก์ของรูบิค เป็นต้น	3.5833	1.4116	มาก
10	ครอบครัวใช้สถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่ทำงานคุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ตลาดสด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน	4.4583	0.8836	มาก

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
11	ครอบครัวเรียนรู้ผ่านการเรียนการสอนออนไลน์ (E-learning) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)	3.0833	1.8396	ปานกลาง
12	ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube เป็นต้น เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารและแสดงออกของผู้เรียน	3.8333	1.5511	มาก
13	ครอบครัวมีการสำรวจและค้นหาแหล่งเรียนรู้บริเวณที่อยู่อาศัยของตนเอง เพื่อปลูกฝังการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความรักท้องถิ่น	3.9167	1.2129	มาก
14	ครอบครัวอาศัยโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในการเรียนรู้ของผู้เรียน	2.4583	1.4136	น้อย
15	ครอบครัวอาศัยหน่วยงานราชการเพื่อให้ช่วยสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้และกิจกรรมตามความสนใจได้อย่างกว้างขวาง	2.1667	1.3077	น้อย
	รวม	3.8472	1.4049	มาก

จากตารางที่ 27 พบว่า ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านในด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด มี 4 ข้อ คือ คุณพ่อและคุณแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน เนื่องจากเป็นผู้ที่ผู้เรียนไว้วางใจและซึมซับความคิดหรือพฤติกรรมได้ตลอดเวลา ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้าน ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด และครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในด้านที่อยู่ในระดับมาก มี 7 ข้อ คือ ครอบครัวใช้สถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่ทำงานคุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ตลาดสด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน ผู้เรียนใช้วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ต่าง ๆ สื่อมัลติมีเดียและคอมพิวเตอร์ในการค้นคว้าและเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ครอบครัวมีการสำรวจและค้นหาแหล่งเรียนรู้บริเวณที่อยู่อาศัยของตนเอง เพื่อปลูกฝังการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความรักท้องถิ่น ครอบครัวสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการใช้เทคโนโลยีกับผู้เรียน เช่น การดูโทรทัศน์ หรือใช้อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook เว็บไซต์ต่าง ๆ YouTube เป็นต้น เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารและแสดงออกของผู้เรียน ครอบครัวให้ความสำคัญกับของเล่นเสริมพัฒนาการต่าง ๆ เช่น แก้วสแต็ค บล็อก ตัวต่อ ลูกบาศก์ของรูบิค เป็นต้น ครอบครัวแสวงหาผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และขยายมุมมองการศึกษาของผู้เรียน ในด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง มี 2 ข้อครอบครัวแสวงหาผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา หรือ

ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และขยายมุมมองการศึกษาของผู้เรียน และครอบครัวเรียนรู้ผ่านการเรียนการสอนออนไลน์ (E-learning) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) และในด้านที่อยู่ในระดับน้อย มี 2 ข้อ คือ ครอบครัวอาศัยโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในการเรียนรู้ของผู้เรียน และครอบครัวอาศัยหน่วยงานราชการเพื่อให้ช่วยสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้และกิจกรรมตามความสนใจได้อย่างกว้างขวาง ตามลำดับ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการประเมินผลการเรียนรู้

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
1	ครอบครัวประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้แบบ 8 สาระ การเรียนรู้	2.0000	1.2158	น้อย
2	ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับ ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์	3.2817	1.6806	ปานกลาง
3	ครอบครัวประเมินผลตามแนวคิดปรัชญาการศึกษา ที่หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้	3.7917	1.1381	มาก
4	ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียน ในทุกขั้นตอน	4.3333	0.9631	มาก
5	ครอบครัวมีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน ในเรื่องการประเมินผลการเรียนตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ หลักการและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	3.5417	1.1025	มาก
6	ครอบครัวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้ แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือ การพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง	3.3750	1.4982	ปานกลาง
7	ครอบครัวใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอน ในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่ม ความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว	3.1667	1.5228	ปานกลาง
8	ครอบครัวได้รับความร่วมมือและประโยชน์จาก การจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลของครอบครัว ซึ่งมาจากครอบครัวและจากสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ในกรณีที่ครอบครัวจดทะเบียนกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	3.2083	1.5030	ปานกลาง
9	ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการประเมินพัฒนาการ ทางบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน จากพฤติกรรม ด้านต่าง ๆ ความคิด การแก้ไขปัญหา ทักษะคิด ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เป็นต้น	4.0830	1.1765	มาก

ตารางที่ 28 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับ การดำเนินการ
10	ครอบครัวใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการทางวิชาการของผู้เรียน โดยการทำแบบฝึกหัดซ้ำ การทำแบบทดสอบที่ครอบครัวสร้างเอง แบบทดสอบจากโรงเรียนที่ผู้เรียนจดทะเบียน เป็นต้น	2.9167	1.3486	ปานกลาง
11	ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียนโดยตรง เช่น รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปถ่ายหรือวิดีโอ เป็นต้น	3.9583	1.3015	มาก
12	ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผู้เรียนจากการสัมภาษณ์พูดคุย หรือการแสดงผลพัฒนาการหรือแสดงวิธีการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันกับเอกสารที่ปรากฏ	4.0000	1.0215	มาก
13	ครอบครัวประเมินผู้เรียนจากการสังเกตอยู่เสมอ เพื่อช่วยแนะนำและต่อยอดความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียน	4.5833	0.6539	มากที่สุด
14	ครอบครัวเน้นการเปลี่ยนแปลงหรือผลที่เกิดในตัวผู้เรียนมากกว่าการบันทึกและเอกสารร่องรอย	4.3750	0.7697	มาก
15	ครอบครัวให้ความสำคัญกับระบบการเก็บเอกสารหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกรณีครอบครัวจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับสถาบันในต่างประเทศ	3.7500	1.2597	มาก
16	ครอบครัวมีการเขียนรายงานการประเมินผล การจัดการศึกษาของครอบครัวในแต่ละปี	4.0417	1.1221	มาก
17	ครอบครัวอนุญาตให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตนเอง ในการเลือกสอบหรือไม่สอบวัดระดับความรู้เทียบกับโรงเรียนหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น การสอบประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (NT) การทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET)	3.5833	1.4421	มาก

ตารางที่ 28 (ต่อ)

ที่	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	μ	σ	ระดับการดำเนินการ
18	ในกรณีของการประเมินผลผู้เรียนร่วมกันกับคณะกรรมการ ครอบครัวมีการสร้างความเข้าใจกับผู้ประเมิน เช่น เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น	3.8333	1.3726	มาก
19	การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีนัยสำคัญแสดงผลคุณภาพของผู้เรียนได้ดีกว่าการประเมินผลด้วยเครื่องมือรูปแบบเดียวคือการทำข้อสอบ	4.3333	1.0072	มาก
	รวม	3.6930	1.360	มาก

จากตารางที่ 28 พบว่า ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ด้านการประเมินผล การเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ในด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด มี 1 ข้อ คือ ครอบครัวประเมินผู้เรียนจากการสังเกตอยู่เสมอ เพื่อช่วยแนะนำและต่อยอดความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียน ในด้านที่อยู่ในระดับมาก มี 12 ข้อ คือ ครอบครัวเน้นการเปลี่ยนแปลงหรือผลที่เกิดในตัวผู้เรียนมากกว่าการบันทึกและเอกสารร่องรอย ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกขั้นตอน การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายมีนัยสำคัญแสดงผลคุณภาพของผู้เรียนได้ดีกว่าการประเมินผลด้วยเครื่องมือรูปแบบเดียว คือ การทำข้อสอบ ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการประเมินพัฒนาการทางบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน จากพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ความคิด การแก้ไขปัญหา ทักษะติดต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เป็นต้น ครอบครัวมีการเขียนรายงานการประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัวในแต่ละปี ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผู้เรียนจากการสัมภาษณ์พูดคุย หรือการแสดงผลพัฒนาการ หรือแสดงวิธีการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันกับเอกสารที่ปรากฏ ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียนโดยตรง เช่น รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปภาพ หรือวิดีโอ เป็นต้น ในกรณีของการประเมินผลผู้เรียนร่วมกันกับคณะกรรมการครอบครัว มีการสร้างความเข้าใจกับผู้ประเมิน เช่น เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น ครอบครัวประเมินผลตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครอบครัวให้ความสำคัญกับระบบการเก็บเอกสารหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกรณีครอบครัวจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับสถาบันในต่างประเทศ และครอบครัวอนุญาตให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตนเองในการเลือกสอบหรือไม่สอบวัดระดับความรู้เทียบกับโรงเรียนหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น การสอบประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (NT) การทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง มี 5 ข้อ คือ ครอบครัวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือ

การพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง ครอบครัวยุติประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ ครอบครัวยุติประเมินผลตามหลักเกณฑ์ และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ ครอบครัวยุติประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว ครอบครัวยุติใช้แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการทางวิชาการของผู้เรียน โดยการทำแบบฝึกหัดซ้ำ การทำแบบทดสอบ ที่ครอบครัวสร้างเอง แบบทดสอบจากโรงเรียนที่ผู้เรียนจดทะเบียน เป็นต้น และในด้านที่อยู่ในระดับน้อย มี 1 ข้อ คือ ครอบครัวยุติประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ แบบ 8 สารการเรียนรู้ ตามลำดับ

การประยุกต์ใช้ข้อมูลวิจัย (ต่อระยะที่ 4)

การนำผลการวิจัยมาใช้ในการดำเนินการวิจัยนั้น หลังจากการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย **เชิงคุณภาพระยะที่ 1** เกี่ยวกับบริบทในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และ**ผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยะที่ 2** เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จนได้เป็นแบบสอบถาม และข้อคำถามปลายเปิดที่เป็นเครื่องมือการวิจัยในระยะที่ 3 ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้

หลังจากนั้น จึงได้**ผลการวิจัยระยะที่ 3** หรือบทที่ 5 นี้ อันประกอบด้วย ผลการวิจัย 2 แบบ ได้แก่ 1) **ผลการวิจัยเชิงปริมาณ**เกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้ ซึ่งได้จากความคิดเห็นของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้จะถูกนำไปใช้ในบทที่ 7 เพื่อยืนยันผลการวิจัยระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ให้สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น และ 2) **ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ**เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ ที่ได้จากข้อคำถามปลายเปิด มาเป็นประเด็นในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ควบคู่กับนำเสนอ**ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2** เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจาก 4 ครอบครัวกรณีศึกษา ประกอบไปด้วยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพรวมงานวิจัย โดยจัดทำเอกสารการประชุมกลุ่มย่อยฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ประกอบการจัดประชุมกลุ่มย่อยต่อไป

บทที่ 6

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว

ในบทนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งสอดคล้องวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว เจ้าหน้าที่จากสำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาทางเลือก และผู้ประเมินที่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว โดยการระดมกลุ่มย่อย (Focus group) และเครื่องมือที่ใช้ในเก็บข้อมูลเป็นเอกสารประกอบการระดมกลุ่มย่อย ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพระยะที่ 3 ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ ที่ได้จากข้อคำถามปลายเปิด มาใช้เป็นประเด็นสำคัญควบคู่กับนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจาก 4 ครอบครัวกรณีศึกษา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพรวมงานวิจัย โดยจัดทำเอกสารการระดมกลุ่มย่อยฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการระดมกลุ่มย่อย ผลจากการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่นำเสนอมุมมองเพิ่มเติม โดยเน้นย้ำในการให้ความสำคัญกับหลักการในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว และแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อให้เกิดผลในเชิงการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

หลักการในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว

เมื่อกล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวนั้น ประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการทำงานร่วมกันเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและครอบครัว ควรมีหลักการสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวร่วมกันเสียก่อน เปรียบเสมือนการมองเห็นเส้นทางก่อนที่ทุกคนจะร่วมเดินไปด้วยกัน เพื่อให้ทุก ๆ ฝ่ายไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ผู้เรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา สามารถทำงานร่วมกันจนสำเร็จดังเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีหลักการสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ก่อนในการทำงานใด ๆ ร่วมกันนั้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนทางเลือก เป็นต้น และครอบครัวผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัวควรมีการปรับระบบความเชื่อ ความคิด ค่านิยม ระหว่างให้ตรงกัน โดยมุ่งจัดการเรียนรู้เพื่อเด็กหรือผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยทำความเข้าใจกันและพูดคุยเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา ตระหนักว่าการศึกษาในระบบไม่ใช่ระบบการศึกษาที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทุกฝ่ายจึงจำเป็นต้องช่วยกันหาทางเพื่อส่งเสริมการดำเนินการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แม้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดและครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว อาจพบอุปสรรคต่าง ๆ ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ จึงเสนอว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรขจัดความเข้าใจไม่ตรงกันดังกล่าวและปล่อยวางเสียก่อน เนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นเรื่องใหม่

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็มีความเข้าใจน้อยไม่ว่าจะเรื่องกฎระเบียบ หลักเกณฑ์ต่างหลักสูตร รวมถึงการปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละครอบครัว ดังนั้นทั้งครอบครัวและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจึงควรได้เรียนรู้ไปด้วยกัน

2. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ อันหมายความว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ มีความต่อเนื่อง และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ผ่านการใช้วิธีการเรียนการสอนที่แตกต่างหลากหลาย สามารถปรับเปลี่ยนไปเรื่อยตามบริบทของผู้เรียน ทั้งพัฒนาการ วัยและความสนใจของผู้เรียน จะเห็นได้ว่ากระบวนการไม่เปลี่ยนเพราะอยู่ที่การมีส่วนร่วมของลูกหรือผู้เรียน แต่ถ้าหากครอบครัวรวมทั้งเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดให้ความสำคัญควรวีธีการ อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในบริบทการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงควรมองภาพรวมที่จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและปรับได้ตลอด เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องนั้นอย่างเหมาะสม

3. การตระหนักถึงการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ภายในครอบครัว ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวควรระลึกถึงความจริงที่ว่าครอบครัวบ้านเรียนนั้นต้องเป็นนักเรียนรู้นั้นที่นี้ กล่าวรวมถึงคุณพ่อคุณแม่และผู้เรียน เพราะสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีความแตกต่างกัน ครอบครัวจึงควรรู้จักค้นหาและสืบเสาะด้วยตนเองสิ่งที่ครอบครัวสนใจ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว การรอคอยเพื่อพึ่งพาท้องค์กรหรือผู้อื่นเพียงอย่างเดียวอาจเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ได้ ดังนั้นพ่อแม่จึงต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Active learner) ตลอดเวลา พยายามคิดค้นและศึกษาหนทางเพื่อเรียนรู้ อาจผ่านพบอุปสรรคบ้าง ก็ควรค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกัน ท้ายที่สุดครอบครัวก็จะสามารถบรรลุถึงเป้าหมายทางการศึกษาที่ต้องการได้

แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

หลักสูตร

จากการประชุมกลุ่มย่อยเรื่องแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวประเด็นเกี่ยวกับหลักสูตร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน และครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวควรมีการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ครอบคลุมทั้งเรื่องหลักสูตร วิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ความยืดหยุ่นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียนในครอบครัวบ้านเรียน เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญเพื่อทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าถึงและเปิดโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา ทำให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างกันมากขึ้น ระหว่างผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถทำความเข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

2. ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวเสนอว่าหน่วยงานของรัฐควรจัดตั้งให้มีหน่วยงานอิสระในการดูแล ให้คำแนะนำและช่วยเหลือครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือผู้ที่สนใจ เนื่องจากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวพบข้อจำกัดของการทำงานภายใต้กรอบ

ความคิดและกรอบการทำงานแบบเดิมซึ่งมีพื้นฐานมาจากการศึกษาในระบบ และเรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัวถือเป็นเรื่องใหม่ในฐานะรูปแบบหนึ่งของการศึกษาทางเลือก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องลดหรือตัดทอนกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้สามารถตอบสนองได้ตรงความต้องการของครอบครัว เพื่อรองรับให้การจัดการศึกษา บ้านเรียนเกิดความเป็นไปได้และช่วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ทำงานในเรื่องนี้ให้ง่ายขึ้น หน่วยงานอิสระนี้ไม่ใช่เป็นภาระหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่การศึกษาอยู่กับโรงเรียนที่เปิดโอกาสในการทำงานร่วมกันสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเท่านั้น แต่ครอบครัวก็จำเป็นต้องทำให้ความร่วมมือเช่นกัน เพื่อทำให้เรื่องนี้เกิดขึ้นได้ และยังช่วยเชื่อมโยงช่องทางในการพบปะของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน เหมือนกับชมรมผู้ปกครองในโรงเรียนที่สามารถมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครอบครัว ถ้ามีหน่วยงานใหม่ที่มีฐานคิดเดียวกัน การทำงานจะเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานและสามารถทำงานร่วมกัน

3. ครอบครัวควรช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกในเรื่องภาษาที่ใช้ในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังเช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรต่างประเทศ ในกรณีที่ครอบครัวเลือกใช้หลักสูตรต่างประเทศ โดยบางครอบครัวใช้วิธีจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดควบคู่กับการจดทะเบียนกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งครอบครัวนำหลักสูตรของสถาบันนั้นมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เนื่องจากการสะท้อนคิดจากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่พบอุปสรรคในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและครอบครัวบ้านเรียน ตัวอย่างเช่น ขั้นตอนการประเมินผลการเรียนรู้ ในกรณีที่ครอบครัวซื้อหลักสูตรจากต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เกาหลี เป็นต้น อาจมีปัญหาในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ทางเขตกับบ้านเรียน เพราะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอาจไม่เข้าใจเรื่องหลักสูตรต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ ครอบครัวบ้านเรียนควรช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวก โดยการแปลหรือถอดความของหลักสูตรให้เข้าใจ และเห็นถึงความเชื่อมโยงของสาระและแผนการจัดการเรียนรู้กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเนื้อหาในหลักสูตรแกนกลางดังกล่าวได้เปิดโอกาสและกล่าวครอบคลุมเนื้อหาสาระอย่างกว้าง ๆ ครอบคลุมความรู้หลาย ๆ แขนงไว้แล้ว ดังนั้นครอบครัวบ้านเรียนจึงสามารถทำการแปลหรือถอดความหมายหลักสูตรต่างประเทศให้เชื่อมโยงถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ไม่ยากนัก เพื่อช่วยให้เจ้าหน้าที่ทำงานได้ง่ายขึ้น

วิธีการจัดการเรียนการสอน

จากการประชุมกลุ่มย่อยเรื่องแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดควรช่วยส่งเสริมสร้างช่องทางในการเรียนรู้เพิ่มเติมให้กับครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เพื่อตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างที่ดีในการดำเนินการเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวที่เกิดขึ้นของสำนักงานเขตพื้นที่สงขลา เขต 2 ที่ใช้ตัวเสริมมาช่วยในการเรียนสำหรับผู้เรียน เป็นการแบ่งปันในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ของโรงเรียนร่วมกันระหว่างสองโรงเรียน โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนบ้านพี่โรงเรียนน้อง”

ให้โรงเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ขณะนี้ได้เริ่มดำเนินการไปแล้วในโรงเรียนบ้านหินกุด ซึ่งในการแบ่งปันทรัพยากรนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 2 ได้เปิดพื้นที่และสร้างตัวช่วยสนับสนุนครอบครัว ทำให้ครอบครัวผู้จัดการศึกษาในครอบครัวสามารถใช้ทรัพยากรได้ ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้มีใช่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุญาต เนื่องจากนี้เป็นสิทธิที่ครอบครัวพึงมีพึงได้อยู่แล้ว ซึ่งสำนักเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละแห่งต้องเข้าไปดูแลและอำนวยความสะดวกสำหรับผู้จัดการศึกษา จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ครอบครัวบ้านเรียนหรือผู้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องอาจนำวิธีการดังกล่าวไปสู่การประยุกต์ใช้ได้เนื่องจากจะช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกัน

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดหรือครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวควรจัดการปฐมนิเทศ เมื่อครอบครัวมีความประสงค์จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว และต้องมีการนัดหมายเพื่อพบปะ แสวงหากันอยู่เรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่องระหว่างครอบครัวผู้จัดการศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา ศึกษาพิเศษ เป็นต้น เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมถึงการบอกกล่าวถึงความคืบหน้าในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวที่ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของผู้เรียน ทุกฝ่ายควรเข้าใจตรงกันว่าการเขียนแผนการจัดการศึกษารวมถึงวิธีการเรียนการสอนนั้นนับว่าเป็นเรื่องยากสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในองค์กรที่เกี่ยวข้อง ครู ผู้บริหาร หรือครอบครัวผู้จัดการศึกษา ดังนั้นจึงควรมีการประชุมกันเป็นครั้งคราว การปฐมนิเทศถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญคือความต่อเนื่องในการทำงานร่วมกัน เพื่อแต่ละฝ่ายจะได้โอกาสนำเสนอ พัฒนา และปฏิบัติจริงเพื่อการเรียนรู้กันในรอบปี ควรมีการทำข้อตกลงร่วมกันก่อน แล้วค่อยมาทำงานเรียนรู้ร่วมกันได้ ทั้งครอบครัวและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักถึงความสำคัญในความตั้งใจในการปรับพัฒนาร่วมกันไปเรื่อย ๆ เพราะการศึกษาเกิดขึ้นตลอดเวลา

3. ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่ควรเผยแพร่ความรู้และพิจารณาเกี่ยวกับทางเลือกในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการสมัครเรียนต่อกับหน่วยงาน ดังต่อไปนี้ 1) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ในแต่ละพื้นที่ 2) มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โดยถ่ายทอดออกอากาศการเรียนการสอนจากโรงเรียนวังไกลกังวล อ. หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งถ่ายทอดสดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งครอบครัวสามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้เองที่บ้าน และครอบครัวก็ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนเป็นครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดหรือโรงเรียนทางเลือกต่าง ๆ เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นต้น เพราะเป็นการศึกษาที่จัดให้กับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัด พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านพื้นฐาน ทักษะในการประกอบอาชีพและทักษะที่จำเป็นสำหรับความรู้ด้านอื่น ๆ ทั้งมีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของผู้เรียนมัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าครอบครัวและผู้เรียนสามารถดำเนินการได้ง่ายกว่า และที่สำคัญการศึกษารูปแบบนี้มีกฎหมายรองรับอยู่แล้ว การนำ

วุฒิที่จบการศึกษาจากหน่วยงานก็เป็นที่ยอมรับทางกฎหมาย และสามารถนำไปใช้เพื่อศึกษาได้
อย่างเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ

การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

จากการประชุมกลุ่มย่อยเรื่องแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว
ประเด็นเกี่ยวกับการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. องค์กรอิสระ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว
ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวควรร่วมกันจัดทำ Mapping เรื่องสื่อ แหล่งเรียนรู้ และปรัชญาชาวบ้าน
ซึ่งสามารถทำได้โดยเริ่มหาข้อมูลจากครอบครัวบ้านเรียนที่ทำมาแล้ว ซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องนี้
มากพอควร เนื่องจากจัดการศึกษาโดยครอบครัวมานาน หากมีการจัดทำระบบจัดการข้อมูลเหล่านี้
ออกมาก็ทำให้ง่ายยิ่งขึ้น อาจเริ่มจากจังหวัดที่มีคนจดทะเบียนก่อน เพื่อเป็นช่องทางนำร่องในการใช้
เสียก่อน โดยเริ่มต้นจากพื้นที่ที่ครอบครัวอาศัยอยู่ เพื่อเป็นช่องทางนำร่องการทำงาน ใช้ความรู้และ
สิ่งที่ใกล้ตัวครอบครัวเสียก่อน เพื่อให้ครอบครัวบ้านเรียน หน่วยงานต่าง ๆ โรงเรียนสามารถเข้าถึงสื่อ
และแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าในท้องถิ่น สามารถนำความรู้มาใช้ได้จริง นอกจากนี้เมื่อพัฒนาไปถึงจุดหนึ่ง
ก็สามารถพัฒนาไปถึงขั้น Application ที่สามารถนำมาใช้ได้จริงอีกด้วย

2. ครอบครัวควรติดต่อประสานงานกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย (กศน.) หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหอสมุด เช่น หอสมุดหมู่บ้าน เพื่อได้มีโอกาส
พูดคุย แสดงความคิดเห็น นำเสนอร่วมกันในเรื่องการเลือกสรรทรัพยากรสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ
วารสาร เป็นต้น ว่าสื่อแบบใดที่จะตอบสนองความต้องการในการใช้สื่อได้ตรงตามความต้องการ
ของผู้เรียน หรือผู้อ่านที่จะช่วยกระตุ้นหรือดึงดูดให้เกิดความอยากอ่าน อยากเรียนรู้ได้ในความเป็นจริง
เนื่องจากในปัจจุบันในหอสมุด สื่อที่มีอยู่แล้วบางครั้งไม่น่าสนใจเท่าที่ควร จะเห็นได้จากการที่ครอบครัว
บ้านเรียนซึ่งให้ความสำคัญการอ่านหนังสือ มักจะเข้าไปอ่านหนังสือฟรีจากร้านหนังสือต่าง ๆ อยู่เสมอ
เพราะการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติรองรับสิทธิ์นี้กับทุกคนอยู่แล้ว
คือ รัฐต้องจัดสรรให้สามารถเอื้อประโยชน์ได้จริงและใช้ได้จริง ไม่ใช่เพียงแค่มิเก็บรักษาเอาไว้แต่ไม่ได้
ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงต้องจัดสรรทรัพยากรให้ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ รวมถึงผู้เรียน
หรือเด็กบ้านเรียนจริงโดยที่ทำให้เด็กเหล่านี้มีสิทธิ์ได้รับการดูแลและเข้าถึงแหล่งทรัพยากร ซึ่งแท้จริง
แล้วไม่ใช่เฉพาะครอบครัวบ้านเรียนแต่เป็นประชาชนทุกคนที่มีสิทธิ์ในการเข้าถึง

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่น เช่น สำนักพัฒนานวัตกรรมการ
จัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด เป็นต้น ควรสนับสนุนให้ครอบครัวที่จัดบ้านเรียน สามารถใช้สื่อร่วมกับ
โรงเรียน เช่น ตารางห้องแล็บ ว่าถ้าตรงกับช่วงที่ครอบครัวบ้านเรียนมีความประสงค์จะใช้ก็สามารถ
ใช้ร่วมได้ โดยอาจทำเอกสารหรือหนังสือที่เก็บบันทึกข้อตกลง ความเข้าใจที่ตรงกัน หรือ ข้อตกลง
ที่จะร่วมมือระหว่างสองฝ่าย (Memorandum of understanding: MOU) ในการใช้สื่อร่วมกับโรงเรียน
สถานศึกษาร่วมกับบ้านเรียน เพราะถือเป็นสิทธิของครอบครัวในการเข้าถึงทรัพยากร นอกจากนี้
เพื่อการประสานงานและการปฏิบัติจริงทำได้ง่าย หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันนำเสนอ
ช่องทางในการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว เป็นรายละเอียดแจ้งให้ทราบแนวทาง

ในการปฏิบัติเมื่อต้องการเข้าใช้ เช่น ค่าธรรมเนียม บุคคลที่ติดต่อ ระยะเวลาในการเข้าใช้ การดูแลร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวผู้จัดการศึกษาสามารถเข้าถึงได้อย่างมากยิ่งขึ้น

4. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน หอสมุดประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่ วิทยาลัยชุมชน เป็นต้น ควรร่วมกันสร้างช่องทางในการติดต่อสื่อสารเพื่ออำนวยความสะดวกให้บุคคลภายนอก รวมถึงครอบครัวบ้านเรียนสามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิทธิของประชาชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกภาคส่วน ได้ให้คนเข้าไปใช้ประโยชน์เหมือนแหล่งทรัพยากรของมหาวิทยาลัย ซึ่งยังมีปัญหาในเรื่องการเชื่อมโยงเพื่อประสานงานที่ผู้ปกครองหรือผู้ใช้ทุกระดับให้เข้าถึงได้ และอีกส่วนหนึ่งคือฝ่ายบริหารจำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจถึงเรื่องสิทธิทางกฎหมายที่หน่วยงานของภาครัฐควรต้องช่วยในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนในที่นี้ครอบครัวถึงครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยเช่นกัน

5. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรนำเสนอคู่มือการกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ หนังสือ “ทำไมต้องโฮมสคูล” ของแม่ส้ม (สมพร พึ่งอุดม) หนังสือของอาจารย์ ยุทธชัย เฉลิมชัย นายกสมาคมบ้านเรียนไทย และหนังสือ “โรงเรียนทำเอง” ของอาจารย์วิศิษฐ์ วังวิญญู ที่ได้ทำโฮมสคูลกับลูกชายของอาจารย์เอง มาใช้ประโยชน์โดยการนำมาเผยแพร่แก่สาธารณชน ผู้เกี่ยวข้อง และครอบครัวที่สนใจในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ช่วยทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้าถึงได้ ทั้งยังสามารถนำมาทำเป็นคู่มือแนะนำหรือเครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับครอบครัวบ้านเรียนมือใหม่ ซึ่งสามารถให้ความรู้ได้ทั้งผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบรับผิดชอบทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายประสานงาน เพื่อมาศึกษาร่วมกันแล้วเกิดความเข้าใจ เพื่อที่จะปรับทัศนคติของสังคมให้เข้าใจครอบครัวหรือคนที่มาทำเรื่องจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่าการจัดการศึกษารูปแบบนี้เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ และเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็ไม่ควรจำกัดผู้รับสารให้อยู่แค่ในกลุ่มครอบครัว แต่ควรเผยแพร่ในกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้คนอื่น ๆ เข้าใจความเป็นบ้านเรียนที่เข้าไปตามสิทธิพึงมีพึงได้ของครอบครัวเท่านั้น

6. สื่อสารมวลชนควรเพิ่มรายการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก และควรส่งเสริมให้ขยายเวลารายการให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้มากกว่าเรื่องบันเทิงเพียงอย่างเดียว เนื่องจากในปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าสื่อสารมวลชนนั้นมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อความคิดของเด็กค่อนข้างสูง แต่รายการที่เอื้อสำหรับการเรียนรู้ของเด็กที่บ้านเรียนนั้นยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะในฟรีทีวี ซึ่งรัฐสามารถจัดการเวลาให้สื่อเหล่านี้ตระหนักถึงบทบาทและให้ความสำคัญกับประโยชน์ในการรับชมสาระความรู้สำหรับเด็กทุกคนได้

การประเมินผลการเรียนรู้

จากการประชุมกลุ่มย่อยเรื่องแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ประเด็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรตระหนักถึงมุมมองและทัศนคติที่มีต่อการเรียนรู้ตามความเข้าใจของครอบครัวก่อนจะทำการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจมุมมองของครอบครัว มองเห็นความแตกต่างระหว่างหลักคิดของการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือก ในระบบโรงเรียนอาจต้องถูกและตีตามที่ระเบียบกำหนดไว้ เพื่อประเมิน

สติปัญญาและระดับคะแนน แต่วิธีการมองเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบโฮมสคูล คือ อะไรก็ไม่มีถูกผิด แต่เป็นการเรียนรู้ บ้านเรียนไม่สนว่าคะแนนผลต้องเต็ม 100 ต่อให้ได้ 0 นั่นหมายความว่าผู้เรียนได้ผ่านการเรียนรู้มาแล้ว ไม่ควรยึดเกณฑ์เหมือนระบบโรงเรียนมาเป็นตัวตั้ง

2. หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ควรช่วยเหลือและปรับภาษาเชิงวิชาการที่ใช้ในการดำเนินการและที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ เมื่อครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดต่าง ๆ เช่น คำว่า หลักสูตร ตัวชี้วัด ร่องรอย ผลการเรียนรู้ รูปแบบ เป็นต้น ซึ่งเข้าใจได้ยากสำหรับครอบครัวส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ได้มีพื้นฐานโดยตรงในเรื่องการศึกษา ให้ช่วยปรับเปลี่ยนเป็นภาษาง่าย ๆ หรือภาษาชาวบ้าน เนื่องจากเมื่อมีการติดต่อประสานงานหรือพูดคุยกัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะใช้ภาษาทางการศึกษา หรือคำที่เป็นทางการ ค่อนข้างเป็นภาษาเฉพาะทาง หรือจะเข้าใจได้ในกลุ่มคนที่อยู่วงการเดียวกันเท่านั้น จึงทำให้ครอบครัวเกิดความไม่เข้าใจ อาจส่งผลเสียต่อการดำเนินการต่างร่วมกันหรือเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ทำให้การเขียนแผนการจัดการประสบการณ์หรือการประเมินการเรียนรู้เกิดปัญหาตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ครอบครัวเองก็จำเป็นต้องไปศึกษาและทำความเข้าใจ ซึ่งอาจใช้เวลานานกว่าจะเข้าใจได้ เรื่องภาษาจึงถือเป็นช่องว่างระหว่างครอบครัว ผู้จัดการศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียน ซึ่งครอบครัวบ้านเรียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละจังหวัดต้องสื่อสารกันให้เข้าใจยิ่งขึ้น เพราะอาจเป็นอุปสรรคในการทำงานร่วมกันได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่น สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด เป็นต้น ควรต้องมีการทำเครื่องมือหรือคำอธิบายที่ง่ายต่อความเข้าใจในการประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ครอบครัวเข้าถึงได้ง่ายและเจ้าหน้าที่ก็ง่ายในการปฏิบัติงาน เนื่องจากมีความเป็นรูปธรรมและสามารถทำได้จริงในระดับปฏิบัติการ มิใช่เป็นเพียงนโยบายหรือแนวคิดกว้าง ๆ แต่ไม่ได้มีวิธีการปฏิบัติ ซึ่งยังคงต้องเวลาพอสมควรในการดำเนินการให้เกิดผลได้จริง

บทที่ 7

การอภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจาก
กรณีศึกษาภาคใต้

การอภิปรายผลการวิจัยบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

อนึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้ สามารถกล่าวโดยสรุป
ในภาพรวม ใน 4 ประเด็น ซึ่งประกอบด้วย ภูมิหลังของครอบครัว ด้านมูลเหตุในการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว ด้านปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว รูปแบบการดำเนินการจัด
การศึกษาโดยครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. **ภูมิหลังของครอบครัว** ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้ สามารถอธิบายได้
3 ประการ ได้แก่ ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ความพร้อมด้านผู้เรียน ความพร้อมด้านสถานที่และ
แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1.1 **ความพร้อมด้านผู้ปกครอง** ผู้ปกครองทั้ง 4 ครอบครัวส่วนใหญ่อยู่สำเร็จการศึกษา
ระดับปริญญาโท และรองลงมาเป็นระดับปริญญาตรี และมีสถานภาพสมรส มีอายุอยู่ระหว่าง 38 -
49 ปี ประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้ง 4 ครอบครัวโดยเฉลี่ย 9 ปี อาชีพผู้ปกครอง
มีความหลากหลาย ทั้งรับราชการ เจ้าของธุรกิจ ลูกจ้างมหาวิทยาลัย แพทย์ และแม่บ้าน ที่เป็นเช่นนี้
อาจเพราะผู้ปกครองครอบครัวมีความพร้อมในหลายด้าน ที่ช่วยเอื้อให้สามารถดำเนินการจัดการศึกษา
โดยครอบครัวนั้น ไม่ว่าจะเป็นวัยวุฒิ คุณวุฒิ อาชีพที่มั่นคง ซึ่งเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว
ซึ่งทำให้ครอบครัวจัดสรรเวลาให้กับผู้เรียนได้ดี และมีความคล่องตัวในการจัดการเรียนการสอน รวมถึง
การตระหนักรู้ในตนเองโดยศึกษาและเพิ่มเติมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่เสมอ เพื่อช่วยส่งเสริมผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้พบว่ามีความสอดคล้อง
อย่างใกล้เคียงกันกับผลการสำรวจเชิงปริมาณเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษา
โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและโท
เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ผลการสำรวจเชิงปริมาณฯ ที่พบว่าประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว
โดยส่วนมากจะอยู่ในช่วงอายุไม่เกิน 3 ปี ในด้านอาชีพของผู้ปกครองที่ทำการศึกษาโดยครอบครัว
มีความหลากหลายดังที่กล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตามพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแม่บ้าน
หรือพ่อบ้าน อธิบายได้ว่าแต่ละครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีการแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
จัดการศึกษาให้บุตรหลานเป็นหลักไว้ 1 คน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นคุณแม่ ซึ่งมีอาชีพแม่บ้าน และ
อีกคนหนึ่งส่วนใหญ่เป็นคุณพ่อจะทำหน้าที่หารายได้ให้กับครอบครัวเป็นหลัก ผลการวิจัยดังกล่าว
ข้างต้นนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Bielick and McPhee (2006) ที่ศึกษาลักษณะของครอบครัว
ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า “ประชากรในการวิจัยนี้ที่ผู้ตอบสอบถามเป็นคุณแม่ และครอบครัว

อยู่ในสถานภาพสมรส โดยมีค่าร้อยละสูงที่สุด คือ ประชากรจากครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของครอบครัวโฮมสคูลนั้นอยู่ในระดับต่ำที่สุดของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด โดยครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามไม่ได้มีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน” เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ในการพิจารณาจากสถานภาพพื้นฐาน วิทยุติ คุณวุฒิ ฐานะการงาน ผลการสำรวจพบว่า ครอบครัวบ้านเรียนในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ อายุของบิดามารดาเกินกว่า 41 ปีขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนครอบครัวบ้านเรียนทั้งหมดมารดาจะเป็นแม่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลลูกดูแลครอบครัวโดยตรง รวมทั้งยังมีมารดาอีกจำนวนหนึ่งที่มีอาชีพอิสระ ค่าขาย และทำธุรกิจส่วนตัว ที่มีความคล่องตัว ต่อการที่จะรับผิดชอบ จัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงเมื่อใช้เกณฑ์ตามความรู้สึกหรือความเข้าใจของสังคมโดยทั่วไปในขณะนี้ สถานภาพพื้นฐานดังกล่าวได้ช่วยยืนยันความพร้อมของพ่อแม่ที่กำลังจัดการศึกษากันที่บ้านเรียน

นอกจากนี้ในฐานะผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ครอบครัวจึงมีการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเอง โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมในครอบครัว ด้วยการอ่านหนังสือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง เข้าร่วมงานประชุมและกลุ่มเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่เสมอ สอดคล้องกับ ปิยนาด ประยูร. (มปป., น.62) ที่กล่าวถึงคำให้สัมภาษณ์ของคุณยุทธชัย เฉลิมชัย ให้ข้อคิดว่า “คนที่จะทำบ้านเรียน อันดับแรกเลยก็ต้องหาข้อมูล ทำความเข้าใจและต้องการเพื่อน ต้องหาคนที่ให้คำปรึกษาได้ บางครอบครัวมาดูกิจกรรมที่เขาทำกัน ดูตัวอย่างหลักสูตรของครอบครัวที่เขาเคยทำผ่านไป แล้ว คนที่จะต้องคิดว่าถ้าเมื่อทำไปแล้วจะมีกิจกรรมอะไรให้กับลูกบ้าง กิจกรรมไหนจะไปรวมกับเพื่อน ๆ ผมสนับสนุนให้คนรวมกลุ่มกันนะ ทำเป็นกลุ่มแล้วจะได้แนะนำช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของพ่อแม่ คอยเปิดโอกาสสนทนาให้กับสมาชิกในครอบครัว และสร้างความเห็นพร้อมกันในครอบครัวและญาติมิตร เช่นเดียวกับผลวิจัยของ กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) กล่าวว่า “ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เอื้อให้พ่อแม่จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ คือ ความพร้อมของครอบครัว ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ เวลา ความมุ่งมั่น ความเสียสละ ความผูกพันในครอบครัว ความมั่นใจในการจัดการศึกษา ฯลฯ ของพ่อแม่ อีกทั้งพ่อแม่เองเป็นคนกล้าสวนกระแส พ่อแม่ส่วนใหญ่มีประวัติเป็นผู้ที่กล้าคิดต่างจากผู้อื่น กล้าที่จะเดินสวนทางกับกระแสสังคม กล้าตัดสินใจในเรื่องอื่น ๆ มาก่อน ผนวกกับความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งกรณีศึกษาทั้ง 5 กรณี มีความเห็นพ้องต้องกันของทั้งพ่อแม่และลูกที่จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว บางกรณีมีการสนับสนุนจากสมาชิกคนอื่นในครอบครัวด้วย ส่วนกรณีที่ครอบครัวไม่สนับสนุนก็เป็นคนที่ไม่มื่ออิทธิพลต่อการตัดสินใจ” สอดคล้องกับบทความของ สมาคมบ้านเรียนไทย (2555) ที่กล่าวถึงผลจากการเปลี่ยนแปลงและการตัดสินใจร่วมกันของครอบครัวซึ่งกล่าวไว้ว่า “ความสุขที่เกิดขึ้นจากการเห็นลูกหลานเรียนรู้และสร้างพัฒนาการสมวัยอย่างเป็นที่พอใจ และการเห็นคุณค่าร่วมกันของครอบครัวนี้จะไม่เกิดขึ้น และไม่สามารถพัฒนาได้เลยหากพวกเขาไม่ได้จัดการศึกษากันที่บ้านเรียน หลากหลายครอบครัวที่มีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ต่างรู้สึกขอบคุณในความซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของตนเองที่ตัดสินใจเลือกทำบ้านเรียนให้กับลูก” อย่างไรก็ตามพบว่าการเตรียมความพร้อมในครอบครัวเริ่มจากระดับครอบครัวก่อน เป็นการสร้างความมั่นใจ ความเข้าใจในตนเอง เพื่อทบทวนความพร้อมของตนเองในการจัดการศึกษาเพื่อลูก ในการที่จะตัดสินใจดังกล่าว

ดูเหมือนว่าจะไม่ใช่ขึ้นอยู่กับความคิดของครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังต้องมีความพยายาม ในการทำความเข้าใจกับครอบครัว โดยเฉพาะครูผู้สอนก่อน เพื่อลดแรงต้านในจัดการศึกษาที่เบนเข็ม ออกจากการศึกษาในกระแสหลัก อนึ่งการทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันนั้น ต้องอาศัยระยะเวลา ในการพิสูจน์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเป็นหลัก และ 2) การเตรียมตัวกับผู้เกี่ยวข้องภายนอก ด้วยการติดต่อขอคำปรึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามภูมิภาคแล้ว แสวงหากลุ่มที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากแหล่งต่าง ๆ และการทำความเข้าใจ กับครูผู้สอน หรือผู้จัดการศึกษาที่ครอบครัวมอบหมายให้จัดการศึกษาให้ผู้เรียน รวมไปถึงการดำเนินการ เรื่องรูปแบบการจดทะเบียนในการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยมีทั้งการจดทะเบียนกับสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดที่ครอบครัวอาศัยอยู่ การจดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี และสุดท้ายการจดทะเบียนกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ

1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน เมื่อครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวแล้ว สิ่งที่ผู้ปกครองพึงระลึกถึงการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน ซึ่งครอบครัวใช้วิธีการดังต่อไปนี้ โดยพ่อแม่ เปิดโอกาสให้มีเวทีพูดคุย ปรึกษาเสนอความคิดเห็นภายในครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การสังเกตและคอยสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูลกับผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น รวมไปถึงการให้ผู้เรียน ได้รับโอกาสด้านเวลาและอิสระในการคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ วิถีชีวิตของครอบครัว และการเรียนรู้แบบโฮมสคูล ที่เป็นเช่นนี้อาจเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ ทำความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปรับตัว ลองค้นหา และ ค้นพบการเรียนรู้ตามธรรมชาติของตนเอง สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ในคู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว กล่าวไว้ว่า “เริ่มจากความสนใจของลูก ให้อิสระกับเขา สังเกตดูว่าเค้าสนใจอะไรจริง ๆ เคยพยายามที่จะจัด ตารางเวลาวิชาต่าง ๆ แต่ไม่ได้ผล ให้เป็นการเรียนรู้อย่างอิสระดีกว่า แต่เรื่องวินัยก็ต้องมาก่อน ใหม่ ๆ เด็กจะขึ้นมาโรงเรียนที่ต้องมีครูคอยบอกว่าเรียนวิชานี้นะ เอาหนังสือมาวาง ครูต้องคอยคุม ตลอดเวลา ดังนั้นต้องหาวิธีการทำให้เด็กเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองเป็นผู้กำหนด ถึงจะเป็นการเรียนรู้ ที่เกิดจากความสนใจของเขาจริงๆ” ดังเช่นงานวิจัยของ สราวุฒิ แซ่มเมืองปัก (2547) ได้นำเสนอ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้ การจัดประชุมออนไลน์สำหรับผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ โดยการใช้อีเมลในการแจ้ง นัดหมายการประชุม ใช้แชตในการดำเนินการประชุม ส่วนผลของการประชุมนำเสนออยู่บนเว็บบอร์ด ทั้งนี้เว็บบอร์ดสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประชุมระหว่างผู้ปกครองในการวางแผนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนบนเว็บ และเครื่องมือในการเรียน ในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนครอบครัว ควรใช้ เครื่องมือต่อไปนี้ คือ แชท อีเมล เว็บบอร์ด ห้องสมุดดิจิทัล เครื่องมือสืบค้น และเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ขั้นสุดท้ายในการประเมินการเรียนพบว่า ผู้เรียนส่งงานที่ได้รับมอบหมายผ่านทาง เว็บบอร์ด และผู้สอนนำเสนอผลย้อนกลับให้ผู้เรียนแต่ละคนทางอีเมล การศึกษาโดยครอบครัวจึงมี จุดเด่นที่เห็นได้ชัด คือ ผู้เรียนมีส่วนในการกำหนดการเรียนรู้นั้นหมายความว่าทุกเวลาในครอบครัว เป็นเวลาแห่งการเรียนรู้โดยยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ บรรยากาศที่มีความเป็นอิสระ

พวจึงเป็นสิ่งเอื้อความพร้อมด้านผู้เรียนให้มีเวลาเริ่มการเรียนรู้ที่เป็นสไตล์ของตัวเอง ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีของลักษณะการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองอยู่กับผู้เรียนตลอดเวลาและเข้าใจถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ มีการดำเนินการดังนี้ สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนอยู่อย่างเรียบง่าย แสวงหาสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่ลูกสนใจและสามารถสร้างความเพลิดเพลินทำให้ลูกใช้เวลาอยู่กับสิ่งนั้นได้ดี มีการจัดสรรพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในบ้านและนอกบ้านเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมไปถึงการสำรวจแหล่งเรียนรู้สำหรับครอบครัว โดยเริ่มต้นจากบริเวณแถวบ้าน หมู่บ้านที่ครอบครัวอาศัยอยู่ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของบ้านที่กลายมาเป็นแหล่งเรียนรู้หลักของผู้เรียน ซึ่งแตกต่างกับโรงเรียน ครอบครัวจึงต้องมีการจัดสรรพื้นที่และสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเน้นการเรียนรู้ที่เป็นไปตามวิถีชีวิตจริง ดังนั้นสถานที่และแหล่งเรียนรู้จึงเป็นสภาพจริงอิงกับวิถีชีวิต และอิงกับความสนใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในโลกไร้พรมแดนแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เชื่อมโยงถึงกันในระบบฐานข้อมูลออนไลน์ รวมไปถึงการคมนาคมที่สะดวกที่ต่างเข้าถึงได้ง่าย เป็นโอกาสเอื้ออำนวยให้การศึกษาแบบบ้านเรียนมีความยืดหยุ่น สะดวกในการออกแบบสถานที่และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

2. มूलเหตุในการจัดการศึกษา โดยครอบครัวในภาคใต้้นสามารถสรุปมูลเหตุสำคัญในการจัดได้ 11 ประเด็น ได้แก่ พ่อแม่ที่ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต ครอบครัวมีความเชื่อว่าการเลี้ยงดูและให้ความรู้แก่ลูกภายใต้ความรัก การดูแลเอาใจใส่ ทำให้ลูกเป็นคนดี กระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงามในการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรมการเรียนรู้ รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของผู้เรียน ถัดมาเป็นเพราะครอบครัวต้องการใช้เวลาอยู่ร่วมกัน ครอบครัวอยากดูแลลูกเองมากกว่าและพลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะความแตกต่าง ซึ่งอาจนับได้ว่าแนวคิดนี้น่าจะเป็นเป้าหมายสูงสุดของครอบครัวโฮมสคูลที่คาดหวังให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและค้นพบธรรมชาติของการเรียนรู้ของตนเองซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขจากสิ่งที่ตนเองเลือก และสามารถนำไปใช้พัฒนาตนเองและส่วนรวมต่อไปในอนาคต โดยแนวคิดพื้นฐานของพ่อแม่ที่ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความสุขในการเรียนรู้ในชีวิต สอดคล้องกับ สมาคมบ้านเรียนไทย (2554) ในเอกสารวิชาการว่าด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการจัดการชั้นพื้นฐานโดยครอบครัวโดยเขียนอธิบายไว้ว่า “การที่เด็กเป็นเจ้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สิ่งนี้เป็นหัวใจสำคัญเพราะเขาตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นของเขา ความรับผิดชอบเป็นของเขา ผลลัพธ์ทั้งหมดเขาคือผู้รับผล ส่งผลให้เขารู้ว่าเขามีหน้าที่จะต้องทำให้ตัวเองดีขึ้น ต่อให้โรงเรียนต้องล่มสลายไป หรือพ่อแม่ไม่สามารถดูแลเขาได้อีก แต่เขาจะปลอดภัยและสามารถอยู่รอดได้” เช่นเดียวกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ก) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของ 5 ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยครอบครัวจะเป็นผู้ให้ข้อมูล เป็นการนำเสนอให้เห็นมุมมองความคิดของคนในครอบครัวในการจัด

การศึกษาแบบบ้านเรียน พบว่า ครอบครัวตระหนักถึงสิทธิพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 2 มาตรา 12 ที่กล่าวถึงสิทธิในการจัดการศึกษาได้นอกนอกรับจากองค์กรของรัฐ ปรัชญาการศึกษาของครอบครัว การยึดลูกถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุด คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของเด็ก การเรียนรู้ร่วมกัน การตั้งใจจริงในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงกระบวนการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้ การประเมินผู้เรียน คุณภาพของผู้เรียน แนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ในโลกความเป็นจริงที่ผู้เรียนสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวผ่านเจตจำนงในการเรียนรู้ และนำตัวเองเข้าไปเรียนรู้อย่างจริงจัง การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงมีลักษณะแบบเปิดช่วยให้ผู้เรียนได้มองนอกกรอบการเรียนรู้ที่มากไปกว่าหลักสูตรที่กำหนด หนังสือแบบเรียนที่นำผู้เรียนต้องเรียนรู้ การศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการมุ่งบ่มเพาะจิตใจผู้รู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนที่นำตัวเข้าไปเรียนด้วยความสุข **ครอบครัวมีความเชื่อว่าการเลี้ยงดูและให้ความรู้แก่ลูกภายใต้ความรัก การดูแลเอาใจใส่ ทำให้ลูกเป็นคนดี** ลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นว่าการศึกษาโดยครอบครัวมีต้นทุนสำคัญ คือ ความรักของผู้ปกครองเป็นพื้นฐานสำคัญ ความรักที่มุ่งทำการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อลูก สอดคล้องกับผลวิจัยของ กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ที่กล่าวถึงมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า “ยังมีแนวคิดที่เด็กควรได้อยู่กับพ่อแม่ ซึ่งพ่อแม่มองว่าในวัยเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย เด็กควรได้อยู่กับพ่อแม่ การส่งลูกไปโรงเรียนเป็นค่านิยมที่สังคมกำหนดขึ้นมาเอง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเล็ก ๆ ยังไม่มีความสามารถในการเลือกรับสิ่งถูกผิด จึงยังไม่เหมาะที่จะออกไปอยู่ในสังคมภายนอก พ่อแม่ต้องเป็นเครื่องคัดกรองประสบการณ์ให้กับลูก และใช้เวลาร่วมกันในการปรับพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันขึ้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดสายใยแห่งพันธกรรมตามลักษณะธรรมชาติ หรือการเตรียมพัฒนาการทางจิตวิญญาณ” และ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้กล่าวว่า ครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความมุ่งหมายที่มุ่งให้มีมิติทางสังคมมากกว่าความเป็นปัจเจกชนจากครอบครัวเดี่ยว เชื่อมโยงเป็นกลุ่มครอบครัวและเครือข่ายครอบครัว เรียนรู้ตามธรรมชาติตอบสนองต่อความหลากหลายของเด็กแต่ละคน เรียนรู้ อย่างบูรณาการ ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน ประเมินผลตามสภาพจริง และมีเป้าหมายความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ และการใช้ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาของท่านที่ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นกับผู้ปกครองได้ หรือสอดคล้องกับความต้องการด้านการศึกษาเพื่อลูกให้กับครอบครัวส่วนหนึ่งของสังคม จึงเป็นโอกาสที่โรงเรียนจะได้เรียนรู้ความต้องการจำเป็นของผู้บริโภคเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อลูก สอดคล้องกับ ปิยนาด ประยูร. (มปป.) ที่กล่าวถึงคุณยุทธชัย เฉลิมชัย ที่บอกเล่าผลสะท้อนของการศึกษาส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นกับลูกชายทั้งสอง จึงทำให้ยุทธชัยมองเห็นว่า โรงเรียนไม่ค่อยให้อะไรกับเด็กมากนัก สอนแต่หนังสือ แต่ไม่ได้สอนทักษะการใช้ชีวิต และการฝึกฝนทักษะที่จะทำให้เด็กมีความเป็นมนุษย์ที่มีความเมตตา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น จะมีก็แต่สอนให้เด็กแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อจะได้เป็นที่หนึ่ง ซึ่งตรงกับผลวิจัยของ กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ที่กล่าวถึงข้อค้นพบเกี่ยวกับโรงเรียนในทัศนะของครอบครัวบ้านเรียนว่า “พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมองว่าการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่เป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ เช่น การแบ่งเป็นรายวิชาการเน้นสาระทางวิชาการมากเกินไป จนกลายเป็นการยึดยึดความรู้ให้กับเด็ก และย้ำเน้น

การแข่งขันมากกว่าการพัฒนาเด็กแต่ละคนไปตามศักยภาพและความถนัดของเด็ก นอกจากนี้ยังเห็นว่าวิธีการสอบวัดผลของโรงเรียนไม่สามารถประเมินความสามารถของเด็กได้ และไม่เห็นด้วยกับการใช้คะแนนสอบเป็นตัววัดความถนัดและความสนใจ อีกทั้งยังมีแนวคิดว่าการศึกษาไม่ได้มีเฉพาะในโรงเรียน แม้คนส่วนใหญ่จะมองว่า การศึกษา คือ การส่งลูกไปโรงเรียน แต่พ่อแม่ที่เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่มองว่า การศึกษาไม่ได้มีเฉพาะในโรงเรียน พ่อแม่สามารถจัดการศึกษาเองได้ หรือสามารถให้ลูกไปเรียนรู้กับ “ครูมืออาชีพ” ได้ การศึกษาในโรงเรียนเป็นการศึกษาสำหรับคนที่ไม่มีทางเลือก เช่น จัดเองไม่ได้ ต้องทำงานนอกบ้านทั้งคู่ ฯลฯ แต่การศึกษาโดยครอบครัวเป็นทางเลือกสำหรับคนที่จัดการศึกษาเองได้”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) เหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวจะเป็นเรื่องของการปลูกฝังจริยธรรม ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวเชื่อว่า สามารถจัดการศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียน ประเด็นเรื่องความรู้ทางวิชาการ และปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เป็นปัจจัยผลักดันให้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในขณะที่เหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย เนื่องจากมีแนวความคิดในการจัดการศึกษาแตกต่างจากการศึกษาในระบบ และต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษา ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดต่างประเทศหรือในประเทศ ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุตรหลานให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรมในการเรียนรู้ รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สอดคล้องกับ ปิยนาล ประยูร (มปป., น.27) ที่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีที่กำลังส่งผลต่อการศึกษาว่า “ในโลกยุคที่โลกไร้พรมแดน วิทยาการความรู้ที่ไหลเคลื่อนไปแรงและเร็ว มีมากและซับซ้อนเกินกว่าที่จะท่องบ่นไปตามแบบเรียนหรือตามคำครูบอก ภายใต้โลกที่วิวัฒนาการศึกษาแบบโรงเรียนจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าล้าหลังไม่ทันโลก นอกจากความแข็งตัวไม่มีคุณภาพแล้ว” คล้ายคลึงกับข้อสรุปเกี่ยวกับการใช้ไอซีทีของ อำพา แก้วกำกง (2547) ว่า “ปัจจุบันการใช้ไอซีทีจึงได้รับความนิยมเพื่อการจัดการเรียนการสอนที่บ้าน โดยไอซีทีที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้านนั้น พบว่ามีการใช้มากและแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความพร้อมและโอกาสของแต่ละครอบครัว เช่น การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเพื่อค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ การใช้มัลติมีเดียเพื่อการศึกษา การสื่อสารผ่านดาวเทียม ฯลฯ”

สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของผู้เรียน ถัดมาเป็นเพราะครอบครัวต้องการใช้เวลาอยู่ร่วมกัน ครอบครัวอยากดูแลลูกเองมากกว่า ดังเช่นงานวิจัยของ ทองไพเราะ สถาวรินทุ (2543) ได้ทำการศึกษาการเผยแพร่การกระจายแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง กระบวนการตัดสินใจยอมรับระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และปัจจัยที่ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเกิดการยอมรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ตัวพ่อแม่ผู้ปกครองปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ประสบการณ์สะสม และพื้นฐานความคิดของพ่อแม่ ปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจ และพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ส่วนปัจจัยเสริม ได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ เช่นนี้จึงเป็นความน่าสนใจที่การศึกษาโดยครอบครัวบนพื้นฐานสภาพแวดล้อมไม่เอื้อ

ไม่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ และการใช้ชีวิตของผู้เรียน น่าจะเป็นทางเลือกที่น่าสนใจกับพื้นที่ความไม่สงบ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่โรงเรียนเป็นอีกสถานที่หนึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการก่อความไม่สงบ จนมีการหยุดเรียนบ่อยครั้ง **พลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายบ้านเรียน** ดังเช่นงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้ทำงานวิจัยเรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัว: การใช้ประโยชน์จากองค์กรเครือข่าย เกิดการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่ต้องการจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างต่อเนื่อง จำนวน 3 ครั้ง ครอบครัวได้แสดงความต้องการของตนผ่านมายังแผนการจัดการศึกษาที่จะนำเสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ครอบครัวที่สนใจและจะจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้เข้ารับการอบรมในหัวข้อการจดทะเบียนและจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และกลุ่มครอบครัวที่ได้รับอนุญาตแล้ว เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อพ่อแม่ในบทบาทนักจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาเครือข่ายให้เกิดการประสานงานอย่างเข้าใจ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ทั้งช่วยสร้างความเข้มแข็ง ให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวและการมีส่วนร่วมสนับสนุนพัฒนาการศึกษาบ้านเรียนโดยผ่านการใช้อุปกรณ์เครือข่ายบ้านเรียนได้อย่างคุ้มค่า และในทางเดียวกันยังพบว่ามีความท้าทายที่ครอบครัวต้องเจอในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในมิติต่าง ๆ ดังนี้ การเผชิญกับความโดดเดี่ยว การวางระบบปฏิบัติด้วยตนเอง และการเปิดใจกับทัศนคติของเครือข่าย

3. ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ เชื่อถือและให้ความสำคัญด้านปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่หลากหลาย แตกต่างกันไป โดยสามารถสรุปได้ 7 แนวคิดหลัก ๆ ได้แก่ แนวคิดแบบองค์รวม หลักศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน แนวคิดแพทย์วิถีธรรม ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดของแบบซัมเมอร์ฮิล ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจากประสบการณ์ตรงของผู้ปกครองที่ได้สัมผัสการใช้ชีวิตในฐานะนักเรียนในโรงเรียนและการดำรงชีวิต จึงทำให้ได้เห็นข้อเสียและความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ควบคุมการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งให้ทั้งคุณและโทษ ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ ดังนั้นครอบครัวจึงต้องการปลูกฝังหรือถ่ายทอดแนวคิดเหล่านี้ให้กับผู้เรียน เพื่อจะได้มีแบบอย่างและหลักยึดเหนี่ยวจิตใจที่ดี สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมทั้งปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับ**ผลการสำรวจเชิงปริมาณ**เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวที่พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยึดแนวคิดการจัดการศึกษาแบบองค์รวม และมีลักษณะการยึดปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาที่หลากหลายจากข้างต้น เช่น การเรียนรู้ตลอดชีวิต การปรับแนวคิดไปตามวัยและความเหมาะสม รวมถึง Unschooling ทั้งนี้มีความคล้ายคลึงกับผลงานวิจัยของ จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ที่อภิปรายเกี่ยวกับมูลเหตุ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า “พ่อแม่มีแนวคิด และความเชื่อในปรัชญาการศึกษาที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน คือ มีความเชื่อในปรัชญาอื่น ได้แก่ ความเชื่อในปรัชญาพุทธศาสนาและมองว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนละเลยคุณธรรม ความเชื่อในปรัชญามนุษยนิยม จึงมองว่าเด็กสามารถเรียนรู้เองได้โดยไม่ต้องมีคนสอน เด็กควรมีอิสระที่จะเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ ความเชื่อ ในปรัชญาวอลดอร์ฟที่มีกระบวนการเรียนรู้ต่างจากวิธีการเรียนของศึกษาในระบบโรงเรียน อีกทั้งยังมีความเชื่อในความแตกต่างของบุคคล พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดการศึกษาจึงควรจัดให้เหมาะกับเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนา

ตนเองตามความสนใจได้เต็มศักยภาพ” ซึ่งคล้ายคลึงกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ในคู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว ที่กล่าวไว้ว่า “ครอบครัว มีทัศนะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่มีศรัทธา ทางศาสนธรรมและทัศนะเชิงอุดมคติ เป็นรากฐานความคิด ให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม ปฏิเสธการศึกษาแบบบริโภคนิยมมุ่งแข่งขันเอาर्डเอาเปรียบกัน”

4. รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา โดยครอบครัวภาคใต้สามารถแสดงให้เห็นว่า มีรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งหมด 3 แบบ ได้แก่ แบบครอบครัวเดี่ยว แบบศูนย์การเรียนรู้ และแบบข่ายประสานงาน โดยทั้งสี่ครอบครัวใช้การดำเนินการจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว ในสัดส่วนมากน้อยแตกต่างกันไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและวิถีชีวิตของครอบครัว ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้ส่วนใหญ่จะเป็นแบบ ครอบครัวเดี่ยว อาจเนื่องมาจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดประสบการณ์เพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติการเรียนรู้ที่ต่างกัน ยิ่งเมื่อผู้เรียนค้นพบสิ่งที่ตนเองสนใจ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็จะเฉพาะเจาะจงมากขึ้นเช่นกัน การที่ครอบครัว ดำเนินการแบบครอบครัวเดี่ยวจึงช่วยตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตรงประเด็นและอำนวยความสะดวกให้กับครอบครัวในการจัดการศึกษาได้อย่างอิสระ อย่างไรก็ตามการมีเครือข่ายทั้งที่เป็น แบบข่ายประสานงาน แบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น ก็ถือว่ามีความสำคัญเช่นกัน เพื่อมอบโอกาสการเรียนรู้ ร่วมกับผู้อื่นและโอกาสทางสังคมให้ผู้เรียน ดังนั้นครอบครัวจึงต้องพิจารณาและแบ่งสัดส่วนให้ดี เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและวิถีชีวิตของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ**ผลการสำรวจเชิงปริมาณ** ซึ่งในอีกแง่มุมหนึ่งนั้น แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังมีอีก หลากหลายรูปแบบเพิ่มเติมจาก 3 รูปแบบข้างต้นด้วย เช่น แบบกลุ่มครอบครัว และมีข้อตกลง ร่วมกับโรงเรียน กรณีมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียนยังมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การฝากเรียนวิชาใด วิชาหนึ่งโดยยึดผลการเรียน (เฉพาะวิชาทหาร) และเรียนโดยไม่คิดเวลาเรียน รวมถึงไม่คิดผลการเรียน อย่างไรก็ตามครอบครัวส่วนใหญ่นิยมจัดการศึกษาโดยครอบครัวส่วนใหญ่ยังเป็นรูปแบบดำเนินการ จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว ดังเช่นงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ที่ได้กล่าว ไว้ว่า พิจารณาจากรูปแบบการจัดการศึกษา ครอบครัวบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่จะจัดการเรียนรู ในครอบครัวของตน ประสานไปกับการมีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ เป็นครั้งคราว หรือสม่ำเสมอ ตามโอกาสที่เอื้ออำนวยและตามความสนใจ การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเรียนรู้ โดยทั่วไป จะเกิดจากครอบครัวที่มีความใกล้ชิดกัน ลุกมีความสนใจในเรื่องที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วม กับกิจกรรมของเครือข่ายบ้านเรียน ซึ่งนับเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มบ้านเรียน โดยองค์กร เครือข่ายบ้านเรียนที่มีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน คือ “สถาบันบ้านเรียนไทย” เช่นเดียวกับ ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้ศึกษาวิจัยการศึกษาโดยครอบครัวในบริบท ของสังคมไทยจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยศึกษารูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษา โดยครอบครัว 10 ครอบครัว ที่ดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเอง พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษา โดยครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) การจัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน 2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดี่ยว 3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน 4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์จัดการในที่เดียว

วัตถุประสงค์การวิจัย

2. เพื่อศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

3. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

ในการอภิปรายผลนี้ เนื่องจากผู้วิจัยการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - phase mixed method research) โดยระยะที่ 1 และ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพไปพร้อมกันเกี่ยวกับบริบทและการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ส่วนระยะที่ 3 เป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวของครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าวออกแบบมาเพื่อใช้ยืนยันผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ค้นพบในระยะที่ 2 ผู้วิจัยจึงนำเสนอโดยเขียนบรรยายควบคู่กันไป โดยแสดงผลการวิจัยคุณภาพตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 แล้วยืนยันด้วยผลการวิจัยเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การอภิปรายผลการวิจัยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

อนึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ สามารถกล่าวโดยสรุปในภาพรวม ใน 4 ประเด็น ได้แก่ หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. **หลักสูตร** ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากทั้ง 4 ครอบครัวนั้นมีการใช้หลักสูตรใด หลักสูตรหนึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเพื่อเอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น แต่แตกต่างกันไปตามประเภทของหลักสูตรที่ครอบครัวเลือกใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและครอบครัว สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และหลักสูตรโฮมสคูลของต่างประเทศ ครอบครัวเลือกใช้หลักสูตรที่แตกต่างกันเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ สำหรับครอบครัวที่เลือกใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจคำนึงถึงการใช้สิทธิตามกฎหมายที่รัฐได้อนุญาตให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยตนเองได้ ทั้งยังเป็นการช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ในเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อช่วยเปิดโอกาสให้ครอบครัวใหม่ ๆ ที่สนใจโฮมสคูลได้เข้ามาจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่ในแต่ละจังหวัดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในปัจจุบันหลักสูตรนี้ได้เปิดกว้างและมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ให้เข้ากับการเรียนรู้ของครอบครัวมากขึ้น จึงทำให้การจัดโฮมสคูลดำเนินการได้สะดวกมากยิ่งขึ้น และครอบครัวตระหนักถึงการรับรองการจบการศึกษาของผู้เรียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้ผู้เรียนจะสามารถนำไปใช้ต่อยอดการศึกษาในอนาคต ส่วนครอบครัวที่เลือกใช้หลักสูตรจากต่างประเทศนั้น อาจจะพิจารณาจากการที่ครอบครัวมีความพร้อมสูงในการจัดการศึกษาให้บุตร ทั้งเวลา และด้านเศรษฐกิจ และในบางครอบครัวผู้เรียนตระหนักถึงเป้าหมายในการเรียนหลักสูตรนานาชาติ เพื่อที่ตนเองจะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในธุรกิจ

การค้าของครอบครัวกับต่างประเทศในอนาคต ทั้งนี้เมื่อครอบครัวตัดสินใจเลือกประเภทของหลักสูตรได้ สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการ คือ การปรับใช้หลักสูตร โดยพบว่า ทั้ง 4 ครอบครัวนั้น หลักสูตรแบบ บูรณาการเป็นสำคัญ เป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน รวมถึง แนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของครอบครัวที่ไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้ ซึ่งมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนและบริบท ของครอบครัว สิ่งที่แตกต่างกัน คือ สัดส่วนในการปรับใช้ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามจังหวะ ชีวิตครอบครัว สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) อธิบายไว้ว่า “บางครอบครัว ต้องการให้มีความยืดหยุ่นในการจัดทำแผน โดยสามารถนำเอาวิถีชีวิต หลักศาสนา หรือความต้องการ ของครอบครัวมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนที่มีลักษณะเป็นภาพรวมมากกว่า 8 กลุ่มสาระ” คล้ายคลึง กับ อำพา แก้วกำกม (2547) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่า “การเรียนรู้ของครอบครัวเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์อย่างเป็นธรรมชาติแทรกซึมในวิถีชีวิต การเรียนรู้เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยทั่วไปหลักสูตรของ Home school มีลักษณะสังเขป ดังนี้ ขอบเขตเนื้อหาวิชาไม่ต่างไปจาก หลักสูตรปกติ ข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่กระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น มีการจัดประสบการณ์ เสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีกิจกรรมนอกบ้านเป็นองค์ประกอบสำคัญ มีการใช้ประโยชน์ จากกิจกรรมเครือข่ายพ่อแม่ Home school” เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้พิจารณาว่า ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะค้นหาและต่อยอดการเรียนรู้ ขึ้นมาจากความสนใจหรือตามความถนัดของลูกให้มากที่สุด มีการวางแผนหรือหลักสูตรของ ครอบครัวเอาไว้ในหลักใหญ่ ๆ ซึ่งมักใช้หลักสูตรและแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐาน ในส่วนที่เป็นวิชาหลักโดยเฉพาะคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ผสมผสานกับหลักสูตรอื่น ๆ โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับวัยและตัวเด็ก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Anthony (2009) ได้อธิบาย ไว้ว่า ด้านการดำเนินการ พบว่า ครอบครัวใช้การผสมผสานวิธีการแบบดั้งเดิมและแบบก้าวหน้า กลยุทธ์การเรียนการสอนหลัก คือ การอ่าน ครอบครัวตัดสินใจเลือกหลักสูตรตามความต้องการและ ความสนใจของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้กล่าวว่า หลักสูตรและแนวทางการจัดการศึกษามีหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ 1) มีความเคารพและเชื่อมั่น ในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนรู้เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็กเป็นสำคัญ 2) เป็น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งครอบครัว พ่อแม่มีทั้งความเป็นครูและผู้เรียนรู้ไปพร้อมกับลูก แรงจูงใจ ที่สำคัญที่สุด คือ ความกระตือรือร้นในความใฝ่รู้ของพ่อแม่ 3) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการพัฒนา ไปสู่การค้นพบตัวตนและธรรมชาติของลูก เด็กได้รับโอกาสในการพัฒนาไปตามความถนัดที่เขาได้อยู่ อย่างมีความสมดุลกับการพัฒนาการด้านอื่น ๆ 4) เป็นระบบบูรณาการเชื่อมโยงสรรพวิชากับวิถีชีวิต ที่เป็นจริงและ 5) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทางและการเรียนรู้ที่แท้จริง สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมาย ปลายทางของชีวิต จากข้อสรุปการวิจัยเป็นที่น่าสังเกตว่าหลักสูตรที่ครอบครัวใช้เป็นแนวทาง การจัดการเรียนรู้นั้นมีความสอดคล้องกับหลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานฯ ในภาพกว้าง ๆ แต่อาจมีความแตกต่างในรายละเอียดการลำดับของหลักสูตรฯ ลักษณะ เช่นนี้จึงทำให้เห็นจุดที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ ที่สามารถอ้างอิง อธิบายซึ่งกันและกันได้ภายใต้จุดมุ่งหมายร่วมกัน ของหลักสูตรการศึกษา

ทั้งนี้ สนับสนุนด้วย**ผลการสำรวจเชิงปริมาณ**เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว ด้านหลักสูตร พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่นำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาไปใช้แบบยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนไปตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่ นิยมใช้วิถีการดำเนินชีวิตและการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นตัวตั้งในการจัดทำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา เพื่อให้ตอบสนองการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ได้ตรงตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว นอกจากนี้ยังพบว่าด้านหลักสูตรนั้น ครอบครัวไม่นิยมกับการให้การศึกษาเป็นกลุ่มสาระเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่กลับให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมและให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง และยังใช้เวลาเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากทักษะในการดำเนินวิถีชีวิตตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนมากกว่า ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าครอบครัวส่วนใหญ่ยึดแนวความคิดการศึกษาแบบองค์รวมที่เน้นบูรณาการวิชากับชีวิตเข้าด้วยกันมากกว่าความสนใจตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลาง อีกทั้งปรัชญาแนวความคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวส่วนใหญ่มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงเป็นหลักยิ่งสำคัญ

2. วิธีการจัดการเรียนการสอน จากผลการวิจัย ได้กล่าวถึงไว้ 2 ส่วน คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอน สามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ และการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งแต่ละรูปแบบนั้นมีข้อดีต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียนและวิถีชีวิตครอบครัว โดยการจัดการศึกษาตามกลุ่มสาระร่วมกับแบบกลุ่มประสบการณ์ อาจเหมาะกับครอบครัวที่เพิ่งเริ่มต้นจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นช่วงของการปรับความคิด ความเข้าใจ และค้นหาวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ช่วงเริ่มต้นบางครอบครัวจึงยังคงจัดการศึกษาตามรายวิชาซึ่งคล้ายคลึงกับคาบเรียนในโรงเรียนร่วมกับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของตนเองไปก่อน จนผู้เรียนค้นพบสิ่งที่ตนเองสนใจ นอกจากนี้การจัดการศึกษารูปแบบนี้จะช่วยลดภาระการสอนของคุณพ่อคุณแม่และเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้บ้าง อาจเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อการเรียนการสอนที่จัดหาได้ง่าย หรือการเรียนพิเศษที่ครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ง่ายในสังคมปัจจุบัน ส่วนการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์นั้น อาจเหมาะกับครอบครัวที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาชัดเจนแล้ว หรือผู้เรียนที่เข้าใจและค้นพบความสนใจและศักยภาพของตนเองและครอบครัวแล้ว เข้าใจถึงหลักคิดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้เสมอในชีวิตประจำวัน ไม่จำกัดเวลา บุคคลหรือสถานที่ ไม่ว่าจะอย่างไรผู้เรียนก็จะได้เรียนรู้บางอย่างเสมอ ซึ่งอาจจะเป็นประสบการณ์ที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ผู้เรียนย่อมมีแรงขับจากภายในเพื่อให้ตนเองได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวนั้นมากยิ่งขึ้นผ่านวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อตอบสนองได้ตรงตามต้องการส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษา 2 รูปแบบนี้จะช่วยส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ผ่านการใช้ชีวิต การได้สัมผัสประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน และปรัชญาแนวคิดที่ครอบครัวให้ความสำคัญ ทำให้การดำรงชีวิตและการเรียนรู้เป็นเรื่องที่ต้องทำไปพร้อมกันเสมอ ทั้งนี้แม้ครอบครัวส่วนใหญ่จะดำเนินการแบบกลุ่มสาระร่วมกับกลุ่มประสบการณ์ มีเพียงครอบครัวเดียวที่จัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ แต่จะได้

เห็นว่าทุกครอบครัวมีการจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ร่วมด้วยอยู่ทั้งสิ้น เพียงต่างกันที่วิธีการ และสัดส่วนในการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว เชื่อมโยงกับวิธีการจัดการเรียนการสอนหรือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยครอบครัวที่ใช้วิธีการจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย และมี ความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติอยู่หลายส่วน อาจมีการพลิกแพลงแตกต่างกันไปบ้างตามธรรมชาติ การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีการ 10 ข้อ ได้แก่ **ครอบครัวกำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกลุ่มประสบการณ์ตามความสนใจความถนัดของผู้เรียน และความเชื่อแนวคิดทางการศึกษา ของครอบครัว** สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551ค) ที่ได้สรุปไว้ว่า “ครอบครัว จัดการศึกษาตามปรัชญาแนวคิด ความถนัด ความสนใจ และความพร้อมในการเรียนรู้ของลูกเป็นหลัก ภาพการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวแต่ละบ้านจึงแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอน ของครอบครัวได้ทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงและเรียนรู้ได้ดี เพราะพ่อแม่ย่อมรักลูก ปรารถนาให้ลูกดี และเก่ง จึงทุ่มเทการสอนอย่างเต็มที่ตามความต้องการของเด็ก ทำให้เรียนอย่างมีความสุข และ จัดการเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่” ขณะเดียวกันก็คล้ายคลึงกับ สมาคมบ้านเรียนไทย (2555) ที่ได้ กล่าวถึงการขยายความคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนว่า “ประสบการณ์ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเริ่มขยายฐานคิดเป็นวงกว้างเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้วยมือพ่อแม่ และคนในครอบครัวสามารถส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และตรงตามศักยภาพความถนัดและความสนใจของเด็ก ๆ ที่ทำให้ลูกหลานเกิดกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีความสุข และสามารถพัฒนาไปบนกระบวนการที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่โรงเรียน ในระบบยังทำได้ยาก คือ การทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” เช่นเดียวกับงานวิจัย ของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้พิจารณาจากแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครอบครัว บ้านเรียนส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะค้นหาและต่อยอดการเรียนรู้ขึ้นมาจากความสนใจหรือ ตามความถนัดของลูกให้มากที่สุด มีการวางแนวทางหรือหลักสูตรของครอบครัวเอาไว้ในหลักใหญ่ ๆ ซึ่งมักใช้หลักสูตรและแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐานในส่วนที่เป็นวิชาหลักโดยเฉพาะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ผสมผสานกับหลักสูตรอื่น ๆ โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับวัย และตัว **ครอบครัวใช้การเดินทางไปทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ให้ทั้งผู้เรียนและครอบครัว** สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ในคู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว โดยกล่าวไว้ว่า “ใช้วิธีพาไปแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทัศนศึกษาซึ่งไปค่อนข้างมาก ให้เขาไปเรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ทำให้เขาเรียนรู้ได้ดีกว่าจริง ๆ แล้วเราแทบไม่ได้สอนเลย เราเป็นแค่ ผู้ดำเนินการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับลูก จัดหาทรัพยากรหาหนังสือให้จนที่บ้านเหมือนห้องสมุด แห่งหนึ่ง” เช่นเดียวกับ Ray (1997) ได้อธิบายไว้ว่า นักเรียนบ้านเรียนมีส่วนร่วมในสังคมและ ประสบการณ์ที่ได้รับโอกาสอันหลากหลายข้างนอกบ้านอย่างเต็มที่ ทั้งเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีและเวลา อย่างฉลาด **ครอบครัวใช้หลักศาสนาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตและเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ ของผู้เรียน** ดังงานวิจัยของ Shepherd (2010) จากการศึกษางานวิจัย พบว่า ในขณะที่พ่อแม่ที่จัด การศึกษาโดยครอบครัวเห็นด้วยอย่างมากกับเอกสารงานวิจัยที่อธิบายถึงพวกเขา นิยมการจัดการเรียน การสอนแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่เกี่ยวกับข้อกับศาสนา ผลการสอบเป็นที่น่าพอใจสำหรับครอบครัว นักเรียนส่วนใหญ่รักการอ่าน เป็นคริสเตียนที่ดี เห็นได้ชัดเจนว่ามีความรับผิดชอบ ๆ กัน หรือมากกว่า

เพื่อนในวัยเดียวกันที่อยู่ในโบสถ์ ทั้งนี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวทุกครอบครัวประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ **ครอบครัวใช้วิธีการพลิกแพลงกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน** จากการศึกษา เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) จากการศึกษาพ่อแม่ทำหน้าที่ช่วยเร้าความสนใจและจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ จนเกิดการรู้ที่เป็นการประจักษ์จากภายในตัวเด็กเกิดความรักในการเรียนรู้ สามารถรู้ได้ทั้งจากสิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ รู้อย่างเชื่อมโยง และสร้างทักษะที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ครอบครัวเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติจริงมีลักษณะร่วมแบบการบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเอง และได้รับความรู้หลาย ๆ แขนงได้ในเวลาเดียวกัน สอดคล้องกับ ปิยนารถ ประยูร. (มปป., น.58) เล่าถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เด็ก ๆ ได้เปิดร้านขายอาหารและเครื่องดื่มร่วมกัน เพื่อให้แหล่งเรียนรู้แก่เด็ก ๆ โดยใช้ชื่อว่า **บ้านอ่านอ้อม** เป็นกิจการของครอบครัวบ้านเรียน ดำเนินการโดยเด็ก ๆ 6 คน โดยมีผู้ใหญ่คอยให้คำแนะนำผ่านการปรึกษาหารือพูดคุยกัน จนกระทั่งเปิดกิจการร้านค้า ซึ่งเด็ก ๆ ทั้ง 6 คนต้องทำหน้าที่หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันทำงาน ทั้งเปิดร้าน ปิดร้าน ทำความสะอาด ดูแลลูกค้า ให้บริการต่าง ๆ เรียนรู้การทำงานจากของจริง ความรับผิดชอบในหน้าที่ การงาน การดูแลบริการให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด โดยเล่าว่า “ประสบการณ์จากการทำบ้านอ่านอ้อมของเด็ก ๆ ก็คือการประกอบสัมมาอาชีพะหนึ่งใน 8 ของอริยมรรค การประกอบกิจการจึงต้องมีปัญญาเป็นฐาน มีความใฝ่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง และต้องขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน รู้จักผูกมิตรชวนให้เกิดการผูกใจร่วมมือ การทำงานอาชีพ เพื่อเป็นเครื่องอุดหนุนชีวิต แต่ไม่นับเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต ยังมีอริยมรรคอื่น ๆ มาประกอบ ชีวิตจึงจะสมบูรณ์” **ครอบครัวกระตุ้นและแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเกต ค้นคว้า และแสวงหาการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง** เชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้นำไปสู่การเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวันของตนเอง

ครอบครัวมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนตัดสินใจทำเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงสื่อและแหล่งเรียนรู้ การเงินด้านการลงทุน เป็นต้น สอดคล้องกับวิจารณ์ พานิช (2555) ที่กล่าวถึงวิธีการคิดและปฏิบัติของพ่อแม่ในฐานะครูของลูก ครูเพื่อศิษย์ที่ต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นโค้ชหรือคุณอำนวยการเรียนรู้ (Learning facilitator) ว่า “โดยต้องเลิกเป็นผู้สอน แต่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน ต้องฝึกเป็นนักตั้งคำถาม และนักตั้งปัญหาเพื่อสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ และที่สำคัญต้องไม่ตั้งเป้าว่าต้องได้คำตอบที่ถูก ใครตอบผิดถือว่าใช้ไม่ได้ การเดินทางจากคำตอบที่ผิดไปสู่คำตอบที่ถูกต้อง คือ การเรียนรู้” **ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ** **ครอบครัวให้ความสำคัญการเรียนรู้จากครูผู้สอนภายนอก** ทั้งนี้อาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งครอบครัวไว้วางใจและมีโอกาสในการเข้าถึงเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ **ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่วนรวม และฝึกความมีวินัยของผู้เรียน** สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) โดยกล่าวการจัดการเกี่ยวกับการเรียนรู้ภายในบ้านของครอบครัวบ้านเรียนไว้ว่า “แต่ละวันแม่จะแบ่งกว้าง ๆ ว่า หนึ่งรับผิดชอบต่อตัวเอง ตั้งแต่ตื่นตอนดูแลตัวเองให้เสร็จสรรพ สองรับผิดชอบต่อส่วนรวม งานในบ้านต้องมีส่วนรับผิดชอบด้วย สามทำสิ่งที่ลูกสนใจจะอ่านจะเขียนหรือวาดรูปทำได้เลย” ประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษา

โดยครอบครัว คือ วิธีการเรียนรู้ของผู้ปกครองส่งผลต่อวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะข้อสรุปสุดท้ายที่ทำให้เห็นสภาพเช่นนี้ที่ชัดเจน คือ การที่ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมพร้อมกับผู้เรียนเสมอ ทำให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครอบครัวสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้จริงของผู้ปกครองที่ดูแลผู้เรียน ทั้งด้านทัศนคติต่อการเรียนรู้ เจตจำนงการเรียนรู้อัตนุ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการพัฒนาต่อยอดจากการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง

ทั้งนี้ สนับสนุนด้วยผลการสำรวจเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ข้างต้น โดยภาพรวมสอดคล้องกับผลการสำเร็จในระดับมาก นั้นในแต่ละด้านสรุปได้ว่า ผู้ปกครองมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน วิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของครอบครัว ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ มีผลต่อการออกแบบและขยายผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความถนัด และความสนใจ ครอบครัวเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้หลากหลายในเวลาเดียวกัน และครอบครัวสังเกตลักษณะการเรียนรู้และการแสดงออกของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบถึงผลพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้ามแต่ละครอบครัวกลับให้ความสำคัญน้อยในด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้แบบทดสอบทางวิชาการโดยถือว่าแบบฝึกหัดเป็นรูปแบบหนึ่งวิธีการเรียนรู้ อีกทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดเวลาเปิด - ปิดภาคเรียน ตามเวลาของระบบโรงเรียน เพราะให้ความสำคัญความยืดหยุ่นในการให้เวลากับผู้เรียนตามเวลาของครอบครัวและผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยที่ไม่มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (กรณีที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา)

3. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้จะเห็นได้ว่าครอบครัวมีการประยุกต์ใช้สื่อและการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้เรียนและครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยสรุปได้ 2 ประเภทคือ สื่อภายในครอบครัวและสื่อภายนอก ทั้งนี้วิธีการใช้สื่อที่หลากหลายกันไปตามวัย ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน รวมถึงความสนใจของครอบครัว ที่มีลักษณะเช่นนี้อาจจะสอดคล้องกับวิธีการเรียนการสอนของครอบครัวที่ที่บ้านกลายเป็นแหล่งเรียนรู้หลักของผู้เรียนและครอบครัว ครอบครัวเองจึงต้องใช้สอยสิ่งของ บุคคล และสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ตามความพร้อมของครอบครัว ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับผู้เรียนระดับประถมศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนต่าง ๆ เพื่อชักจูงและปลูกฝังนิสัยแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น และเติบโตในตัวผู้เรียนมากกว่าจะคำนึงถึงผลที่จะได้รับจากสื่อหรือแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นทั้งเป็นการให้อากาศผู้เรียนได้เห็นและเข้าถึงการนำเสนอความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของตนเองมากยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่แตกต่างกันให้กับผู้เรียนและครอบครัว เพราะบางครั้งในการเรียนรู้เรื่องเดียวกัน เมื่อใช้วิธีการถ่ายทอดต่างกัน ก็ทำให้มุมมองในเรื่องนั้นต่างไปเช่นกัน ครอบครัวจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับสื่อและแหล่งเรียนรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน โดยผ่านวิธีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของครอบครัว 5 ข้อ ได้แก่ ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้านอย่างเต็มที่ ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังเช่นงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย

และคณะ (2547) ได้พิจารณาจากแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่ มีความพยายามที่จะค้นหาและต่อยอดการเรียนรู้ขึ้นมาจากความสนใจหรือตามความถนัดของลูก ให้มากที่สุด ในด้านการใช้สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนช่วย มีการจัดตารางเรียนอยู่บ้างแต่ไม่เคร่งครัดตายตัว รวมทั้งมีการจ้างครูพิเศษหรือไปเรียนกับสถานที่เปิดสอนในบางสาระ เช่น ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ ดนตรี กีฬา เป็นต้น **ครอบครัวส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้สื่อหลากหลาย** แล้วจึงปรับเปลี่ยนให้เข้าความสนใจของผู้เรียนและสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามพัฒนาการของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป **ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้เรียนใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานของตนเอง** สอดคล้องกับ อำพา แก้วกำพง (2547) ที่กล่าวสรุปไว้ว่า “อินเทอร์เน็ตสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้โดยใช้เปลี่ยนบรรยากาศจากการเรียนที่จำกัดเพียงในหนังสือเป็นความรู้จากโลกกว้างสามารถรับรู้ความเคลื่อนไหวของเทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรมของที่อื่น ๆ และใช้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการศึกษาของไทยให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้”

ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับ รัชนิดา เหมาะมาศ (2552) ได้อธิบายไว้ว่าครอบครัวที่จัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน โดยมีมุมหนังสือ มุมของเล่น มุมกิจกรรม จัดพื้นที่ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วน ฝึกให้เด็กมีวินัย พ่อแม่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด พูดคุย ซักถาม เล่านิทาน พาเด็กไปพบญาติพี่น้อง มอบความรักความดูแลเอาใจใส่อย่างเพียงพอ เป็นการเกื้อหนุนต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ให้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ดี มีพัฒนาการทางด้านภาษา สังคม อารมณ์ จิตใจ กล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัดใหญ่อย่างเต็มศักยภาพ เด็กได้รับการฝึกวินัย การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การแบ่งปันเกิดขึ้นในเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีการจัดสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกบ้านที่ดี เด็กจะมีเหตุผลและเข้าใจง่าย สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี และ**ครอบครัวใช้สถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่ทำงาน คุณพ่อ หรือคุณแม่ ห้องสมุด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน** ทั้งนี้ เมื่อสนับสนุนด้วยผลการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัวเกี่ยวกับการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ สรุปได้ว่าโดยภาพรวมของวิธีการการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ข้างต้นสอดคล้องในระดับมาก ในแต่ละด้านยังพบว่าคุณพ่อและคุณแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน เนื่องจากเป็นผู้ที่ผู้เรียนไว้วางใจ และซึมซับแนวคิดหรือพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งครอบครัวโดยส่วนมากจะใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้หลากหลายทั้งนอกบ้านและในบ้าน รวมไปถึงการจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีการสำรวจและค้นหาแหล่งเรียนรู้บริเวณที่อยู่อาศัยของตนเอง เพื่อปลูกฝังการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความรักท้องถิ่น อีกทั้งครอบครัวยังจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนั้นครอบครัวยังใช้สถานที่ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่หลากหลายให้ผู้เรียน เช่น ที่ทำงานผู้ปกครอง ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ และตลาดสด เป็นต้น ผู้เรียนยังได้รับการสนับสนุนให้ใช้วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ สื่อมัลติมีเดีย และคอมพิวเตอร์ในการค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นช่องทางสื่อสารและแสดงออกของผู้เรียน โดยสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการใช้เทคโนโลยีกับผู้เรียน อนึ่งครอบครัวยังให้ความสำคัญกับการแสวงหาผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาหรือผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้าง

ประสบการณ์ และขยายมุมมองการศึกษาของผู้เรียน ในทางตรงกันข้ามจากการสำรวจก็ยังคงพบว่าการอาศัยโรงเรียนหรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้และกิจกรรมตามความสนใจได้อย่างกว้างขวาง ตามลำดับ

4. การประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความยืดหยุ่น ประเมินผลตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาที่หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมมุ่งหวังให้เกิดกับผู้เรียน โดยให้ความสำคัญการประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน ซึ่งเน้นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และแสดงให้เห็นความก้าวหน้าของผู้เรียน มิใช่การตัดสินความรู้ความสามารถของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะวิธีการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครอบครัวที่มีความแตกต่างกัน ไปตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้ของผู้เรียนโฮมสคูลนั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา และให้ความสำคัญกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน ดังนั้นการประเมินผลจึงต้องมีวิธีการใช้ที่ยืดหยุ่น และครอบครัว สามารถทำได้ทันกับเวลาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้จนผู้เรียนสามารถเข้าใจเรื่องนั้นได้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์ที่ซับซ้อน ใช้ความสามารถในการแก้ปัญหาและการแสดงออกผ่านการปฏิบัติ มิใช่ตัวความรู้เพียงอย่างเดียว วิธีการประเมินผลจึงต้องมีความหลากหลายเพื่อให้สามารถสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความรู้ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายวิดีโอ ภาพถ่าย บันทึกของผู้เรียนและผู้ปกครอง อันสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาไทยในปัจจุบัน โดยมีวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ **ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยตามสภาพจริงของผู้เรียนโดยตรง** สอดคล้องตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาของครอบครัว และประสบการณ์ การเรียนรู้ของครอบครัวที่ทำไปแล้ว ดังเช่นงานวิจัยของ นุชสิริ โค้นหล่อ (2545) ได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ว่า ผู้ประเมินจะต้องมีความเข้าใจบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และวิธีการประเมิน ควรใช้วิธีการหลากหลายตามปรัชญา ความเชื่อของแต่ละครอบครัว **ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกขั้นตอน ทั้งครอบครัวยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง** โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียนหรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง สอดคล้องกับ ปิยนาล ประยูร. (มปป., น.85) กล่าวไว้ว่า นอกจากวิธีการประเมินตามสภาพจริงจากเอกสารร่องรอยต่าง ๆ ที่ครอบครัวเก็บรวบรวมไว้แล้ว ได้กล่าวถึงสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งว่า “รวมทั้งข้อค้นพบจากการสังเกตลูกอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ก็มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบอกถึงพัฒนาการ ของตัวเด็ก” เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ที่กล่าวไว้ว่า การประเมินผล มีหลักสำคัญ คือ มุ่งให้เห็นพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเป็นรายบุคคล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วยตนเอง การประเมินจากสภาพจริง มีความต่อเนื่องเห็นตลอด ทั้งกระบวนการมากกว่าเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ ใช้วิธีการที่หลากหลาย ในวิธีการ รวมถึงวิธีการ ได้สังเกตลูกอย่างใกล้ชิด **ในกรณีที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้ตามประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ในรูปแบบกลุ่มประสบการณ์มากกว่าแบบกลุ่มสาระ** สอดคล้องกับ ปิยนาล ประยูร. (มปป., น.84) ได้อธิบายถึงแนวคิดสำคัญเพื่อใช้ในการประเมินผลการศึกษาของบ้านเรียนที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบไว้ว่า “เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาของ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีพัฒนาการไปตาม

ธรรมชาติและศักยภาพของตัว ผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้ และปรับใช้มาตรฐาน การเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน ศักยภาพที่เป็นจุดเด่นอาจไปได้เร็วกว่าเกณฑ์ปกติ ในขณะที่บางเรื่องบาง สาระที่ไม่ถนัดอาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ ปกติเช่นกัน

ในการวัดผลและประเมินผลจึงต้องมีการยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เป็นจริง อย่างมุ่งให้เห็นในทางพัฒนาการ ของตัวผู้เรียน ไม่ใช่การยึดตามสาระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างตายตัว”

ครอบครัวใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่ม ความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว เช่นเดียวกับงานวิจัยของ กุลวิภา ชีพรับสุข (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องอนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษ หน้าเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอน การตรวจสอบและการนิเทศ และการประเมินผลการเรียนรู้ โดยการวิจัยอนาคต แบบเทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ จัดตั้ง สำนักทดสอบกลางหรือสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินผลคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ประเมิน ประเมินผลโดยใช้วิธีประเมินตามสภาพจริงโดยให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินด้วย นอกจากนี้ควรประเมินจากวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่กำหนดโดยแต่ละครอบครัว ซึ่งผู้เรียนต้องมีความรู้วิชาพื้นฐานในแต่ละช่วงชั้นตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน**ครอบครัวให้ความสำคัญ ต่อการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน** ครอบคลุมทั้งเรื่องบุคลิกภาพ พฤติกรรม ความคิด การแก้ไขปัญหา ทักษะติดต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จของการศึกษานั้น เน้นที่การพัฒนา ศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล ให้สอดคล้องตรงตามธรรมชาติความถนัดหรือความสนใจที่มีอยู่จริง

จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและผสมผสาน ไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้ และ**ครอบครัวรวมถึงผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอย ของผู้เรียนโดยตรง ทั้งให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย** เช่น รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครองหรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปถ่ายหรือวิดีโอ เป็นต้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ในด้านการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของเด็ก ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่จะการใช้การสังเกตและบันทึกพัฒนาการ ดูจากผลงาน/ โคร่งงาน จากการเรียนรู้ที่เด็กทำขึ้น มีการใช้แบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดบ้างตามความเหมาะสม ตามหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งมีความหลากหลายในเครื่องมือและวิธีการวัด/ประเมิน ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความต่อเนื่องเห็นพัฒนาการของตัวเด็กมากกว่าดูเพียงชิ้นงาน หรือผลการทดสอบ และคำนึงถึงความแตกต่างในตัวเด็กแต่ละคน ทำให้การวัด/ประเมินผลเป็นเรื่อง ของการพัฒนาแทนการพิพากษา สามารถนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เรื่อย ๆ ตามทักษะทางปัญญาที่เป็นไปตามสภาพจริงของตัวเด็ก สอดคล้องกับ ปิยนาล ประยูร (มปป., น.85) ได้กล่าวถึงแนวคิดสำคัญเพื่อใช้ในการประเมินผลการศึกษาของบ้านเรียนว่า “เครื่องมือและ วิธีการที่ใช้ในการวัดผลประเมินผลจึงจะต้องมีความหลากหลายให้ สามารถรู้ถึงพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่แต่เพียงข้อสอบหรือแบบทดสอบ และหลักฐานที่ใช้แสดงร่องรอยของการเรียนรู้ตามหลักการ ประเมินตาม สภาพจริงจะได้ แก่ หลักฐานประเภท สมุดบันทึกการจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ สมุดบันทึก ของผู้เรียน สมุดภาพ แฟ้มสะสมงาน รายงาน การจัดทำโคร่งงาน เป็นต้น”

ทั้งนี้ เมื่อสนับสนุนด้วยผลการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว ด้านการใช้การประเมินผลการเรียนรู้ ที่สรุปได้ว่าโดยภาพรวมของการใช้การประเมินผลการเรียนรู้อยู่ในระดับที่สอดคล้องมาก ในทุกประเด็นข้างต้นยกเว้น ด้านครอบครัวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองโดยใช้แบบประเมินตนเองของผู้เรียนหรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง การประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามประสบการณ์ครอบครัว ประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ รวมไปถึงการใช้ผู้ประเมินจากภายนอก โดยเฉพาะด้านการประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้นก็ยังเป็นการให้ความสำคัญที่ยังอยู่ในระดับน้อย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจบริบทในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว จะเห็นได้ว่าครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจะมีความพร้อมในการจัดการศึกษาเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในสังคม ผู้เกี่ยวข้อง และผู้กำหนดนโยบาย ควรส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในส่วนครอบครัวที่เพิ่งเริ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบางครอบครัวอาจมีพร้อมไม่มากนัก ครอบครัวจึงควรค้นหา และมีเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครือข่ายบ้านเรียน ชมรม สมาคม เป็นต้น ซึ่งจะช่วยเหลือประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของครอบครัวได้มากขึ้น

1.2 ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบันเน้นใช้กระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่มประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ในกรณีที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อมีการกล่าวถึงวิธีการจัดการเรียนการสอน ผู้เกี่ยวข้องบางส่วนจะยังคงยึดติดกับการแบ่งการเรียนรู้เป็น 8 สาระการเรียนรู้ ครอบครัวควรพยายามทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่เพิ่มเติม เนื่องจากปัจจุบันนี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นเป็นเรื่องที่มีกฎหมายรองรับการใช้สิทธิ์อย่างถูกต้องแล้ว จึงควรให้ความสำคัญในเรื่องการทำความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นอีก

1.3 ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้ประเมินที่เกี่ยวข้องบางส่วนยังคงยึดวิธีการประเมินผลที่ใช้กับการศึกษาในระบบ ดังนั้นผู้ประเมินควรทำความเข้าใจหลักคิดและวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับสภาพจริงของครอบครัว ส่วนครอบครัวก็ต้องพยายามเรียนรู้และทำความเข้าใจทั้งวิธีการประเมินแบบในระบบและแบบโฮมสคูล เพื่อจะเห็นมุมมองของการประเมินได้กว้างขึ้น ซึ่งอาจช่วยให้การนำมาใช้และการพูดคุยระหว่างครอบครัวและผู้ประเมินผลสะดวกยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำแผนที่สื่อสำหรับครอบครัว เช่น สถานที่ทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ ปรากฏชาวบ้าน หน่วยงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น โดยอาจเริ่มจากกลุ่มครอบครัวที่จัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ แล้วจึงค่อยขยายและประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ โดยเริ่มจากระดับจังหวัด

เพื่อจะได้ตอบสนองตรงตามความต้องการของครอบครัว ช่วยประหยัดเวลาในการค้นหาและสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกมากขึ้น

2.2 ควรมีการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างต่อเนื่อง และผู้ปฏิบัติมีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งช่วยประสานงานกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจให้ตรงกัน เพราะขณะนี้สิ่งที่ขาดหายไป คือ จุดเชื่อมต่อทางการศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2548). เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- กุลวิภา ชีพรับสุข. (2546). อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษหน้า (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). รายงานการประชุมบทบาทนักวิจัยในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- จันทร์กฤษณา ผลวิวัฒน์, หม่อมหลวง. (2547). การวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- จิตราภา กุณทลบุตร. (2550). การวิจัยสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ. (2544). การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาย โปธิสิตา. (2556). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2551). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครราชสีมา: โชคเจริญมาร์เก็ตติ้ง.
- ทองไพบรา สถาวรินทุ. (2543). การตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- ทิตนา แคมมณี. (2545). กระบวนการเรียนรู้: ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ทิตนา แคมมณี. (2547). ศาสตร์การสอน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธรา กิจธีระวุฒิมวงษ์. (2555, กรกฎาคม - ธันวาคม). วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานสำหรับงานสาธารณสุข. วารสารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา, 7(2), 130 - 152.
- นิลวรรณ แซ่จิ๋ว. (2543). อนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>

- นีน, เอ. เอส. (2539). *ชีวิต เสรีภาพ ชัมเมอร์ฮิล : การศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กให้มีความสุข* (เตือนตา สุวรรณจินดา, สมบูรณ์ ศุภศิลป์, และนักแปลนิรนาม, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก.
- นุชสิริ โคนหล่อ. (2545). *การพัฒนาตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- บุญมี แทนแก้ว. (2548). *ปรัชญาศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ประเวศ วะสี. (2553). *ปฏิรูปประเทศไทย: รายการเรื่องที่ต้องปฏิรูป* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- ปิยนถ ประยูร. (ม.ป.ป.). *เครือข่ายบ้านเรียน : ทางเลือกและอิสระในการจัดการศึกษา*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- ผกาวรรณ นันทวิชิต. (2549). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- พร พันธุ์โอสถ. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย: ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระมหาพินันท์ ขยายินนุโท (ลาตบัวขาว). (2553). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของกฤษณมูรติและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, และเพยาว์ ยินดีสุข. (2548). *ทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2552). *การจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. ใน สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์, เอกสารประกอบการสัมมนา *เวทีปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสุขภาวะคนไทย* ครั้งที่ 11. สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2557, จาก <http://www.isranews.org/south-news/scoop/283-thaireform-data-education-child/14705-2009-12-14-07-38-35.html>
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และคณะ. (2544). *รายงานการศึกษาเบื้องต้นการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และคณะ. (2547). *รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย. (2543). *รายงานการศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟิก.
- รัชนิดา เหมะมาศ. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสภาพแวดล้อมในบ้านกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย. ใน ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์, *การจัดการครอบครัวด้วยความรู้: งานประชุมวิชาการครอบครัวศึกษา ปี 2552* (หน้า 203 - 221). กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

- วราภรณ์ สามโกเศศ, และคณะ. (2553). *ข้อเสนอระบบการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- วราภรณ์ อนุวรรตน์. (2554). *อุดมการณ์และกระบวนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). *เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2545). *วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับการวิจัยทางการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: อักษรภาพพัฒนา.
- ศรียรรณ มีคุณ. (2545). การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 14(2), 11 - 20.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2543). *การประเมินการเรียนรู้: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2538). *รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตัวเองของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมจิตร อุดม. (2548, กรกฎาคม - ธันวาคม). โอบมสคูล : การสร้างอริยทรัพย์แห่งตน. *วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 4(2), 77 - 84.
- สมชาย ฐิติรัตน์อัศว. (2551). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2556, จาก http://www.nfe.go.th/0405/NFE-note/somchai_01.html
- สมพร พึ่งอุดม. (2544). *ทำไมต้อง Homeschool (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: แพลน บุ๊คเน็ต.
- สมาคมบ้านเรียนไทย. (2554). *เอกสารวิชาการว่าด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับ สิทธิการจัดการขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว สภาพการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปี ๒๕๕๔*. ม.ป.ท.: สมาคมบ้านเรียนไทย.
- สมาคมบ้านเรียนไทย. (2555). *วิกฤตการศึกษากับภารกิจสมาคมบ้านเรียนไทย*. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2555, จาก <http://www.thaihomeschool.org/cms/?p=15>
- สรารุณี แซ่มเมืองปัก. (2547). *การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนเว็บสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร)*. สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- สาทร สมพงษ์, และคณะ. (2553). *รายงานวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ครอบครัวบ้านเรียนภาคใต้*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *แนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: วีทีคอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). *คัมภีร์ กคน*. กรุงเทพมหานคร: เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2545). รายงานการประชุมวิชาการการจัดการศึกษา โดยครอบครัวกับการรับจดทะเบียนของโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน: หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว (Home school). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). รายงานการวิจัย ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกัน ระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551ก). ประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551ข). การจัดการศึกษาโดยครอบครัว: การใช้ประโยชน์จากองค์กรเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551ค). การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักพัฒนาเทคนิคศึกษา. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง สื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายสื่อการเรียนการสอน สำนักพัฒนาเทคนิคศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2555). คู่มือการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปี 2555. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.homeschoolnetwork.org/content/158.html>
- สุจินดา ขจรรุจศิลป์, และธิดา พิทักษ์สินสุข. (2550). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย: ตามแนวคิด เรกจิโอ เอมิเลีย. กรุงเทพมหานคร: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์, และคณะ. (2548). การศึกษาทางเลือก: โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง.
- สุทธิ ขัตติยะ, และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2553). แบบแผนการวิจัยและสถิติ. กรุงเทพมหานคร: เปเปอร์เฮาส์.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). *การออกแบบการวิจัย: การวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพและผสมผสานวิธีการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิชัย นาคทรพรพ. (2543). *รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home school) ประสบการณ์ของนานาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อำพา แก้วกำก. (2547). *สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร). สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th/tdc>
- อิลลิช, ไอวาน. (2543). *ที่นี่ไม่มีโรงเรียน = Deschooling society* (สันต์ สิงห์ภักดี และสันติสุข โสภณศิริ, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (ม.ป.ป.). *การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed - Methods Research). เอกสารประกอบการสอน รายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพทางการบริหารการศึกษา 260 - 517. ปัตตานี: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.*
- Anthony, K. V. (2009). *Educational counter culture: Motivations, instructional approaches, curriculum choices, and challenges of home school families* (Doctoral dissertation). U.S.A: Mississippi State University.
- Bielick, S., & McPhee, C. (2006). *Characteristics of parent respondents in the national household education surveys*. Retrieved April 11, 2014, from https://fcsmsites.usa.gov/files/2014/05/2009FCSM_Bielick_IV-C.pdf
- Brookfield, S. D. (1984). Self - Directed adult learning: A critical paradigm. *Adult Education Quarterly*, 35(2), 59 - 71.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design* (3rd ed.). London: SAGE Publication.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publication.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). CA: SAGE Publication.
- Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). NY: Harper & Row.
- Dedeaux, R. J. (2012). *An exploratory study on mental health and attitude towards psychotherapy among grown homeschoolers and homeschooling parents* (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1511345)

- Fowler, R. C. (1994). *Piagetian versus Vygotskian perspectives on development and education*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans.
- Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. NY: BasicBooks.
- Griffin, C. (1983). *Curriculum theory in adult lifelong education*. London: Crom Helm.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14 - 26.
- Kinney, K. J. (2010). *Determining effectiveness: Influences of homeschool instruction and reading curriculum on reading achievement of first graders* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3397562)
- Knowles, M. S. (1975). *Self - Directed learning: A guide for learner and teacher*. NY: Association Press.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. CA: SAGE Publications.
- McKeon, C. C. (2007). *A Mixed methods nested analysis of homeschooling styles, instructional practices, and reading methodologies* (Doctoral dissertation.) Available from ERIC Dissertations and Theses database. (ERIC No. ED504128)
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to design and implementation* (2nd ed.). San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- Princiotta, D., & Bielick, S. (2006). *Homeschooling in the United States: 2003*, (NCES 2006 - 042) U.S. Department of Education. National Center for Education Statistics, Washington, DC: 2500.
- Rajamony, E. J. Y. (2008). *The Malaysian experience in home schooling* (Doctoral dissertation, Universiti Putra Malaysia, Malaysia). Retrieved from <http://psasir.upm.edu.my/4884/>
- Rao, V. K. (2007). *Media education*. New Delhi: APH Publishing.
- Ray, B. D. (1997). *Strengths of their own-home schoolers across America: Academic achievement, family characteristics, and longitudinal traits*. Salem, OR: NHERI Publications.
- Ridenour, C. S., & Isadore N. (2008). *Mixed methods research: Exploring the interactive continuum*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Rudner, L. M. (1999). Achievement and demographics of home school students: 1998. *Education Policy Analysis Archives*, 7(8). Retrieved July 9, 2012, from <http://epaa.asu.edu/ojs/article/view/543/666>

- Seidman, I. (1998). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences* (2nd ed.). NY: Teachers College, Columbia University.
- Shepherd, D. (2010). *Mommy is my teacher: Qualitative case studies of three families' homeschooling experience* (Doctoral dissertation, Ball State University, U.S.A.). Retrieved from https://cardinalscholar.bsu.edu/.../ShepherdD_2010-3_BODY.pdf?...1
- Skager, R. (1977). *Curriculum evaluation for lifelong education*. Toronto: Pergamon Press.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2003). *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publication.
- Teddlie, Ch., & Tashakkori, A. (2006). A general typology of research designs featuring mixed methods. *Research in Schools*, 13(1), 12 - 28.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ก
หนังสือราชการ

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 288

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

4 ธันวาคม 2555

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. เอกสารโครงร่างวิทยานิพนธ์	จำนวน 1 ฉบับ
	2. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 1	จำนวน 1 ฉบับ
	3. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 2	จำนวน 1 ฉบับ
	4. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 3	จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย นางสาวรุจี เอ็งฉ้วน นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้
ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และเหมาะสม จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยและข้อเสนอแนะของท่าน
จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประโยชน์
ทางวิชาการต่อไป และขอขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง)

รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624

โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 089

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

12 กุมภาพันธ์ 2556

เรื่อง ขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 1 จำนวน 1 ฉบับ
2. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 2 จำนวน 1 ฉบับ
3. แบบประเมินแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ฉบับที่ 3 จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้
ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษามีความประสงค์จะทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง
จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตอบข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ที่แนบมาพร้อมหนังสือนี้ ผู้วิจัยขอรับรอง
ว่าจะไม่ส่งผลเสียหาย หรือส่งผลกระทบต่อการทำงานแต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
และขอขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. เรชา ชูสุวรรณ)

รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624
โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 180

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

1 เมษายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. เอกสารโครงร่างวิทยานิพนธ์	จำนวน 1 ฉบับ
	2. แบบสอบถามงานวิจัย	จำนวน 1 ฉบับ
	3. แบบประเมินแบบสอบถามงานวิจัย	จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้
ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และเหมาะสม จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และข้อเสนอแนะของท่าน
จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประโยชน์
ทางวิชาการต่อไป และขอขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. เรชา ชูสุวรรณ)

หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624

โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 181

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

1 เมษายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือในการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามงานวิจัย จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้
ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และเหมาะสม นักศึกษาจะต้อง
ทดลองเครื่องมือในการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตอบข้อมูลในแบบสอบถามที่แนบมา
พร้อมหนังสือนี้ ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่ส่งผลเสียหาย หรือส่งผลกระทบต่อการทำงานแต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
และขอขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. เรชา ชูสุวรรณ)

หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624

โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 182

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

10 เมษายน 2558

เรื่อง ขออนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูลในการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามงานวิจัย จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้
ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษามีความประสงค์จะทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง
จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านตอบข้อมูลในแบบสอบถามที่แนบมาพร้อมหนังสือนี้ ผู้วิจัยขอรับรอง
ว่าจะไม่ส่งผลเสียหาย หรือส่งผลกระทบต่อการทำงานแต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
และขอขอบพระคุณยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. เรชา ชูสุวรรณ)

หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624

โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 186

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

29 เมษายน 2558

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและปฏิบัติราชการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในพื้นที่ภาคใต้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

ในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤษภาคม 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น. ณ ห้องประชุม ปณชิตา บัณฑิตวิทยาลัย อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources Center : LRC) ชั้น 10 อาคาร 2 (ด้านหลัง) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูง
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. ชีร ฤทธิธนาสันต์)

รองหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปฏิบัติราชการแทน
หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624
โทรสาร 0 7333 7384

ที่ ศธ 0521.2.0702/ว 187

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี 94000

29 เมษายน 2558

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

เรียน ผู้อำนวยการ.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา ขออนุญาตให้บุคลากรในสังกัดหน่วยงานของท่าน เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย ในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤษภาคม 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น. ณ ห้องประชุมปิ่นชิตา บัณฑิตวิทยาลัย อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources Center: LRC) ชั้น 10 อาคาร 2 (ด้านหลัง) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. ชีร หฤทัยธนาสันต์)

รองหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปฏิบัติราชการแทน
หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
โทร. 0 7221 3928 - 50 ต่อ 1624
โทรสาร 0 7333 7384

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ข
เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับการวิจัย เครื่องมือฉบับที่ 1

หัวข้อวิจัย การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย

Learning Process Management for Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand

ผู้วิจัย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาเพื่อบริบทของครอบครัวที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ และเพื่อศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย ในประเด็นดังนี้

- 1) บริบทของครอบครัว อันประกอบด้วย ภูมิหลังของพ่อแม่ มูลเหตุในการจัด ปรัชญา และแนวคิด และรูปแบบของการดำเนินการ
  - 2) การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ได้แก่ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ ผลการจัดการกระบวนการเรียนรู้
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ปกครองที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ - สกุล..... เพศ..... อายุ.....ปี
 อาชีพ..... การศึกษาสูงสุด.....
 ประสบการณ์ในการจัดการศึกษา.....ปี เป็นผู้ปกครองของ.....
 วันที่สัมภาษณ์..... เวลาที่สัมภาษณ์.....
 สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ตอนที่ 1 บริบทของครอบครัว 1. ด้านภูมิหลังของพ่อแม่ ก) ความพร้อมด้านผู้ปกครอง 1.1 ในฐานะผู้จัดโฮมสคูล ท่านมีการดำเนินการอย่างไร เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับตัวเอง 1.2 ในการจัดเตรียมความพร้อมดังกล่าว ท่านพบปัญหาอะไรบ้าง และท่านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร	
ข) ความพร้อมด้านผู้เรียน 1.3 บุตรของท่านเตรียมความพร้อมตนเองอย่างไรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโฮมสคูล	
1.4 ท่านมีกระบวนการทำความเข้าใจเรื่องโฮมสคูลกับบุตรอย่างไร เมื่อครอบครัวเข้าสู่การจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล	
1.5 บุตรของท่านมีลักษณะนิสัยการเรียนรู้เป็นอย่างไร	
ค) ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ 1.6 ท่านจัดสถานที่ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ต่อบุตรของท่านอย่างไร	
2. ด้านมูลเหตุในการจัด 2.1 เหตุผลใดบ้างที่ทำให้ครอบครัวของท่านตัดสินใจจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล	
2.2 ในการตัดสินใจจัดการศึกษาดังกล่าว ใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทอย่างไร	
3. ด้านปรัชญาและแนวคิด 3.1 ครอบครัวของท่านมีความเชื่อหรือแนวคิดอะไรบ้างในการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล	
3.2 แนวคิดดังกล่าวที่ท่านอ้างอิง มีความเป็นมาอย่างไร	

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
<p>ตอนที่ 1 (ต่อ)</p> <p>4. ด้านรูปแบบของการดำเนินการ</p> <p>4.1 ครอบครัวยังมีใช้รูปแบบการดำเนินการจัดโฮมสคูล แบบใดในปัจจุบัน มีลักษณะอย่างไร</p>	
<p>4.2 หากจะให้จำแนกรูปแบบการดำเนินการการจัดโฮมสคูลในปัจจุบันตามที่สนทนาก่อนมีกี่ประเภท และมีลักษณะการดำเนินการอย่างไร</p>	
<p>ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว</p> <p>5. ด้านหลักสูตร</p> <p>5.1 ครอบครัวของท่านมีการดำเนินการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างไร</p>	
<p>5.2 แผนการจัดการศึกษาของท่านมีลักษณะอย่างไร และกรุณายกตัวอย่าง</p>	
<p>5.3 ใครมีส่วนร่วมในการทำแผนการจัดการศึกษา และมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง</p>	
<p>6. ด้านวิธีการเรียนการสอน</p> <p>6.1 ครอบครัวของท่านมีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างไร ด้วยวิธีใดบ้าง และกรุณายกตัวอย่าง</p>	
<p>6.2 ท่านจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของบุตรอย่างไร</p>	
<p>7. ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้</p> <p>7.1 ท่านใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อะไรบ้างในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว และนำมาใช้ประยุกต์ใช้อย่างไร กรุณาอธิบายและยกตัวอย่าง</p>	
<p>8. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้</p> <p>8.1 ท่านมีวิธีประเมินผลการเรียนรู้ของบุตรอย่างไร วิธีการดังกล่าวท่านได้มาอย่างไร กรุณาอธิบายและยกตัวอย่าง</p>	
<p>9. ผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว</p> <p>9.1 จากการจัดการกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น ทำให้เกิดผลลัพธ์เป็นอย่างไร ทั้งต่อตัวท่านเอง บุตรหลาน บุคคลรอบข้างของครอบครัว และสังคม</p>	

หมายเหตุ: ขึ้นอยู่กับข้อมูลจากผู้ปกครอง เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนยืนยันงานวิจัยในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล โดยใช้เวลาประมาณ 60 - 90 นาที

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับการวิจัย เครื่องมือฉบับที่ 2

หัวข้อวิจัย การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย

Learning Process Management for Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand

ผู้วิจัย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาเพื่อบริบทของครอบครัวที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ และเพื่อศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย ในประเด็นดังนี้

- 1) บริบทของครอบครัว อันประกอบด้วย ภูมิหลังของพ่อแม่ มูลเหตุในการจัด ปรัชญา และแนวคิด และรูปแบบของการดำเนินการ
  - 2) การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ได้แก่ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ ผลการจัดการกระบวนการเรียนรู้
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ - สกุล.....ชื่อเล่น.....เพศ.....
 อายุ.....ปี ระดับชั้น..... ระยะเวลาที่ศึกษาแบบโฮมสคูล..... ปี
 เริ่มตั้งแต่อายุ.....ปี วันที่สัมภาษณ์.....
 เวลาที่สัมภาษณ์.....สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ตอนที่ 1 บริบทของครอบครัว 1. ด้านภูมิหลังของพ่อแม่ ก) ความพร้อมด้านผู้ปกครอง 1.1 ผู้ปกครองของผู้เรียนมีการดำเนินการอย่างไร เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโฮมสคูล 1.2 ในการจัดเตรียมความพร้อมดังกล่าว ผู้ปกครองของผู้เรียนพบปัญหาอะไรบ้าง และดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร	
ข) ความพร้อมด้านผู้เรียน 1.3 ผู้เรียนเตรียมความพร้อมตนเองอย่างไรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโฮมสคูล 1.4 ผู้เรียนทำความเข้าใจเรื่องโฮมสคูลอย่างไร เมื่อครอบครัวเข้าสู่การจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล 1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียนเป็นอย่างไร 1.6 ผู้เรียนมีลักษณะนิสัยการเรียนรู้เป็นอย่างไร กรุณาอธิบายและยกตัวอย่าง	
ค) ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ 1.7 ผู้เรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการจัดสถานที่และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้	
2. ด้านมูลเหตุในการจัด 2.1 เหตุผลใดบ้างที่ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล 2.2 ในการตัดสินใจจัดการศึกษาดังกล่าว ใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทอย่างไร	
3. ด้านปรัชญาและแนวคิด 3.1 ผู้เรียนมีความเชื่อหรือแนวคิดอะไรบ้างในการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล	
4. ด้านรูปแบบของการดำเนินการ 4.1 ในปัจจุบัน ผู้เรียนดำเนินการจัดโฮมสคูลในรูปแบบใด มีลักษณะอย่างไร มีความคิดเห็นหรือรู้สึกอย่างไรกับรูปแบบดังกล่าว	

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว	
5. ด้านหลักสูตร	
5.1 ผู้เรียนมีการดำเนินการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างไร	
5.2 แผนการจัดการศึกษาของผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร และกรณายกตัวอย่าง	
5.3 ใครมีส่วนร่วมในการทำแผนการจัดการศึกษา และมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง	
6. ด้านวิธีการเรียนการสอน	
6.1 ในแต่ละวัน ผู้เรียนเรียนเรื่องอะไร ด้วยวิธีใดบ้าง และกรณายกตัวอย่าง	
6.2 ผู้เรียนมีความรู้สึก หรือมีความเห็นอย่างไรต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวของครอบครัว	
6.3 วิธีการเรียนรู้การสอนดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะนิสัยการเรียนรู้อของผู้เรียนอย่างไร กรณายกตัวอย่าง	
7. ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	
7.1 ผู้เรียนใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อะไรบ้างในการเรียนรู้ และนำมาใช้ประยุกต์ใช้อย่างไร กรณาวธิบายและยกตัวอย่าง	
8. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้	
8.1 ผู้เรียนมีวิธีประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองอย่างไร วิธีการดังกล่าว ผู้เรียนได้มาอย่างไร	
8.2 ใครเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผลการเรียนการสอน และมีบทบาทหน้าที่อย่างไร	

หมายเหตุ: ขึ้นอยู่กับข้อมูลจากผู้ปกครอง เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนยืนยันงานวิจัยในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล โดยใช้เวลาประมาณ 60 - 90 นาที

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับการวิจัย เครื่องมือฉบับที่ 3

หัวข้อวิจัย การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย

Learning Process Management for Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand

ผู้วิจัย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาเพื่อบริบทของครอบครัวที่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ และเพื่อศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย ในประเด็นดังนี้

1) การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ได้แก่ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ ผลการจัดการกระบวนการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ครูผู้สอนของครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบโฮมสคูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ - สกุล ..... เพศ.....อายุ.....ปี
 ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ..... ประสบการณ์ด้านการสอน.....ปี
 การศึกษาสูงสุด..... สาขา.....
 สถาบัน.....
 วันที่สัมภาษณ์..... เวลาที่สัมภาษณ์.....
 สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ตอนที่ 1 บริบทของครอบครัว	
1. ท่านมีความคิดเห็นหรือรู้สึกอย่างไรกับการจัดศึกษาแบบโฮมสคูล	
2. ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับครอบครัวโฮมสคูลและผู้เรียนเป็นอย่างไร	
3. เมื่อท่านได้รับการติดต่อจากครอบครัว ท่านให้ข้อมูลอะไรบ้างเกี่ยวกับวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเองแก่ครอบครัว	
4. ครอบครัวโฮมสคูลให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองแก่ท่านในเรื่องใดบ้าง	
5. ท่านมีการทำความเข้าใจการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามที่ครอบครัวต้องการอย่างไร	
ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว	
1. ด้านหลักสูตร	
1.1 ท่านมีการดำเนินการวางแผนการจัดการศึกษาในรายวิชาที่รับผิดชอบอย่างไร	
1.2 แผนการจัดการศึกษาของผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร และกรณียกตัวอย่าง	
2. ด้านวิธีการเรียนการสอน	
2.1 ในการจัดการเรียนการสอนท่านดำเนินการสอนเรื่องอะไรด้วยวิธีใดบ้าง และกรณียกตัวอย่าง	
2.2 เมื่อนำไปใช้ วิธีการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร	
2.3 ท่านพบปัญหาอะไรบ้างในการจัดการเรียนการสอน และแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไร	

ประเด็นสัมภาษณ์	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
<p>ตอนที่ 2 (ต่อ)</p> <p>3. ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้</p> <p>3.1 ท่านใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อะไรบ้างในการเรียนรู้ และนำมาใช้ประยุกต์ใช้อย่างไร กรุณาอธิบายและยกตัวอย่าง</p>	
<p>3.2 ในมุมมองของท่าน หากให้จัดลำดับสื่อการเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจากมากไปน้อยคืออะไร ทำไมท่านจึงเลือกเช่นนั้น</p>	
<p>4. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้</p> <p>4.1 ท่านมีวิธีประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร วิธีการดังกล่าวท่านได้มาอย่างไร</p>	
<p>5. ผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว</p> <p>5.1 จากการจัดการกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น ทำให้เกิดผลลัพธ์ต่อตัวผู้เรียนอย่างไร ทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม</p>	

หมายเหตุ: ขึ้นอยู่กับข้อมูลจากผู้ปกครอง เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนยืนยันงานวิจัยในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล โดยใช้เวลาประมาณ 60 - 90 นาที

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย

(Learning Process Management for Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand)

ผู้วิจัย นางสาวรุจิณี เอ็งฉ้วน นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ. ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ. ดร. จิติมิตี อาพัทธนานนท์ และ ดร. ธีร หฤทัยธนาสันต์

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ ปีการศึกษา 2556
2. แบบสอบถามมีจำนวนทั้งหมด 10 หน้า ประกอบด้วยข้อมูล 3 ตอน ได้แก่
  - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 17 ข้อ
  - ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ได้แก่ หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ จำนวน 74 ข้อ
  - ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้รับจากท่านไว้เป็นความลับไม่นำไปเปิดเผยในที่ใดในสถานะส่วนบุคคล โดยจะนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจการจัดการกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงผู้ที่สนใจในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อไป

ในการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่าน โปรดสละเวลาตอบแบบสอบถาม และข้อเสนอแนะของท่านจะใช้เป็นแนวทางเพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และเหมาะสม ส่งเสริมเกิดประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบพระคุณยิ่งในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

รุจิณี เอ็งฉ้วน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและบริบทของครอบครัว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน โดยเลือกเพียงข้อละ 1 รายการ และกรณารอกรายละเอียดลงในช่องว่างที่กำหนด ถ้าเลือกตัวเลือกนั้น ๆ

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. สถานภาพสมรส

1. โสด 2. สมรส 3. หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่

3. อายุ

1. 16 - 25 ปี 2. 26 - 35 ปี 3. 36 - 45 ปี 4. 46 ปีขึ้นไป

4. ศาสนา

1. พุทธ 2. คริสต์
 3. อิสลาม 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. วุฒิการศึกษา

1. ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. 4. อนุปริญญา/ปวส.
 5.ปริญญาตรี 6.ปริญญาโท
 7.ปริญญาเอก 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

6. อาชีพ

1. รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ 2. นักธุรกิจ (โปรดระบุ).....
 3. ค้าขาย 4. อาชีพส่วนตัว (โปรดระบุ).....
 5. พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน 6. แพทย์
 7. แม่บ้าน/พ่อบ้าน 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

กรณี มีคู่สมรส

7. อายุของคู่สมรส

1. 16 - 25 ปี 2. 26 - 35 ปี 3. 36 - 45 ปี 4. 46 ปีขึ้นไป

8. ศาสนาของคู่สมรส

1. พุทธ 2. คริสต์
 3. อิสลาม 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

9. วุฒิการศึกษาของคู่สมรส

1. ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. 4. อนุปริญญา/ปวส.
 5.ปริญญาตรี 6.ปริญญาโท
 7.ปริญญาเอก

10. อาชีพของคู่สมรส

☐ 1. รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ 2. นักธุรกิจ (โปรดระบุ).....
☐ 3. ค้าขาย	☐ 4. อาชีพส่วนตัว (โปรดระบุ).....
☐ 5. พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	☐ 6. แพทย์
☐ 7. แม่บ้าน/พ่อบ้าน	☐ 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

11. จำนวนบุตร จำนวน..... คน ได้แก่ บุตรสาว.....คน บุตรชาย.....คน

ครอบครัวจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้บุตรในปัจจุบัน จำนวน.....คน

12. ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยประมาณ ..... ปี

13. ที่อยู่ี่สะดวกในการติดต่อ บ้านเลขที่..... หมู่..... ถนน.....
 ตำบล/แขวง..... อำเภอ/เขต.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
 เบอร์ติดต่อ.....email.....

14. รูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัด..... เขต.....
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต..... จังหวัด.....
3. โรงเรียนทางเลือก (โปรดระบุ).....
4. ผูกชื่อไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี
5. สถาบันการศึกษาในต่างประเทศ (โปรดระบุ).....
 ชื่อสถาบัน..... ประเทศ.....
6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

15. รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. แบบครอบครัวเดียว
2. แบบกลุ่มครอบครัว (หลายๆครอบครัวมาร่วมกันจัดการเรียนการสอนในสถานที่แห่งหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มครอบครัว หรือใช้รูปแบบกลุ่มครอบครัวดำเนินงานร่วมกับโรงเรียน หรือจดทะเบียนเป็นศูนย์การเรียนอย่างชัดเจนในลักษณะต่อเนื่องและจริงจัง)
3. แบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน ชื่อโรงเรียน.....
4. แบบช่วยประสานงาน (เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัวพร้อม ๆ กับการเรียนหรือมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่นๆ ตามความเหมาะสม)
5. แบบศูนย์การเรียน (คือ การจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกัน อย่างเป็นระบบ)
6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

16. จากข้อ 15 กรุณาประมาณสัดส่วนการใช้แต่ละรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว (โดยให้สัดส่วนทั้งหมด เท่ากับ 100 เปอร์เซนต์ ตัวอย่างเช่น ครอบครัว ก ใช้ 2 รูปแบบ ผสมผสานกัน คือ แบบครอบครัวเดี่ยว [...60%...] + แบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน [...40%...])

แบบครอบครัว เดี่ยว	แบบกลุ่ม ครอบครัว	แบบมีข้อตกลง ร่วมกับโรงเรียน	แบบขาย ประสานงาน	อื่นๆ
%	%	%	%	%

17. ครอบครัวของท่านใช้ปรัชญาหรือแนวคิดใดเป็นหลักในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (โปรดใส่ตัวเลขลงใน ..... เรียงตามลำดับความสำคัญ)
- ..... ก. แนวคิดแบบองค์รวม เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงหลอมรวมระหว่าง การเรียนรู้ภายในตนกับการเรียนรู้จากภายนอก เราไม่สามารถแยกการเรียนรู้จาก วิธีการดำรงชีวิตและยอมรับศักยภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน
- ..... ข. หลักศาสนา
- ..... ค. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ..... ง. แนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ
- ..... จ. แนวคิดการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของหมอเขียว (ใจเพชร กล้าจน)
- ..... ฉ. แนวการศึกษาแบบซัมเมอร์ฮิล
- ..... ช. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว ได้แก่ หลักสูตร วิธีการเรียน

การสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในฐานะผู้จัดการศึกษา

โดยครอบครัว เพียงข้อละ 1 รายการ

เกณฑ์ในการพิจารณา

ระดับ 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
การจัดกระบวนการเรียนรู้						
หลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา						
1	ครอบครัวจัดทำหลักสูตรสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาของครอบครัว					
2	ครอบครัวศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน					
3	ครอบครัวศึกษาหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาจากแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น หลักสูตรของโรงเรียน หลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของครอบครัวอื่น หลักการศึกษาแนวชมเมอร์ฮิลล์ เป็นต้น					
4	ครอบครัวใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดทำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ					
5	ครอบครัวใช้วิธีการดำเนินชีวิตและการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นตัวตั้งในการจัดทำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา เพื่อให้ตอบสนองการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ได้ตรงตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ					
6	ครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
7	ครอบครัวจัดการศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ร่วมกับรูปแบบกลุ่มประสบการณ์ เนื่องจากครอบครัวยังไม่ค้นพบความสนใจและความถนัดของผู้เรียน					
8	ครอบครัวจัดการศึกษาแบบกลุ่มประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมและให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง และใช้เวลาเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากทักษะในการดำเนินวิถีชีวิต ตามความถนัดและสนใจของผู้เรียน					
9	ครอบครัวนำหลักสูตรต่างประเทศมาบูรณาการใช้ร่วมด้วย					
10	การนำหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาไปใช้ของครอบครัวมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ					
การจัดประสบการณ์การเรียนรู้						
11	การกำหนดกลุ่มสาระ หรือรายวิชา หรือกิจกรรมการเรียนรู้ ครอบครัวและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาเลือก					
12	ครอบครัวปรึกษากับครอบครัวโสมสคูลที่มีประสบการณ์ เพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความเข้าใจในแนวทางการจัดการเรียนการสอนของตนเอง					
13	ครอบครัวมีการใช้ข้อตกลงและเงื่อนไขในการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยกระตุ้นและสร้างพัฒนาการเรียนรู้เชิงคุณภาพ					
14	ครอบครัวเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้หลากหลายในเวลาเดียวกัน					
15	ครอบครัวไม่กำหนดตารางเรียนประจำวันตายตัว แต่ใช้การพูดคุยเพื่อวางแผนและปรับเปลี่ยนกิจกรรมของผู้เรียนในแต่ละวันอย่างเหมาะสม					
16	ครอบครัวจัดให้ผู้เรียนเรียนพิเศษเสริมทั้งที่บ้านและสถาบันภายนอก ตามความสนใจของผู้เรียนและไม่จำกัดระยะเวลา					
17	ครอบครัวใช้วิธีการมอบหมายภารกิจรับผิดชอบการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจเป็นการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการและฝึกวินัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
18	ครอบครัวใช้วิธีมอบหมายงานในบ้านบางอย่าง เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่วนรวม และฝึกความมีวินัยของผู้เรียน					
19	ครอบครัวจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การสังเกต การค้นคว้า และแสวงหาการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เช่น การฝึกงาน การค้าขาย การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น					
20	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน วิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของครอบครัว					
21	ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมไปพร้อมกับผู้เรียนอยู่เสมอ					
22	ครอบครัวใช้วิธีการพลิกแพลงกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน					
23	ครอบครัวเชื่อมโยงการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้					
24	ครอบครัวจัดเวลาอิสระในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาของตนเองได้ทำสิ่งที่ตนเองชอบและสนใจ					
25	ครอบครัวเลือกครูผู้สอนจากภายนอก โดยพิจารณาจากการเป็นผู้มีประสบการณ์ หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เป็นสำคัญ					
26	ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับบ้านเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ใช้กระบวนการทางสังคมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน					
27	ครอบครัวมีการกำหนดจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างจังหวัดในแต่ละเดือนอย่างชัดเจน					
28	ครอบครัวจัดการเรียนการสอนโดยใช้คำพูดในลักษณะคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และสะท้อนความเข้าใจของผู้เรียน					
29	ครอบครัวสังเกตลักษณะการเรียนรู้และการแสดงออกของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบถึงผลพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง					
30	ครอบครัวจัดหาแบบฝึกหัดหรือหนังสือต่าง ๆ ให้ผู้เรียนตามความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
31	ครอบครัวกระตุ้นและแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงพัฒนาทักษะการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ นำไปสู่การเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของครอบครัว					
32	ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการเลือกสรรกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยเมื่อผู้เรียนอยู่ในวัยเด็ก เพื่อมอบโอกาสให้ได้แสวงหาความชอบและความถนัดของตนเอง					
33	ครอบครัวใช้แบบทดสอบทางวิชาการโดยถือว่าแบบฝึกหัดเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการเรียนรู้					
34	ครอบครัวเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้พูดคุยร่วมกันเป็นประจำ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว					
35	ครอบครัวจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตลอดทุกวันเวลา ไม่มีปิดเทอม					
36	ครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียน ตามเวลาของระบบโรงเรียน					
37	ครอบครัวกำหนดการเปิด - ปิดภาคเรียน ตามจุดเน้นของหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษา หรือสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือการดำเนินวิถีชีวิตของครอบครัว					
38	ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ มีผลดีต่อการออกแบบและขยายผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ					
39	ระยะเวลาในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยืดหยุ่น มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (กรณีการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา)					
40	การศึกษาโดยครอบครัวควรกำหนดระยะเวลาในการบริหารจัดการศึกษา (กำหนดหลักสูตรหรือแผนการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดประเมินผล การจัดสรรสิทธิประโยชน์ทางการศึกษา ฯลฯ) ได้เป็นอิสระมากกว่าการดำเนินการตามกรอบเวลาของระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้						
41	ครอบครัวใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้าน					
42	ครอบครัวจัดสรรพื้นที่ในบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด					
43	ครอบครัวจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ					
44	คุณพ่อและคุณแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียนเนื่องจากเป็นผู้ที่ผู้เรียนไว้วางใจและซึมซับความคิดหรือพฤติกรรมได้ตลอดเวลา					
45	ครอบครัวใช้สื่อการเรียนการสอนหรือสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองที่หลากหลายเพื่อหนุนเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้					
46	ครอบครัวแสวงหาผู้รู้ ปรมาจารย์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และขยายมุมมองการศึกษาของผู้เรียน					
47	ผู้เรียนใช้วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ต่าง ๆ สื่อมัลติมีเดียและคอมพิวเตอร์ในการค้นคว้าและเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง					
48	ครอบครัวสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการใช้เทคโนโลยีกับผู้เรียน เช่น การดูโทรทัศน์ หรือ ใช้อินเทอร์เน็ต ฯลฯ					
49	ครอบครัวให้ความสำคัญกับของเล่นเสริมพัฒนาการต่างๆ เช่น แก้ว สแต็ค บล็อก ตัวต่อ ลูกบาศก์ของรูปิก เป็นต้น					
50	ครอบครัวใช้สถานที่ต่างๆ เช่น ที่ทำงานคุณพ่อหรือคุณแม่ ห้องสมุด ร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ตลาดสด เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายให้กับผู้เรียน					
51	ครอบครัวเรียนรู้ผ่านการเรียนการสอนออนไลน์ (E-learning) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)					
52	ครอบครัวใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook เว็บไซต์ต่าง ๆ You Tube เป็นต้น เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารและแสดงออกของผู้เรียน					
53	ครอบครัวมีการสำรวจและค้นหาแหล่งเรียนรู้บริเวณที่อยู่อาศัยของตนเอง เพื่อปลูกฝังการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความรักท้องถิ่น					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
54	ครอบครัวอาศัยโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในการเรียนรู้ของผู้เรียน					
55	ครอบครัวอาศัยหน่วยงานราชการเพื่อให้อำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้และกิจกรรมตามความสนใจได้อย่างกว้างขวาง					
การประเมินผลการเรียนรู้						
56	ครอบครัวประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยผลการเรียนรู้แบบ 8 สาระการเรียนรู้					
57	ครอบครัวประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยผลการเรียนรู้ตามกลุ่มประสบการณ์					
58	ครอบครัวประเมินผลตามแนวคิด ปรัชญาการศึกษาที่หลากหลายที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้					
59	ครอบครัวมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้เรียนในทุกชั้นตอน					
60	ครอบครัวมีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องการประเมินผลการเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ หลักการและระเบียบที่เกี่ยวข้อง					
61	ครอบครัวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการประเมินตนเองของผู้เรียน หรือการพูดคุยเพื่อประเมินตนเอง					
62	ครอบครัวใช้ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจและสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้แก่ครอบครัว					
63	ครอบครัวได้รับความร่วมมือและประโยชน์จากการจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลของครอบครัวซึ่งมาจากครอบครัวและจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในกรณีที่ครอบครัวจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา					
64	ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการประเมินพัฒนาการทางบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน จากพฤติกรรมด้านต่างๆ ความคิด การแก้ไขปัญหา ทักษะคิดต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นต้น					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	ระดับความคิดเห็น (เห็นด้วย)				
		5	4	3	2	1
65	ครอบครัวใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการทางวิชาการของผู้เรียน โดยการทำแบบฝึกหัดซ้ำ การทำแบบทดสอบที่ครอบครัวสร้างเอง แบบทดสอบจากโรงเรียนที่ผู้เรียนจดทะเบียนเป็นต้น					
66	ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผลจากเอกสารร่องรอยของผู้เรียนโดยตรง เช่น รูปวาด สมุดบันทึกกิจกรรมของผู้ปกครอง หรือของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน รูปภาพหรือวิดีโอ เป็นต้น					
67	ครอบครัวและผู้ประเมินภายนอกประเมินผู้เรียนจากการสัมภาษณ์ พูดคุย หรือการแสดงผลพัฒนาการ หรือแสดงวิธีการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันกับเอกสารที่ปรากฏ					
68	ครอบครัวประเมินผู้เรียนจากการสังเกตอยู่เสมอ เพื่อช่วยแนะนำและต่อยอดความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียน					
69	ครอบครัวเน้นการเปลี่ยนแปลงหรือผลที่เกิดในตัวผู้เรียนมากกว่า การบันทึกและเอกสารร่องรอย					
70	ครอบครัวให้ความสำคัญกับระบบการเก็บเอกสารหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกรณีครอบครัวจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับสถาบันในต่างประเทศ					
71	ครอบครัวมีการเขียนรายงานการประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัวในแต่ละปี					
72	ครอบครัวอนุญาตให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตนเองในการเลือกสอบหรือไม่สอบวัดระดับความรู้เทียบกับโรงเรียนหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น การสอบประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (NT) การทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET)					
73	ในกรณีของการประเมินผลผู้เรียนร่วมกันกับคณะกรรมการครอบครัวมีการสร้างความเข้าใจกับผู้ประเมิน เช่น เจ้าหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น					
74	การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายมีนัยสำคัญแสดงผลคุณภาพของผู้เรียนได้ดีกว่าการประเมินผลด้วยเครื่องมือรูปแบบเดียวคือการทำข้อสอบ					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้

ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างเพื่อเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว

หลักสูตร

.....

.....

.....

วิธีการเรียนการสอน

.....

.....

.....

การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

การประเมินผลการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ค
คุณภาพเครื่องมือ

ผลการตรวจหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์
ของแบบสอบถาม (IOC) เพื่อการวิจัย ตอนที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้
เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ของประเทศไทย

ข้อ	ระดับความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)					IOC	สรุปความสอดคล้อง
	1	2	3	4	5		
1	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
2	-1	+1	+1	+1	+1	0.60	ปรับปรุง
3	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
4	+1	0	+1	0	+1	0.60	ปรับปรุง
5	+1	+1	+1	0	+1	0.80	สอดคล้อง
6	0	+1	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
7	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
9	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
10	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
11	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
12	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
13	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
14	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
15	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
16	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
17	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
18	0	+1	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
19	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
20	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
21	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
22	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
23	+1	0	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
24	+1	+1	+1	0	+1	0.80	สอดคล้อง
25	+1	+1	+1	0	+1	0.80	สอดคล้อง
26	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
27	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
28	+1	0	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
29	+1	+1	+1	0	+1	0.80	สอดคล้อง
30	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง

ข้อ	ระดับความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)					IOC	สรุปความสอดคล้อง
	1	2	3	4	5		
31	0	+1	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
32	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
33	+1	0	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
34	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
35	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
36	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
37	+1	+1	+1	+1	0	0.80	สอดคล้อง
38	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
39	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
40	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
41	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
42	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
43	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
44	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
45	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
46	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
47	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
48	+1	+1	+1	0	+1	0.80	สอดคล้อง
49	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
50	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
51	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
52	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
53	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
54	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
55	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
56	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
57	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
58	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
59	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง
60	+1	+1	+1	+1	+1	1.00	สอดคล้อง

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ในการวิจัยนี้ นำแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษา โดยครอบครัวของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ของประเทศไทย ที่ได้รับกลับคืนมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1990) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .9542

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ง
ตารางผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

Prince of Songkhro University
Pattani Campus

ตารางประชากรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้

จังหวัด	จำนวนบุตรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบัน	จำนวนบุตรที่จัดการศึกษาในปัจจุบัน	ระดับชั้น	การจดทะเบียน	ประสบการณ์ในการจัด
1. สงขลา	1. ครอบครัว A**	1	ป.3	โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก	6 ปี
	2. ครอบครัว E	1	อ.3	สพป.สงขลา	1 ปี
	3. ครอบครัว F	1	อ.3	โรงเรียนอนุบาล	1 ปี
	4. ครอบครัว G	1	ป.2	โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก	4 ปี
	5. ครอบครัว D**	2	ป.4	ต่างประเทศ	8 ปี
	6. ครอบครัว H	1	ป.6	โรงเรียนอนุบาล	2 ปี
	7. ครอบครัว I	1	ม.ปลาย	สพม. เขต16	6 ปี
2. สตูล	8. ครอบครัว B**	2	ม.3, ป.6	สพป.สตูล สพป.สตูล	12 ปี
3. ชุมพร	9. ครอบครัว J	1	ป.4 - ป. 6	สพป.ชุมพร เขต 2	6 ปี
4. ภูเก็ต	10. ครอบครัว C**	1	ป.6	สพป.ภูเก็ต	9 ปี
	11. ครอบครัว K	1	ป.2	สพป.ภูเก็ต	2 ปี
	12. ครอบครัว L	1	ป.3	สพป.ภูเก็ต	3 ปี
	13. ครอบครัว M	1	ป.3	สพป.ภูเก็ต	3 ปี
5. นครศรี- ธรรมราช	14. ครอบครัว N	2	ป.6, ม.2	สพป.นครฯ เขต 4 สพป.นครฯ เขต 4	6 ปี
	15. ครอบครัว O	1	ป.6	สพป.นครฯ เขต 4	4 ปี
	16. ครอบครัว P	1	ป.1	สพป.นครฯ เขต 4	1 ปี

ตารางประชากรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนบุตรที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบัน	จำนวนบุตรที่จัดการศึกษาในปัจจุบัน	ระดับชั้น	การจดทะเบียน	ประสบการณ์ในการจัด
6. กระบี่	17. ครอบครัว Q	1	อ.2	สพป.กระบี่	2 ปี
	18. ครอบครัว R	1	อ.2	สพป.กระบี่	2 ปี
	19. ครอบครัว S	2	ป.3, ป.5	สพป.กระบี่ สพป.กระบี่	5 ปี
7. ยะลา	20. ครอบครัว T	2	ป.1-3	สพป.ยะลา	3 ปี
		1	ป.1	สพป.ยะลา	
8. พังงา	21. ครอบครัว U	1	ป.2	สพป.พังงา	1 ปี
	22. ครอบครัว V	1	ป.3	สพป.พังงา	1 ปี
	23. ครอบครัว W	1	ป.3	สพป.พังงา	3 ปี
9. ตรัง	24. ครอบครัว X	1	ป.1	สพป.ตรัง	2 ปี
10. สุราษฎร์ธานี	25. ครอบครัว y	1	ป.2	สพป.สุราษฎร์ธานี	2 ปี

*** ครอบครัวกรณีศึกษาที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

คำย่อ สพป. หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

คำย่อ สพม. หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ภาคผนวก จ
ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน
ภาพประกอบการเรียนรู้ของครอบครัว
และตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

ข้อมูลพื้นฐาน	ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม	ด้านวิชาการ
<p>ครอบครัว A ผู้เรียนมีอายุ 8 ปี ศึกษาอยู่ชั้น ประถมศึกษา ปีที่ 3 และเป็น ลูกคนเดียว ของครอบครัว</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว ● รักการเรียนรู้ อารมณ์ดี ร่าเริงแจ่มใส อ่อนโยน มีมนุษยสัมพันธ์ดี ช่างสงสัย ชอบพูดคุยกับบุคคลทุกวัย ● มั่นใจในตัวเอง แต่บางครั้งขี้อาย ต้องใช้เวลาซักครูหนึ่งเพื่อปรับความรู้สึก ● สำหรับสิ่งที่สนใจสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และมีสมาธิ กิจกรรมใด หรืองานใดที่ทำเป็นแล้ว จะลดความสนใจลงไป และความสนใจหายไปในที่สุด และจะสนใจอีกครั้งเมื่อเจอกลุ่มเพื่อนที่จะทำสิ่งนั้นร่วมกัน โดยภูมิใจในตัวเอง และแสดงตนว่าตัวเองสามารถทำได้ ● รับรู้อารมณ์ได้เร็ว ถ้าอยู่ในกลุ่มเพื่อนชอบเป็นผู้นำ และมักตำหนิเพื่อนที่ไม่ถูกต้อง (ซึ่งอาจเกิดจากมองเห็นความขัดแย้ง หรือได้รับคำตำหนิ หรือได้ยินคำตำหนิจากแวดล้อมต่าง ๆ) 	<p>ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านวิชาการไปตามความสนใจ โดยที่การเรียนรู้มักเริ่มต้นจากความสงสัยภายในของผู้เรียน และพัฒนาเป็นความอยากรู้ แล้วชวนกันหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งมักจะแตกแขนงออกไปสู่เรื่องอื่นๆ บางครั้ง แตกแขนงไปยังเรื่องคนละเรื่องกับจุดเริ่มต้นในบางครั้ง ความสนใจมีเฉพาะในช่วงแรกๆ และเมื่อเรียนรู้ไปเรื่อยๆ ความสนใจลดลง และอาจหยุดชะงักไป และหันไปสนใจเรื่องอื่น ๆ ต่อไป โดยที่เด็กมักจะมึะอะไรใหม่ๆ ได้เรียนรู้ตลอดเวลา</p>
<p>ครอบครัว B ผู้เรียนมีอายุ 12 ปี ศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้เรียนไม่เคยเข้าเรียนในระบบโรงเรียนตั้งแต่เล็กจนปัจจุบัน และมีพี่น้องรวมทั้งหมด 4 คน ได้แก่</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ร่าเริง อ้ายศัยดี แจ่มใส สนุกสนาน ชุกชวน ว่องไว ปราดเปรียว สุขภาพแข็งแรง มีจิตใจเมตตารักสัตว์ ● ชอบร่วมกิจกรรมกลุ่ม ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี ● มีสมาธิในการเรียนรู้สิ่งต่างๆพอสมควร มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ทั้งต่อการศึกษาและงานที่ได้รับมอบหมาย ภายในบ้าน เข้าใจเรื่องระเบียบวินัย ภายในบ้าน 	<p>ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านวิชาการไปตามความสนใจ เนื่องจากผู้เรียนมีนิสัยอยากรู้อยากเห็น กระตือรือร้นในการซักถาม หรือขอมีส่วนร่วมในสิ่งที่ตนเองสนใจ เรียนรู้ตามวิธีของครอบครัวได้ดี มีความสามารถในการปกปิดใจซ่อนใจเรื่องงานประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ แม้ความความสนใจในด้านวิชาการยังไม่เด่นชัด แต่ก็ได้รับอิทธิพลที่ดีจากพี่สาวทั้งสองที่ไปเรียนต่อมาเลเซีย จึงทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการฝึกเรียนภาษาอังกฤษและภาษามลายู</p>

ข้อมูลพื้นฐาน	ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม	ด้านวิชาการ
<p>พี่สาวคนโตอายุ 18 ปี กำลังเรียนเตรียมภาษาที่รัฐเคดาร์ ประเทศมาเลเซีย พี่สาวคนรอง อายุ 16 ปี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พี่ชายคนที่ 3 อายุ 14 ปี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และผู้เรียนเป็นน้องคนสุดท้ายของครอบครัว ในปัจจุบันครอบครัวจัดการศึกษาโดยครอบครัว 2 คน โดยพี่สาวคนโตทั้งสองคนเรียนที่ประเทศมาเลเซีย มีเพียงพี่ชายคนที่ 3 และผู้เรียนคนสุดท้ายที่จบทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสตูล</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ชอบเล่นกีฬา ชอบศิลปะ มีความอยากรู้ อยากเห็นตลอดเวลาจนเหมือนร่วนวาย ในบางครั้ง ช่างซักถามและสามารถพูดจาตอบโต้ได้ถูกต้องตามสถานการณ์ ● มีความจำดี พุดเก่ง ไม่ค่อยกล้าแสดงออก เมื่อมีคนแปลกหน้า ● ชอบคิดสร้างสรรค์ จินตนาการในโลกของตนเอง แต่อ่อนบ้างในเรื่องของความขยัน อาจจะมีอิทธิพลจากพี่สาวทั้งสองคนมาหล่อหลอมเป็นบุคลิกของตนเอง แต่ด้วยวัยที่ยังเด็กพฤติกรรมที่แสดงออกจึงยังไม่นิ่งและยังมีการเปลี่ยนแปลง ● ปัจจุบันนี้การพัฒนาทางด้านอารมณ์ที่เด่นชัด คือ ความมีเมตตาจิต สืบเนื่องจากการปันจากการปันจักรยานไปเก็บลูกแมวที่ถูกทิ้งมาเลี้ยงและดูแลด้วยตนเอง 	

ข้อมูลพื้นฐาน	ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม	ด้านวิชาการ
<p>ผู้เรียนครอบครัว C อายุ 11 ปี ศึกษาอยู่ชั้น ประถมศึกษา ปีที่ 6 ผู้เรียน ไม่เคยเข้าเรียน ในระบบโรงเรียน ตั้งแต่เล็ก จนปัจจุบัน และเป็นลูกชาย คนเดียว ของครอบครัว</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดี น้ำหนักและส่วนสูง อยู่ในเกณฑ์ปกติ (ตามเกณฑ์ที่สาธารณสุขใช้) ● ด้านอารมณ์ โดยรวมเป็นเด็กอารมณ์ดี และกำลังปรับปรุงให้เป็นคนอารมณ์ดี มากขึ้น มีน้ำใจ ● กระตือรือร้น มีความกระฉับกระฉ่าง คล่องแคล่ว ว่องไว ชอบเล่นกีฬา ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายและการดูแลสุขภาพ ● รักสัตว์ ชอบสัตว์เลี้ยง เช่น เป็ด ขอบงูเหลือม งูหลามที่สวนสัตว์ ชอบต้นไม้ ● มีความรับผิดชอบในการดูแลตนเองและ สิ่งที่ตนเองมีหน้าที่รับผิดชอบได้ดี ● ด้านสังคม ปกติชอบเข้าสังคม ชอบเล่น กับเพื่อน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และ กำลังพัฒนาให้ดีขึ้น โดยหากพัฒนา ทางด้านอารมณ์ได้ ก็จะพัฒนาในส่วนนี้ ได้ดีขึ้น ● ผู้เรียนมีสติปัญญาดี หากตั้งใจทำอะไร ก็สามารถทำได้ดี 	<p>ความถนัด ความสามารถพิเศษ และความสนใจ หรือลักษณะพิเศษ เฉพาะตัวผู้เรียนที่สะท้อนให้เห็นถึง แนวฉลาด หรือความถนัดเป็นพิเศษ ที่ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุน เพิ่มเติม คือ ผู้เรียนมีความสนใจ ทางด้านวิทยาศาสตร์ อิเล็กทรอนิกส์ ต่อวงจรไฟฟ้า และเคมี ด้านดนตรี ที่โดดเด่น คือ เปียโน ทางด้านศิลปะ ผู้เรียนสามารถทำงานศิลปะได้ อย่างมีความสุข ทางด้านการคิด ผู้เรียนชอบคิดและประดิษฐ์ สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ สนใจทางด้าน การเกษตร การแพทย์ และธรรมะ</p>
<p>ผู้เรียนครอบครัว D อายุ 12 ปี ศึกษาอยู่ชั้น ประถมศึกษา ปีที่ 6 ผู้เรียน เคยเข้าเรียน ในระบบโรงเรียน เมื่อตอนอายุน้อย และมีพี่น้องรวม ทั้งหมด 3 คน ได้แก่ พี่สาวคนโต อายุ 15 ปี</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● โดยรวมเป็นเด็กอารมณ์ดี และมีน้ำใจ เข้ากับเพื่อนได้ดี มีความเป็นธรรมชาติ ● กระตือรือร้น มีความกระฉับกระฉ่าง ชอบเล่นมายากล เกมส์ทางการศึกษา ที่ใช้ไหวพริบ เช่น การเล่นเกม ทั่วสแต็ค ● มีความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องราวของพุทธ ประวัติ สิ่งลึกลับ นำไปสู่การต่อยอด การเรียนรู้ที่หลากหลาย ● มีความมานะอดทน มีความมุ่งมั่น ในการทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้สำเร็จได้ มีความกระตือรือร้นและใฝ่รู้ด้วยตนเอง ในเรื่องสนใจ 	<p>ผู้เรียนเป็นเด็กฐานคิดนำ ชอบอ่าน สนใจอ่านหนังสืออย่างหลากหลาย โดยเฉพาะหนังสือเกี่ยวกับมายากล ความอัจฉริยะ การพัฒนาศักยภาพ ของคน จิตใต้สำนึก โดยเฉพาะ พุทธศาสนา ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบในหน้าที่เป็นอย่างดี มีไหวพริบและเชาว์ปัญญา ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สามารถเรียนรู้ได้ไว</p>

ข้อมูลพื้นฐาน	ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม	ด้านวิชาการ
<p>ผู้เรียนเป็นลูก คนกลาง และ น้องชาย คนสุดท้อง อายุ 9 ปี ในปัจจุบัน คุณแม่จัด การศึกษา โดยครอบครัว ให้กับผู้เรียนและ น้องชาย คนสุดท้องเท่านั้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> • นิสัยเรียบร้อย เป็นที่พึงให้เพื่อนได้ มีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ สามารถเข้าสังคมได้ ชอบเล่นกับเพื่อน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 	

IPPI

ภาพประกอบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว

ครอบครัว A

หน้าที่ประจำภายในบ้านของผู้เรียน คือ ล้างแก้ว ล้างจาน และเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย ดูแลรับผิดชอบ หน้าที่ตนเองสวมใส่ รวมทั้งการซักผ้า จัด เก็บ ดูแลชั้นวางของและโต๊ะทำงานของตัวเอง

ผู้เรียนร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวันสำคัญ โดยเฉพาะวันสำคัญทางศาสนา ได้เรียนรู้งานฝีมือ การจัดดอกไม้ บายศรี เล่นดินเล่นทราย ความสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายวัย ช่วยงานวัด เป็นต้น

ในที่ทำงานคุณพ่อ ผู้เรียนได้เรียนรู้กฎกติกา ในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานและพี่ ๆ นักศึกษาซึ่งได้เรียนรู้ โชน Work shop ซึ่งได้เรียนรู้ความปลอดภัยภายในโรงฝึกงาน การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ

ผู้เรียนอาสาสมัครร้องเพลงเปิดหมวกที่ถนนคนเดินที่สงขลาในวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อร่วมสมทบทุนบูรณะสะพานและโรงเรียนใต้ร่มไม้ โดยไปฝึกซ้อมที่บ้านผู้จัด ทั้งหาความรู้เพิ่มและฝึกฝนเองที่บ้าน

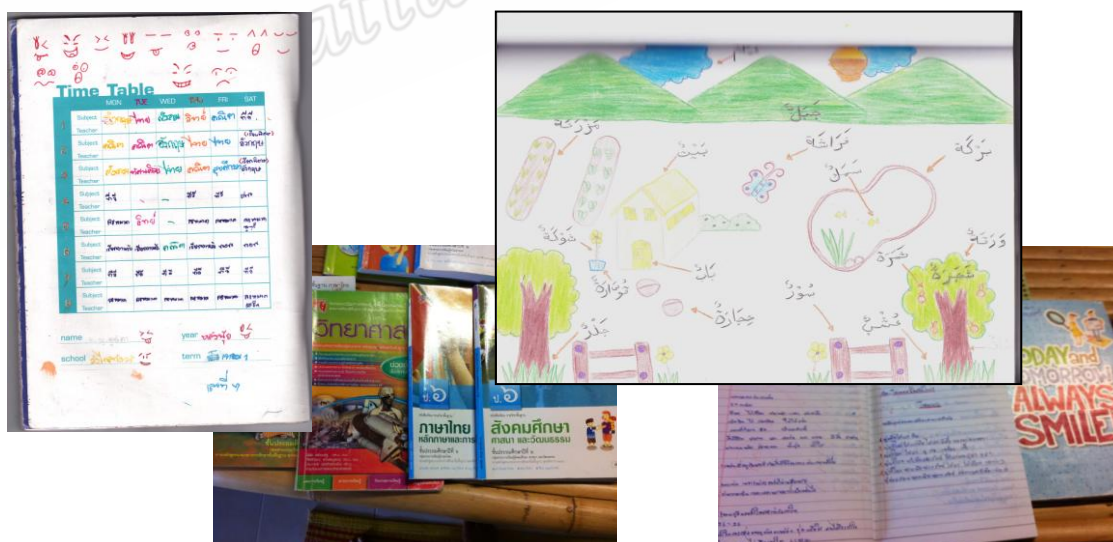
ครอบครัว B

ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับม้า ได้ช่วยดูแลและให้อาหารม้า เนื่องจากครอบครัวมีโรงเลี้ยงม้า นอกจากนี้ครอบครัวอนุญาตให้ผู้เรียนเลี้ยง โดยให้ดูแล รับผิดชอบด้วยตนเอง

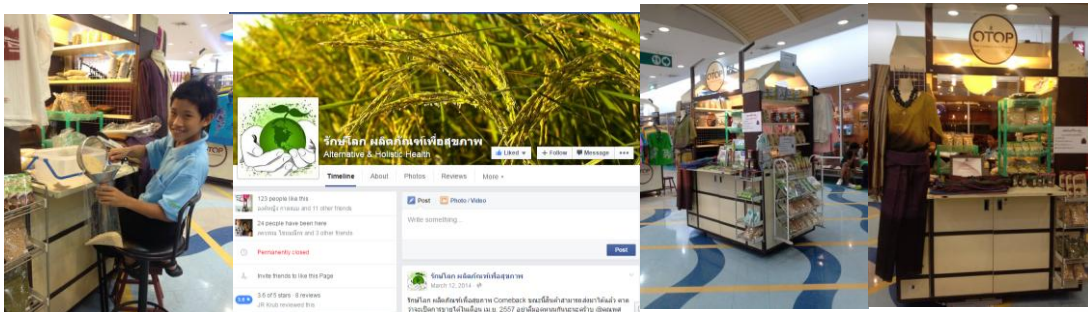

ผู้เรียนไปช่วยขายน้ำแข็งไสและอาหารต่าง ๆ ที่ร้านของกะสาว เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่หลากหลาย และเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นการเรียนรู้และเข้าใจผ่านประสบการณ์จริง

ผู้เรียนเรียนโฮมสคูลร่วมกับการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โรงเรียนไกลกังวล ซึ่งได้ใช้หนังสือเรียนที่โรงเรียนส่งมาให้ประกอบกับการดูโทรทัศน์ โดยบันทึกการเรียนรู้ลงในสมุด ภาพวาด หรือแผนผังความคิด

ครอบครัว C

ร้านรักษ์โลก ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพของผู้เรียนที่ห้างเทสโก้โลตัสภูเก็ต หน้าร้าน MK และประกาศขายทางหน้าเฟซบุ๊ก ชื่อว่า “รักษ์โลก ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ” ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ดูแลหลัก

คุณแม่และผู้เรียนเข้าร่วมการพบปะพูดคุยกลุ่มบ้านเรียนภูเก็ต ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนก็ได้แนะนำและแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับอิเล็กทรอนิกส์ให้เพื่อนโฮมสคูลอื่น ๆ

ผู้เรียนและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและร่วมเป็นอาสาสมัครในการบำเพ็ญประโยชน์ แก้ววัดตามโอกาสที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น กิจกรรมเครือข่ายเด็กบ้านเรียนจังหวัดภูเก็ต ฝึกเจริญสติ ณ สำนักสงฆ์สวนป่าโพธิ์ธรรม ต. กะไหล อ. ตะกั่วทุ่ง จ. พังงา และการอาสาสมัครเป็นเด็กวัด เป็นต้น

ครอบครัว D

ผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้นเดินทางเพื่อการทัศนศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน สวนประวัติศาสตร์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สงขลา ในวิชาวิทยาศาสตร์

ผู้เรียนร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นในรายวิชาต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ศิลปะ การออกแบบและเทคโนโลยี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย เป็นต้น ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นกันเอง และมีพื้นที่สำหรับนักเรียนที่ทำงานเสร็จเร็ว ได้ทำสิ่งที่ตัวเองสนใจเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเล่นเกมเด็ก เป็นต้น

บรรยากาศโดยรอบของโรงเรียน โดยมีสนามหญ้าด้านหน้าและด้านข้างล้อมรอบตัวบ้านซึ่งเป็นอาคาร 2 ชั้นขนาดใหญ่ ภายในอาคาร ฝาผนังจะมีกระดานความรู้และติดผลงานนักเรียนทุกชั้นปี

ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ : ครอบครัว A

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ได้สัก 6 เดือน พี่ก็เริ่มปกติ ก่อนที่จะท้องเขาพี่ไปปฏิบัติธรรม 7 วันก่อน แล้วก็ตั้งใจเลยว่าจะมีลูก ก็ไปรักษาстилตลอด กลับมาหลังจากปฏิบัติ 3 เดือนก็คือได้เขาก็เลยเชื่อว่ามีบุญเก่ามา

ผู้สัมภาษณ์ : คือเขาก็จัดสรรมาแล้ว

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : แต่เราเป็นคนทำบุญเราก็จะเชื่อแนวนี่ไง

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ นั่นแหละ แล้วพอหลังจากตั้งท้องพี่ก็จะเข้าวัดตลอด ทำบุญ แต่อาจจะยังไม่ถึงขั้นไปนั่งวิปัสสนาหรืออะไร แต่จะทำบุญไปอะไรแบบนี้ แล้วพอคลอดเขาพี่ก็เริ่มแบบคืออยู่แต่กับธรรม กับวัดอะไรแบบนี้ตลอดเลย แล้วพอเขาได้ 6 เดือน คือเราก็แข็งแรง เขาก็เริ่มที่จะอันนี้ได้ เข้าพรรษาพี่ก็พาเขาไปสวดมนต์ที่วัดชัย ก็จะไปกัน 3 คน พ่อ แม่ ลูก ก็จะผลัดกัน ถ้าวันนี้พ่อสวดแม่ก็จะดูลูก ก็คนหนึ่งก็จะได้สวดไป แต่ว่าพ่อเขาบางทีเขาก็ไม่อยากไปก็เลยแบบถ้อยอย่างนั้นพ่อก็สวดแล้วกันเดี๋ยวแม่ดูลูกเอง แล้วลูกเราจะชน มันอยู่ไม่นิ่ง มันก็จะไปเล่นกับคนนู้น คนนี้ พวกคนแก่ ๆ เขาก็เอ็นดูเนาะ แล้วชอบไปเล่นที่สุดก็คือของยายหริ แกจะมีพวงกุญแจมา มีกระเป๋ามีที่รองนั่งของแก แล้วมีน้ำร้อนเอาไว้ต้มเวลาสวดมนต์ แล้วแกจะนั่งอยู่หลังสุด แล้วน้องนี้จะชอบที่จะไปเล่นของยาย พี่ก็เกรงใจว่าרבวเขาสวดมนต์ ยายบอกไม่เป็นไร ๆ อย่าไปห้ามเขาอะไรประมาณนี้แหละ

ผู้สัมภาษณ์ : ใจดีเนาะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใจดีมาก จนแบบคุ้นเคย รู้สึกคุ้นเคย สนิทกัน แล้วตอนหลังพี่ก็เข้าปฏิบัติธรรมกับอาจารย์นงนุชที่วัดชัย เขาจะจัดเป็นเทศกาล แกก็เข้าด้วย ก็เห็นกันอย่างนี้ตั้งแต่ น้องอายุ 6 เดือน ยันอายุ 3 ขวบกว่า 4 ขวบ ตอนแรกเขามีคนเลี้ยงไง จ้างเขาบ้าง อะไรบ้าง ให้อาเลี้ยงบ้าง แล้วพอเขาสัก 3 ขวบกว่า หาใครเลี้ยงไม่ได้แล้ว พี่ก็พาไปเล่น เวลาที่วัดก็พาไปเล่น แล้วมีอยู่วันหนึ่งยายแกบอกเล่น ๆ ว่าไปไหม ไปนอนเล่นกับยาย รู้ว่าไม่มีคนเลี้ยง พี่ก็ถามเลยเอาจริงไหมยาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเสร็จพี่ก็ให้ ตอนนั้นค่าเลี้ยงเด็กมันเดือนละ 3,500 คนที่เขาจ่ายทั่ว ๆ ไป พี่ก็ให้แก 3,500 แกก็ให้คืนมาตกเฉลี่ยวันละ 100 แกบอกว่าลูก ๆ บอกว่าไม่ให้เอาตั้งค้ายายก็ไม่อยากเอาหรอก เอาไปเหอะ ไม่ต้องเอา แต่พี่ก็ให้แก บอกว่าไม่ได้ยายเอาไปเถอะ เกรงใจ พอให้ไปแกเอาไปไหนรู้ไหม น้องหนูบอก เขาจะมีลูกไง มีลูกสาวคนโต แล้วก็ลูกชายอีก 2 คน ตอนนั้นเขายังไม่แต่งงานกัน ยังโสด ลูกสาวนี้อยู่กรุงเทพฯ ก็จะสนิทกับน้องตั้งแต่ยังไม่เจอหน้ากัน โทรคุยกันไง แล้วก็ที่อยู่ที่นี่ก็คือน้องยอร์ชกับน้องหนูเขาก็จะเล่นกับน้อง เขาจะเอ็นดูมันทุกคนเลยนะ โชคดีมากเลย ยายก็บอกพอพี่ให้เงินเดือนไปแต่ละเดือนยายก็บอกว่าน้องหนูบอกพี่ด้วยนะ บอกพี่ว่ายายเอาไปทำบุญแล้วตั้งค์ที่ให้มา

- ผู้สัมภาษณ์ : หนูว่าแล้ว ประมาณนี้เลย คนทำบุญเป็นอย่างนี้จริง ๆ นะ คือ ถ้าพร้อมแล้วนะคะ คือคนทำบุญส่วนใหญ่ถ้าเขาพร้อมแล้วเขาก็จะเอาไปทำบุญให้เราต่ออีกต่อหนึ่ง
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : แต่ก็มีนะถ้าวันไหนไม่ว่างแกก็จะให้ลูกชายโทรมาบอกว่าวันนี้ไม่อยู่นะไม่ต้องให้มา ก็นั่นแหละก็สนิทกันมา พอน้องเข้าโรงเรียนเป็นเรื่องเป็นราว พี่ก็บอกยายว่ายาย วันพระรับด้วยนะไปวัดกัน แกก็บอกว่าเอามาเลย ๆ ใหม่ ๆ ไปทุกพระเิง พี่ก็จะให้ เดือนละ 500 บ้าง เดือนละแล้วแต่ หรือไม่ก็รวบ ๆ ครั้งละ 1,000 บ้าง นับบ้าง ไม่นับบ้าง ก็แล้วแต่ หลัง ๆ แกบอกว่าจะไม่ต้องเอามาแล้ว ก็ไม่ได้ให้กัน เอาเป็นชื่อ ของไปฝากอะไรไป แล้วพอปีใหม่ สงกรานต์เราก็ไปรดน้ำ ให้ของขวัญเหมือนญาติ ผู้ใหญ่คนหนึ่ง แล้วลูกแกแต่งงาน งานบวชอะไรก็เหมือนคนในครอบครัวก็ไป
- ผู้สัมภาษณ์ : เสร็จแล้วเหมือนที่พี่แนะนำให้เหมือนสัมภาษณ์ยายหรือเพราะว่าเหมือนสัมภาษณ์ ในนวน้องไปเรียนรู้เกี่ยวกับ หมายถึงว่าลักษณะเกี่ยวกับในวัดหรือคะหรือว่าการใช้
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : การที่อยู่กับแก
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ การใช้ชีวิตใช้ไหม
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : คือตอนนี้อยู่กับยายหรือ เค้าจะได้อะไรจากครอบครัวนี้เยอะมาก เพราะว่า ครอบครัวเขาอบอุ่น แล้วลูกเขาใจบุญทุกคน แม่เองก็ใจบุญ ลูกเองก็ใจบุญ แล้วยาย แกไม่ได้เลี้ยงแบบว่าได้แต่เลี้ยง แกก็จะสอน จะพูดตลอด กิาราบความขนมน้อย เอาอยู่ แล้วเวลาไปวัดอะไรอย่างนี้ มันก็ขอไปเล่นเง เจ้าเล่ห์ มันเจ้าเล่ห์ ไปห้องน้ำ แปบหนึ่ง แล้วก็ไปหาไอ้หนุ่ม ไอ้นี้ ยายก็จะมีวิธีของแก พอน้องกลับมาที่บ้านน้อง ไม่อยากไปวัดกับยาย
- ผู้สัมภาษณ์ : เพราะยายรู้ทัน
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ยายรู้ทัน ยายดูใจ พี่ก็จะประมาณว่าน้องอยู่กับยายมาเมื่อก่อนนะ แล้วตอนนี้ ยายก็แก น้องก็โต ต้องไปเป็นเพื่อนยายไปวัด พายายไปวัด ตอบแทนบุญคุณ ก็ว่าไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นหน้าที่ว่าพอวันพระป็นจะต้องไปวัดกับยาย แต่ก็มีแหละเดี๋ยวนี้ บางทีไปนุ่งวันพระก็ไปวัดนุ่งบ้างอะไรอย่างนี้นะ ก็ไม่ได้ไป บางทียายก็ต้องไป หาหมอ ก็ไม่ได้ไปอะไรอย่างนี้ ก็ห่าง ๆ พอโตขึ้น ยายสอนเค้าเยอะ แล้วแก อยู่บ้านแกสวดมนต์ด้วยเง มันก็จะซึมซับเรื่องของการสวดมนต์มาเยอะ ได้ไม่ได้ไม่รู้ แต่ให้ซึมซับไว้ก่อน ยายจะพูดเอง ถ้าไปไหนไม่อี้อัดหรือกับยาย แกน่ารัก แกชอบพูดเง ชอบพูด ชอบคุย แกสอนพี่ประจำแหละกับเด็กนะต้องคุยนะ มีอะไร ต้องคุย ๆ หลาย ๆ ครั้งไม่เป็นไรต้องคุยไว้ก่อน อย่าชี้แจงจุกจุกบอก
- ผู้สัมภาษณ์ : หนูยังมองเลย พอเดี๋ยวนี้พอหนูโตขึ้น ผู้ใหญ่ดี ๆ ที่จะช่วยเรา ที่จะเป็นไก่อดีให้เรา มันก็หาได้ยากเหมือนกันนะ ไอ้ที่แบบเรารู้สึกว่าใช้สำหรับเรา แล้วมันก็ดีด้วย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ แล้วแกจะมีหลานไง ลูกผู้ชายคนกลางเพิ่งแต่งงานหลังจากน้องได้สัก 5 - 6 ขวบ แล้วมีลูก แล้วลูกส่วนใหญ่คือจะไปอยู่บ้านแม่ยาย แล้วคือพอมีหลานปู่คนอื่นเขาก็จะไปปรูมรักเจ้าบอส มีอะไรก็จะตามใจน้องก่อน เจ้าตัวนี่ก็คิดว่าตัวเองเป็นหลานยาย ไม่ได้คิดว่าเราเอาไปเลี้ยง คือเราจะปลูกฝังเขาแบบนั้นไงว่าเขาคือหลานของยาย ที่ไปอยู่ตรงนั้น เพราะว่าบุญสัมพันธ์อะไรต้องมาเจอกันอะไรแบบนี้ นั่นคือยายของเขา แล้วพี่യുംพี่ยู่ยของเขา พี่ยอร์ชก็พี่ยอร์ชของเขา พี่หนุ่มก็พี่หนุ่มของเขาไง แล้วพออะไรเขาก็ตามใจน้องบอส ใช้นี้ก็แม่ทำไมเขาให้แต่น้องบอส อะไรก็ต้องน้องบอส ก่อน เราก็ก้อโอกาสที่จะสอนเขา แต่พอไปเขาก็จะเริ่มเบื่อกันว่าทุกคนจะรุมแต่น้องบอส แต่ว่าจะมียายนี้แหละที่จะเข้าข้าง ใช้นี้มันก็ถ้อยยายเป็นสรรณะเหมือนกัน ยายแกจะถือว่าอย่ารักใคร่มาก รักมากก็ทุกข์มาก กับหลานแกก็จะไม่ผูกพัน แต่แกก็รักนั่นแหละ

ผู้สัมภาษณ์ : ตอนเริ่มจะทำโฮมสคูลคะ ตอนแรกทำไมพี่คิดจะทำโฮมสคูลคะ เพราะว่าลูกคนแรกจริงๆ คือจะไม่ทำก็ได้ลูกใหม่ แต่ว่าตอนนั้นยังทำงานทั้งคู่ใหม่

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ทำงานทั้งคู่คะ ก็อ่านหนังสือนี้แหละถึงมาโฮมสคูล คือเราอ่าน

ผู้สัมภาษณ์ : อ่านเล่มที่เอาให้หนูดูใช่ไหม

ผู้ให้สัมภาษณ์ : เล่มนั้นเป็นจุดเริ่มต้น จุดเริ่มต้นของแนวคิดว่าการที่เราไปบล็อกอะไรลูกมาก ๆ อย่างไม่ใช้น้ำหรือไปแทรกแซงอะไรเขาเยอะ ๆ คือจุดเริ่มต้นจากวิธีเลี้ยงเด็กมากกว่า จุดเริ่มต้นจริง ๆ ก็คือเลี้ยงโดยที่ปล่อยให้เขาได้ใช้ฐานกายเยอะ ๆ ให้เขามีอิสระที่จะได้หยิบ ได้เล่น ได้จับ อิสระที่จะได้พูด อันนี้คือจุดเริ่มต้นตรงนี้มากกว่า แล้วเราก็จะหาว่าไอ้ตรงไหนล่ะที่มันจะทำให้ลูกเราได้มีโอกาสเรียนแบบนี้ ดูโรงเรียนแล้วมันก็ไม่ใช่ มันไปอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมหรือว่าจะไปฝากพี่เลี้ยงร้อยเปอร์เซ็นต์ พี่เลี้ยงมันก็เหมือนกับแนวคิดที่ไม่ เราไม่ได้มีอุดมการณ์ใช้ใหม่พี่เลี้ยง เขาก็จะเลี้ยงตามวิธีของเขา

ผู้สัมภาษณ์ : เคยลองฝากไหมคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : จ้างพี่เลี้ยงคะ

ผู้สัมภาษณ์ : จ้าง แล้วคืออยู่ที่บ้าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ : อยู่ที่บ้าน จ้างมาเลี้ยงที่บ้าน พี่ก็จะกลับไปบ่อย ๆ กลับไปดูลูก ให้นมลูกอะไรอย่างนี้ แต่พี่เลี้ยงจะอยู่ได้ประมาณปีหนึ่งแล้วก็แถมเรียกค่าเงินเดือนแถมบอกว่าแกอยากจะได้สัก 4,000 พี่ก็เลย เออ งั้นไม่เป็นไร เตียวพี่เอาลูกไปเลี้ยงที่ทำงานอะไรก็ได้ ก็เลยนั่นแหละ แล้วให้อาเลี้ยง อาเขาก็คิดว่า มองว่าบ้านเขามีบริเวณอะไรแบบนี้ใช้ใหม่ของยายก็มีบริเวณ แล้วยายก็อยู่ในสายบุญก็โอเคไปทางนี้

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ แต่ว่าเหมือนตอนของพี่เลี้ยงก็คือแค่ว่า ก็คือพูดถึงเรื่องเงินด้วยนะ แล้วมีอย่างอื่นอีกไหมคะ พอเวลา คือพี่จะเช็คไหมคะว่าวันนี้น้องเขาเป็นยังไง คือเขายังเล็กมาก

- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ตอนนั้นยังไม่ได้ซีเรียอะไรมาก ก็คือพี่เลี้ยงเขาก็ใจดีนะ พี่เลี้ยงเขาก็จะขยันพูด ขยันคุย แล้วก็ตามใจน้องจะเล่น จะอะไร เพียงแต่ระวังมากไปหน่อย เป็นเรื่องธรรมดาอันนั้น เขาจะระวัง ถ้าเขาไม่ระวังเดียวเราก็ไปว่าเขาอีกใช่ไหม
- ผู้สัมภาษณ์ : ใช่ เขาก็ต้องดูแลงาน คืองานตัวเองก็ต้องทำให้ดี
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ก็พี่เลี้ยงก็ดี โอเค แกก็น่ารัก เป็นคนรักเด็ก แกรักเด็ก ไปเลี้ยงลูกใครแกก็รัก เขาหมด
- ผู้สัมภาษณ์ : เสร็จแล้วก็ไปบ้านน้ำเหวอคะ
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : บ้านอา ให้อาช่วยดูให้ บ้านอาเขาจะอยู่แถวนี้ ใกล้ ๆ จะอยู่บริเวณนี้ ตอนหลัง อาเป็นความดันดูไม่ไหว ก็เลยนั้นแหละไปที่ยาย พอไปที่ยาย ๆ ก็จะเป็นเวลาของแก ปายก็ต้องนอนนะ ไม่ว่างก็ต้องนอน
- ผู้สัมภาษณ์ : ก็ให้ยายไปแล้วกัน
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ ยายก็จะกำราบอยู่
- ผู้สัมภาษณ์ : เสร็จแล้วหมายถึงว่าคือช่วงนั้น ช่วงเล็ก ๆ แล้วตอนนั้นก็คือเริ่มวางแผนแล้วหรือคะ
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ
- ผู้สัมภาษณ์ : คือคุยกับคุณพ่อไหมหรือว่า
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุย คุณพ่อเขาจะไม่ชอบโรงเรียนมาตั้งแต่เขาเล็ก ๆ แล้ว เพราะเขาอยู่โรงเรียน ตั้งแต่ 7 ขวบ
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้าวเหอ
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : เขาไม่ชอบโรงเรียน เขาก็จะตามใจ แล้วแต่พี่จะทำ แกก็คอย Support คอยเป็น กำลัง มีอะไร ให้ทำอะไรก็ให้ทำ แต่ต้อง เราก็ต้องอธิบายให้แกว่าอย่างนี้ ๆ
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ ก็คือเริ่มแรกก็น่าจะจากพี่ได้ไหม
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : จากพี่
- ผู้สัมภาษณ์ : เหมือนพี่อ่านแล้วก็ เออ แบบนี้
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ประมาณนั้น
- ผู้สัมภาษณ์ : พี่ชอบประมาณนี้
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ค่ะ แล้วก็คือมีเพื่อนอีก 2 คน เปากับแอน เขาจะมาคุยกันที่บ้านบ่อย ๆ แล้วเขา จะเล่าเรื่องเด็ก แอนเขาจะเคยอยู่ที่หมู่บ้านเด็ก เขาก็จะเล่าแบบนู่น นี่ นั่นให้ฟัง
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ นี่คือเป็นเพื่อน
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : เพื่อนสมัยเรียน
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : กับเปานี่เป็นเพื่อนสมัยเรียน แล้วก็กลับมาเจอกันอีกที่ตอนน้องได้ยังไม่ถึงขวบอะ แล้วก็มาเยี่ยม มาเล่นกันอะไรอย่างนี้
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ
- ผู้ให้สัมภาษณ์ : ก็ส่วนหนึ่งก็ได้จากเขานี้แหละ เพราะว่าเขาจะแบบ เออ มันมีบ้านเรียนอะไรพวกนี้นะ มีโฮมสคูลลองหาดูอะไรแบบนี้ พี่ก็พอเราได้แนวคิดของ AS News มาใช่ไหม ว่าวิธีการเรียนรู้ของเด็กมันต้องอย่างนี้ ๆ ๆ เราก็ไปหา ไปดูว่าโฮมสคูลเขาทำกันยังไง

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ก็ไปอ่าน

ผู้สัมภาษณ์ : เวลาเราหา ๆ ยังไงคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : หนังสือ ตอนนั้นอินเทอร์เน็ตมันยังไม่ค่อยนั้น ไม่ค่อยบูมเรื่องโฮมสคูล

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : หากจากเน็ตนี่แหละ แต่เน็ตมันก็พาไปเชื่อมหาหนังสือไปหาหนังสือเล่มไหน ๆ ก็จะไป
ได้ของแม่ส้มมาเล่มหนึ่ง แม่ส้ม แล้วอีกเล่มหนึ่งอะไรนะ หนูเคยได้ยินไหม วิญญู
อาจารย์วิญญู อะไร ๆ นี่แหละ เดี่ยว ๆ มันมีหนังสืออยู่ที่บ้าน เขาค่อนข้าง
จะเล่าเรื่องโฮมสคูลได้สนุก

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : วิศิษฐ์ วังวิญญู

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ อาจารย์วิศิษฐ์ วังวิญญู

ผู้ให้สัมภาษณ์ : เออ อาจารย์วิศิษฐ์ วังวิญญู ที่อ่านหนังสือไม่เยอะนะพูดถึงเรื่องโฮมสคูล แต่บังเอิญ
ไปอ่านเรื่องไอ้ที่มันแบบว่าจ้ง ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : คือ “จ้ง ๆ” ในที่นี้หมายความว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์ : “จ้ง ๆ” หมายความว่าเขาเล่าถึงเรื่องของเขาที่เขาปฏิบัติจริง ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ซึ่งหมายถึงว่าก็เป็นอย่างที่เรากำลังมองหาหรือเปล่าคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ที่ว่าเป็นในส่วนของโรงเรียนคุณพ่อเข้าใจว่าเป็นแบบไม่ชอบโรงเรียน แล้วของพี่ละคะ
พี่คิดยังไง หมายถึงว่าไม่เอาเข้าโรงเรียนหรือว่า คือเหมือนคุณพ่อเขาก็แบบคือเขา
มองว่าโรงเรียนไม่โอเคทุกไหม

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วของพี่คิดยังไงคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ของพี่กับโรงเรียนหรือ ไม่ค่อยแอนตี้เท่าไรหรอกกับโรงเรียน แต่เหมือนกับว่า
ถ้าเป็นเดี๋ยวนี้เรามองจริยธรรมของครูมากกว่า ไม่ใช่ว่าครูไม่ดีนะ เพียงแต่ว่าครู
มีงานรัดตัวจน คืออะไรก็ต้องมีไอ้ KPI มีไอ้ประกันคุณภาพ มีอะไรแบบนี้ แล้วมัน
ทำให้ครูจะมาสนใจเรื่องจริยธรรมของเด็กมันน้อย แล้วยังเป็นอนุบาลด้วย พอเด็ก
มันเยอะเหมือนหนูว่า พอเด็กเยอะแล้วพี่จะดูอารมณ์ของครูไป พอเด็กเยอะแล้วครู
จะเอาอารมณ์ของตัวเองไม่อยู่ คือรู้ว่าเราเจอกันข้างนอกครูเขาใจดี แต่พอเด็กมัน
นั้นพี่เขาจะว่าอีกคนหนึ่งแต่มันไปกระทบอีกคนหนึ่งไป เด็กเขาจะละเอียดยัง
เหมือนคุณนี่แต่คนนี้นั่งก๊วอย่างนี้

ผู้สัมภาษณ์ : เพราะว่าไม่อยากโดนดูอย่างนั้นอีกเนาะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ไม่อยากโดนดู

ผู้สัมภาษณ์ : เรียนรู้จากตรงนั้น

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ เขาจะเรียนรู้ที่จะปิดกั้นตัวเองที่จะเรียนรู้เรื่องอื่น

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ ก็คือเหมือนกับแบบที่หนูเข้าใจก็คือเหมือนพอเด็ก ๆ โดนว่าเขาก็ทำให้ตัวเองปลอดภัย ก็คือเขาก็จะไม่ทำแล้ว

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ถูกไหมคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : แต่ว่าสำหรับพี่มองว่าจริง ๆ เขาต้องทำ หมายถึงเขาต้องมีโอกาสได้ทำ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ หรือเขาก็ได้เรียนรู้ไปว่า อ้อ ถ้าเขาทำอย่างนี้ คือไม่ใช่ว่าเขาจะต้องทำทุกเรื่องนะ เพียงแต่ว่าถ้าเขามีโอกาสได้ทำ เขาก็จะได้เรียนรู้ หรือไม่ก็เหมือนอีกอย่างหนึ่งคือไปอยู่ในห้องเรียนเขาจะใช้กล้ามเนื้อ ใช้อะไรได้น้อยอะไรอย่างนี้ มันไม่เหมือนอยู่กับยายหรืออยู่กับแม่ อยู่กับพี่ไปเล่นที่ทำงาน ไม่ใช่อยู่กับยายตลอดนะ บางทีเขาไปอยู่กับพี่ที่ทำงาน เขาก็เล่นของเขานั้นแหละ เล่นตามประสา ปืนนุ่น ปืนนั้น ปืนนี้ หยิบนุ่นมาเล่น หยิบนี้มาवाद ก็คือเขาได้ใช้ร่างกายเขาเต็มที่ พี่เน้นตอนเล็ก ๆ ก็คือว่าให้เขาใช้ร่างกาย เหมือนกับว่าถ้าไปโรงเรียนตอนเล็ก ๆ ร่างกายมันได้ใช้น้อย

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ แต่ที่แม่ให้เน้นร่างกายก็คือมาจากที่ของ AS News นี้เหมือนกันไหมคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : AS News ไม่ใช่ร่างกายนะ AS News จะเป็นเรื่องของจิตใจมากกว่า เรื่องของว่าอย่าไปแทรกแซงเรื่องการเรียนรู้ของเขา หรือว่าถ้าเขาคลาย ๆ เด็กมีปัญหาจะแก้ไขยังไง AS News จะเป็นแนวนั้น

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : แนวที่ว่าเด็กที่โดนกระทำมาแล้วเขามีอะไรอยู่ในใจแล้วจะแก้ยังไง มันจะเป็นอย่างนั้น กับเรื่องของการแทรกแซงการเรียนรู้ อย่างเช่น เมื่อเข้านี้หมด ๆ เขาตื่นมาปั๊บเขาจะเขียนเรื่องพระพิฆเนศ แล้วด้วยความที่เราลืมไปไง กังวลว่า เอ เดี่ยวมันจะลืมบันทึกประจำวันนะ นื่องมาเขียนบันทึกประจำวันก่อนสิเดี๋ยวค่อยมาเขียนเรื่องพระพิฆเนศ ปรากฏว่าไอ้หนูก็ไม่อยากทำแต่ต้องมานั่งเขียนเพราะแม่สั่ง แล้วพอจะกลับมาเขียนเรื่องพระพิฆเนศมันไร้อารมณ์แล้วก็เลยไม่เขียน

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ มันยากนะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ อารมณ์เราสำคัญถึงจะทำตรงนี้ได้ดี

ผู้สัมภาษณ์ : แต่ว่าเหมือนส่วนใหญ่ของคุณพ่อเหมือนถ้าไป Shop แล้วคือจะดูแล แต่ถ้าเหมือนที่บ้านจะเหมือนผลัดกันไหมคะหรือว่าส่วนใหญ่ถ้าเหมือนเป็นเรื่องเรียนหรืออะไร ก็คือน้องจะมาปรึกษาพี่

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ ส่วนใหญ่ถ้าเป็นเรื่องเรียนแะจะมาที่พี่ เพราะบางทีคุณพ่อแะเหมือนแะอยู่กับลงมือปฏิบัติงานตรงนั้น พอมาอ่านหลักภาษาไทยหรือว่าอะไรแบบนี้แะจะไม่แม่นเท่าไร แต่ที่ถ้าไปถามเขา ๆ ก็ต้องตอบนะตอบ แล้วถ้าตอบผิดเดี๋ยวก้อยมาปรับกันใหม่ไม่เป็นไร

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเหมือนช่วงแรก ๆ ที่พวกพี่ ๆ คุยกันก็คือตอนตัดสินใจอย่างนี้ค่ะว่าไม่เอาแล้ว พอถึงช่วงอายุหนึ่งแล้วใช้ใหม่ก็จะไม่ส่งไปเรียนโรงเรียนอะไรอย่างนี้ ตอนนั้นคุย ๆ กันว่ายังไงบ้าง แล้วคือต้องแบบเตรียมตัวใหม่ว่าเราจะต้องทำยังไงบ้าง เหมือนคุยกัน 2 คนอย่างนี้ค่ะ หรือพี่มีปรึกษาคนอื่นหรือเปล่า

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ส่วนใหญ่พี่จะคุยกันกับแอน กับเปาด้วย ตอนนั้นแอนกับเปาจะเป็นส่วนสำคัญ เขียวแหละที่ว่าทำให้พี่ตัดสินใจที่จะมาแนวนี้ แต่ว่ามันเหมือนมันเป็นไปได้โดยธรรมชาติมากกว่า พอเราเจอแนวทางใช้ใหม่ เราก็รู้แล้วว่าการเข้าโรงเรียนไม่ใช่คำตอบ แต่ว่าเขายังต้องอยู่ ต้องเจอสภาพที่ยังไงมันก็ต้องเจอเพื่อนในระบบโรงเรียนหรืออะไรแบบนี้ก็เลยเอาไปฝากศิริพงศ์ฯ แอนว่าแอนเคยสอนที่ศิริพงศ์ฯ ครูใหญ่เขาโอเคนะ แนวคิดอย่างนี้

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ก็จะได้จากแอนเยอะ เพราะว่าแอนเขาไปอยู่หมู่บ้านเด็กบ้าง อยู่ศิริพงศ์บ้าง เอาเข้าศิริพงศ์ซะ ครูกึ่งจะเป็นเพื่อนกับแอน แล้วครูกึ่งเขาจะสนิทกับแอนไป ส่วนกับคุณพ่อไม่ได้คุยอะไรมาก มันเหมือนกับมันกลิ้งกันไปเองว่าเราจะไปแบบนี้

ผู้สัมภาษณ์ : มันมีปัญหาบ้างไหมคะ เหมือนแบบตรงไหนไม่เข้าใจอะไรแบบนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ส่วนใหญ่จะมีตรงที่ว่าพอแอกเจงานบ้าง อะไรบ้างเหนื่อย ๆ หลาย ๆ อย่างเข้ากับลูก เราต้องใช้จะเรียกว่าความอดทนก็ไม่ได้ เพราะว่าความอดทนนี้มันปิดอารมณ์ เขาไม่มีดี มันไม่ใช่ความอดทนกับลูก คราวนี้แอกเหมือนกับมันไม่ไหว มันเหนื่อย

ผู้สัมภาษณ์ : เข้าใจค่ะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : เออ

ผู้สัมภาษณ์ : ทำงานด้วย เจอนายบ้าง อะไรบ้าง บางที บางวันมัน

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ แกกก็จะง่แง่ง แล้วก็บอกว่าแล้วให้ลูกหยุดทำไม ให้ลูกไปโรงเรียนดี

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : พี่ก็ว่า อ้าว แล้วทำไมอะ ก็เราจะเดินแนวนี้ไม่ใช่หรอ แกกก็จะง่แง่ง พี่ก็จะยอม เอาลูกมาที่เราก่อน แต่บางทีมันเอามาไม่ได้ไง พี่จะมีงานอย่างอื่นที่ว่าเด็กอยู่ไม่ได้

ผู้สัมภาษณ์ : เข้าใจค่ะ น้องเขายังเล็กขนาดนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ : แกกก็ต้องไปอยู่ Shop เหนื่อย มันก็มีเหมือนกันเป็นช่วง ๆ แล้วแต่งงาน

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ แต่ก็คือคอยเวียนเปลี่ยนกัน ก็คืออันไหนคือพี่ช่วยได้ก็

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่

ผู้สัมภาษณ์ : ก็อย่างว่าครอบครัวก็คืออันไหนไม่โอเคเราทำให้

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ใช่ บางทีเขา Request เองว่าเขาจะไปอยู่ Shop กับพ่อ อยู่กับแม่เบือ มันไม่มีอะไร ไรที่แม่ มีแต่ออฟฟิศ แม่ก็นั่งอยู่หน้าคอมพิวเตอร์ เขาก็จะเล่นเขาก็ต้องหาเอาเอง

ผู้สัมภาษณ์ : ใช่ ที่นู่นของเล่นเยอะมาก

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ถ้าไปอยู่กับพ่อนี้ เขาก็มีอาจารย์ที่เขาชอบเล่นกับน้อง

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : แล้วก็จะมี iPad บ้างบางที แม่วันนี้น้องไม่อยากบอกแม่เลยว่าน้องเล่นเกม iPad

ผู้สัมภาษณ์ : วันนี้เขาก็ขอด้วย แต่ว่าบอกน้องว่าต้องขออนุญาตพ่อกับแม่ก่อนนะ น้าก็เกรงใจ ะไรอย่างนี้ เขาก็เข้าใจนะเขากวน ๆ อยู่ 2 - 3 รอบ แต่ว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ไม่ยอมให้กลับ

ผู้สัมภาษณ์ : ใช่ ๆ เขาก็จะถาม ๆ อยู่ แล้วก็พ่อก็ท่ายสุดน้องลงไปถามพอสี ถ้าพ่อบอกขออนุญาต ให้น้องเล่นเลย ไม่ได้หวงด้วย เขาก็บอกว่าขออนุญาตได้ ก็แม่บอกว่าอันนี้ โทรศัพท์เป็นส่วนตัวของน้าแต่น้องก็เป็นของของพ่อกับแม่เปล่าละ ใช่ไหม น้าจะไปอยู่ ๆ ให้น้องเล่นอย่างนี้ได้ไหมเขาก็เงียบ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ทันทัน ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : โอเค ถ้าอย่างนั้นเดียวไปถามพ่อก่อนเลย แล้วเขาก็วิ่งไปที่ Shop ะไรอย่างนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ : แล้วได้เล่นไหมตกลง

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่ พ่อบอกเอาไว้ที่หลัง นี่เลย ที่หลังชาติหน้าเปล่า หนูก็ขำนะ เออ เขารู้จักพูด เขารู้จักคิดใจ เราก็มองใจเด็ก ๆ เราก็มองใจของเขา เออ ตลกอะ แล้วก็สักพักพ่อกับคุณพ่อก็เลยแบบน้องเอาไปเก็บ ก็เปลี่ยน เขาก็จะเปลี่ยนโหมดไปแบบเดียวเลย ก็ไปเก็บนู่น นอนเข้าไปอะไรอย่างนี้ ก็เป็นช่วง ๆ แต่ว่าที่เหมือนประทับใจก็คือ เขาฟัง ๆ พอเป็นเหตุเป็นผลแล้วเขาก็จะหุ้มน้อง โอเค แล้วเขาก็จะไม่ตอบ ไม่ถามอีก แล้วทำเลย เออ อันนี้ใจ เพราะว่าเหมือนเด็กเล็กบางทีคุยแล้วเหมือนเขาเองเขาก็ไม่พยายามจะเข้าใจเหตุผลนะ แต่ว่าเหมือนของน้องเขาจะพยายามเงี่ยหูฟังอะไรที่เป็นเหตุเป็นผล ถ้าไม่มีก็ยังไม่คุยอยู่ ๆ ะไรอย่างนี้ อันนี้ที่สังเกตได้นะคะ

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ค่ะ

ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้ชัด ๆ เหมือนในบ้านอะไรอย่างนี้ชัด

ผู้ให้สัมภาษณ์ : แต่อารมณ์พ่อแม่ค่ะสำคัญ มาระยะหลังอารมณ์พี่ไม่คงที่เท่าไรไรเขาก็เลยเปลี่ยนไปเยอะ

ภาคผนวก ฉ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร. คณิตา นิจรัลกุล

ตำแหน่ง	อาจารย์ ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
วุฒิการศึกษา	Ph.D. (Curriculum and Instruction, Ed. Media), U. of Missouri Columbia, U.S.A.
2. ดร. วราภรณ์ อนุวรรตน์

ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3
วุฒิการศึกษา	ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาผู้นำทางการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. นางอวยพร อร่าม

ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา
วุฒิการศึกษา	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรามคำแหง
4. นายปราโมทย์ เกี้ยวพันธ์

ตำแหน่ง	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่
วุฒิการศึกษา	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจิตร อุดม

ตำแหน่ง	อาจารย์ ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
วุฒิการศึกษา	การศึกษาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

1. นางสาววิภาณันท์ พุทธนุกูล
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล
วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. ดร. รุจิราพรรณ คงช่วย
ตำแหน่ง ประธานโปรแกรมวิชาการวัดผลการศึกษา,
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายบริการวิชาการ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
วุฒิการศึกษา ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. นายสันติภัทร โคจีจุล
ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2
วุฒิการศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. นายศิริพงศ์ บัวแดง
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา
วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
5. นางกนกพร สบายใจ
ตำแหน่ง ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว, อดีตที่ปรึกษานายกสมาคมบ้านเรียนไทย,
รองเลขาธิการสมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย เครือข่ายบ้านเรียน

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย Focus Group

ในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น. ณ ห้องประชุมปิ่นทิตา
บัณฑิตวิทยาลัย อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources Center : LRC) ชั้น 10
อาคาร 2 (ด้านหลัง) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ สังข์ทอง (ประธาน)

ตำแหน่ง	ประธานหลักสูตรปริญญาเอกบริหารการศึกษา สาขาบริหารการศึกษา
หน่วยงาน	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. นายประกอบ มณีโรจน์

ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์
หน่วยงาน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2
3. นางสมจิต คาระวี

ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์
หน่วยงาน	สำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยสงขลา
4. ว่าที่ร้อยตรีอนุชาติ จูวัตร์

ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
หน่วยงาน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2
5. นางจินตนา สมพงษ์

ตำแหน่ง	โรงเรียนไต่ร่วมไม้ ม.อริยาภา
---------	------------------------------
6. นายอำทรน หลังนุ้ย

ตำแหน่ง	บ้านเรียน A.R.บ้านเชิงเขา
---------	---------------------------
7. นางยาร่อน๊ะ หลังนุ้ย

ตำแหน่ง	บ้านเรียน A.R.บ้านเชิงเขา
---------	---------------------------
8. นางรุ่งลาวัลย์ ชูสวัสดิ์

ตำแหน่ง	บ้านเรียนชูสวัสดิ์
---------	--------------------
9. นางสาวอรุณี รัยสุวรรณสกุล

ตำแหน่ง	บ้านเรียนสุบาชี
---------	-----------------

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล รุจณี เอ็งฉ้วน
รหัสประจำตัวนักศึกษา 5220130008

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
อักษรศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยศิลปากร (เกียรตินิยมอันดับ 2)	2547
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยทักษิณ	2550

ทุนการศึกษา

ทุนบัณฑิตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ทุนบัณฑิตศึกษา สถานวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สพย.)

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ครูผู้สอน
โรงเรียนชาตรีวิทยา 246/1-2 ถนนรัถการ ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
90110

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

รุจณี เอ็งฉ้วน, เอกกรินทร์ สังข์ทอง, และฉีร ทฤทัยธนาสันดี. (2559). พัฒนาการในการจัดการศึกษา
โดยครอบครัวในประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี*, 27(2). (รอดตีพิมพ์).

รุจณี เอ็งฉ้วน, เอกกรินทร์ สังข์ทอง, และฉีร ทฤทัยธนาสันดี. การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัด
การศึกษาโดยครอบครัว: 4 ครอบครัวกรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย. *วารสาร
หาดใหญ่วิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*. (รอดตีพิมพ์)

รุจณี เอ็งฉ้วน, และเอกกรินทร์ สังข์ทอง. (2557). *บริบทและการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัด
การศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย*. เอกสารประกอบการ
ประชุมวิชาการระดับชาติ “ศึกษาศาสตร์วิจัย” ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี. (วันที่ 29 - 30 พฤษภาคม 2557).

Rudjane Engchun, and Ekkarin Sungtong. (2013). *Contexts and Learning Process
Management of Home Schooling: A Case Study of Southern Thailand*.
International conference on social education and community at Langkawi,
Malaysia. (11th - 13th November).